ŞİİRİN KANADINDA MEKTUPLAR

ATAOL BEHRAMOĞLU / METİN DEMİRTAŞ

1970 / 1995

TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM YAYINLARI

ŞİİRİN KANADINDA MEKTUPLAR 1970 / 1995
ATAOL BEHRAMOĞLU / METİN DEMİRTAŞ
TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Şiirin Kanadında Mektuplar

Ataol Behramoğlu
Metin Demirtaş

TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM YAYINLARI

Toplumsal Dönüşüm Yayınları: 59
Edebiyat Dizisi: 18

© Metin Demirtaş / Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Behramoğlu, Ataol-Metin Demirtaş:
Şiirin Kanatlarında Mektuplar 1970-1995
Toplumsal Dönüşüm Yayınları,
İstanbul, Ekim 1997
ISBN 975-244-77-5

Yayın Yönetmeni Hayri Bildik
Sanat Danışmanı Mehmet Alıncı
Kapak Fikret Otyam
Yayın Koordinatörü Hatice Bahtiyar
Dizgi: 2/B Bilgi Birikim
Baskı: Zafer Matbaası (0 212) 512 16 88
Cilt: Özdemir Mücellit

Toplam 1.500 adet basılmış olup,
150 adedi numaralandırılarak satış dışı tutulmuştur.

Genel Dağıtım
KARDAK Uluslararası Basın Yayın Dağıtım
Narlıbahçe Sk. No: 6/3 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (0212) 527 98 25

Ataol Behramoğlu ve Metin Demirtaş'ın yaklaşık çeyrek yüzyıllık (1970'ten 1990'lara) bir sürede birbirlerine yazdıkları mektuplardan bir seçmeler toplamı.

Mektuplarda doğal olarak çokça şiir konuşulmaktadır. Şiire ilişkin temel sorunlar, kavramlar: Öz - biçim - imge - mecaz - vezin - vurgu - uyak - uyum - ses vs.

Nerdeyse her mektup, bir şiirin, dizelerin kanadına tutunarak uçup gelmektedir. Kimi İstanbul'dan, Büyük Ada'dan, kimi hapishaneden, kimi Paris'ten, Helsinki'den, Sydney'den. Kimi Akdeniz'den ya da bir yayla kasabasından.

Özel yaşama ilişkin sayılabilecek kimi bölümler, kişisel oluşlarının yanısıra ülkemizin belli çalkantılı dönemlerinde, o yıllara ilişkin bir mektup içtenliği içinde yazılmış o yıllara ilişkin tanıklıklardır da...

İki değerli ozanımızın şiir sevgisiyle ve toplumcu dünya görüşüne bağlanışın dayanışma duygularıyla en güç dönemlerinden bu günlere ulaştırdıkları örnek bir dostluğun belgesi olan mektuplarının sadece kendi okurlarını ya da edebiyat severleri değil çok daha geniş bir okur kitlesini ilgilendireceğine inanıyoruz.

Toplumsal Dönüşüm Yayınları

"Kitabın yayına hazırlanmasında emeği için Umut Demirtaş'a teşekkür ederiz."

M. Demirtaş - A. Behramoğlu

Ataol Behramoğlu'ndan
Metin Demirtaş'a

Mektuplar

25 Eylül 1974

1

Sevgili Metin,

Temelli döndüm.[1] Şu anda uzun mektup yazamayacağım. Görüşebilsek, en iyisi. İstanbul'a yolun düşerse sevineceğim. Bir fırsat bulsam, ben de oraya (Antalya'ya) gelirim.

Şiirlerini yurtdışında sevgiyle okudum (sanırım Yeni Adımlar'da ya da Yansıma'da). Birkaç gün önce Ankara'daydım. Ahmed Arif'leydik senden konuştuk.

Bir dergi tasarım var. Şu sırada bir işe girmiş olmam[2], tasarıyı gerçekleştirmeme bir ölçüde (zaman ve enerji açısından) engel olacak. Buna karşılık işe girmem gerekiyordu.

Senden mektup bekleyeceğim. Her şey hakkında düşüncelerini yaz.

Yakın zamanda görüşmek dileğiyle gözlerinden öperim.

[1]- *1970-74 yurtdışı yıllarından sonra İstanbul'a dönüş*
[2]- *İstanbul Şehir Tiyatroları'nda dramaturgluk.*

25 Kasım 1974

2

Sevgili Metin,

Derginin aylık ve en az 4 forma (64 sayfa), ilk sayının ise mutlak 5 forma (80 sayfa) çıkmasına karar verdik. Bunun başlıca nedeni, yazarların bizi zorlaması ve kadromuzun genişlemesi oldu. Füsun Altıok, Ayhan Gerçeker gibi arkadaşlar uzun inceleme yazılarına gebe olduklarını söylüyorlar. Vasıf Öngören ve Haşmet Zeybek gibi tiyatro alanında kadromuzu oluşturacak arkadaşlar da aynı şeyi söylüyorlar. Kadromuzun genişlediği de gerçek. Örneğin Can Yücel bir tomar yeni şiir verdi. Şiirleri ve çevirileriyle dergiyi besleyecek. (Bir de Brecht çevirisi verdi.) Burada olmanı ve bunları ayrıntılarıyla konuşabilmeyi isterdim. Antalya'dan bu yana çalışmalar çok ilerledi. Örneğin 1975'in bazı özel ya da ağırlıklı sayıları şimdiden belli. Nisan: Ölümünün 45. yılında MAYAKOVSKİ. Mayıs: Ölümünün 80. yılında José Marti. (Savaşçı ve Şair) ağırlıklı sayısı. Yani tüm dergi Marti'nin değil, fakat kendisinden epeyce söz edilecek. Aralık; 1975 Eluard'ın 80. doğum yılıdır. Belki bu vesileyle FAŞİZME KARŞI FRANSIZ DİRENİŞ EDEBİYATI özel sayısı yaparız.

Antalya dönüşü, burada, elimdeki kaynakların (yurtdışından taşıdığım bir kamyon kitabın) bir dökümünü yaptım. Bu kaynaklar pek çok özel, ya da ağırlıklı sayı yapmaya olanak veriyor. Birkaç örnek:

- Azerbaycan Edebiyatı Özel Sayısı.
- Çağdaş Cezayir Şiiri
- Afrika Direniş Şiiri
- Filistin Direniş Şiiri
- Marksizm ve Edebiyat vs. vs. vs..

Türk Edebiyatı alanında da yapılacak çok şey var. Nâzım, Fikret, S. Ali gibi kaynakların yanı sıra, kafamı kurcalayan bazı konular:

- I. Dünya Savaşı'nda Türk Edebiyatçıları
- II. Dünya Savaşı ve Alman Faşizmi sırasında aynı sorun.

- Toplumcu Edebiyatımızın bugünkü sorunları gibi.

Bunların oldukça geniş bir dökümünü yaptık. 75 ve belki 76'nın kesin planını yapınca sana ileteceğim ve seni ilgilendiren bir konuda araştırmalara girişmen gerekecek.

Şaka, iyimserlik, hayalperestlik bir yana, gelmiş geçmiş en iyi toplumcu sanat-kültür dergisini çıkarabileceğimize inanıyorum. Bildiğin bizler dışında, Y. Kemal, B. Yıldız, C. Yücel, A. Arif gibi yazarları bir araya getiren, E. Öz, A. Özyalçıner, V. Öngören, H. Zeybek, A. Ağaoğlu gibi arkadaşları kadrosuna alan, F. Altıok, A. Gerçeker gibi yazarları olan, genç kuşaktan (B. Pirhasan-E. Alova) gibi en yetenekli yazarlarla birlikte olan bir dergiyi düşün. Bütün bu arkadaşların hepsiyle tek tek konuşuldu.. Derginin boyutları, amaçları anlatıldı ve mutabakata varıldı. Yarın A. Nesin'le görüşeceğim. Cuma akşamı Ankara'ya gidiyoruz. Oradaki arkadaşlarla bir toplantı yapacağız, ayrıca F. Baykurt'la görüşeceğiz. Önceki kuşaklardan A. Nesin ve F. Baykurt'un dergimizde yazmalarının gerektiği inancındayım. Bir de S. Hilav'la konuşmak istiyorum. Ayrıca çok geniş ve yetenekli bir çevirmenler kadrosu oluştu ve ilk ürünler gelmeye başladı. Bir iki hafta içinde ilan bombardımanı başlayacak Cumhu-riyet'te, Milliyet Sanat sayfası ve dergilerde. Aralıkta uzunca bir tatil, işimizi güçleştirecek bu ay. İlanlar (gazete ilanları) bu nedenle son günlerine sıkışacak Aralığın. Dergi, tüm gücümüzle çalışırsak (ve en az 3 yıllık çıkma hesabıyla ya da faşizm tarafından darbelenmedikçe) Marksist sanat ve kültüre sağlam bir kaynak oluşturabilir. Buna yürekten ve bilinçle inanıyorum.

Şiirlerin konusunda düşüncelerimi bilirsin. Yurtdışında kaldığım yıllarda da sana olan sevgi, saygı ve dostluğum her zaman düşündüğüm bir şeydi. Şiirlerin bir sadelikle inceliği birleştiriyor ki seçkin, özgün bir şey bu. Son şiirlerin de 'ölmekse ölmeli' diye biten şiirinin tutarlı uzantıları. İlk sayıda, istediğin gibi "Umutsuzluk Yasak"ı koyarız. Derginin sana bir sıcaklık, daha çok yazma isteği taşıyacağına inanıyorum. Benim şiirlerim için söylediklerine sağol. Söylediklerine layık olmayı yürekten isterim.

Aslında günümüz şiirinin (gerek Türkiye gerek dünya) nitelikleri üstüne konuşalım da isterim. Yazdığım şiirde sevdiğim şeyler ya da yazmayı sevdiğim şeyler; gerçekten yaşanılan şeylerdeki şiir, bir de ruhun günahkâr, karmaşık yanlarını dökmekten korkmamak diyebili-

rim. Fakat bunlar zihinsel, toplumcu bir kavrayışla biçimlenmeli derim. Bir de şiirin içinde çarpışan duygular, hareketli bir şey de olabilmeli. Ama bütün bunlar da iyi şiir yazmaya yetmediği gibi, kaldı ki tek tip bir şiir de söz konusu olamaz. Bir şair (en seçkin örnek Nâzım) her tür ve her konuda yazabilmeli derim.

Son olarak derginin mali hesapları da şu anda elimizde. 4 forma, 2. hamur 60 gr.'lık kâğıt, 5000 baskı için; kâğıt, dizgi, baskı masrafları her ay 8400 TL. tutacak. Bu, kapak masrafıyla 10.000 TL.'sını aşacak. Bu rakam seni korkutmasın. Amaçladığımız dergi bugünkü koşullarda, profesyonel yapıyı gerektiriyor. Bir gençlik dergisinden çok, toplumcu edebiyatın sağlıklı sesi olacak bu.

Ama genç, dinamik, militan havası egemen olacak, olmalı.

İlk ayın masraflarına ilan masrafları da biniyor. Bir yayınevi (SİNAN) arada bir ilanlarını koymamız anlaşmasıyla, elinde bulunan boş bir odayı büro olarak verdi bize. Şimdilik dar bir yer bu. İlerde geniş bir yere de çıkabiliriz. (Dergi yazarlarının toplanabilmesi, derginin depolanabilmesi için)

Kitabın konusunda yine konuşacağım. Fazla alçakgönüllü olman için bir neden yok. Ayrıca, şimdilik tasarı olan bir şey. Dergi çevresinde, kooperatif tarzında örgütlenmiş ve salt dergi yazarlarının kitap ve çevirilerini basacak bir yayınevi. O zaman kitabın burada basılabilir. Fakat üstünde çok çalışılmasını gerektiren ve ancak dergi birkaç sayı çıktıktan sonra konuşulabilecek bir şey bu.

Yazarlar Sendikası alanında birçok ön hazırlık yapıldı ve yoğun çalışma dönemi başlıyor. Bu konuda uzun ayrıntıyı önümüzdeki mektuba bırakayım. (Kartın çıkmıştı, gördüm. Adresine gelmiş olmalı.)

Dergiye bizlerin (ben, Nihat[2] vb.) mali katkısı yanı sıra B. Yıldız ve Y. Kemal'in katkıları oldu. Başka arkadaşlar da vardı. Bu destek ilk sayı için gerekli. Ankara dağıtımını yapacak olan arkadaş, A. Nefes, dergiler eline geçtiğinde bize hemen ödeme yapacağını bildirdi ki bu, bir sonraki sayının yatırımına kaynak olacak. Ayrıca matbaa ile de ilk üç ay 5.000'er lira ödenmesi sonra binen borçlarla birlikte normal ücretin sonraki 3 ayda ödenmesi, daha sonra da normal ödeme yapılması konusunda anlaşıldı. Senden dileğim, yapabileceğin bir yardımı (sonra, dergi kapanmadıkça ya da batmadıkça ödenmek üzere) yapman. Ve bunu kendini zorlamadan, kesinlikle zorlamadan yapmanı dilerim. Şiirinle ve duygusal, düşünsel katılman en önemli ve başlıca şeydir, bunu içtenlikle söylüyorum. (Bir şey gönderebilmen söz konu-

suysa, Nihat adına P.K. 893'e iletebilirsin.)

Sevinçli bir haber.. Özkan[3] İsveç'ten mektup yazmış ve yarın (salı) akşamı bana Çiçek Pasajı'nın önünde randevu veriyor. Papağan renkli trenlerin şairinden başka ne beklenir... Elinde şiirler de varsa keyfime payan olmayacak.

Seygiyle gözlerinden öperim. MİLİTAN adının bu yapı ve kadro içinde ışıldayacağına gerçeklik bulacağına inanıyorum. Başlık yazıları hazırlandı bile. Ve içeriğe uygun oldu.

Hoşça kal. Çocuklara, arkadaşlara, yengeye selam.

[1]- *MİLİTAN*
[2] -*Nihat Behram*
[3] -*Özkan Mert*

10 Ocak 1975

3

Sevgili Metin,

Dergi eline geçmiş olmalıdır. Diker Çarşı 3, adresine göndermiştik. Aynı adrese uzun bir mektup göndermiştim sana.

Burada olmanı, dergiye gelen mektupları okumanı isterdim. Batman'daki ziraat teknisyeninden Derepazarı'ndaki sağlık memuruna, İnegöl'e bağlı bir köyün muhtarına ve eğitim odası başkanından Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencisine varana kadar dört bir yandan sıcak, sağlıklı, umutlandırıcı mektuplar.

İlk sayı konusunda herkes olumlu. Ayrıntılarda bin türlü görüş ayrılığı oluyor, ama esasta, derginin değeri ve yeri konusunda hiçbir olumsuz eleştiri gelmedi.

2. sayı ilkinin üç gömlek üstü olacak. Kitap gibi, sağlam bir dergi olmalı. Hem bugünü eğiten hem geleceğe kaynak hazırlayan. Bu amaçla, alabildiğine tutkuyla çalışıyoruz.

Önümüzdeki sayılara yazı ve şiirlerini bekleyeceğiz. 25 Ocak'taki sanat gecesine katılmanı da.

Nihat bugün Ankara'ya gitti. Pazara burada olacak. İstediğin dergiler vb. konularda sana ayrıntılı mektup yazacaktır.

Sevgiyle gözlerinden öperim.

Not: İlk sayı konusunda ayrıntılı görüşlerini bekliyorum

18 Ocak 1975

4

Sevgili Metin,

Mektupların, abone adresleri vs. geldi. Dergi için söylediklerin ve önerilerin, hemen hemen tümüyle, bizim de düşündüklerimiz. İkinci sayı çok daha ilginç ve yoğun olacak. MİLİTAN, hepimiz gibi sende de sanat ve kültür kavgasına güncel olarak katılma arzusunu kışkırttıysa ne mutlu...

TÖB-DER'deki sanat gününe, bu konuda Yeni Ortam'da da ilan çıkmasına karşın, sanırım katılamayacağız. Senin de mektubunda belirttiğin gibi, iyi bir hazırlıkla çıkmalıyız. Bu nedenle, 2. sayı da çıksın istedik. Oradaki sanat gününü şubat sonlarına doğru yaparız diye düşünüyorum.

Sen, bunlardan bağımsız olarak, atla gel. Birkaç zaman İstanbul'u yaşar ve geleceği tartışırız.

Geldiğinde bizi kolayca bulman için tutamak noktaları: Ben haftanın üç günü (PZT-ÇRŞ-CMA) tiyatroda oluyorum. Derginin bürosu ise. TMTF binasının arkasında bir sokakta SİNAN Yayınları'nın bulunduğu binada. Her gün sabahtan akşama kadar açıktır.

Antalya Sinema Festivali'yle ilgili haberi yayımlayacağız. Jüriye katılma konusunda, dediğimiz gibi, Yazarlar Sendikası'na resmi bir yazı çok iyi olur.

Sevgiler.. Gözlerinden öperim.

1 Şubat 1975

5

Sevgili Metin,

Son mektubunu, K. Burkay üstüne yazını bugün aldım. Nihat birkaç gündür Ankara'da, yarın geliyor.

2. Sayının hâlâ eline geçmemiş olmasına şaştım. Mektubunun tarihi de yok, anlayamadım.

Burada olmadığın için anlatmam güç. Dergi bir bütünlük oluşturabilecek biçimde, her milimi hesaplanarak çıkıyor. Duran'ın[1] ilk gelen hikâyesi iyi değildi. İkinci hikâyenin iyi bir şey olacağını umarım. Köy hikâyelerindeki natüralist betimlemeleri sevmiyorum, hatta bunlarla mücadele edilmesi gerektiğini düşünüyorum. İlerde belki, bir özel sayıda, bu konuları tartışma konusu yapmak gerekecek.

Burkay'ın şiiri üstüne yazdığın yazıyı belki bir yerde denk getirir yayımlarız. İnceleme olacak kadar uzun değil. Kitaplar bölümünde de eski kitap olduğu için, bilmem yeri var mı? Ayrıca dergi şairlerini bir kadro gibi düşünmek eğilimindeyim. Birbirlerine yakınlıkları olan, özde olduğu kadar biçimde de son on beş yılın getirdiği yenilikleri taşıyan şiirler... Burkay'ın şiirleri bu sınıflandırmaya giriyor mu, bilmiyorum. Çünkü dergiye şiir yağıyor, bunu bilesin. Ölçüyü çok iyi saptamadık mı, Cemal Süreya'nın "Papirüs"ü gibi eş dost dergisine döneriz diye korkarım. Yukarda söylediğim şiirler derginin şiir havasını oluşturuyor. Bunun dışında, eski bir ustadan, diyelim Dağlarca'dan, çok iyi ve güncel bir şiir gelirse, koyarız. Ya da, çok genç bir yetenekten iyi kıpırtılar, özgünlükler taşıyan şiirler yayımlarız. Bu konuda böyle düşünüyorum.

Sevgi ve dostlukla...

[1] *Duran Yılmaz*

23 Mart 1975

6

Sevgili Metin,

"Gölgeler Ordusu" bu sayıda yayımlanıyor. Bence güzel bir tanıtma yazısı. "Günübirlik notların sıcaklığı" çoğu kez en içten en doğru, en etkileyen oluyor. Kitabı alıp okuma isteği uyandı bende. Önemli olan da bu sonucu yaratmak.

Bu sayıda polemikler ağır basıyor daha çok. Fethi Naci, A. İlhan, M. Doğan[1] gibi yazarlara karşı. Belli bir ölçü ve tutarlılığı koruyoruz. Ben, kendi payıma, sosyal demokrasinin iktidara aday olmasına koşut olarak, Marksist kültürü ve uyanışı yozlaştırma, saptırma konusunda, belki bugüne kadar görmediğimiz ölçüde tertipli, etkileyici bir karşı çalışmaya hedef olduğumuz düşüncesindeyim. Herkeste bir rahatlama. "Ecevit nasıl olsa her işi halleder" Milliyet Sanat'ın son sayısını okudun mu? Yaşar Kemal'in söylediklerini. Hiçbir sınıfsal kavrayış taşımayan sözler. Yöneticiler yazarlara önem vermiyormuş. Hangi yazarlara? Öyle yazarlar var ki kafası baltayla parçalandı. Öyleleri de var ki Demirel'in müsteşarı idiler. Son günlerde yaygınlaşan "yazar hakları" konusunda beni ürküten, yaltaklanmaya benzeyen bir şey var. "Al şu hakkını, sus. Kalemini benim için kullanırsan, daha da çok sebeplenirsin. Avrupa yolculukları, dünya çapında ilişkiler, ev, telefon, iş, vs. vs." Sosyal demokrasinin, yazara hak veriyorum derken, onu iğdiş etmesinden korkarım. Halktan, devrimden yana oluşumu saptırmasından.

Bekir'e[2] mektubun gelmişse, çocuklar iletmişlerdir. Görünce ben de söylediklerini iletirim. Sana, çocuklara, Duran'a arkadaşlara selam ve dostluk.

[1] *Mehmet H. Doğan*
[2] *Bekir Yıldız*

6 Nisan 1975

7

Sevgili Metin,

Mektubunu aldım. Güngör'le[1] görüştük. 3 mayısta Antalya'da düzenlemeyi tasarladığınız edebiyat günü için Bekir'le görüşürüm. Sence kaç kişi gelmeli ve maddi konuda da somut bir şeyler yaz. Özellikle genç arkadaşlar için önemli bu. Çoğunun cebinde yol parası da yoktur. Doğrusu bu.

4. sayıyı almışsındır. 5. sayı için yoğun çalışıyorum. José Marti üzerinde bir çalışma. Araştırdıkça, önemli, Türkiye'yle, sorunlarımızla bağlantılı sonuçlar çıkıyor. 4. sayı, genel olarak, her bakımdan adını, savlarını haklı çıkaracak nitelikte. Bu düzeyi sürdürmek önemli. Bir de, zor anlaşılır bir yazıyı yayımlamamak düşüncesindeyim artık. Örneğin, 4. sayıda Brecht üstüne yazıyı yayımlamak bir hata oldu. O yazı özetlenebilirdi. Okuyanların bilgi düzeyini, isteklerini göz önünde tutmak gerekli. İstanbul dışına yaptığım küçük bir yolculukta hissettim bu gerekliliği.

Her yandan açık, daha çok da kapalı saldırılara uğruyoruz. (.....) Dergileri dikkatle irdelersen, bunu görürsün. Bu durumda daha çok ve daha disiplinli çalışmak gerekiyor. Çünkü temelde söz konusu olan ideolojik bir mücadeledir.

Yazılarını, şiirlerini bekler, gözlerinden öperim.

Not: Mayısta Antalya'ya mutlaka gelmek isterim.

[1] *Güngör Türkeli*

8 Mayıs 1975

8

Sevgili Metin,

Mektuplarını aldım. Teklifini sevinçle kabul ediyorum. Haziranın ilk haftası yalnız olmayarak gelmek isterim. Bu tarih uygun mu?

5. sayıyı görmüşsündür. 3.'nün toplatıldığını da biliyorsun. İşler zorlaşıyor, fakat üstesinden gelmeliyiz. Dergi bir zaman daha çıkınca, senin tanımınla o "kalın çizgi" olayı gerçekleşecek. Bu, devrimci harekete ve kültüre karşı bir sorumluluk. Senden yazı, şiir ve öneri bekliyorum. Kendini fazla tembelliğe kaptırma. Ne olursa olsun, bir şeyler çalış.

Hikâye Günü'nün 18'e alındığını, Fakir'lerin[1] falan katılacağını Bekir'e bildirdim. Anladığım kadarıyla, yol gözünü yıldırıyor.

Seni özledim de.

Mümkünse, gelebilirsen Haziran'dan önce sevinirim.

Vietnam için bu sayı somut bir şey yok. Önümüzdeki sayı "Vietnam Dörtlükleri" yazabilmek isterim. Uyarın yerinde oldu. Başkaca neler yapabiliriz sence. Elimde kaynak olsa Vietnam şiirinden de çeviriler koyardık. Kaynak araştıracağım bu arada.

Marti'yi sevmişsindir. Daha çok şiir çevirisi yayımlamalıydık ondan. Sürmenajımsı bir şeyler geçirdim. Bu kadarı bile olmayacak diye korkuyordum. Bir de dergi bazı iç sıkıntılar yaşadı. Bunları seninle görüştüğümüzde konuşalım isterim.

Evimde oturmuş yazıyorum ve hayat, her şeye rağmen, hiç de fena bir şey değil.

Şairliği, şairce sohbetini özledim.

Pazar günü burada TÖB-DER'de "Çağımız Sanatında Gerçekçilik" konusunda konuşmam var. Dehşetli geniş, büyük bir konu. Öğrenecek öyle çok şey var ki. Ve son derece eksik olduğumuz besbelli.

"Zaman damla damla eriyip gitmede
Karnım tok sütüne masalların
Ben gerçek ve elle tutulan bir dünyayla beslenmekteyim"
A. Jozef

Arkadaşlara, yengeye, kızına, oğullarına selam, sevgi.. Gözlerinden öperim.

[1] *Fakir Baykurt*

-Kart- 3.7.1975

9

Sevgili Metin,

Borcumun bir kısmını bile bu ay göndermeye yazık ki olanak bulamıyorum. Anlayışla karşılayacağını umarım. İlk fırsatta bir parti göndereceğim.

Bugün Lukacs ve Caudwell'in kitaplarını adresine postalıyorum. Dergiyi de almışsındır.

Kitap yayınlama kesin zorunluluk görülüyor. Tam bir mali kriz. Bu konularda sana ayrıntılı mektup yazacağım. Yaz aylarının bunaltısı geçsin biraz.

Sevgi ve dostlukla gözlerinden öperim. Ailene ve dostlara sevgi.

6 Temmuz 1975

10

Sevgili Metin,

Kartımı almışsındır. Bu mektubu yazışımın nedeni ise şu; İspanya'da yayımlanacak olan ve A. Kadir'in düzenlediği Toplumcu Şairler Antolojisi için bir an önce:

1- Yaşamöykün
2- Sanat anlayışın
3- Hakkında çıkmış yazılar
4- Yayımlanmış kitapların

konularında kısaca bilgi vermen gerekiyor. Hakkında çıkmış yazılardan kısaca alıntılar da yapmalısın. Bunları bir an önce hazırlayıp derginin adresine ilet.

Yeni Ortam sanat sayfası öteden beri bize karşı kasıtlıdır. Hakkımızdaki yazıları sansür ediyorlar. Bu antolojinin çıkış haberinde de aynı şey yapıldı.

Ayrıca, Şükran Kurdakul'a bir kitabını gönder. Kendisi Türk edebiyatı konusunda geniş bir çalışma içinde. Sordum, elinde senin kitabın yokmuş. Göndermen için sana yazacağımı söyledim.

Ben Fikret sayısı için çalışıyorum. Sabiha Sertel'in kitabını okudum bir kez daha. Çok önemli bir kitap. Özel sayı için ben bu kitabı tanıtmak istiyorum. Bu arada kendi görüşlerimi de belirteceğim. Fikret çok önemli, büyük bir olgu. Birçok güncel, siyasal sorunu aydınlatma olanağı var bu yolla. Kültürümüzün demagojiye açık birçok sorununu.

Bu ayın sonuda Yarımca (İzmit yakını) düzenlenecek şiir şenliğinde sen de varsın. Yazarlar Sendikası'ndan resmi yazı almışsındır ya da alacaksındır. Böylece ay sonunda görüşmüş olacağız.

Vaptsarov'ları[1] sevdin mi? Ben kendi şiirimmişçesine seviyorum onları.

Sevgi ve dostlukla.

[1] *A. Behramoğlu'nun "MİLİTAN"da yayımlanan Vaptsarov çevirileri.*

12 Ağustos 1975

11

Sevgili Metin,

Kitabın geldi. Bence iyi hazırlanmış. Sıralanma iyi düşünülmüş.

Cem Yayınları tatilde. Ancak ay sonunda açılacak. Yayınevi sahibiyle konuşacağım. Fakat çok fazla ümitli olmadığımı da belirtmek isterim. Kitabının iki nedenle bu ve bu gibi yayınevlerinde basılması güç.

Bir kere açıkça ve sertçe toplumcu oluşun. Ancak iyice kabul edilmiş bir yazarın toplumcu yapıtını, ya da ancak olağanüstü durumlarda bir toplumcu yapıtı basar bu türden yayınevleri. İkinci neden ise, açık yürekliliğin, Şiirlerinin yalın, göz boyamasız oluşu. Fakat bu "dezavantajlara" rağmen, gerek yayıneviyle gerekse burada etkili olduğunu sandığım bazı yazarlarla konuşmak istiyorum kitabının basılması için. Çünkü bu gibi yayınevlerini bizim kitaplarımızı basmaya zorlamanın gerekliliğine inanıyorum.

Festivalde, burada konuştuğumuz gibi, Ahmed Arif ve bizler şiir okuyalım derim. Mahzuni ayrı bir makam. Ahmed Arif'e gelince, şu sırada Ankara'ya gelmiş olması gereken Fikret Otyam yoluyla ilişki kurabilirsin onunla. Yakında fırsat bularak Ankara'ya gitmek istiyorum ben de. O zaman kendim de konuşurum. Ama daha önce resmi bir çağrı alırsa, daha somut temellerde konuşuruz. Bence Ahmed Arif'in birlikte şiir okumaya itiraz etmeyeceği bizler varız. Başkalarını karıştırmak gereksiz.

Tevfik Fikret sayısı bence önemli bir girişim. Her şeye dudak bükmeye yatkın hızlı devrimcileri ve her şeye kayıtsız olanları bir yana bırakırsak, bu türden çalışmalara gereklilik var. Kökü olmayan ülke olmaz. Tevfik Fikret'i böyle bir yaklaşımla önermek, üstelik bu yolla faşizme bir kez daha vurmak yararlı bir şey bence. Ama eksiklerimiz mutlak var. Şimdilik yapılabilen bu.

Dergiyi devralmaktayım[1] Genç, dinamik, çok iyi niyetli ve yetenekli bir arkadaş yürütüyor büro işlerini[2] Geçen sayılardan on altı bin

liraya yakın borç kalmış. Bunu bağışlar yoluyla kapatabileceğimi düşünüyorum. Bu konuda yardım edebilecek başka arkadaşlar da var. Dergiyi büyütmeyeceğim. Yani, yayın yoluyla filan. Dergi, böyle bir eylem işte. Özel sayılar dışında beş formayı da aşmayacağım. Dikkatli, özenli bir yönetimle açığın kapanacağına ve birkaç ay sonra telif öder duruma bile gelineceğine inanıyorum. Öte yandan, geçen gün uğradığım dağıtımcıda sondan bir önceki sayının dağ gibi iadelerini görünce içim ağladı. Bu denli emek, ve sonuç, kitapçıların ödeme paketlerini almak için postaneye bile gitmeyişleri. Kör baskının, faşizmin alçak baskısının sonucu. Birçok yerlere, dergi paketlerinin çekilmemesi için tehdit gittiğini öğrendik. Dağıtımcılar, başka yollar arıyorlar şimdi kitapçılarla doğrudan ilişki için.

Salt siyasal konuda değil, edebiyat ve genel konularda da kitap yayımlayan bir yayınevi kooperatifi kurulabilir. Toplumcu düşünceyi tek bir fraksiyon açısından değil, genel olarak yansıtmayı amaçlayan bir yayınevi kuruluşuna ben de hissedar-çevirmen olarak katılabilirim. Çünkü ille de tek tek kişilere soyulmanın gerekli olduğu kanısında değilim. Her çevirmen ya da yazarın ortak olduğu bu türden bir yayınevi kurulabilir. Fakat korkarım ki bir düş bu da. Sosyalizm kurulana kadar sanırım insanca yaşama olanağımız olmayacak bu ülkede. Çalışmak, üretken olmak ve sömürülmemek yani...

Antalya'da görüşmek olasılığıyla gözlerinden öperim.

[1] - *"Militan" sahip ve sorumlu yazı işleri müdürlüğünü başlangıçta N. Behram üstlenmişti.*

[2] - *Salih Ecer*

14 Ekim 1975

12

Sevgili Metin,

Derginin hâlâ eline geçmemiş oluşuna (4 Ekim 1975'te) şaşırdım. Ya geçikti, ya kayboldu. Bu ay çok erken çıktık çünkü. Bundan sonra da erken çıkacağız hep.

Önce kitabın: Cem'e kitabı ben götürürken, Erdal[1] oradaydı. Benim vermemi uygun gördü, kendisi da arkadan destekleyeceğini söyledi.

Dergiyi düzene koydum. Her şey iyi işliyor şimdi. Bir çeviriden (henüz tamamlamadığım, N. Hikmet üstüne bir kitabın çevirisinden) aldığım epeyce telif ücretini -bono olarak alıp - borçlara yatırdım. Bu beni bu konuda hafifletti. Dergiye yazılar geliyor. Tatile gidenler toparlanıyor. Bu açıdan da rahat edeceğim. Teknik işler de çözümlendi. Yeni arkadaş işi kotarıyor. Yani, bambaşka bir hava var şimdi. Taşındığımız yeni yer de daha sempatik. Uğranması kolay. Böylece sıcak bir edebiyat ortamı da gelişiyor çevrede. Şimdi sorun derginin satışı. Her ay asgari 2000 adet satmalı kendini karşılayabilmesi için. Bunu aşan satış, geçen ayların borçlarını da birkaç ay içinde tüketir. Yeni Anadolu-İstanbul dağıtıcısı iyi bir arkadaş. Kışın satışımızın asgari 3000 olabileceğini söylüyor. Sana gülünç gelebilir bu rakamlar. Acı olan şu ki, MİLİTAN en çok satan dergi. İnanılmaz bir şey, fakat böyle. İnanılmazlık bu tiraj azlığında. BİRİKİM'in Anadolu ve İstanbul'da topu topu 600 sattığını dağıtımcısı söyledi. Taş çatlasa 1000 de. Örneğin Özgürlük Yolu, İstanbul'da 400 satıyormuş. İşte entelektüel yaşamın aynalarından dergilerin durumu bu. (Ben MİLİTAN'ın kışa doğru daha iyi dağıtılacağına, daha aranır bir dergi olacağına inanıyorum. İster inat, ister iyimserlik de, ama düşüncem bu.)

Son sayı elinize geçmediyse yaz. Ya da sana her ay birkaç dergi gönderelim. Eşe dosta da verirsin. Aslında ilk fırsatta yine gel şu İstanbul'a. Seni özlüyorum. Özlem arasını uzatmamalı.

Son sayıda Neruda üstüne yazıları ve girişte Neruda şiiri üstüne

yazıları seveceksin. Bu sayıda da (Kasım) İsmet[2] üstüne upuzun bir yazım var. Biliyorsun Antalya'da başladım. Bu yazıyı da ilginç bulacaksın.

Sana mektup yazmam çok güç. Çünkü her şeyden, her konudan söz etmek istiyorum. Ve buna da zaman delice az.

Şiir yazmanı da istiyorum. Jozsef'le[3] ilgili şiirini arada bir okuyorum. Bu şiiri Macarlara gönderecektim, çevirip yayımlasınlar, hatta seni çağırsınlar diye. Dünyada kaç kişinin yüreği Jozsef için öylesine çarpmıştır. Fakat hep unutuyorum bu işi yapmayı. İstanbul ve bin bir işle uğraşmak öldürüyor insanı. İlk fırsatta yapacağım bu işi yine de. En azından, ilk elde, çevrilip Macarca'da yayımlanmalı şiirin. Bir de S. Birliği'nde hazırlanmakta olan 20. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi için kitabını ve dergide yayımlanan şiirlerini yolladım. Hayatın üstüne de yazdım.

Ben aslında iyi çalışıyorum. Şiir yazamıyorum çok. Türkiye'ye açılmak, her şeyi ayrıntılarıyla tanımak duygusu var içimde. Kategori değil, olgu yazmak istiyorum. Somut şeyler, somut sözcükleriyle, ayrıntılarıyla. Arada bir şeyler yazıyorum yine de. Görüştüğümüzde okumak üzere.

Her şeyi her an yeniden daha derinlikle keşfetmek, gerekli ve heyecanlandırıcı bir şey. Nâzım üstüne kitabı çevirirken büyük yeteneğini, kahramanlığını yaşadım yeniden, Türkiye'de her şey kavramlar, soyutluklar halinde, Her şeyin derinleştirilmesi gerekliliği var. İsmet üstüne yazım, bu konuda bir giriş bence.

Bir Gün Mutlaka 2. kez basılıyor bu yıl. Yılmaz Güney bu adla bir film senaryosu yazmış. Çekimi bitti filmin. Semra[4] oynadı başrol sayılacak bir rolde. Filmin konusunun doğrudan filmle ilgisi yok. Fakat bana söylenmeden kitabın (şiirin-kavramın- o duyarlığın) adının alınışına içerledim. Bu konuda ayrıntıları sonra konuşuruz. Kitap 2. kez çoktan basılmalıydı. DE Yayınevinin ağıraksak tutumu yüzünden baltalandı bu. 2. basım çoktan aklımdaydı. Filmi duyunca, baskıyı öne aldım. Filmin arkasından gidiyormuş gibi olmamak için.

Gözlerinden öperim. ilk fırsatta atla gel. Tekrar sevgiyle...

1- *Erdal Öz*
İ. Özel
3- *A. Jozseg*
4- *Semra Özdamar*

4 Aralık 1975, İst.

13

Sevgili Metin,

Dergi konusunda eleştirilerini, düşüncelerini, uyarılarını bekleyeceğim.. MİLİTAN benim yaşamımda asli önem taşıyan bir şey. Gerekirse şu andaki işimden de ayrılarak salt dergiyle uğraşacağım. İşi bırakmayışımın başlıca nedeni, dergiye şu anda maddi katkıda ancak böylece bulunabilme olanağına sahip oluşumdur. Bir de, ne de olsa zevk duyduğum bir iş.

Dergiye ilişkin gelişmeleri, gerçekleştikçe, ileteceğim sana. Zaten arada bir olanakları zorlayarak buluşmamız gerekecek. Seni, seçkin bir şair ve arkadaş oluşunun yanı sıra, çıkış yazısında belirtilen ilkeleri paylaşan, derginin öndeki bir yürütücüsü sayıyorum. Her an buluşabilme, tartışabilme olanağında olmamız gerekiyor.

Dergi konusunda henüz bir karşı çıkışa rastlamadım. A. Nesin, Y Kemal gibi ustamız toplumcu yazarlardan en genç arkadaşlara kadar herkes olumlu ve değerli buldu çabamızı. Fakat bu rahatlama anlamına gelmiyor. Tersine toplumcu sanat-kültür kavgasının ve bu anlamda Türkiye'nin en seçkin dergisi olma iddiası, yedeğinde bunun sorumluluğunu da taşıyor. İlerde karmaşık, çetin kavgalar içinde bulacağız kendimizi. Sanatın saygınlığını yitirmeden onu silah kılma diye özetlenebilecek kavgamızda başarılı olmak, ilk sayıda özetlediğimiz ilkeler çevresinde tutarlı ve bilinçli bir çalışmaya girmemize bağlı. Buradaki arkadaşlarla bu konularda kuramsal çalışmalara girme çabası içindeyiz. Bunları ilerde gerçekleştiği oranda, ayrıntılı yazarım. Sanatımızla devrimci insanlar arasında dolaysız ilişki kurma çabasının başlangıcı olarak da, ocak ayı içinde, İstanbul TÖB-DER salonunda bir edebiyat günü düzenlemenin ön girişimlerini yapıyoruz. Bu edebiyat gününe, ve daha sonrakilere de, olanakların oranında, senin mutlaka katılmanı istiyorum. TÖB-DER'deki edebiyat gününü, sanırım bu ayın son hafta-

sında gerçekleştirebileceğiz. Ayrıca devrimci öğrenci örgütleriyle dergi arasında bir kan bağını pratik planda da kurma konusunda girişimlerimiz var.

Dergiyi, İstanbul'daki bir dağıtım kurumu tüm Türkiye'ye dağıtıyor. İlk sayının satışı, gelecek için bir gösterge olacak. İlk sayıyı alan kişilerin çoğunun, ikinci ve daha sonraki sayılara da ilgi duyacaklarını ve derginin okuyucusu olacaklarını umuyorum.

Dergiyi daha kapsamlı, aktüalite sayfalarını daha çok yapalım dileğindeyim. Yazılar da daha anlaşılır, daha aydınlık olmalı. Bunun yanı sıra her sayıda mutlak bir ilginç çağdaş Felsefe-Estetik sorunu tartışılmalı. Ayrıca, polemiklere girişmekten korkmamalı. Bütün bunlar kadronun genç, yetenekli arkadaşlarla zenginleşmesini, gerek ürün vererek gerek kuramsal çalışma planında hepimizin daha verimli olmasını gerektiriyor.

1976 yılında sana ve hayatına sıcaklık, güzellik taşıyan ailene mutluluk dileğiyle.

29 Ocak 1976, İst.

14

Metin,

Vasıf Öngören'le Ali Taygun'un yönettiği "Birlik Sahnesi"nde hazırlanan şiir-tiyatro gösterisinde senin de bir şiirin var. Dün ilk temsil gösterildi. Oldukça iyi bir şey. Resmi gala dedikleri şey haftaya çarşamba akşamı, eğer bu arada bir değişiklik olmazsa. İstersen çarşambaya burada ol. Eğer iş durumun çok sıkışıksa, daha sonra da gelebilirsin. Nasıl olsa bir zaman sahnede kalacaktır gösteri. Bir de şiiri okunan şairlerin katılacağı bir konuşma ve kitap imzalama toplantısı düşünüyorlar. Fakat bunun tarihi ne zaman olur, bilmiyorum.

Sevgi ve selamla, dostlukla.

Not:
Gönderdiğim programda adım hazırlayıcı diye yazılmış ama, katkım daha çok şiir seçiminde oldu.

27 Mayıs 1976

15

Sevgili Metin,

Mektubun, verdiğin bilgiler için sağol. Hem kişisel hem genel olarak bazı karışıklıklar, belirsizlikler yüzünden şu sıralarda tatile gelmek olanaksızlaştı. Galiba, temmuzdaki ortak gezi tasarımızı gerçekleştirmek de güç olacak. Bir iki hafta içinde sana daha kesin bir şeyler yazabileceğimi sanıyorum.

MİLİTAN çıkacak sayısıyla kapanıyor. Zorunlu bir sonuçtu bu. Engel olamadım. Nedenleri üzerinde konuşmaya çokça vaktimiz olacak.

Senin iyi olduğunu, çalıştığını, denize girdiğini umuyorum. Dergiyi kapatmak sanırım benim de kişisel çalışmalarımı (hiç değilse okumak, vb.) daha verimli kılacak.

Görüşmek üzere, sevgiyle gözlerinden öperim.

İst. 9 Haziran 1976

16

Sevgili, Can Arkadaş,

Mektupların için sağol.

Derginin son sayısı, mektubu aldığında eline geçmiş olmalıdır. Ergin Günce'nin "Genç ölmek" deyimini seviyorum. MİLİTAN böyle oldu. Çeşitli nedenlerle. Ama kendi payıma deneyler kazandırdı bana. Türkiye'yi (ya da aydın çevreyi) azar azar tanıdım derginin çıkışı süresince. Kendimi de sınama olanağı buldum bu sırada. Ayrıntılı değerlendirmeyi ve gelecekte yapılabilecekleri görüştüğümüzde konuşuruz.

Son sayıdaki şiirlerime ne diyeceksin bilmiyorum. "Ben mi? Evet"; Sorgun'da birlikte fotoğraflar çektirdiğimiz ormanın, denizin duygularıyla doludur. Bir şiir kitabı hazırladım. Geçen yıllarda yazılmış bilmediğin şiirler de var içinde. 19 şiirlik (ve çoğu uzun şiirler) Doyurucu bir kitap. Önceki kitaplarımdan daha çok doygunluk veriyor bana. Son yıllarda çok şiir yazdığımdan (ya da şiire çok çalıştığımdan) ve bu kitaptaki şiirlerin bazılarını ezbere bile bilmediğimden belki, bu kitap heyecanlandırıyor beni. Yurtdışında ve geçen yıl şiirle doldurduğum defterleri okuduğumda, bu şiirler benim mi diye şaşırdığım oluyor. Özgürce, otobiyografi gibi yazılmış yığınla dize. Kitapta bilmediğin şiirler, bunlar içinden seçilmiş bazıları. Kitabım seninkiyle aynı sırada, güze doğru çıkar. Ben MİLİTAN yayınları diye basmayı düşünüyorum. CEM çok kötü kitaplar bastı bu ara. Dağıtımı da (şiir kitapları konusunda) iyi değil. Ama yine de senin kitabın CEM'den çıkması iyi olacak. Özenli bir basım ve bir dizidir ne de olsa. Dağıtım, ilan, vb. konularda da yayınevi zorlanabilir.

Temmuzda tatile çıkabilecekseniz siz de, 15 haziran-15 temmuz arasında resmi iznimi alırım. Bir pürüz maddi sorun. Bitirmeye çalıştı-

ğım bir çeviri var elimde, bu arada bitirebilirsem onu, para alacağım. Bu arada derginin tasfiye, borç ödeme işlerini de yoluna koymam gerekiyor.

Nihat'ın kitabı oraya ulaştı mı? "Darağacında Üç Fidan" çok değerli bir şey oldu bence.

Sana Nâzım Hikmet'le ilgili Babayev'in kitabını gönderdim mi, bilmiyorum. Bunu da yaz ne olur.

Artık daha sık görüşebileceğiz kuşkusuz. Yavaş yavaş yeni bir düzen kuracağım. Daha çok gezmek, dostlukları (yaşadığımız şu dünyada korumamız gereken güzel şeyleri) daha sıcak tutmak, daha rasyonelce çalışıp yaşamak.

Bu arada telefon bağlandı evime. 380293. Ararsın dilediğinde.

Sevgi ve dostlukla. Gözlerinden öperim.

Hepinize selam, sevgi, dostluk.

12 Eylül 1976

17

Sevgili Metin,

Gelir gelmez, birikmiş çalışmalara koyuldum. Bir şey yazamadım bu nedenle.

Şili dayanışma günü dündü. (Mektubunu önceki gün aldım) Programda bir yerimiz yoktu. Çağrı göndermişler sana.

Antalya sıcak olmalı. Burada sonbahar. Beni en çok çarpan mevsim.

İçimde oluşup duran şeyleri anlayamıyorum. Garip bir duygululuk. Mao'cu falan olmadığım halde Mao'ya ağladım. Bizi devrime inandıran, inancımızı kavi kılan devlerden biriydi. Tam uzlaşılamayan, ama varlığı yine de güven veren bir baba gibi.

Alıp başını gitme duyguları içindeyim yine. İstanbul, trafiğiyle, entelektüelleriyle, kişiliksiz kalabalığıyla cendere gibi sıkıyor beni. Arı, güzel, aydınlık şeyler özledim. Bu aşşağılık tüketim toplumundan, sınıf atlamalar toplumundan kaçıp gitmek gerekiyor bazan. Küba'ya örneğin. Şöyle bir ferahlamak için. Ya da Rusya'ya, Fransa'ya, belki tanımadığım bir başka ülkeye. Coğrafyası, ufku geniş yerlere.

Simonov[1] burada. Daha doğrusu, Türkiye'de. On gündür O. Akkan'la geziyorlar. Cem Yayınevi de kapalı. Bu nedenle kitaplar konusunu konuşamadım. Ben kitabımı bu ay çıkaracağım. Seninkinin de bir an önce çıkması için konuşacağım. Çünkü ciddi, belirli planları yok bu yayınevlerinin. Konuşmak, hatırlatmak gerekiyor.

"Bir Gün Mutlaka"nın 2. baskısı bitmiş. Bu yıl onu da yenilemek istiyorum. Belki dörtlükleri de hazırlarım. (Dörtlükleri May Yayınları'nda çıkarmak niyetindeyim. Daha iyi reklam ve dağıtım düzeni olan bir yayınevi.)

Politika gazetesinde yönetim değişikliği oldu. Şimdilik, sürekli

yazmak niyetindeyim oraya. Günlük gazete, önemli bir olanak. Sen de yaz. Kitap tanıtma yazıları, başkaca yazılar gönder. Doğrudan bana gönder istersen. Gazeteye basılabilecek bir fotoğrafını da gönder. (Fotoğrafı hemen gönder)

Kış gelmeden bir kez daha gelmek isterim Antalya'ya. Bu kez, şehri, çevresini daha iyi dolaşayım, tanıyayım isterim.

Bir insan, bir toplumu tanımadan, nasıl yazar. Sana Şolohov'dan (Durgun Akardı Don) dizeler " Kızın, ılık, uykulu sesi sanki nane kokuyordu.."

"Çamsakızını andırır erkek kokuları kadınların saçtığı daha acımtırak, baharsı kokuya karıştı.."

Toplumunun insanlarının kokularını bile tanıyor! Yazarlık böyle bir şey işte.. Antalya'dayken, Kaleiçi'ndeki sokaklardaki çiçeklerin kokularından söz etmiştin. Belli bir köyün, uzun süre oturduğun, tanıdığın bir şehrin (hem de Antalya gibi şehir) olduğu için mutlu olman gerek.

Sevgiyle gözlerinden öpüyorum. Karına, çocuklarına selam.

[1]- *Konstantin Simonov*

30 Eylül 1976

18

Sevgili Metin,

Yorgun ve içi içine sığmaz bir durumda yazıyorum yine. A. Kadir buna "kabına sığamamak" diyor. Çok güzel bir sakal bırakmış, sigaraya başlamış, pırıl pırıl bir yürek ve kafa. Ne yazık ki şu İstanbul'da böyle bir insanla bile rastlantısal olarak karşılaşıp görüşebiliyoruz.

Önce pratik şeyler:

1) Mektubun zarfı açık geldi. İçinde ne fotoğraf ne de haber vardı.

2) Oğuz Akkan, kitabın için "bu aylarda" çıkacak diyor. Fakat tarihi somutlamıyor. Bence birkaç günlüğüne atla gel, durumu somutlayalım. Tarih belirlenince ben her şeyi üstlenirim. Ya da bir mektup yaz kendisine. Ne zaman basacağı konusunda kesin tarih iste. Çünkü çok planlı işleyen bir yayınevi değil.

Benim kitabım ekim ortalarında çıkmış olacak. Seninkinden önce çıktığı için kendimi bir çeşit suçlu bulduğumu gizlemeyeceğim. Elimde olsa senin kitabının önce çıkmasını isterdim. Bunu yürekten isterdim. Ne önemi var diyeceksin. Böyle bir duygu işte.

Eskiden (70 öncesi ve yurt dışında) mektuplarla içimi Nihat'a ve Necmiye'ye dökerdim. Necmiye yok. Nihat da yok gibi. Sana mektup yazarken, öylesi bir duygu var içimde. Düşüncelerimi, duygularımı, yaptıklarımı, yapmak istediklerimi açıklayabileceğim, bir dost, düşündaş, duygudaş, kardeş..

Önce küçük iki haber:

1) TDK'ye üyelik için müracaat etmiştim. Düşüncem şuydu: Bu dilin bir emekçisiyim, o kurumda söz sahibi olmak hakkımdır. Üstelik olanakları olan o kurumun olanaklarını kendi inancımız doğrultusunda yöneltmek için çaba göstermek. Üç şiir kitabıma ona yakın çeviri kitabıma karşın, gereken 3/2 çoğunluğu alamamışım. Dağlarca anlatıyordu: "Komünisttir alamayız" demiş birileri. Hem üzüldüm bir alan kay-

bına, hem onur duydum.

2) Cumhuriyet'le çekişmemi anlatmıştım. ADA Ajansı bir soruşturma düzenledi geçenlerde: "Bu yıl ne yapıyorsunuz" vs. Benim yanıtımı gazete yazı işleri çıkarmış. Bunu da bilgi edinmiş ol diye yazıyorum.

Sürekli yazmak, çalışmak istiyorum. Makalelerimi olanaklı olduğu sürece Politika'da yayımlayacağım. Makale işini önemsiyorum. Aydınların kafa karmaşıklığı içinde olduğu bir dönemde, düzgün düşündüğüne inanan insanlar, düşüncelerini iletmek için her biçimden yararlanmalı. İyi sanat makaleleri yazmak da hoşuma gidiyor. Sacco, Vanzetti üzerine (H. Fast) bir yazım yayınlandı Politika'da, bilmem gördün mü? Neruda'nın şiir üstüne düşüncelerini özetlemem de, elbette, bir büyük düşündaşla omuzdaşlığımızı göstermek amacını taşıyordu.

(Yine Politika'da çıktı.) En son Y.Kemal'in "Yılanı Öldürseler"i üzerine bir şey yazdım. Sırada Ehrenburg, Reich, Şolohov vb. var.

Bu ay dörtlüklere çalışmak istiyorum. Gelecek yıl başlarında bir kitap yapmak düşüncesiyle.

Okumak, düşünmek, düşüncelerini yazmak, yayımlamak güzel bir şey. Sürekli, bir şeyler üretebilmek arzusu. Fakat zincirli gibiyiz. Yorgunluklar, üzüntüler, yığınla anlayışsızlık, zekâ yoksunluğu, sömürü, kıskançlık, düşmanlık, dedikodu. Çevre bunlarla kaynıyor.

Tiyatrodan belki çıkacağım. MAY yayınlarından tam yetkili yönetmenlik önerisi geldi. Şartlarımı bildirdim. Bekliyorum. Daha çok çalışacak, ama daha özgür olacağım sanıyorum. O zaman ilk fırsatta ver elini Antalya. Denizi, oradaki dostları, bu kez nedense daha yakından sevdim.

Kendimi anlatma bencilliğindeyim. Sen de daha uzun yaz.

Sevgiyle, dostlukla ve özlemle.

7 Aralık 76.İst.

19

Sevgili Metin,

Birbiri ardına gelen mektupların ve telgrafın için sağol. Söylediklerine layık olabilmeyi yürekten isterim.

Antalya'ya gelemedim. Bu yıldan kalan on beş günlük izni kullanma olanağı olmadı. Bu ay tiyatro dergisiyle ilgilenmem gerektiği için izin alamayacağım. Fakat bahardan önce mutlaka geleceğim Antalya'ya.

Kitabının ocak ya da şubatta çıkacağını söylüyor Oğuz Akkan. Kendisiyle yakın bir arkadaşlığım yok. Nazik, fakat bence hesabını bilen bir editör.

Çoktandır yapmak istediğim bir şey vardı. Senin şiirini ve A. Jozsef sayısını Macaristan'a göndermek. Bayram öncesi oraya giden bir arkadaş yoluyla gönderdim sonunda. Dergide Jozsef'in şiiri üstüne yazısını yayımladığımız, sanırım epeyce ünlü bir edebiyat araştırmacısı (belki hocası) olan M. Szabolchi'ye gönderdim şiiri ve dergiyi. Şiirini Rusçaya çevirdim bu arada ve çeviriyi de gönderdim şiirle birlikte. Macarca'ya çevrilmelerinde kolaylık olacağını düşünerek. Szabolchi'ye bir de mektup yazdım. Şimdi yanıt bekliyorum. Daha doğrusu, giden arkadaşın dönmesini. Bu hafta içinde dönecektir. Sonucu sana bildiririm. (Şiirini çevirirken daha bir sevdim. Bunu içtenlikle söylüyorum. Senin en güzel şiirlerinden biri. Bizim kuşak şairlerinin de en güzel şiirleri arasında. Gelecekte o şiirin sözü edilecektir. Buna inanıyorum)

Söyleyebilecek, anlatabilecek şeylerim var aslında. Bunları görüşmemize erteliyorum. Görüşmelerin arasını uzatmamalı. Atlayıp

gelebilirsen candan sevinirim. (20 Ocakta "N. Hikmet Haftası" adıyla, Nâzım'ın 75. doğum yıldönümü kutlama haftası düzenliyoruz. Gelişini bu tarihe de rastlatabilirsin. Ama daha önce gelebilsen, daha çok sevinirim)

Sana, çocuklara, Günsel'e sevgiler.

22 Ocak 1977, İst.

20

Sevgili Metin,

Epeydir yazışamadık.

Birkaç gün önce konuştuğumda, O. Akkan kitabının sırada olduğunu söyledi. Sanırım şubat içinde çıkacaktır. Sen de yazıp pekiştirirsen iyi olur.

Ben pek iyi durumda olduğumu söyleyemem. Çalışmalarımı ve kişisel yaşamımı dilediğimce planlayıp yürütemiyorum. Şairden çok bürokrat gibi yaşıyorum. Maddi zorunluluklar yüzünden. Fakat yaza doğru daha bir aydınlığa çıkacağımı umuyorum. Planlı çalışmam ve yaşamam, zamanımın çoğunu edebiyat çalışmasına ve şiire ayırmam zorunlu. Giderek bunu başarabileceğimi sanıyorum. Derginin borçları ödendi sayılır. Kişisel bazı borçlar ve bazı temel eksiklikler de giderildikten sonra, daha az çeviri vb. işler yüklenecek, azla yetinerek, bir edebiyatçı gibi sürdüreceğim çalışmalarımı ve yaşamımı. Psikolojik vb. bazı karmaşalardan, eskinin yaralarından arınarak, bu yıl evlenmeyi de gündeme almam gerekiyor artık. Başka türlü kişisel yaşamın düzene girmesi olanaksız.

Yeni yılda sevgi ve esenlik dileğiyle.

12 Şubat 1977

21

Değerli Dostum,

Her iki mektubunu da aldım.

İstanbul'a ne zaman geliyorsun?

Ben şu ara gelemem. Fakat Antalya'yı da kendi şehrim gibi seviyorum. Ya da şöyle diyeyim, senin sayende ve oraya gelip gitmelerde Akdeniz'e vuruldum. Oralara geleceğim her fırsatta.

Geldiğinde sana okuyacağım şiirler, hiç değilse dizeler var. İnsan hayatını tıka basa doldurmalı izlenimlerle. Sonra şiirleşiyor bunlar. Gerçek masallaşıyor, yeni bir gerçeklik boyutu kazanıyor.

Antalya'da Metin'le geçtiğimiz sokaklar
Sokakları dolduran yasemin kokusu
Muğla'da, uzak bahçelerde çatlayan nar

O çiçeklerin adı nergis miydi yoksa? Yasemin yerine nergis de diyebiliriz. Belki daha güzel olur. "Nergis" daha bâkir bir sözcük. İçinde "serin" çağrışım da var. Üç harfin ortaklığı nedeniyle.

Muğla'da uzak bahçelerde çatlayan nar ise, ta ortaokul yıllarındaki bir tatil konukluğundan gelen bir izlenim.

Akdeniz; enginliğiyle, parıltısıyla, şiirlerime girecek, giriyor.

O dörtlük için söylediklerin belki haklı, belki haksız. Dörtlüğü şiir olarak saymayacağım. Fakat eylemde yazıldığı için değer veriyorum.

Geldiğinde konuşacak birçok şeyimiz var yine.

Dostlukla kucaklarım.

16 Mart 1977

22

Sevgili Metin,

Mektup yazmayışını neredeyse bana küs olduğun biçiminde anlayacağım.

Niye yazmıyorsun? İstanbul'a gelmedin bir türlü. Oysa gelir gelmez kitabın da hemen dizgiye verilebilir. Burada bu işler yazık ki böyle. Yoksa bu mevsim de geçecek. (gerçi O. Akkan, ona sözümüz var, kitabı bu sezon basılır diyor ama, bir türlü verilmiyor dizgiye. Tamamen düzenli çalışmakla ilgili bir şey. İyi işleyen bir yayın programı yok. Her neyse.)

Seni mutlak bekliyorum. En az bir hafta misafirim ol. Hem kitabı baskıya hazırlarız. Hem de gezer, sohbet ederiz. Bugün PK.dan belki mektubun çıkar. Fakat bu kez arayı uzattın gerçekten.

Gözlerinden öperim. Sevgi ve dostlukla.

29 Mayıs 1977

23

Sevgili Metin,

Mektupların beni hem sevindiriyor, hem şaşırtıyor. Böylesi bir dünyada bir insanın böylesine candan dost olması...

Sait Faik'in "Medarı Maişet Motoru"nu okuyorum. Ne kadar insanca, sımsıcak güzelliklerle dolu yerler var.

Her şeyi öğrenmek, her şeyi öğrenerek, bilerek yaşamak istiyorum. İnsanla, insanın yaşamıyla mutluluğuyla ilgili bütün konuları. Otuz beş yaşında olmak, bu özlemi arttırıyor. Düşün: Öleceksin, dünyada görmediğin yerler, tanımadığın tadlar, sana tümüyle yabancı hayatlar, yaşamlar kalacak.. Şu İstanbul'da bile, geçilmemiş ne sokaklar var. Bir güzel cümle sana Sait Faik'ten: "İnsanların oturduğu tarlanın yeşerdiği, çocukların oynadığı toprak, neden insanoğluna yabancı olsun? Olmasın. Yalnız anamızın, babamızın, sevgilimizin, arkadaşımızın zincirlerine bağlıyız da, ondan bir türlü karışık hislerden kurtulamıyoruz, bir türlü rahat edemiyoruz."

Birkaç saat önce "karışık hisler" içindeydim. Yapayalnız evimde. Kime gideyim, hangi arkadaşa gideyim, bu daraltılmış dünyada, diye düşünerek. Sonra kendi kendime yetmem gerektiğini düşündüm. Sait Faik'i okumaya koyuldum, bir de Sait Faik üstüne bir şeyler, H. Yücebaş'ın bir derlemesinden. İçimde sıcak duygular doğdu.

Kısa kısa haberler:

Semra bir aya yakındır yurtdışında.

Pasaport alabilirsem (ki vermiyorlar) 5 haziranda Bulgaristan'a çağrılıyım. Dışarı çıkarsam, Almanya'ya Fransa'ya, falan geçer, 1 ay kalırım hiç değilse.

Dışarı çıkma durumum olursa Antalya'ya güzün gelmem olanaklı

olur. Çıkmazsam, belki haziran içinde gelirim.

Bu durumda ya haziranda ya da umarım eylül başlarında (belki ağustosun ikinci yarısında) buluşmak üzere, gözlerinden öperim.

Eksilmeyen ilgin, dostluğun için yürekten, sevgiyle teşekkür ederim.

Not: Çarşamba ve cumartesileri POLİTİKA sanat sayfasını izle.

6 Ağustos 1977

24

Sevgili Metin,

Bulgaristan dönüşümde ve Sovyetler Birliği'ne gitmeden önce sana bir mektup yazmıştım. Acaba almadın mı?

Semra'nın ve filmin[1] ödül almasıyla ilgili mektup, tabii Sovyetlerden dönüşte elime geçti. İlgine candan teşekkür ederim. Bu, çok sevindirici bir şey oldu.

Bulgaristan'da çok iyi duygular yaşadım, çok iyi dostlarım oldu. Anılarımı, izlenimlerimi yazmaya giriştim. Daha çok, orada karşılaştığım yabancı yazarlar konusunda. N. Guillen, W. Saroyan, bizim Mahmut Derviş, vb. Görüştüğümüzde de izlenimlerimi anlatırım.

Sovyetler'de, sinemacılarla birlikteydim. Bakû'ya da gittik, Yolculuğun en ilginç yanı da bu oldu. Bakû'ya daha önce de gitmiştim. Oradaki arkadaşlarımla yine görüşmek beni çok mutlulandırdı. Sovyetler Birliği'yle ilgili bu seferki izlenimlerimi Politika'daki yazılarla anlatacağım. İlki bugün çıktı. "Moskova Film Festivalinden"

Antalya'yı deliler gibi özlüyorum. "zümrüt" denizini. Ancak, bu ay kımıldamam olanaksız. Bir çeviriyi tamamlamam gerekiyor, tiyatro için de bir şeyler yapmalıyım. Abdülkadir[2] beni ağustos 15'ten sonra Anamur'a çağırmıştı. Bu durumda, bu da olmayacak. Antalya'ya ancak eylülün onundan sonra gelebileceğimi umuyorum. Sanırım mevsimin de en güzel dönemi bu. Sözünü ettiğin şiir günü ne zaman olacak? O gün için gelip, daha sonra bir yerlerde 15-20 gün kalmak istiyorum. Sadece dinlenmek için değil, belki M. Suphi Destanı'na da yoğunluğuna çalışabilmik için.

Ahmed Arif'e isteğini iletmem için, günü, katılacak şairleri kesin olarak yaz. Önümüzdeki hafta sonunda Ankara'ya gitmem olası. O

zaman kendisine iletirim. İstersen, telefon et bana. Daha çok genellikle evdeyim. Sabahları ve gece geç saatte mutlaka bulursun.

Mektupların ve her şey için teşekkürler. Görüşmek üzere. Özlemle.

1- "*Kara Çarşaflı Gelin*"

2 - *Abdülkadir Bulut*

26 Aralık 1977

25

Sevgili Metin,

Dergiyi almışsındır. (Güvercin). Kitap ise, CEM Yayınevi'nin artık herhalde anlamış olduğun temposu içinde ağır aksak ilerliyor. Sanırım bu günlerde kapağı filan da tamamlanarak piyasaya çıkar artık. (İçi basılalı epey oldu.)

Mektubunda Akdeniz Barış Şöleni için söylediklerini (oradaki coşkuya katılarak) görüşmeyi, karşılaştığımız bir zamana erteleyerek sana başka bir haber vereceğim.

Bir süredir (uzunca bir süredir) sürdürdüğümüz çalışma ve düşüncelerimizi somutlayarak bir dergi çıkarmaya karar verdik. MİLİTAN'dan daha farklı olarak bu dergi, oportünist ve küçük burjuva unsurları (bunlar ünlü kişiler de olsa) başlangıçta ilan edeceği yazı kadrosu dışında bırakacak. Daha tutarlı ve belirgin bir yazı kadrosuyla işe başlayacak. Mart ayında çıkarmayı tasarladığımız dergi, ortalama beş forma (80 sayfa) olacak. Yine MİLİTAN'dan farklı olarak, İGD gibi gençlik örgütlerinin ve Maden-İş gibi sendikal örgütlerin dinamizminden (onlarla herhangi bir örgütsel-organik bağıntı söz konusu olmadan) yararlanacağız. (abone bulmaları, topluca dergi satın almaları vb. yollarla.) Bu gençlik örgütleriyle bağıntıyı, derginin sahipliğini ve fiili yürütücülüğü üstlenecek olan Barış Pirhasan, ve yine dergi çevresinde yer alacak arkadaşlardan Erdal Alova vb. sağlayacaklar.

Derginin ilan edeceğimiz yazı kadrosu, ilk tasarı olarak şöyle:

H. İ. Dinamo, Ruhi Su, A. Kadir, A. Bezirci, V. Türkali, B. Yıldız, A. Behramoğlu, Genco Erkal, M. Demirtaş, Orhan İyiler, Orhan Taylan, Bilgesu Erenus, Server Tanilli, Barış Pirhasan, Abdülkadir Bulut, E. Alova, Yaşar Miraç, İ. Uyaroğlu, A. Erhan, O. Telli.

Bu arkadaşlardan bazılarıyla konuşuldu, bazılarıyla henüz

kanuşulmadı. Ben, hepsinin ayrı ayrı, böyle bir topluluk içinde yer almak isteyeceklerini umuyorum. Gördüğün gibi, yaşlı kuşağın hem verimli hem siyasal tutum olarak da düzgün ustaları, bizim kuşağın elenerek ayakta kalmış kişileri ve daha gençlerin en tutarlı ve seçkinlerinden oluşan bir kadro bu. Safrasız, iyi bir kadro. Geçmiş deneyler, siyasal bakımdan da az çok aynı doğrultuda olan kişilerin bir araya gelmeleri gerektiğini gösterdi bana. Ya da, artık gündeme gelmiş olan bir soru bu. Yazı kadrosu dışında kalanlara kapalıyız anlamı çıkmaz bu kadrodan. Fakat, söz gelimi bir Y. Kemal'in, A. Nesin'in, F. Baykurt'un, istedikleri kadar iyi yazar olsunlar, dar kadro içinde yer almaları (bizim kadromuzda yer almaları) düşünülemez. Fakat bu, iyi yazılar verirlerse, basmayız anlamına gelmez elbet.

Yine gördüğün gibi, tiyatro-müzik ve sinema alanında da (ve görsel sanatlar alanında da) temsilciler içeren bir kadro bu. Temel, edebiyat olacak kuşkusuz. Fakat öbür sanatların devrimci, temiz unsurlarının çalışmalarını da yansıtmamız gerekiyor. Bu, soluğumuzu ve çevremizi genişletecek.

İlerde yayın yapmak da amaçlarımız arasında yer alıyor.

Söylediğim gibi, bu kez derginin mali vb. sorunlarıyla ben ilgilenmeyeceğim. Barış Pirhasan, karakterine ve yeteneğine sonuna kadar güvenebileceğimiz bu arkadaş, çıkarıcılığı üstlendi. Bu amaçla POLİTİKA'daki işini de bırakmak üzere. Hemen bir büro tutup, teknik hazırlıklara girişecek. Ben, yazı kurulunda yer alacağım. Benim dışımda yazı kurulunda A. Kadir, A. Bezirci, O. Taylan ve B. Pirhasan olacaklar. Fakat MİLİTAN'da olduğu gibi, derginin sanat politikasını belirlemede, yazarlarla ilişkide ve redaksiyonda sanırım ağırlığı yine üstlenmem gerekecek.

Dergi, kapsamlı inceleme yazılarıyla atılgan, hareketli bir tutumu birleştirme çabasında olacak. İşçi sınıfı ve sanat sorunlarına ağırlık tanıyacak. Gençlik ve işçi örgütleriyle bağıntılı olarak, devrimci sanat hareketleri düzenleyecek.

Söyleyebileceklerim özet olarak bunlar. MİLİTAN'ı daha boyutlu olarak sürdüren yeni bir dergide devrimci sanat potansiyelini toparlamak yine bize düşen bir görev oluyor. Bu kez daha akıllıca, daha tutarlı bir kadroyla ve daha kurumlaşmış olarak.

Dergi yazı kadrosunda bulunan arkadaşlar, maddi güçleri oranında, başlangıçta bazı katkılarda bulunmayı üstlendiler. Derginin sahibi olarak Barış, başlangıçtaki en ağır maddi yükümlülüğü üstlendi.

Abdülkadir ve Bezirci de olanakları oranında bir katkıda bulunacaklar. Ben, güvendiğim yakın dostlarımın (Bekir, sen, O. İyiler, Bilgesu vb.) güvendiğim bu harekete (çok uzun düşünerek kararını verdiğimiz bu harekete) olanakları ölçüsünde katkılarını sağlamayı üstlendim. Senin, 5000 lira kadar bir yardımda bulunmanı öneriyorum. İlerde (1978 içinde) zarar etmezsek, ödenmesi de varsayılarak.

Gerçekten çok uzun süren bir duraksamadan sonra, konuştuğum birçok arkadaşın isteğini göz önüne alarak ve gerçekten gerekli olduğuna inanarak, MİLİTAN'dan sonra bu işe girmeyi göze alabildim. Göze alınca da, tüm olanaklarımızı seferber etmek gerekiyor. Yüzümüzü en az MİLİTAN kadar aklayan, daha canlı, daha etkili, daha işlevsel bir dergi çıkarabileceğimize inanıyorum.

Birkaç günlüğüne çıkıp gelebilsen, daha ayrıntılı konuşmamız belki daha yararlı olacak.

Şu arada ben, Rus şiiri çevirilerini sürdürüyorum. Bugün Mayakovski bölümünü hemen hemen tamamladım. İnsanı umutsuzluğa düşürebilecek dev bir şair. Bu yüzyılın sanırım en büyüğü. İlerde mutlaka bir kitap yapacağım ondan.

Oradaki dostlara, tümüne benden çok sevgi, selam.

Mektubunu, daha da iyisi atlayıp gelmeni bekleyerek gözlerinden öperim. Kardeşin.

Not: "Türkiye Yazıları"nda şiiri gördüm. Sağol. Eline sağlık.

10 Mart 1978

26

Sevgili Metin,

Her zamanki gibi sıcak mektubun için sağol. Telefonda sorularını doğru dürüst yanıtlayamadığım için de bağışla.

Verdiğin adreslere dergi gönderildi.

Dergiyi nasıl buldun? Eleştirilerini, önerilerini ayrıntılı olarak yaz.

Bezirci'nin POLİTİKA'daki yazısını okudun mu? Televizyondaki namussuzluk üzerine.[1]

Antalya'daki festival konusunda Yazarlar Sendikası'nın şu ara bir şey yapabileceğini sanmıyorum. Aynı tarihlerde sendikanın 5. kuruluş yılı kutlanacak. Nâzım Hikmet'in ölüm yıldönümü, İzmir Fuarı filan da hep aynı tarihlere rastlıyor. Sendikaya önerilerini bunları düşünerek yap.

Ritsos'un geleceğini sanmıyorum. Ben kendisine çağrımızı söyledim. Fakat Yunanistan'dan ayrılmaya pek niyetli görünmüyor. Buna karşılık belki Maria Faranduri'yi çağırabiliriz. Büyük, yaman bir şarkıcı. Karar verilirse, bana bildir, Belediyenin çağrısıyla birlikte ben de kendisine yazayım (Mektup İngilizce yazılmalı.) Karar verilirse adresini de bildiririm. Belki Küba'dan da Nikolas Gilyen'i çağırabiliriz. Bulgaristanda karşılaşmıştık. Türkiye'ye gelmeye istekliydi. Karar verilirse, ona da ayrıca yazarım, belediyenin resmi çağrısının yanı sıra.

Antalya festivalinin tam tarihi neydi?

Ben bu ay içinde gelemeyeceğim. Fakat nisan ayının ortalarına doğru kesinlikle gelmeye niyetliyim, İstanbul'da yine boğulmaya başladım çünkü. Geldiğimde festivali ayrıntılı konuşur, kesin planı yaparız. Bu arada gelmeye niyetliysen, burada da girişimlerde bulunuruz.

Ludmila için söylediklerinde haklısın. Onun üstüne düşüncelerini kendisine okudum. Çok sevindi. Bana gelince, birtakım eski birikimlerin ağırlığından bir türlü gereğince kurtulamıyorum. Bu yüzden yalnız-

lıktan kurtulmam gittikçe güçleşiyor.

Tek kaygım, şiir yazabilmek. Başlıca üzüntüm de, dilediğimce verimli, ve dilediğim nitelikte yazamamak.

Yakın zamanda görüşmek üzere gözlerinden öperim. Acil durumlarda yine telefonlaşalım. Sevgiler.

Antalya'da şu ara bir sürü karışıklıklar olduğunu izliyoruz. Epeyce kaygılandım da. Kendini koru.

[1]- *Önceden duyurusu yapıldığı halde bir kitap tanıtma programından M. Demirtaş'ın kitabı çıkarılmış, bunun üzerine A. Bezirci TRT nin sansür anlayışını eleştiren "Lanetliyorum Onları" başlıklı bir köşe yazısı yazmıştı.*

20 Mart 1978

27

Sevgili Metin,

Sana bir yanıt mektubu gönderdiğim gün, postadan şiirini taşıyan mektubun çıktı.

Yazarlar Sendikası'nda Şükran Kurdakul'a yazmış olduğun mektubun okundu. TYS'nin Antalya Film Festivali sırasında bir kitap sergisi açması, 20 kadar şair ve yazarın burada kitaplarını imzalamaları kabul edildi. Bu işlerin ayrıntılarıyla (buradaki festival düzenleme komitesiyle ve Antalya Belediyesi'yle ilişki vb.) sanırım Şükran Kurdakul uğraşacak. Yani , bu iş tamam sayılır.

Barış Gecesi'ne (ya da Şenliği'ne) gelince: Bu konu da konuşuldu. Kitap imzalamaya gelecek şairlerin bu arada bir de böyle adla bir geceye katılması ilke olarak benimsendi. Fakat anladığım kadarıyla bu gece senin kafandaki tasarıya uymaz. Sen yabancı konuklar da istiyordun. TYS'nin kanımca şu sıralarda böyle geniş kapsamlı bir işi üstlenme olanağı yok.

Gelelim mektubundaki ayrıntılara:

Nisan ayında (ayın başında) Barış Derneği'nin konuğu olarak İstanbul'a Maria Dimitriadis adlı Yunanlı şarkıcı geliyor. (Nâzım'ın şiirlerinden türküler okuyan kız) Bu kızın, ya da belki onun aracılığıyla bir başka sanatçının (örneğin Maria Faranduri'nin) Antalya Festivali'ne (Barış Şenliği'ne) katılması sağlanabilir. Ancak bunun için Barış Derneği ile ilişki gereklidir.

Yannis Ritsos'a da Atina'da KEDROS yayınevi yoluyla bir çağrıda bulunulabilir. Belki de geleceği tutuverir. Fakat sanmıyorum.

Ritsos'un burada sanırım Ada Yayınları'ndan bir kitabı çıkmış. Bu kitabı edinemedim. Cem'den bir iki kitabı çıkacak sanıyorum.

Antalya'ya yazık ki, gelemeyeceğim yine. Yine acele bitirmem

(tamamlamam) gereken bir çeviri, tiyatroya ilişkin sorumluluklar, derginin yüklediği görevler ve bunun gibi nedenlerle. Üstelik bir de bir lisede[1] (arkadaş olan müdürün[2] isteğiyle) haftada birkaç saat edebiyat dersi vermeyi üstlendim. Bu hafta başlıyor bu iş. Sırf bir deney ve değişik bir gözlem olanağı verdiği için kabul ettim. Bu nedenle de İstanbul'dan şu ara ayrılmam olanaksızlaştı. Uçakla gelip birkaç gün kalıp dönmeye de her zamanki fukaralık engel.

Fukaralık sözü nedense Ceyhun Atuf'un ölümünü çağrıştırdı. Çok ve yürekten üzüldüm. Ölümün yakışmadığı bir insandı. Bilge, alçakgönüllü, çalışkan. Daha yirmi yıl niye yaşayıp çalışmasındı.

Keşke bir fırsatta sen gelsen. Birkaç gün kalırdın, görüşmüş olurduk. Şu Barış Gecesi'yle ilgili olarak sanırım benim yapabileceğim bir girişim yok. Zaten boş bir saniyem de gerçekten yok. Sendika ve buradaki komite gerekenleri yürütürken, Belediyenin Barış Derneği ile ilişki kurması herhalde iyi olurdu. Barış adlı gecede Barış Derneği'nin bulunmaması tuhaf değil mi?

Şimdilik böyle dost. Kitabın nasıl gidiyor? CEM, yayınlamada olduğu gibi dağıtımda da mızmızdır. İlan vermede de öyle. Buna karşılık, uzun sürede, azar azar dağıtır, tüketir kitabı. O da öyle bir yayınevi işte.

Son altı ay içinde yaptığım en olumlu şey, Rus şiiri çevirileri oldu. Başarılı bir iş oldu bu. Bir başka fırsatta, yeni eklemelerle kitaplaştıracağım bu çalışmamı.

Bir iki çeviri takıntısını bitirdikten sonra, "Dörtlükler" ve özellikle destan üzerinde durmak dileğindeyim. Kısmet, yetenek, zihin açıklığı ve enerji yardım ederse, bu yıl bir iki kitap çıkarabilmeyi istiyorum.

Sevgi ve özlemle gözlerinden öper, tüm arkadaşlara selam ve sevgilerimi iletirim.

1- Çağlayan Lisesi

2- Ali Çiçekli

İstanbul, 15.12.1980

28

Sevgili; Canım Kardeşim,

Sabırsızlıkla beklediğim mektubunu bugün aldım. Her zamanki sıcak, güneşli sözlerin için sağol. (Ludmila'ya mesajını ilettim, sana hep yazmayı tasarlayıp bir türlü yazamayışından ötürü utancını söyledi.)

Ankara'daydım. İlhan Erdost'un evine uğradım (Muzaffer'in evine). İlhan'ın yavrusu (Türküler) oradaydı. Bir şiir yazdım sonra. Üstünde çalışmamı bitirdikten sonra sana göndereceğim. Vahap'la karşılaştık. Dertleştik ayaküstü.

Aziz Bey'e, yönetim kurulu huzurunda durumu anlattım[1] Zaten bildiğini ve çok üzüldüğünü söyledi. Şu ara Almanya'da ve protez işiyle ilgilenecek. Israrla, üstüne basa basa tekrarladım.

24'ünde Ankara'da Barış'ın kayınpederini[2] hemen ara. Sonucu, sonuçları, mümkünse telefonla bana bildir. Sabahları ve gece 11'lerde hep evdeyim genel olarak.

Tiyatrodan istifa ettim. Çok da rahatım. Öyle gerekti. Evde çalışarak ve part-time bir şeyler yaparak ekmeğimi kazanırım. Ludmila da çalışacak. Yavruya[3] yarım gün ben, yarım gün kayınvalide bakacağız belki.

Şu ara okuyorum. (K. Tahir'in Esir Şehir üçlüsü çok başarılı. Lunaçarski'den çevirmek için makaleler okuyorum. Enfes şeyler. Mayakovski-Yesenin-Blok üstüne makaleler vb. Türkiye'mizle de ilgili dolaylı olarak.)

YAZ-KO'ya yarın söyleyeceğim sana sürekli gönderilmesi için. Biz de dergiyi belki canlandıracağız, fakat henüz kesin değil.

Türkiye Yazıları'ndaki yazının da Veysel'in[4] falan da önemi yok. Orada Tului'nin yazdığı şiiri yazmış olmak isterdim[5]. Ama sana yazdığım o "açık mektup"u[6] da bir çeşit şiir sayarak avunuyorum. O yazıda

seni anlatabilmiştim.

Bu yıl (1981), telif, çeviri, iyi şeyler çıkarabileceğimi umuyorum. Yeni şiir kitabımın adı "Türkiye, Üzgün Yurdum, Güzel Yurdum" olacak. Umarım 81 ilkbaharına hazır olur. Bu arada sana mutlaka geleceğim.

Yunanistan'da yine yukardaki adı taşıyan bir şiir kitabım çıkacak. Seçmeler. Çevirileri Ritsos elden geçirdi. Önsözde sadece bunun değil, şiirleri çok sevdiğinin de belirtilmesini istemiş. Ülkemizdeyse bizi can düşmanı belleyenlerin sayısı az değil.

Bugün senden ve Nihat'tan[7] mektup aldım. Tam da beklediğim iki mektup. Az sonra ona da yazacağım.

"Edirne" şiirini biliyordum yine de bir kez daha tattırdığın için sağol.

Şu işi atlatırsan, dünyaya ikinci kez gelmiş gibi sevineceğim. Kişiliğinde benim için simgelenen şeyleri anlatabilmem kolay değil.

Çok temiz, çok sıcak bir şeyler... Hep iyilik, insanlık, içtenlik, sadelik; hem halksal hem aydın olan bir güzellik. Tului bunları güzel anlatmış. Herkesin duyguları da böyle. Bekir hep soruyor seni. Belki birlikte de geliriz bir fırsatta.

Eksik bir şey kaldı mı, bilmiyorum. Ben de senden sık mektup beklerim. Okuduğun kitaplar, tasarıların, ve elimden gelebilecek tüm isteklerin.

Sevgi ve özlemle kucaklarım.

Evin telefonu aynıdır, demek evde yokmuşuz.

[1] - Ekim 1980'de Ankara Hacettepe Üniversitesi'nde tümör tanısıyla M. Demirtaş'ın sağ bacağı dizinin yukarısından kesilmişti. Fakat tehlike devam ediyordu.

[2] - Barış Pirhasan'ın kayınpederi Prof. Hüsnü Göksel

[3] - A.Behramoğlu'nun Kasım 79'da doğan kızı Barış.

[4] - Veysel Öngören

[5] - Tului Sönmez'in M. Demirtaş için şiiri

[6] - "Metin Demirtaş'a Mektup" Önce POLİTİKA gazetesinde A. Behramoğlu'nun "Düşünceler" adlı köşesinde, daha sonra "Yaşayan Bir Şiir" adlı kitabında yayımlandı.

[7] - Nihat Behram 80 öncesinde yurtdışına çıkmıştı. Ülkeden bu ayrılış bir süre sonra sürgüne dönüşecek ve N. Behram Türkiye'ye ancak 1995'te dönebilecekti.

2.3.1981,İstanbul

29

Çok Sevgili Metin,

Gecenin ilerlemiş saati ve günün birikmiş yorgunluğu, ayrıntılı bir mektup yazmama engel. Fakat mektubunu da hemen yanıtlamak istiyorum.

Gün ışığında ya da bir lambanın ışığında ve değişik mekânlardan birbirimize bu mektupları yazarken; geçen yüzyıllardan bu yana insan iletişiminde pek fazla bir şey değişmediğini düşünüyorum. Bin yıl önce de belki böyle mektuplaşılıyordu. Telefon, evet. Fakat yine de yetmeyen, eksik kalan, edebiyatı, duygusu eksik bir şey var telefonda. Ya yüzyüze gelmeli, ya mektuplaşmalı. Kısa bir mektup dedim, bu paragrafı yazıverdim işte.

Her şeyden önce: Dün Barış Pirhasan'a kayınpederine telefon ettirdim, senin durumunu öğrensin diye. Kontrolün olumlu sonucunu sevinçle aldım. Zaman zaman tekrarlanacak bir kontrolmüş. Ludmila, bu iş moralle çok ilgilidir, Metin'in morali yüksek ve bu iş kesinlikle atlatılmıştır dedi. Buna yürekten inanıyorum ve şu yaşam süreçlerini (sen, ben, tüm dostlar) birlikte yaşayalım istiyorum. Yaşam, birliktey-sek güzel. Yoksa anlamsızlaşıyor. Zaten yeterince acılaştığı, anlamsızlaştığı gibi.

Şiirlerini Turgay'a[1] verdim. M. Fuat'a iletsin diye. Senin selamlarınla birlikte. Senden uzun, soluklu, destansı şiirler bekliyorum. Yılda tek bir şiir yaz belki ama soluklu, kalıcı bir şiir. Bunu yapacak gücün olduğuna ben inanıyorum. Daha sakin, daha uzun erimli çalışarak belki. Yoksa bu şiirlerin de elbette sıcak, güzel, incelikli şeyler.

Ankara'ya geleceğinin söylendiği gün adresini akşam geç saatte bulabildim. O gece dönüyordum İstanbul'a ve aynı saatlerde Bilim ve Sanat'ın mutlak katılmam gereken bir sohbeti vardı. Belki R. Inanç'ın sana anlatmış olduğu birtakım zaman yitirmeler yüzünden, o sohbetten

otobüse zor yetiştim ve gelip seni göremedim. Oysa bunu çok ve yürekten istiyordum.

Yine yoğun ve karmaşık günler. Aynı ekmek parası derdi, bıçak kemikte olarak. (Bereket, Ludmila okulu bitirdi sayılır ve işe girecek) Fakat bu kez sevgili yavrucağın sorunu. Kim, nasıl, ne zaman bakacak?

Ben işsizim; yani resmen boştagezerim. Aslında, saniyelerim de dolu yaşıyorum. Okuyarak, yazarak ve koşuşturarak.

Bu ay sonu TYS kurultayı olasıdır ve aynı ekibin aynen kalması sözkonusu. (ilerde, uygun bir zamanda, bir seçim kurultayına kadar)

Bu günlerde Yaz-Ko'da "Bir Gün Mutlaka"nın(5.) "Kuşatmada"nın (2.), Cem'de "Ne Yağmur-Ne Şiirler"in (2.) basımları yapılacak. ABeCe yayınlarında, şiirlerimden çocuklar için yaptığım bir seçme "Kirazlı Mescit Sokağı" geçmiş yıllarda yapmış olduğum bazı roman vb. çevirilerimin yeni basımları da çeşitli yayınevlerinde basılmak üzere -ki (az çok kuru ekmek parası çıkarabiliyorsam, bundandır.)

Müzikli bir gösteri için 20 şiirlik bir çalışma yaptım. Siyasal yergi türünde. Bu ay ortalarında AST'ta başlayacak. Tümü bestelendi şiirlerin. Deniz Türkali söyleyecek. Rutkay sahneledi. İlginç, yeni bir deneme oldu benim için. Sonucu ben de merakla bekliyorum. Tutarsa eğer, haftada 3 kez sunulacak. Sonra İstanbul'da tekrarlanacak. Adı: "İyi Bir Yurttaş Aranıyor". İlerde ayrıntılı yazarım, Ankara ya da İstanbul'da birlikte izleyebilmeyi çok isterim.

Konuşacak çok şey var, her zamanki gibi. (Sesimiz'de 60'ları savunmanla gönendim. Ben de o yıllara ilişkin yazılarımı bir kitap olarak bu yıl kesin yayımlama kararındayım. Bu kitapçık H. Dostları, MİLİTAN ve Politika'daki bazı yazılarımı kapsıyor. Son yazısı, "M. Demirtaş'a Mektup" adını taşıyandır.)

İlhan'cık için, bu güzel kardeş için yazdığım şiir üzerinde, bir iki ufak ayrıntıda çalışıyorum. Adı "Bir Şehit Kızına" Yazmıştım sanıyorum. Gelecek hafta Ankara'ya gideceğim AST'taki iş için; Muzaffer'i görüp şiiri veririm ona. Yine üstünde çalıştığım bir başka şiirden, seni (ve şairim diyecek çok kişiyi) çatlatacak dört dize:

Nisandı-Antalyadaydım
Bir yaz ki, tanımlanmaz, eşsiz
Mavi duvaklı bir gelin gibiydi
Limon bahçelerinden bakınca Akdeniz...

Seni ne çok kişinin, ve ne çok haklı olarak sevdiğini Tului'nin şiirinden

sonra, yeni kitabında Uyaroğlu'nun sana adanmış şiirini de okuyunca daha iyi anladım. Ve buna gönül dolusu sevindim. Adının Akdeniz'le özdeşleşmesi ne güzel. Fakat ben de ortak adayıyım bu hemşehriliğe,[1] biliyorsun artık. Yani, nisan yaklaşıyor yine.. bu kez belki Bekir'le[2] atlayıp bir geleceğiz .

Söylenecek, yapılacak pek çok şeyleri birlikte omuzlamanın sevgisiyle.

[1] - *Turgay Fişekçi*
[2] - *Bekir Yıldız*

İst. 23.4.1981

30

Sevgili Metin,

Senden uzun süredir mektup alamamanın üzüntüsü içindeyim. Ciddi olarak kaygılı ve üzüntülüyüm. Buna, sorunlarının çözümüne bir katkıda bulunamayışımın suçluluk duyguları da karışıyor.

Nisan'da gelmek istiyordum. Parasızlık engel oldu. Mayıs'ın ilk yarısında (birkaç günlüğüne de olsa) muhakkak gelmek istiyorum. Sana bir de Fikret ağabeye uğramak için. Aslında Akdeniz'e. Fakat sensiz Akdeniz'de (sensiz değil elbet, ağzımdan yel alsın) Yine de sen yaralıyken Akdeniz ne boka benzeyecek, bilmiyorum. (Bunun en güzelini Tului söyledi. Ankara'da karşılaştık geçen, kendisine de söyledim, o şiirini, daha doğrusu o şiirindeki o insan yüreğini kıskandığımı.)

Sağlıcakla kal. Sevgi ve özlemle.

İstanbul, 28.5.1981

31

Sevgili Metin,

Günsel'le Tülay'ı karşılayamadığıma çok üzgünüm. Durumu biliyorsun; 1 hafta kadar sürdü o durum. Maddi bir eziyet görmememe karşın, üzüntülü, sıkıntılı günlerdi. (Daha ne olacağı da, ve kitabın yazgısı da belli değil.)[1]

Şu ara Cağaloğlu'na çıkıp posta kutusuna bakmadığım için, mektubun var mı, yok mu bilmiyorum. Cağaloğlu denilen yere, çok gerekmedikçe gitmek içimden gelmiyor zaten.

Maddi koşullar yüzünden Ludmila bir işe başladı. Zaten okulu da var, biliyorsun. Bu, bizim bebeğin huyunu değiştirdi. Bu yüzden çok canım sıkılıyor. Sıcacık, güleç yavru, çığırtkan, huysuz bir şey oldu. (Daha çok Ludmila'nın annesi bakıyor.) Şu ara kafama en çok takılan şey bu. Para kazanabilmek için benim de durmaksızın bir şeyler üretmem gerek. İşte bizim durumumuz da bu.

Benim "kabare" genellikle çok beğenildi, iyi karşılandı. Sadece bir iki "entelektüel" arkadaşımız, daha çok AST'a duydukları bir olumsuz duyguyla, bizim işe de burun kıvırdılar.

Bu yaz, 1-15 ağustosta Bodrum yakınında bir yerde ucuz tatil olanağı çıktı. Daha öncesinden, eğer olanak bulabilirsem çocukları alarak size ve Fikret Ağabeylere bir merhaba demek isterdim. Bu olmazsa, belki bir iki günlüğüne yalnız gelirim. Fakat bunu içim istemiyor. Çocuklara da, Ludmila'ya da haksızlık olur.

Benim 1 haftalık yokluğum Barış'çığı çok değiştirdi. Döndüğümde çocuğu neredeyse tanıyamadım.

Senin şiiri Turgay'a vermiştim. Bu sayıya yetişti mi bilemiyorum. Güzel şiir. Telefonda söylemiştim sana.

Ben, belkide birkaç yıl hiç şiir yayımlamayayım, bu arada yazdıklarımı sadece dostlara duyurmakla yetineyim istiyorum. Çünkü yeni ve çok soluklu arayışlara girmek istiyorum. Bazı şiirlerin de yayımlanması zaten olanaksız oldu.

Yunanistan'da kitabımın çıktığını söylemiş miydim... Milliyet Sanat, iğne deliğinden geçecek kadar ufaltmış haberi.

Sevgi ve dostlukla.

[1] - *"Ne Yağmur Ne Şiirler"in yeni bir basımı toplatılmış, kitaplara yayınevinde el konulmuş, Kitabın "imhası"na karar verilmiş, A. Behramoğlu bir gece 1. Şube'de hücrede tutulduktan sonra Selimiye Kışlası'nda bir hafta kadar tutuklu kalmıştı. Yargılama sonucunda kitap üzerindeki toplama kararı kaldırılmış ancak el konulan kitaplar geri alınamamıştı.*

İst.,16.6.1981

32

Çok Sevgili Metin,

Güzelim kartla gönderdiğin mektupçuğunu aldım. Şimdi bir daha okudum. Şiirdeki duyarlıkta birleşmemiz öyle insanca ve anlaşılır ki. Her anlamda ölümle hayatın kesiştiği bir yerde yaşıyoruz ve yaşadığımızın, yaptığımızın anlamını sorup duruyoruz kendimize.

Sana bir daha yazdım mı, bilmiyorum. Bana anamın ölümü kadar koyan ve bağışlanamaz gelen bir ikinci şey, senin şu başına gelen oldu. Bağışlanamaz, avuntusu olmayan, içimde bir yere yerleştiremediğim bir şey. Fakat yine de, ne olur bungun olma. Kendini aşırı duygululuklara da kaptırma. Mektubundaki, mektuplarındaki o güzel Türkçeyle şiirlerine yenilerini ekle. 1. Şube hücresinde ve sonra Selimiye'de koğuşta, aklımdan Nâzım'ın, A. Arif'in şiirleriyle birlikte, senin "işsizlik", o en büyük hapishane" diye biten arı, duru, güzel şiirin de geçip durdu. (Mehmed Kemal'in" yazısını da sanırım orada okudum. Sana gönderdiği içten, güzel, sıcak bir selamdı.) Bu deney üstüne anlatacak çok şeyler var. Kimileri adam olan için bir ömre yeter.

Aklına estiğinde, için çok karardığında bir telefon et. (Mektubunun tarihi 5 haziran, elime bugün geçiyor.) Yabancı evdeysen, ödemeli aç telefonu. Senin evde telefon olsa, ben arada bir sesini duymak isterdim.

Çok sıkı, çok güzel durmalıyız. Çünkü halkımızın ozanıyız sen de ben de. Hiç değilse, özendik buna ve yaraşmaya çalıştık. Daha da çalışıyoruz, çalışacağız. Bundan daha büyük bir mutluluk olamaz.

Gelelim Antalya'ya. Bir sevgiliden uzak düşer gibi bu yıl uzak düştük Antalya'dan. (Bir Bulgar dergisinde Akdeniz Günlükleri yayımlanmış, K. Özer getirdi, gördüm. Anlayabildiğimce, çeviri güzeldi

de. Varna'da çıkan bu dergi yoluyla oradaki insan yüreklerine de Antalya'yı, Torosları ve biraz da buradaki yaşamımızdan, kendine özgü o yaşamımızdan renkler gönderdik. O şiiri yazdığım günleri bilirsin. Bir gün geldin de, yalnızlığıma acıdıydın, işte o günlerin fotoğrafı yayımlanmış gibi oldu o dergide.) Yine Bulgaristan'da çıkan bir XX. Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi'nde (pek doğal olarak) senin de adını gördüm, fakat hangi şiirlerdi, iyice anlayamadım. Bende bu antolojiden şimdilik yok, ama gelecektir. O zaman bakıp anlarız.

Antalya'ya bu ara gelmek olanaksız. Bu temmuzda çocukları Avşa'ya götüreceğim. Yirmi gün kadar. Sonra 1-15 Ağustos'ta İzmirli arkadaşların ortak çabasıyla, Bodrum'a yakın (Bodrum değil) bir köyde tutulan bir evde kalacağız. Yani, bizim sıramız bu tarihlerde. Temmuz ve ağustosu özellikle yavru Barış'ımız için güneş ve denizle geçirmek ve bu işi, olabildiğince ucuza çıkarmak zorundayız.

Belki daha sonra eylülde, ekimde seni görmek için gelirim ben. Daha önce de keşke görüşebilsek.

Aziz Nesin, takma bacak konusuyla ilgilendiğini, ama ölçü vb. için bacak takılacak kişinin orada bulunması gerektiğini, bunun da sağlanabileceğini söyledi geçen gün. Epey bir zamandır sıcak, uyumlu, saygılı bir dostluk oluştu Aziz Bey'le aramızda. Zaten, aslında çok sıcak yürekli bir insan bence. Bu konuda elinden geleni yapacağından kuşkum yok. Yeter ki sen, bu işin tarihini, kendi olanaklarını vb. tam ve kesin olarak yaz. Bir an önce şu takma bacak işi çözümlensin, seni kafamda bir türlü koltuk değnekli canlandırmak istemiyorum. Canım sıkılıyor.

Sevgili Metin, akşamüstü eve geldim bu mektuba oturdum. Epey çalışıyorum şu aralar (çeviri, okuma, makale ve oyun türünde bir şeyler karalayarak). Şiirle ise yine küslük var aramızda. Gönlüm hep onda, ama layık değilim sanki. Onu yakalamak için gereken duygu netliği, zihin açıklığr şu ara uzak benden. Yine de gizli gizli bir şeyler kurup duruyorum sanki.

Birlikte, 70-80 yaşına varmak ümidiyle. Sevgi ve Özlemle..

İstanbul, 24.6.1981

33

Sevgili Metin,

Andifli kartını aldım.[1] O günden bu yana kütüphanemden bana bakıyor.

Bodrum dediysem, Bodrum yakınında bir yermiş. Bir köy evi, deniz kıyısında İzmirli bir arkadaş toptan kiralamış, bizlere 15'er günlüğüne (aile başına 5000 TL) veriyor. Bize 1-15 ağustos düştü, uygun da geldi. ancak şu ara bu iş belirsizleşti. Çünkü birlikte tatile çıkacağımız İzmirli arkadaşın şu ara başı dertte. Nasıl sonuçlanacak bilemiyorum. Gidilecek yerin adını bile bilemiyorum. Ay sonuna kadar bir kesinlik olursa, sana telefon ederim. (Bana her halükârda seni arayabileceğim bir numara ilet)

Fikret Ağabey'i de ne çok göresim geldi. Elime bir yerden para geçerse, Bodrum'dan sonra da kalkıp oralara gelirdim bir süreliğine. Tabii çocuklarla. Bu olmazsa eğer, eylülde-ekimde Antalya'ya mutlaka geleceğim.

Turgay'a mektubunu verdim. Şiirin galiba -sakıncalı- görülmüş Adnan[2] (yazı işleri müdürü olarak) galiba biraz fazlaca titizleniyor. Öyle bir dönem ki, kınamak da kolay değil. Ancak benim anımsadığımca, "sakıncalı" bir şey de yoktu şiirde. İlk fırsatta gidip konuşacağım. İlk fırsatta diyorum, çünkü önceki hafta bir midyenin ayağımda kestiği yer, tam iyi olmuşken iltihaplandı. Ve "fantom" olmayan ağrılarla zonkluyor. (İşi mizaha dökebildiğimize göre, alışıyoruz.) Yine de sağlık haberlerini sismografik bir özenle bana iletmene çok sevineceğim. En son aldığım mektubun 13 haziran tarihli, yani 15 gün öncenin. Şu aralar, kısa mektuplarla da olsa, daha sık yazışalım.

Rıleyev'in Türkçe'de şiiri yok. Öncü dekabrist şairdir, biliyorsun. Şiiri fazlaca tumturaklıdır. Gerekiyorsa, çevireyim bir iki şiiri.

(Bendeki Dekabrist Şairler Antolojisi'nden)

S. Ali yazım olumlu yankılar aldı. Bir yazı da Bilim ve Sanat'ta yayımlanmıştı yine S. Ali üstüne. O dergiyi görüyor musun? S. Ali konusunda başka sürprizlerim de olacak. (Evet. Becerebilirsem, bir belgesel oyun üzerindeyim.) Bu yaz ve güz, ya tamamlanır ya becerememiş olurum.

Beni her mektubunda yüreklendiren en güzel sözlerine teşekkürlerle, gözlerinden öperim.

Şiirinin durumunu kesin öğrenmeye çalışacağım. Orada olmuyorsa, Türkiye Yazıları, Hatta daha iyisi Sanat Olayı ya da Gösteri'de yayımlansın. Güzel bir şiir çünkü. Ve kaba bir anlamda "sakıncaları" falan da yok.

Sevgi ve özlemle kucaklarım kardeşim.

[1] - *Andifli: Kaş'ın eski adı.*

[2] - *Adnan Özyalçıner. Yaz-Ko Dergisinden söz ediliyor. M. Demirtaş'ın şiiri İ. Erdost üzerineydi. Dergide daha sonra yayımlandı.*

17.I.1982, İst.

34

Sevgili Metin,

Öncelikle yeni yılınızı kutluyor, mutluluk, esenlik diliyoruz. Elden geldiğince, olabildiğince.

Her iki mektubunu da aldım. Mektupların (cevapların) arası uzadı mı ciddi olarak kaygılanıyorum. Keder basıyor. Bunu bilerek, arayı uzatma.

Fikret-Filiz Otyam buradaydılar. Onlar görüştüğünüzü söylediler. Aynı gün ikinci mektubun geldi. Otyamlar takma bacak konusunu anlattılar. Alışman zorunlu. Umarım alıştın bile. Çünkü koltuk değneği saçma bir şey. Birlikte yürümeyi nasıl özledim. Bilemezsin. Şimdi önden koşamayacaksın, daha doğru dürüst sohbet ederek yürürüz... Belki de o telaşla elli yaşında enfarktüsten gidecektin, şimdi sekseni bulacaksın. Olmayacak şey değil bunlar.

Bizde bir hayli değişiklikler var... Yeni bir eve taşındık, daha rahat ve ısınan. Telefonumuzun yeni numarası 662045. Bunu pek kimseye verme.

Bir işe başladım. Yeni kurulan büyük sermayeli bir yayınevinin çeviri bölümü yönetmeni. Aynı yayınevinin telif işlerine de M. Fuat bakıyor.[1] Yeni kitabın hazır olduğunda inşallah burada yayınlanır.

Yunanistan'a gidemedim, biliyorsun. Mayıs'ta Letonya'ya çağırmışlardı. Oradan da umudum yok.[2]

Tevfik Melikov; 60'lı Yıllarda Türk Şiiri diye bir kitap yayımlamış. Orada senden de bahisle şöyle diyor:

"Öncü aydınlar ve gençlik en trajik anlarda da zafere, geleceğe olan umudu, inancı yitirmediler. M. Demirtaş "Umutsuzluk Yasak" adlı şiirinde şöyle yazıyordu:

Ve doludizgin geçerek/ Her acıyı bir sevinçle/ Yolu yok kalbim/ sağ çıkacağız bu acılardan

Çünkü umutsuzluk yasak/ Yılgın türküler söylemek de/ Çünkü yürüyor umudun ordusu/ Umutsuzluğu umutla yenerek

M. Demirtaş'ın, bu şiirini aldığımız "Hazırol Kalbim" adlı şiir kitabı, yazgılarına zorlu deneyler düşen genç savaşçıların ruhsal durumunu tam olarak vermektedir."

Melikov'un bu kitabı çevrilmeye değer nitelikte ciddi, iyi bir çalışma. Gel gör ki pek olanaklı değil şu ara. -Yine de bu gözle bir daha bakacağım.

Gazetelerde N.'la ilgili haberlere kulak asma. İyi ve sıhhatlidir. Şiir de yazıyor.[3] Ben ise pek bir şey yazamıyorum. 40 yaş, kafama balyozla vurulmuş gibi sersemletti beni. Bir de bu olup bitenler. İki yeni şiirimi göreceksin Gösteri şubat sayısında.

Şu ara, vakit olursa, şiir çevirmekle avutuyorum kendimi. İlk elde Lermontov'u kitap olarak yayımlamak için.

Fırsat bulursam gelmek, dertleşmek isterim. Şair olarak gerekeni yapıyor muyuz, yapabiliyor muyuz? vs. Aslında her şeyi özledim.

Kızım büyüyor. -fıstık- Hayat olağan akışında Necmiye[4] hapiste, biliyorsun.

Yine de zamanı boşa geçirmemeye çalışıyorum. İşim gereği okuyorum çokça. Fakat bu kez de hareketsizlikten sıkıldım. İlk fırsatta oralara uzanacağım. Yağmur ve çiçek kokusu için. Yoksa hepsi hayal mi?

Bulgaristan'da bir dergide "Akdeniz Günlükleri"nin güzel bir çevirisi yayımlandı.

Yunanistan'da yayınlanan antolojide "Struga'da Yunan Ozanlarıyla" şiirinin bulunmayışına siteminde haklısın. Yazık ki incelik, bilgi değil her zaman egemen olan. Rastlantılar, vb. genelde iyi bir antoloji de değil, bu nedenle dert de değil.

Hepinizi özlemle kucaklıyoruz

1- *Adam Yayınları*
2- *Pasaport verilmediği için*
3- *Nihat Behram yurt dışındaydı*
4- *Necmiye Alpay*

9.5.1982 Kartal-Maltepe Tutukevi

35

Sevgili Metin,

Kaderde "görülmüştür" damgalı mektup yazmak da varmış. Bir "görülmüştür" damgası da senin orada yiyecek değil mi? [1]

Elime ancak son mektubun geçti birkaç gün önce. Ötekileri Ludmila almış olmalı. Yani P.K. adresine gönderdiklerini. (Evet geçen hafta söz etti onlardan.)

"Yazın"da benim şiir basılmış, ancak son anda nedense sayfayı iptal etmişler[2] Şiirden mi, yoksa tutuklu olduğumdan mı anlayamadım. Bence ikisi de yanlış. Şiirde bir şey yoktu. Tutuklu olmak da engel değil yayımlamaya. Ha, bir de devam eden dava konusu.[3] Ama şiirde İlhan'cığın adı sanı yoktu ki. Velhasıl anlayamadım gitti.

Benim mahpusluğun 2. ayı doldu. Bu ay dava açılacak deniyor. Haziran içinde de salıverileceğimiz güçlü bir olasılıkmış. Fakat ben iyimserliğe karşı korumak istiyorum kendimi. Kimseden "atıfet" de beklemiyorum. Yapılan açık bir haksızlık. Dozu arttıkça yapanların hanesine yazılacaktır. Ben istemesem de böyle bu, nesnel olarak.

Hapishane içinde rahatımız pek fena değil. Bir kere hep arkadaşlar bir aradayız. Yattığımız yerlere, koğuşlara alıştık az çok. Karavana tek düzeliğini, kantinden aldığımız ufak tefek şeylerle gideriyoruz. Her gün gazeteler geliyor. Kitaplar da, zaman zaman aksama ve gecikmelerle, geliyor. İki ayda birkaç roman vb. okudum. Bulgar Şiiri Antolojisi için çeviriler yaptım. Bir iki tane de şiir yazdım. Bu arada senin hapishane şiirlerindeki yalın, güzel, içten tadı'da bir kez daha duydum.

"Yatılır of demeden hücrelerde."

"işsizlik, o en büyük hapishane", gibi dizelerin dilimin ucuna geldi durdu... (Burada okuduğum kitaplardan Artemio Cruz'un Ölümü'nü tavsiye ederim sana da. İlk otuz-kırk sayfada dişini sık - sonra güzel,

özgün bir romanın lezzetini duymaya başlayacaksın.

Ludmila'ya şiirini M. Fuat'a bırakmasını söyledim. (Adam Yayımevi'ne uğradığında) geçen hafta, verdiğini söylüyordu. Sanırım haziran sayısında çıkacaktır. Benim de bir şiirim Bilim ve Sanat'ın haziran sayısında çıkacak.

Halkın Emeği'nin bilmem kaçıncı baskısını toplatmışlar, bugün Cumhuriyet'te okudum. "Bu ülkede de bir gün ....." bu hayvanca ilkellik ne zaman sona erecek?

Şiirin sıcak ve iyi duygular taşıyor; ben ayrıca teşekkür borçluyum sana.

"Eleştiri" adlı bir dergi çıkıyor, izliyor musun? 2. sayısında M. Cevdet'le yapılmış çok ilginç bir konuşma vardı şiir üzerine. Okumanı isterdim, eğer bu dergi geliyorsa Antalya'ya. Gelmiyorsa abone olmanı öneririm. Katılmasak da bütünüyle oldukça ilginç ve kendi içinde tutarlı bir görüşün yaklaşımını içeriyor burada yayımlanan belli başlı yazılar.

Orhan[4], portreler çiziyor her gün. Ressamları kıskanmamak elde değil, her an teknik çalışma yapabildikleri için. Biz şairler ise teknik çalışmaya neresinden gireceğimizi bilemiyoruz çoğu kez. Oysa salt biçim çalışmaları yapmak önemli bir şey.Vezin, sözcük, benzetme vb. araştırmaları türünden şeyler diye düşünüyor, ve arada bir deniyorum da.

Benim koğuş (sizin çocukların odası kadar bir yer) yedi kişilik. Üst ranzalarda ben, Nedim Tarhan, Gençay Şaylan kalıyoruz. Alt ranzalarda Kemal Anadol, Hüseyin Baş, Erdal Atabek ve Ali Sirmen var. Oldukça uyumlu, iyi bir arkadaşlık var aramızda. Hapishanede önemlidir bu, bilirsin.

Günde 2 kez (30-40 dk.) havalandırma var ön bahçede. Hapishanenin bulunduğu Maltepe sırtlarında, yeşil bir alan. Uzaktan denizi çizgi halinde ve Adaları görüyoruz. Havalandırmalarda voleybol, basketbol oynuyoruz bir süredir. Geri kalan zamanlarda ben okuyorum. Yazıp çizmeyle uğraşıyorum, her zaman ki gibi. Dışarıyı aklıma getirmemeye çalışıyorum. Fakat minik kızım rüyama giriyor. İyi de ediyor.

Görüşme günleri haftada bir, telörgü (2 kat) arkasından. Tabii, yavrumla bu şartlar altında karşılaşmak istemem. Yani, bana şimdilik en çok koyan, Barış'ımı görememem.

Sevgili Metin, Duran'larda yediğimiz horozun ahı mı tuttu ne? Öyle ise helal olsun. Çok güzel bir gündü.

Bu mektup eline ne zaman geçer bilmem. Aldığında yanıtını beklerim. Seni sevgiyle kucaklıyorum.

Bütün güzel günler için, sevgi ve inançla.

1- *A. Behramoğlu Barış Derneği davası nedeniyle mart ayında tutuklanmıştı.*
2- *"Bir Şehir Kızına"*
3- *P. Eluard - (A. Kadir-A. Bezirci çeviri)*
4- *O .Taylan*

6.6.1982, Kartal Maltepe Tutukevi

36

Canım Kardeşim,

Ben de senin sevgili mektubun için teşekkür ediyorum. Sevgili, şair, dost kardeşim benim.

Duruşma tarihi 24. haziran. O duruşmada olmasa da, soruşturmalar (sorgular) sonunda, temmuz ayında, ya da hiç değilse yaz bitmeden serbest kalmayı umuyor ve bekliyoruz. Hukukçular iddianamenin hiçbir hukuksal değer taşımadığını söylüyorlar. Başkaca olumlu gelişmeler de var. (Yazdan önce çıkarsak, karımı ve çocuklarımı kapıp sana gelmek isterim. Ya da, Kaş'ta bir yer tutarız, siz bize gelirsiniz, biz size. Ne güzel olur. Bu yaz yapalım bunu. Kaş'ta gönlüm kalmıştı zaten.)

Sözünü ettiğin şiiri okuyacağım elbet. Benim de yeni şiirlerim var. Şöyle diyeyim, beş yeni şiir. Bu yıl belki de çıkarabileceğim kitabımı: "Türkiye Üzgün Yurdum"u..

İlhan için yazdığım şiir er geç yayımlanır. Önemli olan, şiirin benden çıkmış olmasıdır. İlhan'a ve kara gözlü güzel yavrularına gönül borcumdu benim.[1]

Dergileri, tartışmaları izliyor olmana çok sevindim. İnan oradaki yaşamınızı kıskanıyorum. Taşra boğuculuğunu da biliyorum elbet ve korkuyorum ondan. Fakat şu İstanbul yaşanmaz bir yer oldu artık. Eninde sonunda küçük, sakin bir yerde yaşamak istiyorum. Hayatı, insanları doğru dürüst algılamak için. Aslında, büyük şehirleri severim ben. Ama İstanbul büyük şehir de değil. Büyük şehrin, uygar büyük şehirlerin olanaklarına sahip değil. Gerçek büyük şehirlerde yaşamak bir zevktir aslında.

Hapishaneyi bilirsin. Sana anlatabileceğim yeni bir yanı yok. Daha halksal ya da daha genç bir atmosferde olmak isterdim.. Bunları da sonra konuşuruz, değerlendiririz.

Şu hayat, ellerimiz arasından su gibi, kum gibi akıyor, ona dokunuyoruz, ama sahip olamıyoruz. Oysa her şey ne kadar canlı, içten,

yoğun yaşanabilir.

Bize ne yaparlarsa yapsınlar, "Şiirlerle kalbimizi ve hayatı araştırmaya" devam edeceğiz. Bu da, elimizden kimsenin alamayacağı bir mutluluk.

Yine yaz...Fikret Ağabey'e, tüm dostlara çok selam. (Emmi'nin[2] kızı, kardeşimiz, umarım özgürdür artık. Onlara ayrıca sevgi ve selamlar.)

İlk mektubun kaybolmuş olmalı. Fikret Ağabey'den de henüz bir şey gelmedi. Mektuplarınızı bekleyeceğim. Sevgi ve özlemle.

[1] - *Bu şiir daha sonra Muzaffer Erdost'un İlhan Erdost anısına hazırladığı "İlhan İlhan"da yayımlandı.*

[2]- *Antalya'da yaşayan devrimci bir öğretmen*

5.9.1982, Maltepe Cezaevi

37

Sevgili Kardeşim,

Başın sağ olsun. Ne kadar yaşlı olursa olsun, bir babanın varlığı, insanı hayata bağlayan sağlam bir kök gibidir. Özellikle annemin kaybından sonra bunu kuvvetle hissettim. Anneciğine uzun ömür diliyor, acınızı paylaşıyorum.

Altı ayı tamamladık burada. Bir sürü maceradan sonra sorgulamalara geçilebildi... Herhalde birkaç ay da bu sürecektir. Yani, moda deyimle, "konjonktürel" bir değişiklik olmaz ise, en azından birkaç ay daha tutsağız.

Günleri boşa geçirmemeye çalışıyorum. Okuyarak, yazarak, çeviri yaparak ve spor yaparak. Ve bir an önce kurtulmayı da bekleyerek..

"Bilim ve Sanat"taki şiirde "insana yaraşan özgürlüktür" dizesini seviyorum. Bunu yaşadım burada. İlhan için yazdığım şiir yayımlanamadı. Ama Muzaffer'in selamı geldi, bu da yetti bana. Nasıl olsa yayımlanır er geç. Yaz-Ko'da da bekleyen birkaç şiir var. Bu işler böyle, ne yaparsın..

Şiir üstüne çok düşünüyorum. Yalın, fakat daha renkli bir şiir dili düşlüyorum. "Türkiye Üzgün Yurdum" şiiri buna bir örnek sayılabilir... Beyitlerle, ya da üçer dizelik kıtalarla oluşan şiirlere yatkınım şu ara. Bir de, "Bir Gün Mutlaka" vb. türünde, o çağlayan gibi gelen, belki biraz gerçeküstücü (ya da bilinçakımcı diyelim) şiirler.. Uzun, güzel bir şiirim var[1] Ludmila sana göndersin onu.

Epey de okuyorum. Şu ara "Drina Köprüsü" var elimde. Sen o kitabı okumuşsundur sanırım. Enfes bir kitap. Yalın, sapasağlam inceliklerle, halksal güzelliklerle dolu.

Lermontov çevirilerini sürdürüyorum şu ara. En çok bir ay içinde

kitap hacmini bulacak. Çehov-Bütün Oyunları 1. Cilt de (üç oyun giri yor bu cilde) hazır sayılır.

Her şeye rağmen, uzak olmayan günlerde buluşmak özlem ve umuduyla, ailecek sizi ve bütün arkadaşları kucaklarım.

[1]- *Büyük olasılıkla "Strasi Karakan'a Mektup"*

31.10.1982, Maltepe Cezaevi

38

Sevgili Metin,

Şu pazar sabahı, 21 eylül tarihli mektubunu yeniden okudum, cevap yazmadan önce. İyi de etmişim. Çünkü ilk okuyuştan bende kalan izlenimler çoğaldı, yeni bir mektubunu okuyormuş gibi oldum. (Pazar sabahı hapishanesini betimlemeyeceğim. Bütün hapishaneler nasılsa öyle.)

Mektubuna cevabı erteledim. Sorguma hazırlanıyorum. Sanırım, Cumhuriyet'in Anadolu baskısında da tutanaklar yayımlanıyor. Böylece, bu koşullarda da, inançlarımızı ve namusumuzu savunabildiğimi görmüşsündür.

Önce, imge konusunda düşündüklerimi yazayım. Bir arkadaşa Side'de tatildeki oğlundan mektup geldi. Bir yerde şöyle diyor oğlan: "Tarihi eserlere karışmaktan sıkılıyorum." Bence bu bir imgedir. Bir kere "tarihi eserlere karışmak" duygusu, bir imgeye kaynaklık edecek bir duygudur. Ve bundan "sıkılmak" bu duygunun yoğunluğunu arttırıyor.. Böylece, anlatılması, açıklanması oldukça çetin, yoğun bir duyguyla karşılaşmış oluyoruz. Çocuk bunu içinden geldiği gibi söylemiş. Yani, belki kendisi de tam tanımlayamayacağı, açıklayamayacağı bir duygusunu içinden geldiğince dile getirmiş. Bence imge böyle bir şey. Tam olarak açıklanamayan bir duygunun, karmaşık bir duygunun dışavurulması. Bu anlamda, Hilmi Yavuz'un şiirlerinde bence imge yok. Bu şiirlerde benzetme, mecaz, cinas türünden çeşitli teknik öğeler, profesyonelce kullanılıyor. Ve üstelik, mekanikçe. Ayrıca, taklitçilik de yapılıyor. Yani, özgünlüğü de tartışılır bu şiirlerin. Ben bu tür şiiri hiçbir zaman sevmedim. Tümüyle kurgusal bir şiir türüdür bu. Yukarda anlatmaya çalıştığım gibi, imge kurguyla olmaz. İçten gelme bir şeyler, denebilirse şairin fizyolojisiyle ilgili bir şeyler taşımalıdır. Bir şiirimde (İşte, Yeniden) "Şiir yazmak istemiyorum satranç tahtasında, ya da

matematiksel olarak / matematiği bilmek, ama şiir bir uçurumdur yine de" dizeleriyle bunu anlatmak istemiştim. Ve açıkça, H. Yavuz türü şiirlere, kendimce bir polemikti bu.

Mektubunun başında Behçet Necatigil'in iki dizesi var: "Bir gün gelir bu yollardan - Şahit ister geçtiğime..." Burada da imge yok. Şiirselliği sağlayan şey imge değil. Önce, ritm. (Dizeler 4'er hecelik) O yüzden kulağımıza hoş geliyor. Sonra, Türkçenin güzel bir deyimine yaslanmış.. "Şahit ister.." deyimine.. Ve onu çok duygusal (olumlu anlamda söylüyorum) bir temaya, ölüm temasına oturtmuş. Aslında şöyle demek istiyor. Bir gün gelecek, öleceğiz, ve bizden geriye hiç bir iz kalmayacak, ama geçtiğimiz bu yollar kalacak..." Bu duyguları, Türkçenin yalınlığından, deyimlerinden, ritminden ustaca yararlanarak, bunlara ustaca yaslanarak söylüyor. Şiirin güzelliği, şiirselliği burada. Ama bu bir imge değil, çünkü düşünsel karşılığını kolaylıkla bulup çıkarıyoruz...

Mayakovski'nin dizelerini örnek vererek imge olup olmadıklarını soruyorsun: "Gökyüzü ne kadar cömert/ Bol keseden ne çok yıldız sunmuş geceye" Bence bu dizeler de imge değil, benzetmedir. Benzetmeyle yapılmış bir betimlemedir bu dizeler. Tıpkı, sözgelimi senin " Çocukları/Ayağının çiçekten prangaları"nın imge değil, benzetme oluşu gibi. Antalya'yla ilgili şiirinde (ben ilk biçimini, yani şimdi şuraya yazacağım biçimini sevdim, çünkü ikinci biçimde "sevdalı" sıfatı ile "delice" zarfı arka arkaya, fazla kaçıyor)

"Hangi deli kız süpürmüş de böyle/ Tozuyor gecenin göğü/Yıldızları ve samanyollarıyla/Yerlerde.." dizelerinde, benzetmeyi aşarak imgeye yaklaşan bir şey .var. Çünkü bu dizelerde, belki "süpürmek" "tozmak", "deli kız" sözcüklerinin arkalarındaki çağrışımlar, benzetmenin, doğasal bir betimin ötesine geçerek, senin bunları yazan kişi olarak, iç dünyanın çarpıntısını da yansıtıyor. Şu anda düşünüyorum. İmgenin, belki de, çok öznel bir şey olduğu kanısı var bende. Yani, şairin kendi iç dünyasından fışkıran bir şey, nesnel olarak "yapılamayacak" bir şey.

Mayakovski'nin "Pantolonlu Bulut"unda da iki dizeyi anımsıyorum: "Dayadım yüzümü/Çilli yüzüne yağmurun." Bu dizelerde de imgeye yaklaşan bir şey var, benzetmeyi aşarak. Çünkü yüzü çilli olanın, belki de yüzünü yağmura dayayan çocuk olduğunu da sezdiriyor. Çocuk ve yağmur çağrışımlarını getiriyor. Benzetmeyi aşan, çoğalan bir şey oluyor.

Bizde düşülen en büyük hata, imgenin benzetme, mecaz, cinas vb. türünden söz sanatı öğeleriyle karıştırılması. İmge, bunları içerebilir, içermeyebilir de. Bir benzetme, mecaz vb. de olsa, onu aşan bir yanı olmalı imgenin. Bunda, duygunun gücü, öznelliği ve yoğunluğu da rol oynuyor sanırım. Bunları yazarken, belki de sezgici, izlenimci bir imge anlayışına bağlı olduğumu düşünüyorum... Şiirde yalınlığı sevdiğim, yazdıklarımda giderek daha çok yalınlığı aradığım doğrudur. Fakat yalınlık, sezgiciliğe ve izlenimciliğe karşıt bir şey olmasa gerek. "Türkiye, Üzgün Yurdum"u Japon şiirlerine benzetmen çok ilginç. Burada bir arkadaş da, burada yazdığım bir başka şiir için aynı şeyi söyledi. "Japon Hayku'ları" gibi dedi. Japon haykuları hakkında fazla bir bilgim yok. Sanırım yalınlık ve aynı zamanda renkli betimlemelerin bulunuşu bu izlenimi, benzerlik duygusunu uyandırdı. Yıllar önceden aklımda (İngilizce çevirisinden okuduğum) bir klasik Japon şiiri kalmış. İngilizcesi hâlâ ezberimde: "When the evening mist/Rises above the rushes/and the wild duck's cry/ sounds chill in the evening/I will thiak of you my love" Züppelik olsun diye değil, İngilizcedeki sesleri de hoşuma gittiği için İngilizcesini yazdım. Sanırım şöyle çevirebiliriz bu şiiri, kabataslak:
"Akşam sisi / kamışların üstünde yükseldiğinde / Ve yabanördekleri bağırdığında / Sesler üşüdüğünde akşamda / Seni düşüneceğim sevgilim..." Tabii, kötü, acele bir çeviri oldu. Söylemek istediğim bu şiirdeki doğa betiminin bir imgeye dönüşmüş olduğudur. Bu akşam görüntüsü, şairin iç dünyasını da yansıtıyor. Betimi aşan bir şey var burada. İşte o, imgedir diyorum.

Sözcükler konusunda ben de çok, ve gittikçe sık düşünüyorum. Son zamanlarda, benimsediğim, katıldığım bazı yazılar da okudum bu konuda, sözcüklerin sessel değerleri, özellikleri konusunda... Gazete dili, aşırı giden bir özleştirme, dilin sessel değerlerini tek düzeleştiriyor. İlber Ortaylı'nın "Gelenekten Geleceğe" adlı kitabında, bu konuda akıllıca yazılmış bir yazı var. O yazıyı (ve genelde de kitaptaki yazıları) okumanı öneririm. Biz bu arkadaşın ve başka bazı kişilerin de dediği gibi, çeşitli halksal kültürlerle yoğrulmuş bir tarih ve coğrafya bölgesindeyiz. Dilimize çeşitli dillerden gelen, sözcükler, kavramlar var. Bunlar sadece anlam bakımından değil, ses bakımından da dilimizi zenginleştiriyorlar. Bu sonuncusu, biz şairler için de özellikle çok önemli. Bu bakımdan, sözcük seçiminde rahat olmalıyız diye düşünüyorum.

İlle de öztürkçe yazacağız diye bir kaygımız olmamalı. Bir gün, öztürkçe yobazı diyebileceğim biri bana, "Bir Gün Mutlaka" için neden "Bir Gün Kesinkes" demediniz, demişti. Oysa bu şiirin tümünde ritmi sağlayan başlıca özellik, mısra sonlarındaki "a" sesleridir. "mutlaka" "çoğala çoğala" "uçuruma" "balıklama" vs. vs. (Azerbaycanlı büyük şair Resul Rıza bu şiiri okuduğunda, "çok güçlü bir alliterasyon var" demişti, anımsıyorum.) Bizim öztürkçeci arkadaş bu özelliğini göremeyişti şiirin. Özetle "kesinkes" de denir "mutlaka" da, "özlem" de denir, "hasret" de Bence, hele şiirde, edebiyatta, her sözcüğün yeri var. Sözcüklerin sesçil değerleriyle ilgili kaygını paylaşıyorum. Şiirdeki çok önemi olan bir şey bu. Şiirden uyumun en temel öğelerinden biridir çünkü.

Şiir kitabının çıkmasını merakla bekleyeceğim. Başa o mektubu alman beni çok mutlu eder! Burada, geçen mektupta da yazmıştım, bazı dizelerin dilimin ucuna gelip duruyor.

Buradaki yaşamımdan kısaca söz edecek olursam, zamanı mümkün olduğunca çalışarak değerlendirmeye gayret ediyorum. Bu çalışmalar, bir ruhsal disiplin de sağlıyor ve özlemlerin yıkıcı olmasını önlüyor. En çok da küçük kızımın büyüme süreçlerinin bu çok tatlı dönemlerini kaçırmış olmama yanıyorum. Haftada bir olsun çocuğu kucaklayıp öpebilmek konusunda girişimlerim de (bir gün görüştüğümüzde ayrıntılı anlatacağım) her türden anlayışsızlıklara çarparak başarısızlığa uğradı. Son gelişinde "Baba oraya nasıl girdin? diye soruyordu. Aslında bu sorunun altında, "Yolunu öğret, ben de geleyim" duygusu vardı. Fakat bir çocuğun kafasındaki böyle bir sorunun önemini, anlamını kime anlatırsın. Yaşadığımız korkunç bencillik, kabalık, her türden zavallılık, vurdumduymazlık, sığlık ortamında.

Bu kadar yatacağımı tahmin etmiyordum. Gelirken, daha uzun sürelere de hazırdım, ama ne de olsa soyut bir hazır olmaktı bu. Bu kadar kalmamız, dış şartlardaki başlangıçta çok iyi göremediğimiz değişmelerle de ilgili. Bu anlamda, daha ne kadar kalacağımız da belli değil. Referandum sonuçları, Çevik Kuvvet'le ilişkiler; yarışan, çarpışan hırslar, ekonomik yıkıntı, Avrupa-Nato ilişkileri... Bütün bunlar, bizim yazgımızı da yakından ilgilendirir oldu. Belki hep böyleydi bu, ama son bir yılda dünyada çok hızlı değişimler, oluşumlar olduğu da gerçek.

Lermontov'un 1-2 haftalık işi kaldı. Çehov-Bütün Oyunlar I. cildi gönderdim yayımevine. (üç oyun var ilk ciltte) Böylece, yıllardır ta-

mamlamak, gerçekleştirmek istediğim bazı çevirileri tamamlamış oluyorum..

Okuyor ve yazıyorum da bu arada. Son şiirleri sana göndermesini söylemiştim Ludmila'ya. Eğer hâlâ göndermediyse, yaz ona, göndersin. Bu arada o da diplomasını almak üzere. Birçok işin birden üstesinden geliyor.

Yazma konusunda gönlümün istediği bir çizgide ve verimlilikte değilim yine de. Daha çok, daha soluklu şeyler yazmak istiyorum. Önümüzdeki yıllarda, yazmaya ve yazmayla ilgili çalışmalara daha çok zaman ayıracağım. Günümün büyük bir bölümünü. Bir de, gezmek, görmek, araştırmak duygusu çok güçlü içimde.

Sevgili, can kardeşim, eksik söylenmedik bir şey kaldı mı, bilemiyorum. Ayağındaki yükü hafifletmek için ne yapabiliriz, diye düşünüyorum. Dışardan getirtemez miyiz; Nihat'ın bir katkısı olabilir mi? Yurtdışına davet ettirilmen ve bu işin oralarda çözümlenmesi? Bu konularda somut düşünce ve önerilerini lütfen yaz, elden gelen her şeyi yapalım, yapılmasını isteyelim.

Sevgi ve özlemle kucaklar, herkese selam ve sevgilerimi iletmeni dilerim.

[1] *A.Behramoğlu'nun "Metin Demirtaş'a Mektup" adlı yayın*

30.11.1982

39

Sevgili Metin,

Geçen mektubumda da yazdığım gibi, "imge" kavramını, mantığa indirgenemeyen, tam olarak açıklanamayan bir anlatım olarak düşünüyorum. Aslında, her sanat yapıtı, bu anlamda, bütünsel bir imgedir bıraktığı etkiyle. Bir romandan, bir filmden, bir şiirden vb. içimizde kalan duygu, izlenim o sanat yapıtının bütünsel imgesidir denebilir. Bu duygu ya da izlenim, o sanat yapıtının mantıkla açıklanabilecek yanından farklı olan şeydir. Daha dar anlamda bakarsak, imge; mantıkla açıklayabileceğimiz benzetme, metafor, alegori gibi ifade biçimlerinden farklıdır; mantıkla tam olarak açıklanamayacak bir izlenimdir. "Bir Çocuğun Rüyası İçin Şiir" adlı şiirimden örnek vermek istiyorum:

"Kaybolmuş bir sevgi her zaman
Kaybolmuş bir bilyeye benzer
Anımsanır ışıltısı
Belli belirsiz gözyaşlarıyla.

Bir çocuğun rüyasında bazen
Bulunur kaybolmuş bir bilye.."

Bu şiirde (başarılı ya da başarısız olması ayrı bir konu) hiç de çarpıcı, gözalıcı benzetmeler yok. Ama bence bu dizeler bir imgedir. Şiir, "bir çocuğun rüyasında her zaman kaybolmuş bir sevgili vardır" dizeleriyle başlıyor. Aslında, bir çocuğun rüyasında kaybolmuş bir sevgili yoktur. Bu iki dizede, yetişkin kişi yitirdiği sevgilisiyle yitirdiği çocukluğunu, (geri dönülmezse yitirilmiş olan şeyi) birleştiriyor, özdeşleştiriyor. Daha sonraki dizelerde, çocuklukta da kaybedilen bir bilyenin sözü ediliyor. Böylece çocukken kaybedilen bilyenin acısıyla yetişkinken kaybedilen sevgilinin acısı özdeşleştiriliyor. "Anımsanır

ışıltısı/Belli belirsiz gözyaşlarıyla" Burada da "belli belirsiz" olan gözyaşı mıdır, yoksa bilyenin artık yiten ışıltısı mıdır, yoksa yitirilen sevgilinin ışıltısı mıdır? "Bir çocuğun rüyasında bazen/ Bulunur kaybolmuş bir bilye" Bu iki dize, aslında çekingence sorulan bir soru gibidir. "Yitirdiğim sevgiliyi acaba bulabilecek miyim?"

Şiirin hikâyesine gelince, mantıksal bir kurguyla hiçbir ilgisi olmadığını rahatça söyleyebilirim.Vapurla Kadıköy'den Karaköy'e geçerken (yukardaki açık mevkide ve güzel bir sonbahar günüydü) dizeler kendiliğinden gelmişti. Çocukken, yitirdiğim bir bilye bana çok acı vermişti. -Ve galiba bir kuytuda buluvermiştim onu- oraya gizlenmiş ışıltısıyla. Necmiye; Fransa'daydı, -ben de yurtdışına gitme hazırlığındaydım- ama beraberliğimiz bitmişti aslında. O gösterişsiz şiirde, bütün bu duygular, yaşantılar gizlidir. Bir başka şiirden: "Gece, soluk soluğa / terli bir tren gibi ilerlerdi.. ("Kör Bir"den) O şiirde de imgeye en çok yaklaşan dizeler, sanırım bunlar. Aslında ne gece, ne de trendir anlatılan. Bir boğuntu duygusudur. Terli olan, o boğuntuyu yaşayandır belki. Soluk soluğa olan da yine O'dur. Ama geceler ve trenlerin izlenimleri de vardır o iki dizede. Geceleyin yolculuk ettiğimiz bir tren, belki yatağımızda ter içinde bunaldığımız bir gece sesini duyduğumuz bir tren.. Kara tren, kara gece vb... Bunlar da tabii, şiir yazılırken düşünülmüş şeyler değil. Çünkü, imgenin, düşünülerek, mantıkla kurulabilecek bir şey olduğunu sanmıyorum. İmge, bence yaşantı yoğunluğundan doğar. Mantıkla ise; benzetme, alegori, metafor, görüntü vb. kurulur. Şiir, ille de imge demek değildir sanıyorum. Benim imge anlayışımda, sanırım bilinçaltı, izlenimcilik vb. ağır basıyor. Mantıkla, çeşitli duygululuklarla da çok güzel şiirler yazıldığı muhakkak. Ahmet Ağabey'den[1] verdiğin örnekler benim düşündüğüm imge kavramına uymuyor. Şiiri yapan sayısız öğeler var. Benzetmenin çarpıcılığı, ritm, görüntünün etkililiği, ses tonu, içtenlik, mesaj vb... Yine Ahmet Ağabey'den "Hani kurşun sıksan geçmez geceden" gibi bir dize, bence imgeye daha çok yaklaşıyor. Ya da şiirsellik, imgeden kaynaklanıyor burada. "Çiğerleri küçük, elleri büyük/Nefesleri yetmez avuçlarına" dizelerinde çok çarpıcı bir benzetme, karşılaştırma var. Soluğun avuca yetmemesi... Bu dizelerin gücü 1- Benzetmenin çarpıcılığında; 2- Şiirin bütünü içindeki yerlerine oturduğunda, ortaya çıkan görüntünün çarpıcılığında (karda kışta üşüyen hamal çocuklar-Ankara'nın gri, acımasız kışında); 3- Toplumsal bildirinin yalınlığında, yoğunluğundadır. "Görüşmecim yeşil soğan göndermiş/ Karanfil kokuyor cigaram" dizeleri de, hapishanede taptaze

bir bahar sevincinin renkli, güzel anlatımları, ama, bence imge değil bunlar da. Ece Ayhan'ın dizesi, yapay bir imge izlenimi uyandırdı bende. Daha çok, bir görüntü, resim. Ama imge derken anladığım şeye yakınlıkları var. Çünkü mantıkla tam açıklayamazsın.

Marquez'in öyküsü (Kardaki Kan İzleri) bütününde bir imge. Anlatım aslında çok olağan, pek fazla metafor, simge, alegori, benzetme vb. yok satırlarda. Hatta hiç yok gibi. Ama bütününde, anlattığı şeyden daha fazla bir şeyi anlatıyor. Bir aşk hikâyesi değil, dergide sunulduğu gibi. İki uygarlığı, iki zıt yaşam anlayışını karşılaştırıyor; zalimlik, kabalık, bönlükle.. incelik, mantık karşılaştırılıyor. Birinciler kıyasıya yargılanıyor. Kardaki kan izleri, kanayan parmak giderek bir bütünsel imgeye dönüşüyor. Bütün o atmosfer, pahalı kürk, elmas yüzük, son model araba kana bulanıyor, küçük bir parmaktan akan, durdurulamayan kana. Beni bu hikâyede, cümlelerin yapısı, ifadenin bu anlamda "imgeselliğinden" çok, hikâyenin bütünündeki imge etkiledi. Bir şey anlatılırken, başka bir şey anlatılıyor aslında. Ama basit bir simge, metafor değil bu. Atmosfer (aslında, bir aşk hikayesinin de atmosferi denebilecek atmosfer) kabalığın, zalimliğin, bönlüğün, ilkelliğin (bütün Güney Amerika gerçekliliğinin) yargılanmasına dönüşüyor. Hikâyenin bu anlamda "imgesel"liğini kabul ediyorum.

İsmet Özel'in "dudaklarımda çürükler vardı/Dağ çiçeklerinden ötürü" dizeleri imgedir. "Bir şehrin uzak semtleri gibi gözlerin / Üzgün, kara, ayaklanmaya hazır" dizeleri de. Çünkü söylenilenden, mantığa indirgenebilecekten daha fazla bir duygu potansiyeli ve görüntü zenginliği taşıyor bu dizeler.

İsmet'in Gösteri'deki şiirini ben kendi payıma beğenmedim. Murat'la konuşmaları da bence bir elitlik özentisinden başka bir şey değil. Ne şiirden ne de konuşmadan aklımda hiçbir şey kalmamış. Şiir, son kıtalarında biçim olarak dağılıyor, bozuluyordu anımsadığımca. İsmet'in son şiirlerinde "söyledikleri" ise genellikle özentili şeyler. Doldurma dizeler, uyumsuzluklar var. Bir de, içten gelmeliği varoluşsal, organik bir şiiri savunuyor ama, şiirlerini senden benden çok daha fazla 'mantık'la kuruyor bence. A. Bezirci'nin yazısı[1] ise tam anlamıyla sapla samanın birbirine karıştırılması.

Sorduğun o şiirdeki dizeler şöyle:

"Çığlık. Bir çocuk yüzü. Dayalı cama."

(Ludmila gönderdiğini söyledi sana, son şiirleri)

Şiirde, duygu yoğunluğu, zekâ, incelik, içtenlik, yaşanmışlık, sözcüklerin anlamsal ilişkileri, ses uyumları, görüntü (resim, betimleme), karşılaştırmalar, metafor, alegori, simge, izlenim, vb. pek çok öğe var, şiiri şiir yapan.

Köroğlu Antep Rivayeti'ni aylardır okuyup duruyorum.

"Dünyamı heder edenler" diye bir söz . Ne imge, ne bir şey... ama arkasında öyle çok şiir yükü var ki A. Arif'in şiirinin gücü halk şiirine çok iyi, derinliğine yaslanmış olmasından geliyor bence. Bir başka dize: "Ömrüm bugün bitti sandım" vb. Halk şiirinin söyleyiş biçimlerine konuşma dilinin tarihsel süreçlerdeki anlatım biçimlerine çok iyi bakmalıyız diyorum Türkçenin şiir potansiyellerini yakalamak için. Bir "heder etmek, heder olmak" sözü ölüp gidiyor. Bu deyimleri, sözleri bulup canlandırmalı -şiiri günlük konuşma- gazete dilinin kuruluğundan, tekdüzeliğinden kurtarmalı. Ölü bir batı dili ya da soyut bir söz diziminden de. Yaşayan, canlı Türk dilinin derin soluklarını, vurgularını kazandırmalı şiir diline. Bu bana, "imge" konusundan daha da önemli görünüyor. Yani, hakiki bir Türkçeyle yazmak konusu... (sözcük, vurgu, tonlama, sözdizimi, deyimler vb.)

Sevgili Metin, imgeyle ilgili olarak seni kurcalayan sorulara daha ayrıntılı yanıt verebilmek, daha başka şairlerden de örnekler verebilmek isterdim. Fakat şu anda hem kafamı toparlayabilmem güç, hem kaynak yok elimde. Özetle, imgeyi bir yoğunluk, ele gelmesi güç bir şey, derin ve karmaşık bir izlenim, mantıkla açıklanması güç bir duygu-düşünce-düş-gerçek yumağının ifadesi olarak düşünüyorum. Ama şiirin, şiirselliğin tek ölçütü, imge olmasa gerektir. Bir çarpıcı benzetme, bir alegori, metafor, özgün bir tonlama vb. de imge kadar etkilidir şiirde. İmge tutkusuyla bir benzetmeler, sıfatlamalar tuzağına düşmek tehlikesi de her zaman söz konusu. İmge; organikse, içten gelen, yaşanılmış bir duygu-düşünce patlamasının sonucu ise, şiir değeri taşır bence.

Dava sürüyor... Ne zaman çözüleceği de belli değil daha. Bugün TYS davası da açılmış. Ama tutuklama istemi yok. Ayrıntıları henüz öğrenemedim. Bir de Askeri Yargıtay'da bir davanın "murafaası" var bugün. Onaylanırsa 1 yıl hapis (6 ay 12 gün demektir) ve 4 ay sürgün. Hayırlısı.[3]

Tüm arkadaşlara selam, sevgi ve özlemle. Geçen gece, tam 10 aydır bir deniz kıyısında durmadığımı, dalgaların kıyıya vurduğundaki sesi işitmediğimi "hissettim."

Mektubundaki mutlu, canlı tonlamaya çok sevindim. Şiire yeni bir

şevkle, yeni bir canlanmayla sarılıyorsun gibi geldi bana, ona da daha çok sevindim.

(Bugün Murtaza Vural'ın gözaltına alındığı haberi vardı Cumhuriyet'te. Nedir acaba, üzüldüm ve merak ettim.)

Sevgi ve özlemle canım kardeşim.

Not: Koğuş ve hapishane konusunda bir dahaki mektupta yazarım. Genelde, fazla bir sıkıntımız yok, "Mahpusluk" dışında...

1- *A. Arif*

2- *A. Bezirci'nin A. Behramoğlu - İ. Özel konulu yazısı.*

3- *80 öncesinde işkencede ölen bir gençle ilgili olarak bir soruşturmaya verilen yanıt nedeniyle hükümetin manevi kişiliğine hakaret iddiasıyla açılan dava. Bu mahkumiyet Askeri Yargıtayca onaylandı.*

20.4.1983, İst.

40

Sevgili Metin,

Hapisten çıktıktan sonra, mektup yazmaktan sıkılır oldum nedense, bu yüzden geciktiriyorum yanıtlarımı.

En son elime geçen mektubun 20.3.1983 tarihli. Daha önceki mektubunu ve fotoğrafları da almıştım.

Kitabım için söylediklerine sağol. Bu kitap beni de çocuk gibi sevindirdi[1] Kafamda, içerdeyken kurmuştum. İyi insanların, dostların (en başta Ludmila'nın) çabalarıyla gerçekleşti.

Gözümdeki arızayı söylemiş miydim? Sağ gözümün yarı yarıya görmediğini 2-3 ay önce farkettim. Stres kökenli bir garip hastalıkmış. İlaçlar, röntgenler vb. değişen bir şey yok. Işın tedavisi deniyor, onun için de arızanın merkezde olmaması gerekiyormuş, benimki, şu ana kadar bulguların gösterdiğine göre, merkezde. Henüz genç olduğum için, zamanla bir ölçüde düzelir deniyor.

Barış Derneği davasında son gelişmeler bir tuhaf. Yine de karamsar bakmamaya çalışıyorum. O tipik aydın karamsarlığına düşmemek gerek. Çünkü iyi, olumlu şeyler de hep var. Sonuçta da, dünya ölçüsünde bir bunalımın (kapitalizmin bunalımının) payımıza düşenini çektiriyorlar.

Olağandışı durum olmazsa, 15 mayısta Antalya'da olayım istiyorum. Tasarım 5-6 gün Kaş'ta kalmak. 21 cumartesi akşamı Antalya'da oluruz, pazar günü Otyam'ları ziyaret ederiz, pazartesi döneriz diye düşünüyorum. Daha doğrusu kesin kararlıyım buna. Fakat Barış Derneği davasının 5 Mayısa atılarak tüm sanıkların katılmasının zorunlu kılınması işi karıştırdı biraz. Eğer 5 mayıstan sonraki celselere katılma

zorunlu olmaz ise, ya da yine ileri bir tarihe atılırsa duruşma, dediğim tarihte Antalya'ya geleceğim. İhtiyacım var böyle bir şeye.

Erdost'tan ses çıkmadı. "Dörtlükler"i de hazırladım yeni basım için. Ankara'ya giderken yanıma alacağım.

Şiir yazmıyorum, yazamıyorum, içimden de gelmiyor. Şu ara "Martı" (Çehov) çevirisi bitmek üzere. Bir iki çalışma daha var bu türden. Yazdan önce onları tamamlayayım istiyorum. Her hangi bir sıkıntıya düşersek, çocukların ekmek parasını bir zaman garantilemek için.

Şu an, içerdeki çalışmaların kitaba dönüşmesi ve şiir kitabımın telifi ile elimizde olan para da birleşince 300-350 bin TL gibi bir şey oldu, ömrümüzde ilk kez olarak. Bunu avans vs. ile belki beş yüz bin lira da yapabiliriz. Bu para ile oralarda, sonucu çok uzamayacak bir kooperatife girmek olanağı var mı- deniz kıyısında ufacık bir yer, ne bileyim. Yardımını, ilgini bekliyorum. Çünkü bu para eriyip gidecek. Geçimde sıkıntı da çeksek bir yere yatıralım istiyoruz.

Şiirlerini ilgiyle, severek okuyorum. Yeni açılımlarını benimsiyorum. "Gösteri"ye, seninle bir konuşma yapmayı istediğimi söyledim. Daha doğrusu yardım istediler benden, ben de seninle, Nihat'la, Erenus'la konuşabileceğimi söyledim. Müştak Ağabey'e olur dediler, sizler için ses çıkmadı daha. Ne olur ne olmaz denildi. Bu da böyle bir şey işte. Yine de sizlerden bağımsız olarak bunu istiyorum. Ve hatırlatacağım arada bir.

"Düşmana inat yaşamak" inancıyla, sevgi ve özlemle kardeşim.

[1] *Şiirler 1959-1982*

B. Ada. 24.8.1983 (gece yarısı 1.30)

41

Sevgili Kardeşim,

7.8.1983'te postaya verilen mektubunu bugün aldım posta kutusundan. Geçen hafta açtığımda, yoktu.

Sana sabahleyin mektup yazmayı tasarlıyordum. Bir iki saattir uyku tutmadı. Kalktım. Önce, günlük defterime bir şeyler yazayım dedim; sonra kendi kendimle konuşmaktansa, bir dostla dertleşeyim dedim. Aslında, dertleşecek bir şey de yok. Sözün gelişi.

İnsanın içinin içine sığmadığı anlar vardır. Görünürde bir nedeni de yoktur bunun. Aslında, içten içe yanan yaşama sevincidir. Her yandan kuşatılmış olan o sevinç. Güzümsü hava. Gökte kocaman bir ay. Dışarda martı sesleri. Onun dışında tam bir sessizlik. Yanan vücudunu bir kadının vücuduna bastırmak, belki yapılması gereken tek şeydir. Ama ertesi gün saat 7'de kalkıp işe gidecek olan zavallı karın gece ondan sonra esnemeye başlamıştır. Şimdi onu uyandırıp kendi varlığında kıpırdayıp duran şeylere ortak etmeye kıyamazsın. Belki sadece bu da değil... Sayısız kadın görüntüleri geçer zihninden. Bastırılmış sayısız yaşama kıvılcımları...

Merak ettiğin şu evi tarif edeyim.[1] Adanın tepelerinde, küçük terasından Marmarayı enginliğine gören, geniş gökyüzünün, uzaktaki İstanbul kıyılarının ve solda Kınalı adanın ışıklarını gören, İsviçre tipi üçgen çatılı (birkaç üçgen çatılı) nefis bir çatı katı... Üç odası var. Birinde çocuklar uyuyor. Birinde karımla ben. Birinde de çalışıyorum, bu mektubu yazıyorum şimdi. Her odanın iki penceresi var, ve dört bir yanın engin görünümleri... Sabahleyin, gündüzleri... Ben duruşma günleri (haftada 2 kez) iniyorum. Ludmila sabah gidip akşam geliyor. Son bir iki haftadır güzümsü hava nedeniyle denize giremesek de, açık havanın, kırsal yaşamın tadını çıkarıyoruz. Çocuklar iyi, sağlıklı, mutlu. Natali için söylediklerine sağol... Barış ise herkeslerin sevgilisi. (Burası adanın köyümsü bir yeri, herkes birbirini tanıyor.. dost.)

İki yıla yakındır sessizce çalıştığım koca bir antolojiyi tamamladım: "Geçen Yüzyıl Sonlarından Günümüze Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi..." 200 den çok şair, bin kadar şiir... Sadece biyografiler ve benim hemen hemen her şair için değerlendirmelerim 160 daktilo sayfası tuttu... Birçok şey yerli yerine oturdu; epey sözü edilecek, çıktığında göreceksin... Tüm çağdaş (modern) şiirimizi kucaklayan, benzerlerinin hepsinden çok farklı bir şey oldu... (Sosyal Yayınlar'da çıkacak. Sanırım bu yıl içinde çıkar...)

Davayı izliyorsundur. Söyleyecek bir şey yok. Bekliyoruz. Kendi adıma çok karamsar değilim.

Erzurum'da 4 ay gözetim altında kalmam sorunu var.[2] Şimdilik onu da bekliyoruz... Umarım güzü atlatırız. iyi çalışıyorum burada. Kışın, gerekirse, gider kalırım, dert değil.

Adam'daki kitabım da, Cem'de çıkan "Ne Yağmur..Ne şiirler" 3. baskısı tükendi. Yaz-Ko'daki "Bir Gün Mutlaka" bilmem kaçıncı baskıda... "Kuşatmada" için mevcut nüshaların imhası kararı verilmişti; bilmem bunu yazmış mıydım? "Bir Gün Mutlaka"dan bir iki şiiri (Yıkılma Sakın, Guevara) zorunlu olarak çıkarıp, "Kuşatmada"yı da bir punduna getirip, yeniden yayımlamak istiyorum. "İyi Bir Yurttaş" güzel bir baskıyla çıktı Yaz-Ko'da. Bu mektupla birlikte alacaksın... Şu ara bir Mayakovski biyografisi çeviriyor; bu harikulade şairi, hayranlıkla okuyorum, daha yakından... Varlık yayınlarına (Özdemir'le) Dünya Şiiri Antolojisi yapacağız... Adam'da Çehov-Tüm Oyunları I. cilt (3 oyun) sanırım yine bu yıl çıkacak. "Dörtlük-ler"i (Kızıma Dörtlükler ve yeni eklerle) Varlık'a vermeyi tasarlıyorum... Yeni bir şiir kitabı hazır - ama çok şiir kalacak dışarda- şimdilik gönlüm razı değil. Rus edebiyatı üstüne yazılarımı, Yaz-Ko'da yayımlamak üzere, gözden geçireceğim şu aralar. Şili üstüne 10 şiirlik bir çalışmam var...Bir hayli de okuyorum. İyi gidiyor sayılabilecek evlilikle, aslolan özgürlüğü kafamda ve yaşamımda bağdaştırmaya çalışıyorum. Şiir yazabilmenin, mutluluğun, her şeyin temeli bence bu. Ve bu anlamda da en önemli şey, yine o kahrolası ekonomik olanaklar (bizim için, olanaksızlıklar...)

25 eylülde Taşkent'te Lotüs Ödül töreni var. Çağrı geldi. Tabii ki gidemeyeceğim. Oysa bu yolculuk, düzelmeyen sağ gözüm için de ne kadar önemliydi.

Benim, kendime ilişkin olarak söyleyebileceklerim galiba bunlar... Senin Can'la ilgili[3] güzel şiirlerini on gün kadar önce (çünkü tatildelerdi) Gösteri'ye verdim. Bir de dizilmiş şiirin varmış ellerinde,

ama nedense hâlâ basamıyorlarmış... Gözden ırak olan konusu galiba. Arada bir soracağım, hatırlatacağım elbette. Yaz-Ko'ya gönderdiğin yazıyı sorarım, o mutlaka çıkacaktır.

"Hançer ve Lirikler" şiirini bekliyorum. Mektuptaki dizeler, bir şiirin kıvılcımını taşıyor. Ama işlemelisin. Bence, yeni ve özgün uyaklarla bezeyerek...

Ludmila için yazdığım şiiri seviyorum. "Yalnızlığı çırçıplak gördüm" dizeleri, Külebi'nin benim de bildiğim dizesine benziyor; belki de oralardan süzülüp gelmiştir. Fakat, bence biçimsel bir benzerlik bu. "Ben yalnızlığı gelip geçici gördüm"le "çırçıplak" gördüm, çok ayrı şeyler. Şiirde de çok işlevsel. Dalgaların akşamla geriye dönüşleri (yani akşamla denizin ortalarına doğru o ürkütücülük)- "çırılçıplak yalnızlık"tır. Ve şiirde işlenen asıl duygu da o. Bir yaşta, çırılçıplak yalnız olmak. Aşkı, sessizliğin tanımlaması. Dolaşılmış, yaşanmış, gezilmiş, ve hepsinin sonunda sessizliğin erdemi, yalnızlığın olgunluğu, ya da olgunluğun yalnızlığı... Ama kadınlar tabii çok konuşmayı seviyor.

Son mektubunu bir daha gözden geçirdim. Pazartesi gece 11'lerde, ve salı sabahı 8-8.30'larda, çarşamba gece 11'lerde ve perşembe 8-8.30'larda (duruşmaya geç kalmama zorunluluğuyla) Mecidiyeköy'deki evde oluyorum. Duruşma süresince, (sanırım eylül sonunu bulur) program bu.

Hapishanelerin önü, ana baba günü. Evet. "Ne günler!" O güzel inceliğinle yazdığın gibi.

8 temmuz tarihli mektubuna baktım. "canımın yongası" ile mal canın yongasıdır-ın hiç ilgisi yok. Canımın yongası, canımın parçası demek- yani en kıymetli şeyim. Öteki deyim, sonradan uydurulmuş olmalı. Yani en başta "can" ve "yonga" kavramları var, "mal" sonradan ekleme... "Canımın yongası toza belenmiş - ya da bulanmış" -Bir halk ağıtında bebesini yılan sokan kadının söylediği bir dize. Oradan alıp şiire soktum bu deyimi.

26 haziran tarihli mektubuna da baktım şimdi yeniden. Yarın onları tekrar okuyacağım. Seni orada şiir düşünür, şiirle dolu görmek, ne güzel. Çünkü kendinle, doğayla, ve her şeye rağmen halktan insanlarlasın. Çok güzel şeyler yazmakta olduğunu sezinliyorum. Tek kaygım, acele etmen. Boş ver. Kozanı ağır ağır ör derim. Dergileri de siktiret. Büyük, soluklu, kalıcı kitaplara, diye düşün.

Bu güz bir ara (hapis ya da sürgün olmazsam) Elmalı'ya gelmeyi

çok isterim, gelirim de. Yoğun, güzel, dolu yaşantılar için. Ve seninle paylaşacağımız ışıltılar için.

Her şeyden önce, galiba, sağlıkla, uzun yaşamak zorunlu... Bir maraton koşusu, Türkiye'de yaşamak, insan olabilmek... Bu konuda da, şu sağ gözüme rağmen, umutsuz değilim...

Sevgi ve özlemle kucaklıyorum. Yazışmak, görüşmek dileği ile.

[1] - *B.Ada'da kiralanan ev*
[2] - *39. Mektupta sözü edilen dava nedeniyle*
[3] - *Can Yücel*

18.10.1983, İstanbul.

42

Sevgili Metin,

2 Eylül 1983 tarihli nefis, dopdolu mektubunu az önce bir daha okudum... Böylesi daha iyi oluyor. Üstünden zaman geçiyor, demleniyor. Şimdi önce, oradaki irili ufaklı sorulardan başlıyorum.. Ve benim hemen söylemek istediklerimden:

Aralık ayında Gösteri'de şiirlerin çıkacak. Ama, taşındıkları için, belki kaybolmuşlardır diye kaygısını belirtti ilgili arkadaş. Seçtiğin iki şiiri (Can'la ilgili olanlar, ya da başkaları) bana bu ay içinde ulaşacak biçimde gönder. O güzel dörtlüğünü de, başka yere vermediysen, verelim Gösteri'ye. Adını "Dörtlük" mü diyeceksin. Bence çok güzel "Daktilodaki Bahar Şiiri" dizesi olan...

Antoloji'deki şiirlerin şunlar: "Yak Bir Cigara", "Vietnamlı Çocuk", "Uzun Sözün Kısası", "Görüşme Yeri I-II", "Che Guevara", "Voltada Bir Türkü", "Umutsuzluk Yasak", "Attila Jozsef'le Karşılaşma" sonuncunun adını yanlış anımsıyor olabilirim. Şiirleri seçerken, seni bütünlükle yansıtmalarını (her şairde olduğu gibi) göz önünde bulundurdum. Klasikleşmiş, oturmuş örnekler. Antoloji böyle gerektirir diye düşündüğümden. (Şu antoloji bir an önce basılsın ve inşallah başına bir şey gelmesin. Şu ara Nâzım'ın şiirleriyle ilgili uğursuz sözler dolaşıyor yine; yasaklanmış, yasaklanacakmış vb... Antolojide de doğallıkla epey şiir var ondan... Kazasız belasız çıkarsa bu antoloji, epey ses getirecek, diye umuyorum.)

Mektubundan bazı alıntılar yapacağım. "Beni imge kadar halk dili ve söyleyiş biçimleri ilgilendiriyor" "İmgenin ayakları yerde ve somuta ulaşmış olanı başım üstünde..." Bu söylediklerin benim için de aynen geçerli. İmge nasıl somuta ulaşır, ayaklarını yere basar? Gerisinde bir yaşantı yoğunluğu, yaşantı birikimi varsa... Ve o yoğunluk, o

birikim dilde tam karşılığını bulmuşsa.. Ucuz fantezi, gelgeç moda değilse (hem konu, hem söyleyiş özellikleri bakımından.) Halk dili ve söyleyiş biçimlerine gelince; eğer yine senin sözlerinle, "Bulvarların neon ışıklarında pörsümüş kimi sözcükler"le "oralı kimi duyguları anlatma" değilse amacımız; ve hele okurumuzun da bulvar kalabalığını aşarak halka doğru açılmasını istiyorsak; konularda da söyleyişte de elbette halksallığa açılmamız; onun ne olduğunu incelememiz, kavramamız gerekiyor. A. Ada'nın küçük değinisini de okudum çıktığı dergide. "Halkın diline sadık kalma" tanımlamalarına takıldım. Halkın diline sadık kalınmaz, halkın dili aşılır, her sanatçı kendi dilini yaratır, ama ana dili (köy, gecekondu, ve şehir argosu, yeni öğeler, tüm dil) özelliklerini, dilin ana kaynaklarını iyi kavrayarak. Yoksa, halk şiirine öykünmeye dönüşür iş. (Bu konuya da bir ucundan değinen bir yazım çıkacak Varlık'ın Kasım sayısında) [1]

Çeviride, başka dile aktarılabilen nedir, aktarılamayan nedir? Bunu, Ritsos'tan da işittiğim (ve okuduğum) bir görüşe katılarak belirtmek istiyorum. Eğer sessel özelliklere fazla dayandırırsak şiiri, fazla süslemeciliğe, bezemeciliğe kaçarsak; bunun başka dile aktarılması güçleşiyor. Şiirselliği yaratan, yine de anlam olmalı; anlam aktarılabilir. Ses oyunları, dil oyunları ve cambazlıkları; kendi dilinin sınırları içinde kalmak zorunda. Dengeli, ölçülü dilsel, sessel özelliklerin; ya da halksal vb. deyimlerin başka dillerde karşılıklarını bulmak (hiç değilse önemli bir ölçüde) bence mümkün... (senin "tınlama", "ötüş", dediğin şey, önemli. Fakat ona bir çeşni gibi bakmalı derim. Fazla yüklenilirse, o yükü kaldıramaz. (Aslolan yine de anlamdır, edadır. Sözgelimi "bir ben bilirim ne afat sevdim"[2] dizesinde yanılmıyorsam bütünü böyleydi- ("bir de Diyarbekir Kalesi" diye devam eder çünkü) şiirselliği yaratan şey "afat" sözcüğünün ilginçliğinden, söyleniş tadından çok daha fazla -bir ben bilirim- söyleyişindeki (sevdim) yükleminin 'di'li geçmiş oluşundaki birtakım gizli, dile gelmez özelliklerdir. "Afat"ın karşılığı bulunur ama "bir ben bilirim"deki edayı çevirmek daha güçtür... Ama böyle güçlüğe can kurban. Çünkü bu tür söyleyişlerde bir dilin kendine özgü felsefesi, derinliği vardır. Yani, ses ya da söz taklidinin çok ötesinde, yerellik filan gibi şeylerin de ötesinde; ana dilde halksal olanı, en temel olanı, gerçek olanı kavramak çok önemli ve şiiri o kaynaktan beslemek... Öyle ki şiir ve ana dil, birbirinin içine girsin, birbirinden ayrılmasın, birbi-

riyle sarmaşsın, birbirlerinden soluk alıp versinler... Bu, yerelliğe ya da halksallığa öykünme düzeyinin çok ötesinde bir olgu bence. Bizim kentli şairlerin çoğunun da anlamadığı bir şey. Sentetik bir dille yazıyorlar. Kurmaca bir dille. Bunu söyleyince de, halk diline öykünmeyi önerdiğimizi sanıyorlar.

"Hançer ve Lirikler"i bekliyorum. Bir kavanoz vişne ya da şeftali reçelini de... Davalar İstanbul'a zincirlediği için gelemiyoruz ne yazık ki. Yoksa gelip reçelimi kendim alırdım.

Yaşantı eskiyince şiir de eskir mi? Bu soruyu hemen karşılayamıyorum. Herhalde, imgeyi, yaşantı yoğunluğuna bağladığım için. Yine de şöyle denebilir; bir yaşantı biçimi (Dranas'ın -Yolu gözleyen lambası gibi-) eskiyebilir, büsbütünü yok olabilir. Fakat o yaşantıdan kaynaklanan şiir, dilde çok sağlam karşılığını bulmuşsa, yaşamını sürdürür. Çünkü artık, dilin bir olgusudur. Böylece, kendine özgü bir yaşama alanına sahiptir. Genel kültürün, genel zevkin (dil ve söyleyiş zevkinin) içinde yerini almıştır. Bir anıdır, geçmişte kalmış bir şeydir temeldeki yaşantı, ama söz konusu dize onun en seçkin dile getirilişlerinden biri olarak sürdürür yaşamını. (Bunun tersi ise şudur: güncelde yaşanan bir şey, dilde sağlam karşılığını bulamamışsa bile; o yaşantının güncelliğinin etkisiyle ilgi çeker. Ama o yaşantının ortadan kalkışıyla da etkisini yitirir, sarkar, anlamsızlaşır.. yok olur.)

"Çöküp peynir ekmek yediği bir taşı..." Hiçbirimiz bir taşın üstüne çöküp peynir ekmek yemiyoruz belki.. Ama buradaki yalınlık dilin kendisi olmuştur artık; yaşamını sürdürür. (Neden "ekmek peynir" değil de "peynir ekmek"? Şu anda düşündüm bunu... Herhalde şundan: "çöküp ekmek..." denilse idi çök/ek kulağa hoş gelmeyecekti, ondan...)

Kısaca, mektubundaki başka soru ve kaygılara da değineyim. Nihat çok iyidir. Aldığımız haberlere göre (mektuplaşıyoruz, telefonda konuşuyoruz) fazla bir sıkıntısı yok (yurt özlemi dışında). Yurt özlemi, bizim de şu anda yaşayıp durduğumuz bir şey... Sanki yurdumuzda yurdumuzu yaşıyor muyuz... (Ada için söylediklerin nefis gözlemler. Çocuklar için -ve bizim için de- gerçek bir mutluluk oldu. Halkın yoğun olduğu bir yerdeydik. "Çocuklar orada çoğalmış sevgilerle daha çabuk kişilik bulurlar" cümlenin de altını çizeyim...) Kısmet olursa, gelecek yılda da (belki aynı evde) kalırız. (Fakat gelecek yıl Akdeniz farz oldu- hatta ilk fırsatta.)

Sağ göz, kesin stresle ilgili. Tedavisi de, stresin geçmesi. Bazen

epeyce rahatsızlık veriyor; çoğu kez barış içinde bir arada yaşıyoruz, şimdilik. (Göz bankasının yapacağı bir şey olacağını sanmam. Hastalık ve nedeni belli.)

Oktay Arayıcı ağır bir ciğer ameliyatı geçirdi. Şimdilik, çok şükür, atlatmış gibi. Kanser olduğu kesin. (Ciğerin yarısı gitti.) Tek umut, teşhisin çok erken oluşu. Çok sevdiğim, yakın bir dostumdur. Bizden birkaç yaş büyük; çocukları henüz küçük yaşta. (Senin artık bu derdi -gazilik bir yana- tümüyle atlatmış olduğunu söyleyebiliriz sanırım. Ve yürekten diliyorum.)

Barış Derneği davası, artık karar aşamasında. Başa gelen çekilir, demekten başka çare yok. Tek umut ve teselli, Türkiye'deki rejim sorununun ayrılmaz bir bileşeni olması bu davanın. Yani, kim vurduya gitmek olmayacak, en kötü olasılıklarla da karşılaşsak.

Buradan haberler böyle. İstanbul'a döndük. Hava iyi oldukça hafta sonları gideceğiz B. Ada'ya. Ada'yla ilgili bir şiirimi Gösteri ekim sayısında okumuşsundur. Kasımda da iki küçük şiirim çıkacak.

Şu ara, bir Dünya Şiiri Antolojisine giriştik Varlık Yayınları için (Özdemir İnce'yle). Bu vesileyle dünya şiirini de şöyle bir ırgalamış olacağız. Dünya şiirini de doğru dürüst bilmiyoruz. Fransız şiiri konusunda az çok bilgimiz var, hepsi bu. Geçen yüzyılın büyük şairlerinin Schiller, Holderlin, Byron, Milton, Shelley vb.../ doğru dürüst, hatta kimilerinin hiç çevirileri yok dilimizde.

Geçim sıkıntısı her an gündemde. Aslında, şu dünya şiiri işini, keyifle, acelesiz yapmak isterdim. Ya da, başka çeviri vb. çalışmalarına hiç girmemek.. gönlümce yaşamak, gezmek, şiir düşünmek... Ne mümkün!

Sevgi ve özlemle kucaklarım kardeşim. Çok güzel mektupların için teşekkürlerle. "Eylül Şarkıları"nı merakla bekliyorum. Çağdaş şiirimizde hakkın olan yeri alacağına ve yeni şiirlerinle o yeri çok sağlamlaştıracağına, büyüteceğine inançla.

[1]- *"Sanatın Düşmanı Folklor mu?" "Yaşayan Bir Şiir",Adam Yayınevi,1993)*

[2]-*A.Arif'in Şiirinden*

Paris, 18.3.1984

43

Canım Kardeşim,

Kitabının önce ilanını sevinçle gördüm, kitabı heyecanla bekledim, sevinçle okudum, seni candan kutluyorum. Bana verdiğin onur için de ayrıca yürekten teşekkür ederim. Hem de böyle bir zamanda [1].

İlhan için o güzelim kitaptaki [2] "yoksa kardeş" mısraıyla biten şiirini çok çok seviyorum. Daha Yaz-Ko'da yayımlanışından beri. (O kitap için de Muzaffer'i kutlamak sözleri yetmez. Çünkü İlhan'ı yaşatmayı başardı. Bu bence olağanüstü bir şey. İlhan yaşıyor ve yaşayacak. O kitap mucize gibi bir şey. Burada bir yazı hazırlıyorum o kitap için. Önemli bir dergide yayımlanacak.)

Kardeşime gelen kartı daha görmedim. Yeni takma bacağa çok sevindim. Ayrıca, buralardan her istediğini açıkça yaz. İstediğin yere gelmeni de sağlayabileceğimi sanıyorum. Yeter ki sen iste.

İmge konusunda son düşüncem özetle şöyle: İmge, kavramlar arasında mantığa indirgenemeyecek bir bağın kurulmasıdır. Mantığı aşan bir şey. Mantığın, heyecana, duyguya dönüşmesi. Bunun da bir tek değil, bir çok yolu, yöntemi olmalı... Yani imge, çarpıcı benzetme de demek değil. Çarpıcı bir benzetme; kuru bir laf kalabalığı, derinliksiz bir görüntü de olabilir. Bu konuda Özdemir'e de yaz. Şu anda bunu en çok düşünen ve en kapsamlı görüşlere varmış olan bir arkadaşımız bence.

Bu mektup bir başlangıç olsun. Haberlerini bekleyeceğim. Sevgiyle gözlerinden öperim.

Aykut Baykal
25 Boulevard de Belleville
75011/PARİS

Ayrıca 2368109'a (Fransa ve Paris'in kod numaralarını ekleyerek) otomatik telefon açarsan, sabahları ya da gece geç saatte (en iyisi sabahları) beni bulursun. Orada sabah 11'de açsan, burada 09.00'dur ve genellikle evde olurum. Bir ay sonra bu numara değiştiğinde, yenisini bildireceğim. Günsel'e ve çocuklara da çok selam, sevgi.

1- *Kitaba giriş yazısı olarak A.Behramoğlu'nun "M.Demirtaş'a Mektup" adlı yazısı konulmuştu.*

[2] - *"İlhan İlhan"*

[3] - *A. Behramoğlu'nun yurt dışında kullandığı yazışma adı.*

-Kart- Paris, 17.12.1984

44

Sevgili Kardeşim,

"Yarın"daki yeni yıl merhabasına çok teşekkürler. Hasan Varol'a da ayrıca teşekkürler. Güzel günlerde buluşmak umuduyla hepinizi sevgiyle kucaklarız. Yeni yılınızı candan kutlayarak.

Paris, 2.4.1985

45

Çok Sevgili Metin,

Beni çok sevindiren uzun mektubunu alalı beri, her gün yanıtlayayım istiyorum, fakat söyleyecek şeylerin çokluğundan hep uygun bir zamana erteliyorum. Onun için iyisi mi, ben de birkaç güne bölerek yazayım bu mektubu.

Önce çocukların başarılarından ötürü hem onları hem sizi kutlarız. Onları çok sevgilerle öpüyoruz. Nâzım ne güzel bir delikanlı olmuştur. Utangaç gülümsemesini hiç yitirmemesini dilerim.

Çocuklardan açılmışken, çok güçlüklerle, küçük ve annesi geldiler. Büyük[1], ortaokul sonda bu yıl, bitirsin istedik. Buradaki koşullar da hazır olsun istedik. Şimdi koşullar hazır sayılır. (Genişçe bir evimiz var.) Fakat çocuk, gelme konusunda, bizim ötemizde ve dışımızda, tahmin edebileceğin güçlüklerle karşı karşıya. Sinsi ve haince uygulanan. Şu anda diyebilirim ki, en önemli sorunum(uz) bu.

Uzun bir zaman çok sıkıntı çektim. Sözcüklere dökülmesi çok güç olan. Yoksulluk, hasret, kaskatı bir ilgisizlik (hem Fransızlar hem Türkler tarafından). Sonra birer birer aşıldı bunlar. Uzun süre, bodrum gibi bir odada yaşadıktan sonra, daha ferahça bir oda bulabildim. Karım ve kızım oraya geldiler. (Ne güçlükler aşarak!) İlk zamanların sevincinden sonra, üç kişi o odada çok daraldık, ama katlandık. Bu arada, daha aşağıda anlatacağım bir çalışmama bağlı olarak üniversiteyle ilgili bir burs kazandım. Bu burs hem yaşamımızı, hem de doğru dürüst bir yer bulmamızı olanaklı kıldı. Şimdi mektuplarınızı (ve kendinizi de) bekleyeceğimiz yeni adresimizde, ışıklı, geniş, güzel bir evdeyiz. Çocuklar için ayrı bir oda var. Bir salon, bir de bizim odamız. Burada (Paris'te) bunu sağlamak, tahmin edebileceğinin çok üstünde

güç bir şeydi. Neyse ki, oldu, çok şükür.

Üniversitedeki çalışma, doğrudan doğruya "şiir" ile ilgili... Burada, Sorbonne'un bir bölümünde "Karşılaştırılmalı Şiir Merkezi" diye adlandırılan enstitü (kürsü) var. Kurucularından ve şu anda yöneticisi olan profesör, benim asıl bildiğim yabancı dilin burada önemli bir uzmanı.[2] Ve o dilden öncü şairlerin Fransızca'ya çevirmeni. Kendisiyle yıllar önce tanışmıştık. Bu gelişimde ahbaplığı tazeledik. Geçen yıl o enstitünün haftalık seminerlerini izledim. Dünya şiirinin çeşitli çok teknik biçim sorunları üstüne seminerlerdi. Matematik ya da modern mantık gibi bir dil oluşmuş bu alanda. Dilbilimle (linquistik) ilgili, matematikle de gerçekten ilgili. Geçen yıl orada ben de bir konuşma yapmaya cüret ettim. Türk şiiri üstüne. İlgiyle de karşılandı. (Esasında, yaptığım, Türk şiirinin kısa bir tarihçesini vermek oldu.) Sonra sözünü ettiğim profesör dosta bağlı olarak, bir çalışma yapmaya karar verdim. Bizim Büyük Usta'yla[3], Mayakovski üzerine, şiir formları konusunda karşılaştırmalı bir çalışma... Yıllar önce Sanat Emeği'nde bir yazı çıkmıştı anımsarsın... "Büyük Usta'nın Şiirlerinde Biçim Özellikleri ve Serbest Vezne Giriş" başlığını taşıyan. Hatta sizin orada deniz kıyısındaki barakada yazılmıştı o yazı" Şimdi sözünü ettiğim çalışma, o yazının çok genişletilmiş biçimi olacak... Daha doğrusu, çıkış noktası, bir bakıma o yazı olacak. Fakat bu kez işin içine Türk şiiri ve Mayakovski şiirlerinin her türlü dil-biçim (vezin, ritm, uyak, uyum, ses vb. özellikleri) ile çalışmanın kaleme alınacağı Fransızca'nın bu alandaki özellikleri giriyor...

Epey belalı bir iş, en az 2-3 yıl sürecek... Bir ucundan çalışmaya koyuldum. Zaten bu yıl sınav türünden bir şeyler de var. Bu yılın konusu, edebiyat kuramı ve bir şiir açıklaması. Şiir açıklaması için Apollinaire'nin, Türkçe'ye sanırım çevrilmemiş olan benim yıllardır vurgun olduğum, yıllar önce kendi kendime kaba bir çevirisini de yaptığım Rosemonde (Dünya Gülü)[4] diye bir şiirini seçtim. Kısa bir şiircik. Biçimsel özellikleri bakımından bu şiirin bir açıklamasını sunacağım sözlü olarak. Bu, Fransız şiirini bu açıdan incelememi gerektiriyor ve böylece de asıl büyük çalışmanın terminolojik alt- yapısını oluşturuyorum. Büyük çalışma için bir kaynak araştırması yapıyor, bu arada notlar alıyorum. Dilbilgisi, sesbilgisi öğrenmem, bildiklerimi yenilemem gerekiyor, Türkçe de dahil birkaç dilde. Bu çalışmaya (ve başarısına) bağlı olarak bu yıl bir burs alıyorum, gelecek yıl yenilen-

mesi de kuvvetle olası. Mektubun buraya kadar olan bölümünü şimdilik noktalıyorum. Sevgi ve özlemle. Biraz dekoru da çizeyim, hanıma bir zamanlar böyle bir mektup yazmıştım içerden, arkası yarınlı. Şu anda ufaklık tepeme dikilmiş "baba kait ver" diyor. Kait diyor. Onun Türkçesi dipdiri kalsın diye yaptıklarımı sana sonra yazarım. Fransızcası da iyi gidiyor. Hanım içerde telefonla konuşuyor.

Ufaklığa kâğıdı verip savdım. Paris'e bahar geldi. Akşamüstü hazırlanıp bir yere çıkmam gerekiyor. Şiirlerden bolca konuşmak üzere, sevgili kardeşim. Şu anda birlikte olamamanın tanımlanması güç yoksunluğuyla...

4.4.1985. Öğleye doğru.

Dün bir şey yazamadım. Az önce N. Akıncıoğlu okuyordum, mektubundaki bir gözlemin üzerine düşüncelerimi sıcağı sıcağına yazayım dedim. (Şimdi o bölümleri yeniden okudum mektubunda. Birçok önemli konuya değiniyorsun.)

Akıncıoğlu'yla ilgili gözlemine katıldığımı söyleyebilirim. Ünlü birkaç şiirini tabii ki biliyordum. Şimdi, geçenlerde gelen Özdemir'in getirdiği kitabına topluca bakıyorum. Senin "ses" konusunda gözlemini derinleştirmeye, Akıncıoğlu'nun şiirleri çok elverişli. "Şata-raban" sözünün geçtiği dizeye bakalım: "Şataraban makamında bir şarkı dudaklarında" Kaç tane iç uyak var: "şatar-şar-lar-tar-bir vs... Yani iş sadece "Şataraban"ın ağzı dolduran kalabalık bir ses değeri taşıması değil, dizedeki başka sözcüklerle de iç uyaklar oluşturmasında... Bir başka örnek, yine Akıncıoğlu'ndan:

"Ve çocuklar büyür nar gürbüzlüğünde"

İç uyaklar, çocukların neden bir başka yemiş, ya da bitki değil de (Sözgelimi, neden "buğday" olmasındı?) "nar" gürbüzlüğünde büyüdüğünü açıklamıyor mu?

Bizim şiirimiz (sade A.Haşim değil) tüm Divan-Halk-Serveti Fünun-Cumhuriyet dönemlerinin şiiri "ses" (phonéme) konusunda araştırmalar yapmaya eşsiz olanaklar sağlayan bir alandır. Türk dilinin sessel yapısı üzerinde kafa yormamız gerek. Yazık ki fazla bir araştırma yapılmış değil bu alanda. Buradaki bir kitaplıkta (Türkçe ve bir iki yabancı dilde) birkaç kitap bulabildim bu konuda. (Daha önce sözünü ettiğim çalışmamla ilgili olarak.) Türkiye'de de fazlaca bir kaynak bulunduğunu sanmıyorum. Türk şiirinin biçimsel, yapısal özelliklerini

(tek tek şairlerin ve genel olarak Türk şiirinin) bilimsel olarak inceleyen pek fazla yapıt bulunduğunu sanmıyorum.

Akıncıoğlu için söylediğin doğru. Divan Şiiri sesleri, bir özgünlük, özgün bir 'eda' katıyor onun şiirine. Fakat özenti olduğu (içeriğe tam yedirilmediği, biçim olarak kaldığı durumlarda) şiiri, senin deyiminle "gölgeliyor" "Ses" öğeleriyle içeriğin buluşması, birbirine denk düşmesi, ayrıca incelenmesi gereken önemli bir konu olsa gerek...

Ancak, bir noktaya daha değineyim. Sözgelimi Apollinaire'in Mirabeau Köprüsü'nün o güzel çevirisinde seni etkileyen şey, yani "ses" anlamında etkileyen şey, sadece sözcüklerin "sessel" değerleri değil, onun yanı sıra, "koşuk"tur.

"Mirabeau Köprüsü altından akan Seine

Hiç gülmedi yüzüm ilkin üzülmeden"

Her iki dizeyi de parmak hesabına vurduğunda 6x6 (12) hecelik dizeleri, Fransızların geleneksel "Alexandrin" veznini buluyorsun...Tabii buna, Seine, neden, üzülmeden uyaklarını da uyak sonundaki "n" harfinin tınısını vs. vs. ekle, şiirin etkileyiciliğini oluşturan öğelerin toplamına yaklaşmış olursun... İmgeyle ilgili yazışmalarımızda, aslında tüm bunlardı aklımdan geçenler bir bakıma. Yani, şiir dilinin pek çok öğesi var, bir şiiri oluşturan pek çok biçimsel -özsel- kişisel (psikolojik) -çevresel öğeler vardır... Bunların tümünü bir çırpıda yok sayarak, şiiri salt "imge", imgeyi de "teşbih" sanmak büyük bir yanlışlık ve daralmadır... Onun için, durmadan halk şiirinden örnekler veriyordum. Yalınlık evet. Ama dilin ne zenginlikleri saklı o yalınlığın dokusunda...

İmgeyle ilgili yazışmalarımızın "Yarın"da o biçimde yayımlanması iyi oldu.[5] Ben de (Herhalde sistematik düşünmediğimden olacak) kendi söylediklerimi bile, sanki başka birinin düşünceleriymiş gibi okudum... O konuşmalarda varılan önemli sonuçlar bence

1- İmgenin, "teşbih", "çarpıcı benzetme" vs. olmadığı... Onların üstünde ve daha derin bir şey olduğu, dile, psikolojiye daha derinden yaslanan, daha karmaşık bir şey olduğu

2- Şiir dilini oluşturan (bütünsel imgeyi oluşturan) pek çok başka öğelerin bulunduğudur.

Mektubunda bu konuyla ilgili çok değerli birkaç gözlemine daha değinerek, bu faslı şimdilik kapatalım:

"Şiiri akılda tutturan" deyimini kullanıyorsun bir yerde, Apollinaire'in o şiirinden söz ederken. Gerçekten de "şiiri akılda tuttu-ran pek çok dilsel-yapısal öğe vardır. Bu açılardan, içimizde yükselen bir şiir kıpırtısını değerlendirmede bütün bu öğeleri irdelemiş, iyi bilen bir şair (ya da çevirmen) olmak önem taşıyor. Yine de şiir, bu öğelerin tümünü aşan, hepsinin üstünde yükselen bir organizma oluyor. Tıpkı mimari bir yapının kendini oluşturan tüm öğelerin üstünde yükselen kişiliği gibi.

Öğelerden biri fazlaca göze batarsa, sözgelimi senin Akıncıoğlu'nun kimi şiirlerinde gözlemlediğin özür ortaya çıkıyor.

Bir başka şairde, diyelim, benzetme bolluğundan gına geliyor. (Melih Cevdet Anday'ın "Teknenin Ölümü"nde tamlamaları, benzetmeleri say, çokluğu karşısında şaşıp kalırsın. O şiiri küçümsemek istemem. Ama bir gün, deney olsun diye, birbirinden bağıntısız bir çok ilginç tamlama (diyelim "masanın ruhu"- "sessiz çınıltılı rüzgar" vs. vs..) ve benzetme türetmiş, sonra bunları bir vezin kalıbına oturtmuştum... Ama salt biçimsel bir şeydi (ya da çok büyük ölçüde biçimsel)... Şiir ise, her zaman daha başka bir yerdedir; tüm bunlarla ilgili, ama tüm bunların ötesinde, şairin kişiliğiyle, psikolojisiyle, çevreyle, tarihle, hayatın organikliğiyle ilgili bir şey. Şimdi yeri gelmişken, eğer ben "Hemingway'in Bir Hikâyesinden Çağrışımlarla"daki duyguları yaşamamış biri olsaydım, yani bir aşkın tükenip gitmesi önünde insan iradesinin çaresizliğini kendi ömrümde yaşamamış olsaydım, bu ilişkide kadının daha derin ve gerçek bir şeyler hissettiğini, erkeğin (çeşitli toplumsal, türsel vb. nedenlerle) daha rasyonel kaldığını gözlemlememiş olsaydım, o şiiri yazamazdım. 'Kadın üzgündü / Adam düşündü' Bu gözlemimin, yaşantımın sonucudur... Ve "hüznün aşılmaz engelleri"ni de bizzat yaşamıştım... Çok güzel deyimler kullanmışsın o şiirle ilgili olarak "çekim alanı"- "şiir yükü" Her ikisi de "elektrik"le igili kavramlar, benim "organik şiir" derken düşündüklerime yakın kavramlar... Bunlar hem dille, dilin sayısız öğeleriyle, hem de hayatla, hayatın organikliğiyle, ritmiyle, efektiriğiyle ilgili şeyler... Onun için, salt dil-biçim-biçem bilgileriyle de salt hayat deneyleriyle de şair olunamıyor...

"Dilin en yeni sözcükleri"yle de yepyeni uyumlar yaratılabilir, yaratılmalıdır. Bu gözlemin bizi Türk dilinin kendine özgü sorunlarıyla karşılaştırıyor. Bu konuda kafa yormuştum. F. H. Dağlarca'yla bu

konuda konuşmalarımız, sohbetlerimiz olmuştu. Dağlarca eski bir dilde olağanüstü eşsiz güzellikte yazmış bir şairken, zaman içinde yepyeni sözcüklere, ve o sözcüklere bağlı olarak yepyeni, hatta deneysel uyumlara, yapılara, yönelmekten çekinmedi... Bu anlamda, onun şairlik deneyi bizler için çok büyük ve öğretici olmalı. Kendi payıma Dağlarca kadar gözüpek değilim. Günlük konuşma dilinin, Türkçe kökenli olmayan pek çok sözcüğünü salt "sessel" değerleri nedeniyle korumaktan yanayım (Bilim dilinde kavramların salt Türkçe kökenlerden türetilmesi gerektiğinde ise kuşkum yok.)

Mektubunda şiirle ilgili gözlemlerinin bende açtığı pencereler bunlar. Tüm bu konularda yazışalım isterim. Ben, buradaki çalışmalarımın sonuçlarını, ilginç bulduğum şeyleri, gözlemlerimi de sana yazarım.

Aklıma gelen bir tanesi, bir "ses" ve vezin öğesi olarak "vurgu" konusu. Türkçede, biliyorsun, "hece" sayılarının eşitliği vb. oluşturuyor vezni (koşuku) ve bu hece koşuku, bizim sandığımızdan çok daha önemli bir öğe, günümüz şiirinde bile. (Oktay Rifat'ın son kitaplarındaki şiirleri parmak hesabına vurduğunda hece vezinleri buluyorsun...) Başka bir örnek olarak, Apollinaire'in Mirabeau Köprüsü çevirisini göstermiştim. Ahmet Ağabey'in[6] pek çok şiirinde (kitabın adı da içinde olmak üzere) 11 hecelik (6-5) geleneksel hece ölçüsünü bulursun. Şiirin akıcılığı, uyum duygusu, buradan da gelir, o sağlamlık, o tamamlanmışlık duygusu... Tabii bu 6-5 ölçüsü, hece şiirlerinin şematik monotonluğundan farklı bir değerde girmiştir şiirin yapısına. Genellikle, belkemiği dizelerdir bunlar:

"Yine bir cehennem var yastığımda"
"Ve dışarda delikanlı bir bahar"
"Seviyorum seni çıldırasıya"
"Akşam erken iner mahpushaneye"
"Görüşmecim yeşil soğan göndermiş"

vs..vs..

Akıncıoğlu'da da buldum böyle dizeler:

"Dilimin ucunda zindanlar saklı" ("Hürriyet")

"Köroğlu"nun girişindeki dizeler, vb.

Fakat vurgu konusu da incelenmesi gerekli önemli bir konu bizim şiirimizde. (Arap dili salt bu özelliğine dayanıyor dilin, vurgusal özelliklerine, tonlamalara) Ölçüyü (veznin ölçüsünü) oluşturan, hece sayısı

değil, Rusça da öyledir. Zaten sırf bu bilgiyle, Nâzım'ın Mayakovski'den etkilenişinin ancak "görsel" bir etkilenme olacağını düşünmüştüm... Çünkü dillerin sessel yapıları farklı. Yine de bizim şiir dilimizi de "vurgu", "vurgulama", "tonlama" özellikleri bakımından gözden geçirmeliyiz. Bu anlamda da uyum duygusunu oluşturan öğeler nelerdir? Fransızca'da hecelerin sonundaki sesli (ünlü) harfe geliyor vurgular (bazı istisnalarla). Apollinaire'in Rosemonde adlı şiiri, 8'er hecelik dizelerden oluşuyor, vurguları saydım, her dizede (bir-ikisi tartışılabilir) 3'er vurgu var... Bu da ikinci bir uyum öğesi oluyor...

Şiirlerimizi okurken, içten gelen bir eğilimle belli sesleri vurguluyoruz. Her şairin kendine özgü tonlamaları da var. Doğrusu bu da ilginç bir konu, şu ara beni ilgilendiren.

Şiir konusunu burada noktalıyorum. Fakat mektuba biraz daha devam etmek istiyorum. Başkaca dertleşmelerimiz için.

5.4.1985

Sevgili kardeşim, birazdan postaneye uğrayacağım, iyisi mi bu mektubu da bitireyim de vereyim postaya. Adresimiz değişti (dün sana bir kart gönderdim, orada da yazılı yeni adresim.

Biraderle [7] komşu olduk. Sık sık görüşüyoruz. Cemalettin'i[8] arıyacağım, onun, mektubunda yazdığı gözlemleri çok doğru. Gurbet, hele bir yaştan, bir birikimden sonra çok zor. Ben ve kardeşim aynı derdin ortağıyız. Buna bir de Batı Avrupa'nın bir çöküntü dönemine rastladığımız ve Fransızların geleneksel yüzeyselliklerini, iletişimsizliklerini eklersen, durumumuzun tablosu ortaya çıkar.

En büyük avuntu, kendi insanlarımızın oluşturduğu topluluklar önünde şiir okumak, şiir konuşmak... Fransa'da değil ama, Almanya'da bu sık sık gerçekleşiyor. İşçi arkadaşlarla çok yapıcı bir diyalog kuruluyor.

Bunu keşke Türkiye'de de yeterince gerçekleştirebilseydik. Denemiştim kendi payıma, olanaklar sınırlıydı... Mayakovski'lerin yaptığı gibi Türkiye'yi şöyle bir şiir okuyarak, şiir konuşarak dolaşmak ne büyük mutluluk, ne doğurgan, ne yaratıcı bir şey olurdu. Döndüğümde, çok yaşlanmış olmazsak, yine de yapalım bunu... (V Jara'nın sözlerini okudun mu A. Özer'in düzenlediği kitapta... O sözler çok etkiledi beni, çok düşündürdü üzerlerinde. Hiçbiri bilmediğimiz şeyler değil. Yine de çok özlü, çok içten, çok iyi söylenmişlikleriyle, ve söylenen kişinin

yazgısıyla birlikte düşünüldüğünde, çok etkileyici)

A. Kadir için, Köln'den Paris'e gelen bir trende, trenin hemen hareketiyle başladığım (tek-ü tenha bir kompartmanda) bir anış yazısını, tren Paris'e çok yaklaşmışken tamamladım. İddiasız bir anış yazısı, ortak anılarımız, gözlemlerim... Bakalım bir yerde yayınlarım belki... [9] (Odysseus ve İlyada'yı okumadıysan daha, hemen oku. Ben Kasım 1983'te hiç çıkmadan kaldığım bir odacıkta okudum onları... Çok büyük mutluluk duyarak)

Sana, 1980'de başladığım, geçenlerde burada bir iki değişiklikle tamamlanmış saydığım bir şiirimi gönderiyorum. Bu ve benzer şiirlerden başka "Kızıma Mektuplar" diye bir dizi şiir yazdım. 83 sonlarından 84 Ağustos'una (Kızıma kavuşana kadar) geçen sürede, 20 kadar şiir... Bir yerde çıkarsa, ulaştıracağım... Burada da "Paris Şiirleri" diye bir diziye başladım, geldiğim günlerde. Beş şiir oldu ancak şimdiye kadar. Paris'le, hayatla, geçmişle, bir çeşit hesaplaşmalar, yer tespitleri. Çıkış noktan ne dersen, "Duydumsa da zevk almadım Islav kederinden" derdim belki... Yani kendimi A.İlhan ve kuşak-daşlarından çok daha fazla, Namık Kemal'e, Yahya Kemal'e yakın buluyorum... Yahya Kemal Paris'i sevmiş gerçi. Ama hep Türk (Osmanlı) kalarak... Bu Paris Şiirleri, ölçülü, uyaklı, bol görüntülü şiirler olsun istiyorum... Bir kitaplık olacak kadar yazmayı tasarlıyorum.

Kitabevini kutluyoruz (ben ve karım). Pek çok sevindik. Kendini her anlamda koru, ite köpeğe karşı. Aydınlık gülüşünü her an sevgiyle anıyorum, anımsıyorum. Sağlığını ihmal etme. Sevgili Oktay Arayıcı'yı, Yılmaz'ı [10] nasıl yitirdik art arda... Ve A. Kadir. Daha çok güzel günlerimiz olsun istiyorum, tüm acılara rağmen. Arkadaşlarımızın anılarını da yaşatmak, görevimiz, borcumuz.

Burada günler çalışmakla geçiyor. Ben bildiğin çalışmalar üzerindeyim. Karım Sanat Tarihi üstüne bir doktora yapıyor. (Türkiye resminde Avrupalılaşma) Arada bir film görüyoruz. Birkaç dostla görüşüyoruz. Ufaklık ele avuca sığmaz, çok şirin bir şey. Sabahları koynuma geliyor, Türkiye'nin Sesi'nde şarkı, türkü dinliyoruz... Sonra okuluna gidiyor. Bambaşka bir dil dünyasında yaşıyor akşama kadar... Eve gelince, artık çalışma filan hak getire. Her şey onun enerjisinin çevresinde biçimleniyor. Yakında mükemmel Fransızcası olur. Türkçe'si hep canlı ve keyifli kalsın ve gelişsin diye, kafiyeli şakalarla takılıyorum ona, o da aynı biçimde yanıtlıyor beni. Arada bir Türkçe

masallar okuyoruz. (Bu konuda çok aykırı örnekler var çünkü. Köklerinden kopmuş zavallı çocuklar. Kişilikleri de sinirli ve renksiz. Çok şükür, biz bu tehlikeyi aşabilecek bilinçte ve güçteyiz. Apayrı, çok önemli bir konu bu)

Yahu, hâlâ söyleyecek şey kaldı mı? Aslını ararsan pek çok. İyisi mi noktalayalım bu mektubu burada. Yine yazışmak, haberleşmek üzere. Antalya'nın güneşine, denizine, limon bahçelerine, insanlarına, göğüne benden selam olsun. Sayende biraz da oralı olduk, ne güzel! Tek (ve ciddi) bir üzüntüm gözlerimin çok çok kötülemesi. Kimi hekim katarakt diyor, kimisi başka bir şey. Gözlükle, camla düzelmeyen bir bozukluk. Böyle giderse 1-2 yıl içinde bir ameliyat gerekecek. Ameliyatın da ne derece kesin ve iyi sonuç verebileceği konusunda henüz bir kanıya varabilmiş değilim.

Görüşmek herhalde pek yakın zamanlarda olmayacak... Çok sevgi, çok özlemle kardeşim. Keşke gelip, Günsel'le konuğumuz olabilseniz, niye olmasın? Her şeyin gönlünüzce olması dileğiyle.

Ali İhsan'a,[11] tüm dostlara selam-sevgi.

[1]- Barış'ın ablası, Natali Pamir.
[2]- Rus Edebiyatı Profesörü Leon Robel
[3]- M. Demirtaş'a giden mektuplar açılıyor kuşkusuyla Nâzım Hikmet'in adı edilemiyor.
[4]- Bu şiir Türkçe'ye yıllar öncesi N.Cumalı, daha sonra A. Necdet - G. Durusoy tarafından çevrilmişti.
[5]- "Yarın" Aralık 1984-Ocak 1985 "Şiirde İmge Üstüne"
[6]- Ahmed Arif
[7]-N.Behram
[8]- C. Aykın
[9]-"Silahlı Kuvvetlerin Güvencesi Altında" adlı bu yazı A. Behramoğlu'nun "İki Ateş Arasında" adlı kitabında yayımlandı.
[10]-Yılmaz Güney
[11]-Ali İhsan Yalçın

Paris, 10 Ekim 1985

46

Sevgili Metin,

Başka türlü olmayacak. Daktilonun başına geçtim ve yazmaya koyuldum. Güneşler içindeki salonumuzda. Geldiğinde konuk olarak kalacağın.

Kafada uzun mektuplar tasarlamaktansa (bir türlü yazılmayan) en iyisi böyle birden oturup yazmaya koyulmak. Fazla uzun da tutmayacağım. Göndermeden önce de fotokopi çıkaracağım, eline geçmezse yine göndermek için, sayfalara sinecek olan şu güneş ışığı neden sana bir selam olacak yerde, sinsi, kötü karanlıklarda yitip gitsin.

Sadece zarf olarak elime ulaşabilen mektubun için postaneye başvurdum. Taahhütlü olmadığı için bir şey yapamayacakları konusunda bugün yazılı bir yanıt aldım. Eğer bu yitik bir dalgınlığın sonucu değilse, bundan sonrakileri (hiç değilse uzun olanları) taahhütlü mektupları aynı adrese göder. Ve yitecek olanların da hesabını soralım derim. Taahhütlü mektubu aynı adrese, Madame Denisenko adına postala. (Bir de bir âdet edinelim, mektuplarımızı aldığımızda bunu bildiren bir kart atalım. 10-15 gün içinde bu kart gelmezse, anlarız ki mektup ulaşmadı. Ben, dediğim gibi iki kopya yapacağım. Kendi payıma, kendi mektuplarıma verdiğim değerden değil bu, sevincimizi böylesine gölgelemelerini içime sindiremiyorum, alçaklığın her türlüsüne mutlaka karşı konulmalı diye düşünüyorum.)

Fikret Ağabey'lere kitap göndermiştim, acaba ulaştı mı? Seninkiler? Bunu öncelikle bildirmeni bekliyorum.

Şu günlerden verebileceğim en güzel haber, büyük kızımızın da düşmana rağmen gelmiş olmasıdır. Okuluna başladı, her şey yolundadır. Onun için yazdığın güzel sözler, söylenebilecek en incelikli, en yürekten sözlerdi. Kendisinin de bundan haberi var. Yazık ki çok az kişi böyle düşündü ve davrandı, yokluğumuzda. Bunu ayrıca konuşmalıyız. Küçük burjuva vurdum duymazlıklarını, korkularını.

"Serçenin telaşı içindesin..."

Kendimden kısa haberler: Uzun bir yolculuktan döndüm[1] Gözlerimdeki görme bozuklukları, kan dolaşımı bozukluğunun sonucu imiş. Bunun temelinde de sinir sistemi, bütün bir organizma var. Ve bütün yaşadıklarımız, yaşamakta olduklarımız. Sonuç: Şubatta sağ gözümdeki katarakt amaliyetla alınacak (bu göz hemen hemen görmüyor). Her iki göze bir lazer tedavisi uygulanacak. Dolaşım bozukluğu konusunun üstüne ise henüz tam anlamıyla gidemedim. Tahlil sonuçları düzgün çıkıyor. Mesele, sinir sisteminde. Herhalde kör olmayacağım kolay kolay. (Bundan ciddi olarak kaygılıydım çünkü.) Ama eski kapasitelerde çalışabileceğimi, verimli olabileceğimi de yazık ki sanmıyorum artık. Yine de, dur bakalım...

Yazıp çizme konusu. Sözünü ettiğim üniversite çalışmasının ilk aşaması olarak, önemli bir diplomam var şimdi. Oldukça gecikmiş bir yaşta. Yine de hoşuma gitmiyor değil. Ne de olsa eski koşullanmışlıklar, bir de yine "düşmana inat" konusu. Özetle, Sorbonne'da, edebiyat kuramı üstüne bir "master" yapmış oluyorum. Bunca sıkıntı ve hır gür içinde, her şeye karşın, bir başarı olduğunu düşünmemek elimden gelmiyor. Doktora konusuna ise, çalışmanın bir devamı, sevdiğim bir konuda bilgilerimi geliştirme, sistemleştirme olarak bakıyorum. Mayakovski-Nâzım ilişkisi, şiirde ritm, yapı, tonlama vb. pek çok konuyu irdelememi sağlıyor. Eninde sonunda bunu bir kitap olarak yazabilirim. Zaten Türkiye'deyken uzun bir makale yayımlamıştım bu sorun üstüne.

Geçim konusu. Özellikle Almanya'da şiir kitaplarımın ve çevirilerimin yayımlanması ve yayımlanacak oluşu (ve ayrıca okuma günleri) önemli bir kaynak, hem maddi hem moral açıdan. Karım henüz iş bulamadı. Maddi sıkıntıyı (yarına güvensizliği) tümüyle aşabilmiş değiliz.

Şiir. Dilediğimce çalışamıyorum. Ama kıpırdanan şeyleri geliştirebileceğimi umuyorum. En önemli sorun bu konuda, uyumluluk ve çalışabilmek. Bir fantezi kırıntısı üzerinde, onu yeterince yoğunlaştıracak kadar durabilmek. Bunu buradaki koşullarda henüz sağlayamadım. Ama sağlayacağımı umuyorum ve istiyorum çok. (Paris şiirleri'ne yenileri ekleniyor, seyrek de olsa.)

Gazeteleri, dergileri (Türkiyeden söz ediyorum) dikkatle izliyorum. Ülkemizin entelektüel yaşamıyla bağlarımı bir an bile gevşetme-

dim. Tersine. Entelektüel, siyasal, kültürel, bütün bu konularla en az orada olduğum kadar ilgiliyim ve ilk fırsatta da şimdilik buralardan da olsa katılacağım bu yaşama. Buralardaki bu türden yaşam ilgimi fazla çekmiyor, bir yerden sonra başka bir yere ait olunamıyor ve zaten buralar gerçekten de çok ilginç değil, bizdeki içtenliğin, canlılığın zerresi yok, abartmadan söylüyorum. Oturmuş, yerleşmiş bir şeyler var, kımıldayan, devinen bir şey yok. Ya da ben henüz farkına varabilmiş değilim.

A. Kadir, Ruhi Ağabey, Turgut Uyar, Aldülkadir, daha önce Yılmaz, Vasıf, O. Arayıcı. Bunca acıdan sonra yaşamanın fazla bir değeri kalmıyor. Ya da, onları da kendinde yaşatarak, temsil ederek yaşamak. A. Kadir için uzunca bir şey yazdım. Turgut Uyar için içimde bir şeyler kıpırdanıyor. Onu insan olarak da, şair olarak da çok severdim. (Son birkaç kitabını bir yana bırakıyorum. Ama Arabistan, Türkiyem'deki bazı şiirler ve Tütünler Islak'la her zaman büyük bir şair olarak kalacak. İnsan olarak ise, Ankara'da da İstanbul'da da karşılaşmalarımız sayılıdır, ama içten, gerçek, kardeşçe, ciddi bir ilişkimiz oldu her zaman. Ona sevgi borcumu mutlaka yerine getireceğim.)

Okumalar. Sözünü ettiğim çalışma ile ilgili okuyorum. Ayrıca, dergiler, gazeteler... (bizimkiler ve buradakiler). Şu günlerde, Türkiye'deyken okumaya koyulduğum bir kitabı yeniden, kaldığım yerden ve hayranlıkla okuyorum. Orhan Pamuk'un "Sessiz Ev"i. Daha önceki romanını da okumuştum, ve Erdal[2] yeni bir romanının basılmakta olduğunu bildiriyor. Olağanüstü yetenekli bir arkadaş bence. Büyük çıkışlar yapmasını bekliyorum.

Sırada başka Türk romanları var. Eskilerden ve yenilerden. İyi romanlar okumak, toplumsal yapı üstüne de düşündürüyor.

Türkiye'de yayımlanmak üzere (özellikle çeviri alanında) çalışmalar da yapıyorum.

Kendimden amma da kısa söz edermişim... Bağışlamanı dilerim. Bunları çok yakın bir dosta, dostluktan bile yakın bir yakınlığa bir çalışma ve yaşama raporu gibi sunuyorum, belgeliyorum. Bir varoluş çığlığı gibi de düşünebilirsin.

Nihat'a yapılan, yapılmak istenen kötülüğü biliyorsun. Ama yanlarına kalmayacak.[3]

Şu anda Natali okuldan döndü. (Saat akşamüstü dört) Öbür hay-

dut da birazdan damlar. Süse düşkün iki kızımız var. Odalarına parfüm kokusundan girilmiyor... Natali gerçekten zarif, güzel bir genç kız oldu. Geldiğinde şaşıracaksın.

Gelelim, kartlarına, mektuplarına. Sadece zarf olarak gelen mektubundan önceki kartlar postadan çıktı, ama sözünü ettiğin fotoğraflar yok.

Şu Akdeniz kıyılarında bir gün bir kulübeceğimiz olsa! Bunun için elimizden geleni yapmak istiyoruz, ama elimizden henüz bir şey geldiği yok. Tek kuruş arttırabilmek ne kelime, şimdilik, ancak yaşıyoruz.

8.7.1981 tarihli mektubunda kopyası gelen A. Demirci'nin mektubunu bir daha okudum şimdi... Her şeyin açıklanabileceği (imgenin de) doğrudur. Ama o açıklama, açıklanan şeyin yerini tutmuyor. Yine de sanat yapıtının açıklanması, kendinde. İçerik ve biçim iki ayrı şey değil. Birbirini tamamlıyor, birbirini yaratıyor, çoğaltıyor. Sanat yapıtını tanımaya ipuçları sunabilir açıklama, ya da ona özdeş bir başka yapı yaratabilir, bize o heyecanı (yapıttaki heyecanı), yoğunluğu duyurabilir. O zaman da eleştiri (açıklama) bir başka sanat yapıtı oluyor... İmgenin açıklanmasının ancak böyle gerçekleşebileceğini düşünüyorum... Yoksa şöyle düşünmek gerekir: Elimizde bir bilgi, bir duygu, bir gözlem; mantığa indirgenebilecek, mantıkla açıklanabilecek bir şey var. Biz bir biçim arıyor ve buluyoruz. O biçim, salt bir dış giysidir. İçeriği ondan soyup açıklayabiliriz. Bence gerçek sanat yapıtları için böyle bir şey söz konusu değil. Sanat yapıtı, canlı bir organizma gibidir. Birimlerini tek tek açıklayabilirsiniz (kimi yerlerde bazı belirsizlikler, farklı yorumlara açık yerler yine de kalacaktır), ama organizmanın kendisi, bunların üstündedir, bütünsel imgedir bu, sanatsal heyecanı yaratan şeydir. Bunun salt mantıksal bir açıklaması yoktur. Ya da bu açıklama, yapıtın, onun verdiği heyecanın yerini tutmayacaktır. Oysa bizde, A. Demirci'nin mektubundaki düşüncelerinde de izleri görülen, pragmatist, pozitivist diyebileceğim bir anlayış var, sanat yapıtı önünde. Ve pozitivizm, (belki rasyonalizm de denebilir) kendini Marksist sanıyor. Bu yazdıklarımla, imge üstüne söylediklerimin belki bir adım daha ötesine geçmiş oluyorum. İmge konusunda söylediklerimiz, derinleştirilmesi gereken şeylerdir kuşkusuz. Ama genelde yanlış şeyler söylemiş olduğumuzu sanmıyorum. Üzerinde olduğum çalışmaların gereği olarak, bu konularda, kapsamlı şeyler yazabileceğim ilerde.

Mektubunu bir daha okumaya koyuldum şimdi... Natali ile ilgili satırlarını kendisine yüksek sesle okudum... Size, Tülay'a yazacak. İnanmazsın, Tülay'ın boyunda olduğuna.

Apollinaire çevirisi berbat. Gerçekten, "tatsız bir çeviri"... Şiir ise pek güzeldir. Ben onu çevirmeye kalkışmıştım da Türkiye'de, son kıta anımsadığımca şöyleydi:

Ona Dünyagülü adını taktım
Anımsatsın diye bana o kızın
Körpe Hollandalı ağzını
Sonra çekip gittim usulca
Bulmak için gülünü dünyanın

Başları tam tutturamamıştım, aklımda da yer etmemişler. Belki bir gün çeviririm. Apollinaire sevgili, bıçkın bir şair. Ama belki çok az sayıda çok iyi şiiri var.

Mektubunun 3., 4. sayfalarında şiirde "belagat" üstüne söylediklerine aynen katılıyorum. Zaten bizi birleştiren en temel bir yakınlığımız değil mi bu. Ayrıca sadece şiirde değil, belagatin her türünden tiksiniyorum. "Devrimci" siyasete de çokça bulaştı biliyorsun. Doğrudan, apaçık, dürüstçe, insan gibi konuşmak gerek. Şiirde ve her yerde, her zaman. Yazık ki kasaba politikacısı üslubu, "belagat" henüz her alanda etkili. Halk belagatten geçici olarak belki etkilenir, ama esasında kesinlikle hazetmez belagatten. (Şu anda Ludmila, Metin'e yazıyorsun, benim de çok sevgilerimi yaz, bir gün bir aile gibi birlikte olmak da nasip olacak mı? diyor...)

Kadir Ağabey'le ilgili yazıyı daha daktilo edemedim. Edince ya da bir yerde yayımlarsam gönderirim sana.

"Paris Şiirleri" IV o dizinin en güzel şiiri oldu bence. İki uzun şiir daha var, V ve VI. bir dahaki mektupta göndermeme izin ver.

Toplumcu şiir üstüne söylediklerini de yıllarca savunduğumuz ortak inançlarımız olarak benimsiyorum kuşkusuz. Burada işin ucu yine, şu mantıkla açıklanabilme, açıklanamama konularına uzanıyor. Einstein, Mozart üstüne bir kitap yazmış, bunu yakınlarda öğrendim. Bu kitabı mutlaka bulup okumak istiyorum. Mozart üstüne ancak Einstein yazabilir çünkü... Şiirin mantıkla açıklanamazlığı görüşümle çelişebilir bir şey gibi görünecek belki, ama bence değil. Çünkü, Mo-

zart'ın yapıtının içerik ve biçim zenginliğine eşdeğerde bir yapıtı ancak Einstein ortaya koyabilir ve Mozart'ın yapıtı da ancak böyle açıklanmış olur, yani, bir eşdeğeriyle[4] "Amadeus" adlı film Türkiyede oynadı mı bilmiyorum. Mozart'la ilgili. Kralla görüşmeye giderken, içerden Salieri'nin piyanoda çaldığı ezgiyi işitiyor. Bir işitişte aklında kaldığı gibi ezgi, piyanonun başına geçiyor, ve Salieri'nin birkaç öğeden (motiften) ibaret ezgisini denebilir ki sonsuzluğa doğru çeşitlendiriyor... Mantıkla açıklanması olanaksız bir yaşama sevincini, çocuksuluğu, Mozartlığı katarak... Sözü, toplumcu şiirin birkaç öğeye indirgenemezliğine getirmek istiyorum... Toplumcu şiir birkaç sözden, birkaç yapısal öğeden ibaret değildir. Ya da hiçbir büyük, gerçek şair, birkaç içerik ya da biçim öğesine indirgenerek açıklanamamalı... Elbette, toplumcu şiirimizin bir "sığlığa" düşmesine karşı çıkmalıyız. Zaten her zaman bunu yapmadık mı, esas olarak. Fakat, bu konularda, ciddi, kapsamlı yazılar da yazmalıyız artık. Tartışmalara boyutlar getirmek için.

Mektubunu okumayı (yani bir kez daha okumayı) bitirdim. Saat 17.05. Postaneye yetişeceğim. Barış haydutu da döneli epey oldu. Sait Faik'in "yeis"i hani o akşamüstleri çöken, kıpırdanıyor. Ama burada o yeisi ne yapayım. Anadolu içlerine bir otobüs yolculuğunda olsaydım, akşamüstü, bu yeisi içime çekerdim. Ya da hiç değilse İstanbul'da. Çıkar birkaç dost görürdüm. Çiçek Pasajı'na uğrardım.... Burada o yeisi ne yapayım.

O. Rıfat'ın yazısını okumuş, bir yana ayırmıştım. Gelecek mektupta, üzerinde daha derinliğine düşünmeme ve düşüncelerimi yazmama izin ver. (P.Neruda'dan bulabileceğin çevirileri, MİLİTAN'daki birkaç çevirinin fotokopisini, Halkın Dostları'ndaki Nekrasov çevirilerinin fotokopilerini, Brecht'ten birkaç çeviri ve A. Kadir'in Halk ve Demokrasi Şiirleri dizisini.. ya da bunlardan bulabildiklerini gönderebilir misin?

[1] *-Göz muayenesiyle ilgili Moskova yolculuğu*

[2] *-Erdal Öz*

[3] *-N. Behram'ın T.C. yurttaşlığından çıkarılması*

[4] *-Söz konusu kitabın yazarın Albert Einstein olduğunu sonradan öğrendim.(A.B.)*

-Kart- Paris, 12.11.1985

47

Sevgili Metin,

Oralardan ulaştırdığın sıcak, güzel sesin için sağol. Her mektubun, her kartın bizi mutlu ediyor. Sizleri her zaman sevgiyle anıyoruz.

Yine bir yolculuk öncesinde olduğum için ayrıntılı yazamayacağım. İstediğin fotokopiyle birlikte, benimle ilgili bazı yazıların fotokopilerini de gönderiyorum. Aldığını yine bir kartla, iki satırla bildir. Dönüşümde ise (1 hafta sonra) uzun mektuba oturacağım.

Pek çok sevgi, özlemle, sevgili kardeşim.

Hepinizi kucaklıyoruz.

Paris, 25.12.1985

48

Sevgili Metin,

Mektuplaşmalarımızın şiir üstüne sohbetlerle yürüyüp gelişmesi ne güzel. Nitekim az önce, artık sana uzun mektubu yazmanın vakti geldi diye düşünerek, son bir iki ayda gelen mektuplarını, kartları, şiirleri, bir kez daha okumak için masamın üstüne yaydım. -Aslında bir hazırlık olarak-. Çünkü okuma ve yazma işini biraz daha sonra (belki akşama doğru) yapacaktım. Fakat "Kadınyarı köprüsünde" şiirini bir daha okuyayım dedim. Ve kaleme kâğıda sarıldım. Şiirin adı, 4+4 ölçüsünde. Hecenin en işlek iki ölçüsünden biri denebilir. (öteki 6+5'tir, biliyorsun. Sonra şiirde 4+4'lük öteki dizeleri bir çırpıda yakaladım. (Döküp gitti türküsünü/Yağmur sonu, gün ışığı / Gökyüzü asmış bir dala / Yedi renkli örtüsünü / Ey sarmaşıkla sarılı / Yasemin kokulu köprü / Deli incir ağaçları/İnsanlar gelip geçiyor / Öldürücü artıkları...) Fazla uzun olmayan (26 dizelik) bir şiirde, aynı ölçüde (vezinle) 9 dize var; az değil; 1/3'ten fazla! Bundan ne çıkar, diye sorulabilir? Şöyle bir şey; Öteden beri, dilimizin altında hecenin vezinlerinin akıp gittiğini düşünürüm- konuşma dilinde de, şiirde de... (A. Arif'in şiirlerinin belkemiğinde 11 heceli dizeler vardır; kitabının adından başlayarak...) Vezin ve daha da öte ritm, uyum konuları (Türk şiiri açısından) sadece hece vezninin ya da aruzun sınırları içine daraltılamaz. Ancak hece vezinlerinin biz farkında olmasak da bizi güttüğü muhakkak. Belli ki sen bu şiire başlarken, kulağında, dilinde, zihninde, 8 hecelik dize ritmi vardı; Şiirin adından belli. Şiirin öteki dizeleri (8 heceden daha az sayıda ve daha çok sayıda olmaları açısından gözden geçirilerek) bu dizelerin 8'lik veznin ne oranda çevresinde dolandıklarını araştırmak, ilginç bir incelemeye başlangıç olabilir; Yani söz konusu şiirdeki ritm (uyum) öğelerinin incelenmesine... Kısalmalar, uzamalar, bunları belirleyen nedir? İkinci kıtanın uzun son dizesinden sonra (12 hece) 3. kıta neden şiirin en kısa dizesiyle başlıyor (3 hece)... Sadece "imge" üstünde değil, bütün bunlar üstünde de düşünmek

gerekiyor...

"Helsinki'ye Bir Şiir" Başlıklı şiirimin notlarını, Helsinki'den ayrıldığım sabah, uçakta almıştım. Bu notlar- herhangi bir ölçüye (vezin ya da kıta düzenine) bağlı olmaksızın alınmış notlardı (gözlemler, izlenimler)... Öylece de kalabilirlerdi. Ama o durumlarıyla, "biçim"den yoksun, düşünce, gözlem kırıntılarıydı. Bu düşünce ve gözlemleri, geleneksel kıta düzeninde (her kıtada 4 dizeyle) biçimlendirmeyi düşündüm ve sonuç başarılı oldu.

Şiirde "biçim" derken, kuşkusuz, sadece geleneksel vezinleri ya da kıta bölümlemelerini düşünmüyorum. Bunlar "biçim" denildiğinde akla ilk gelen öğelerdir. Fakat gözden ırak tutulmamalarında, küçümsenmemelerinde de yarar var. Sözgelimi, senin "Kadınyarı Köprüsünde" şiirinin içeriği, 4+4 veznine oturtularak yeniden düşünülebilir, yazılabilir. Hele "Yedi renkli örtüsünü" "Yasemin kokulu köprü", "Döküp gitti türküsünü" gibi hem çok güzel söylenmiş (renkli imgesel), hem de aralarında uyaklı dizeler varken bu vezinde...

Çok ilginç bir raslantıyla, ben de şu aralar 4+4 vezni üstündeyim. Şiirinde dikkatimi bir anda çekişi de belki bundan. "Paris Şiirleri"nin 2. bölümünü 4+4 ile yazıyorum... İkinci bölümün ilk ve ikinci şiirleri de tıpkı senin şiir gibi başlıyor. aradaki fark, sen sevgili ülkemizdesin. Ben ise "Edith Piaf alanı"nda, ya da "Akşamüstü bir kahvede" vs... Şimdi şiirine yeniden bakarken, "Gökyüzü asmış bir dala / Yedi renkli örtüsünü" sözlerini çok sevdim.

Bu noktada, mektuba biraz ara verdim. Ve senin geçen mektuplarından birinde sözünü ettiğin benim de dikkatimi çekmiş olan ve okuduktan sonra kesip sakladığım, O. Rifat'ın "Mecazlar" başlıklı yazısını bir daha okudum... Yeri gelmişken, birkaç noktada, (bu yazı, ve dolayısıyla "imge" kavramı üstünde görüşlerimi) bir daha belirteyim.

Bu yazıdaki deyimle, senin yukarda andığım iki dizen "mecazla kurulmuş bir imge"dir. Çünkü gökyüzünün örtüsü yoktur, gökyüzü bir dala örtü asmaz. Yağmur sonrasında, bir ağacın arkasından gökyüzüne bakıyorsun, gökkuşağı bir dala asılmış gibi geliyor sana, ya da bunun gibi bir şey. Bence çok güzel bir mecaz ve imge. Ya da, imge olabilmiş bir mecaz. Çünkü yalın, temiz; özentili ya da kurgusal (salt zihinsel) değil. Gerçekten gözlenilmişlik, yaşanmışlık duygusu uyandırıyor insanda. (Yazıda, sözü edilen öteki mecazlar. Eluard ya da Char'dan alıntıların kimilerine, "imge" den çok "bilmece" demek, belki daha

yerinde olur. Çünkü son derece zihinsel, kurgusal şeyler. Bizim şiirlerimizde (B. Necatigil, M. C. Anday, S. K. Aksal,, O. Rifat vs.) pek çok örneği görüldüğü üzere... Böylece, bir dil olayı bile değil, salt bir zihin olayı oluyorlar. (Çünkü, sözgelimi C. Süreya'da, bazen E. Ayhan'da, İ. Özel'de vb.) yaşanmamışlık izlenimi uyandırsalar da, dilsel olarak çarpıcı buluşlar, kuruluşlar, imge değeri taşıyabiliyorlar. Bu noktada, O. Rifat'ın yazısındaki bir başka kavrama değinmek istiyorum: Biçembilim (Stylistique)'den söz edilirken, "tümcelerin kurgusu, taşıdıkları ruhsal yük" vb. kavramlara değiniliyor... Bence, imge (mecaz, hayal, her ne ise) konusunda, bu kavramlar da söz sahibidir... Bu nedenle, sözgelimi, "dünyamı heder edenler" gibi bir mısranın bir imge yükü taşıdığını söylemiştim... Ya da,

"Benden selam olsun ev külfetine.[1] Çıkıp ele karşı ağlamasınlar" dizelerinde müthiş bir imge yükü var. Oysa bu dizelerde bir mecaz yok.. Özetle, imge=mecaz denemez. Mecaz bir söz sanatıdır, bazen imge değeri taşıyabilir, bazen sıradan bir benzetme, bazen zihinsel (kurgusal) bir oyundur, bilmece gibi bir şeydir. "İmge" ise, bana göre şiirin canı, nefes alması, elektrik yüküdür. Şiiri şiir yapan öğelerin, bizde yazıldığı gibi, "mecaz" olarak anlaşılan bir "imge"ye indirgenmesi şiiri çok yoksullaştırır. Sözcük avcılığı, benzetme avcılığı başlar, şiir bunlardan ibaret sanılır.[2] Ya da salt kurgusal, zihinsel, düşünsel metinler şiir sözüyle tanımlanmaya başlanır.

Abdülkadir'le ilgili şiirlerinden ilkindeki dize sıralaması , başka türlü de yapılabilirmiş izlenimini bıraktı bende. İlk kıta neden 12 dize? Görebildiğim kadarıyla bu kıtayı bir arada tutan bir iki uyak var: "ladinlerden/gelen" ve "kaldı/vardı" uyakları. Bir tane de. "gibi" yinelemesi. Bunlar 12 dizenin bir arada bulunuşunu, dizelerin bu bölümlenmesini haklı çıkarmaya yeter mi, bu ağırlığı taşıyabilir mi? Çünkü "esmer ozan"ı tanımlayan ilk altı dize çok uzun bir tamlama oluşturuyor ve şiirin algılanmasını güçleştiriyor. Bu bakımdan ve bu açıdan, ikinci şiir (yine Abdülkadir'le ilgili) daha sağlam bir yapıya oturuyor. Bu şiir üzerinde bir iki şey söylemek istiyorum. İlk 4 dize bence çok iyi. Her sözcük yerli yerinde, ve çok iyi seçilmiş sözcükler. "Arkadaşlar", "anmak", "ortalık," "kekik," "yarpuz," "sarmak" (Bu sözcüklerin bir arada olmasının kulağa hoş gelmesinin "sessel" açıdan nedenleri düşünülebilir. -İlk ağızda, "k" ve "r" sesleri-) Bundan başka, sözcüklerin kimilerinin özgünlüğü, "kekik", "yarpuz" (bazı sözcük-

lerin yerine, anlamca aynı başka sözcükler koyarak şiiri yeniden oluşturup, etki farkını araştırmak ilginç olabilirdi...)

İkinci kıtada, akıcılığı (ve bu nedenle mesajın, edanın, duygunun algılanmasını) az da olsa tökezleten bir şey var. Belki de 2. dizenin sonundaki "bakın" sözüyle 3. dizenin başındaki "sakın" sözcükleri arasındaki (sanırım isteyerek yapmadığın) uyaktan ileri geliyor bu... Şiiri o sözcük olmadan okumayı denedim... Fazla bir şey (anlam açısından) eksilmiş gibi gelmedi bana, buna karşılık, mesaj (duygu) sanki daha algılanmaya elverişli, daha çıplak (yalın) oldu... Ama buna karşılık başka bir sakınca ortaya çıktı. "Sakın" sözüyle birlikte okunduğunda, "sokaktan" sözü "şiirleriyle" sözünden daha aralıklı (uzakta) kalıyor. Sakın/sokaktan/şiirleriyle- Oysa, "sakın" sözü çıkarılırsa "sokaktan" sözü baş başa kaldığı "şiirleriyle"yi bir sıfat gibi de tamlıyormuş izlenimini uyandırabilir ve bu da anlamı algılamada bir tökezleme yaratabilir. "Sokaktan" sözünü çıkaralım... Yukarda sözünü ettiğim "bakın/sakın" uyağı kalıyor. Fakat ("sok"aktan) daki ilk hecenin bak-sak sözleriyle yaptığı gereksiz uyaktan kurtulmuş oluyorsun... Denebilir ki, "sokaktan"a anlamca da gerek yok... Belli ki, söz konusu kişinin anıldığı mekân başka, geçmesi söz konusu olan mekân başkadır, "sokak" ya da bir başka yer, ne fark eder.

Yahu arkadaşlar
Hele bir bakın
Sakın şiirleriyle
Abdülkadir geçiyor olmasın...

Sanki mesaj gerçekten daha yalınlaştı ve olamayacak şeyin olabilirliği (Abdülkadir'in şiirleriyle geçmesinin olasılığı) daha çok arttı.

Tüm bunlar varsayım... Hepsinin tersi de söz konusu olabilir... Anlatmak istediğim, sessel öğelerle, ritimle, anlam (ve bu anlamda da imge) arasındaki yakın ilinti... Ayrıca şiirini böyle kesip biçmemi her halde bağışlarsın. Şiiri "nesne" olarak gözlememiz gerektiği muhakkak... Bu anlamda, şiirin "yapılan" bir şey olduğu muhakkak. Bu bakımdan, her şiir ameliyat masasına yatırılabilir... Fakat, bizim salt "yapma"cılardan farkımız, bu nesnel yapıyı canlı, yaşayan, organik bir şey olarak kavramamızdır... Yukardaki dört dizeye yeniden dönelim. Bunları sen herhalde orijinallik olsun, ilginç bir düşüncedir diye yazmadın. İşin özünde, yitirilmiş bir arkadaşın yeniden çıkıp gelmesini istemek, o arkadaşı özlemek duygusu böyle bir duygusal potansiyel

vardır. Bu duygusal potansiyel, bazı sözcüklerle, kavramlarla ortaya çıkıyor... Onu bir kere ele geçirdikten sonra, ucunu yakaladıktan sonra, Yahya Kemal'in deyişiyle "lisan haline getirinceye kadar yoğurmak" çabası başlıyor... "Şiir duygusunu lisan haline getirinceye kadar yoğurmak ve en çok toplu bir madde haline sokmak; o kadar ki güya hissin ta kendisi imiş gibi okuyucuya bir vehim vermek..." Bence, kendisinden öncesinde de, sonrasında da, şiir üstüne (dil x duygu; öz x biçim bağıntıları konusunda) en doğru sözleri Yahya Kemal söylüyor. Bugünün pek çok "entelektüel" şairi, ya da düşünürü "duygu" sözünden korkar, küçümser bu kavramı. -Onlar için şiir, duyguyla ilgili olmayan bir "yapma" eylemidir, sadece budur. "Şiir duygusu" diye bir sorunları yoktur- bu bence yaşamalarındaki (kişiliklerindeki) eksikliklerdendir. Çünkü yaşamlarında da duygunun fazla bir yeri yoktur. Böylece onlar için şiir salt bir kurmaca eylemidir, neredeyse mekanik bir çalışmadır; sözcüklerle, kavramlarla oynanan bir oyundur. (B. Necatigil'de, Dağlarca'da M. C. Anday'da, O. Rıfat'ta, H. Yavuz'da vb. bu türden şiir örnekleri görülür.) Kimileri için şiir, bir zekâ x dil bağıntısı konusudur. O. Veli'nin ilk vezinsiz şiirleri, C. Yücel'in genel olarak şiir anlayışı (Brecht, Prevert kaynaklarından denebilir), kimileri içinse (bu, oldukça bayağı, geri bir tutumdur) bir şeyi düşünmüş, duymuş olmak; o düşünce ya da duygunun öznel ya da nesnel "değeri", yazılan şeyin şiir olmasına yeterlidir. (Özellikle şiire yeni başlayan, ilk ürünlerini veren şair adayının tutumu)

Mektuba öğle sonrası başlamıştım, akşam oldu. Belki de canımı sıkacak kadar uzadı sözlerim. Yazdıklarımı, birlikte geliştirelim düşüncesiyle yazıyorum. "Organik" şiir kavramı üstüne düşünmemiz gerek. Yahya Kemal'in şiir anlayışı, şiirleri üstünde de ayrıca durmak gerek. Günümüzde Türkiye şiiri üstüne değerlendirmeler, Farklı dünya görüşlerinin demagojilerinden pek fazla ötede değil bence. Oysa şiir üstüne ciddi olarak düşünmek gerek. Bir dünya görüşünün ve bireysel bir varoluşun ifadesi olarak, bir söz sanatı, sanatsal bir yapı olarak.. şiir nedir, ne değildir üstüne düşünmek...

(Biraz dinlenmek, belki yarın devam etmek üzere mektubu bırakmıştım; masayı toparlarken yine "Abdülkadir"i Anarken" şiirin gözüme ilişti. Son iki dizede 10'ar hece var... Bu, "sokaktan" sözcüğünün kalması lehinde bir etkendir... Şimdi merak ettim, ilk kıtaya baktım, oradaki uzun dizeler de 10'ar hecelik! Sonra da kısaları say-

dım: 1. kıta: 1 dize 5 heceli, 3.dize 6 heceli; 2. kıta: 1. dize 6 heceli, 2. dize 5 heceli. Yani 5 ve 6 heceli dizelerin yinelenmesi var. İlginç değil mi?)

Sevgili kardeşim, mektuba yarına ertelemeden önce, son mektubunu aldığım andan beri sana yazmak istediğim, daha öncelerde de söylemiş (ve yazmış) olduğum bir düşüncemi de belirteyim: 1960 sonrasında yeni öğelerle ortaya çıkan, yeni özellikler taşıyan "toplumcu şiirimiz", senin şiirlerin üzerinde durulmazsa, anlaşılmaz, bir yanı eksik kalır. Çünkü bu şiiri oluşturanların başında sen de varsın. Bunu ilk gören kişi de, İsmet Özel'dir. "Bizim de dağlarımız vardır Che Guevara" dizesindeki yeniliği, güzelliği fark etmesiyle... Ankara'da bu dizeyi, senden saygıyla da söz ederek, bana okuyuşunu unutmak vefasızlık olur. (Bu, seninle ve şiirinle karşılaşmamızdan daha öncedir.) Yine senin bu şiirinde, toplumsal ve evrensel bir temanın (bir başka ülkenin bir halk kahramanının) yerli öğelerle (dağlarımızla, yoksul delikanlılarımız ve onların gündelik olağan yaşamlarıyla özdeşleştirilmesi) önemli bir "şiir duygusu"dur (sentezidir). Başka birçok şiirin için de aynı (benzer) şeyleri söyleyebilirim. Hapishaneyle ilgili olanlar, özellikle. Türk şiirinin çok farklı, çeşitli kaynaklarının toplumcu sentezde (ve senin kendi yalın, arınmış sesin olarak) buluşturulması. Antolojimde bunlara az çok değinmiştim. Çıkamamış olmasına çok yanıyorum (yeri gelmişken, Hüseyin dostumuz,[3] bence, A.Jozsef şiirinden senin, hiçbir şey anlamamış. Ya da bilerek kötücül davranıyor. "Yurduna, sınıfına, annesine duyduğu sevgi..." Kaç kişi bu kavramları, böyle bir arada yazabildi?)

26.12.1985, Sabah

Sevgili Kardeşim,

Sabrını taşırmak pahasına, dünkü konuyu sürdürmek istiyorum. Aklıma bir iki nokta daha takıldı. Şimdi söz konusu şiirin (Abdülkadir'i Anarken) 2. kıtasının ilk iki dizesini yazıyorum.

Yahu arkadaşlar
Hele bir bakın...

Bu iki dize, belli ki, ortalığı kekik ve yarpuz kokusunu sarmış olmasına bir açıklama getirileceğini sezdiriyor... Okur, ilk kıtadaki bitmiş, tamamlanmış haber cümlesinden sonra, yukardaki iki ünlem

cümlesiyle karşılaşıyor ve merakla son iki dizeye geçiyor.

Sakın sokaktan şiirleriyle
Abdülkadir geçiyor olmasın

İki kısa ünlem cümlesinden sonra iki uzun cümle. Bu, tempoda bir yavaşlamaya yol açıyor. Ayrıca 2. dizenin son sözcüğü "bakın"dan sonra "sakın" uyağı "sokaktan"daki "ka" sesi, "Abdülkadir"deki "ka" sesi. Bu "kı" "ka" sesleri de tempoyu ağırlaştırıyor. Oysa, şiirin, 2. kıtanın ilk iki dizesindeki heyecan, gerilim sürdürülerek tamamlanması gerek. Nitekim bir soru cümlesiyle, bir ünlem- soruyla bitiyor şiir, çünkü mesaj, "şiirsel duygu" bunu gerektiriyor... Öyleyse, ses sürtünmelerinden ve uzunluklardan gelen tökezlemeyi nasıl ortadan kaldırmalı ki, ünlem- soru yerli yerine otursun?

Daha önce, "sokaktan" sözünün çıkarılabileceğini yazmıştım, "bakın x sakın" uyağının gereksizliğine karşın. Fakat, o zaman "geçmek" fiilinin ipucunu yitirmiş oluyoruz. Yani "sakın şiirleriyle" dizesi, bir boşlukta kalıyor, bir yere bağlanmıyor, bir soru işareti olamıyor, demek ki "sokaktan"a gerek var... İkinci seçenek "sakın"ı kaldırmaktı.. O zaman da "sokaktan şiirleriyle" dizesinde "sokaktan" sözünün alttan alta sıfat çağrışımı yapması iyi olmuyor... Bir de şöyle deneyelim.

Yahu arkadaşlar
Hele bir bakın
Şiirleriyle sokaktan
Abdülkadir geçiyor olmasın...

Bence bu biçim en iyisi oldu... Şu nedenlerle

1) İlk iki dizedeki (yani bu kıtanın ilk iki dizesindeki ünlem tamlaması, üçüncü dizenin kısaltılmasıyla, tökezlemekten kurtuldu.

2) bakın- sakın uyağı ortadan kalkmış oldu.

3) Ka- kı- seslerinin gereksiz tekrarı azaltıldı.

4) "sokaktan" sözünün mısra sonuna alınmasıyla "geçmek" fiiline daha çok yaklaşılmış oldu, böyleçe şiirin mesajı, "şiirsel duygu" (Abdülkadir'in geçiyor olabileceği" duygusu) güçlendirilmiş oldu.

Dün de yazdığım gibi tüm bunlar varsayım.. "Sakın" sözcüğünün, anlam açısından gerekli olduğu, bu gerekliliğin, ses tekrarları ya da uzunluk nedeniyle ortaya çıkan sakıncalara (ki bunlar da elbet tartışılabilir) baskın geldiği ileri sürülebilir. Önemli olan, anlamlarla, şiirin içerdiği duyguyla, bu sessel, vezinsel, dilbilgisel öğeler arasındaki

bağıntı üzerinde, gerçekten de bir kuyumcu (titizliğiyle çalışmanın gereği... Yahya Kemal'in sözlerini tekrar ediyorum. "Şiir duygusunu lisan haline getirinceye kadar yoğurmak.... O kadar ki güya hissin ta kendisi imiş gibi okuyucuya bir vehim vermek..."

Sevgili kardeşim, bir ara verdim ve son iki ayda gelen mektuplarını, kartlarını yeniden okudum...

Şiir üstüne konuşmalarımızda alçakgönüllülük yapma ve beni de (bunu içtenlikle söylüyorum) hakkım olmayan bir yerlere koyma. İkimiz de şiiri seviyoruz, el yordamıyla araştırıyoruz, hepsi bu.

Mektuplarında, şiir üstüne iki soru var. Bir şeyi önceden yaşamış, tanımış olmak, ve gelenek sorusu.

Mektubunda, andığın mısraları sevmek için, söylenen şeyleri yaşamış, tanımış olmaya bence gerek yok. Evin kedisi deniz! Çok güzel bir mecaz. İlhan Berk'in evinden bize ne. Ama ömründe hiç deniz görmemiş kimseye de bu dize bir şey söylemeyebilir, ne yapalım. (Ya da kitaplardan tanıyordur, söyler)

Külebi'nin şiirindeki güzellik de, bir yanda güneş, bir yanda otların uçlarında karların olmasından geliyor, yani bahar, mart-nisan. Ömründe kar görmemiş, ya da böyle bir baharı yaşamamış kişi, bu şiirden tat almayabilir. Ama dünyanın neresinde olursa olsun, böyle bir baharı az çok yaşamış kişi bundan tat alır. Çünkü özlü, güzel bir betim. Tonlamadaki özlem de, güzelliği çoğaltıyor. Belki, böyle bir baharı hiç yaşamamış kişi de, dilin güzelliğinden, betimin özgünlüğünden etkilenebilir, niye olmasın?

Arka planda yine, şiir salt bir dil olayı, mekanik bir kurgu-yapma olayı mıdır, yoksa şairin yaşamıyla, yaşanılan hayatla ilgili bir yaratı mıdır tartışması var. Bu tartışmanın ötesine geçebilmek gerek. Şiir elbette bir dil olayı, bir kurgu, bir yapma işidir. Fakat malzemesi (içeriği) hayattır, hayatın nabzıdır. Bu hayat (gerçeklik) değiştiği zaman şiir ne olacak? Bir şiirin sırf dilsel nedenlerle sonsuzca yaşayacağını sanmıyorum. Bilebildiğimiz en eski şairlerden günümüze; sevdiğimiz şiirlere, dizelere bakalım; İçerikle, söylenen şeyle de (şiirsel duygu, mesaj) mutlaka bir alışverişimiz vardır. Hayat tümden, kökten değişirse, dil de değişir ve bu anlamda hiçbir şey zaten sonsuzca var olmaz... Önemli olan kendi nabzını, hayatın atan nabzını, yaşadığın çevrenin, toplumun nabzını duyabilmek ve duyurabilmek. Geleceğe kalmanın başlıca koşulu da, sanırım bunu başarabilmektir.

Gelenek konusunda senden farklı düşünmüyorum. Sanatta dar anlamda bir gelenekçilik, bence sanatın, hayatın özüne aykırı olur. Her şey değiştiğine, her insan dünyayı yeniden kendisi olarak, ayrı, bağımsız, biricik bir varlık olarak algıladığına göre, dar anlamda gelenekçilik zaten konumuzun dışında kalır. Gelenekten yararlanma ise, (şiir söz konusu olduğunda) biz istemesek de bir ölçüde vardır. Bu, konuşulan dilden, okuduklarımızdan bizde biriken bir şeydir. Bizim şiir geleneklerinden söz edersek; Divan şiirine ya da Halk şiirine öykünmek, bence aynı ölçüde yanlış, çıkmaz bir yol olur. Fakat her ikisinden de bilinçli olarak yararlanmalıyız. Halk şiirinin vezinleri (hece ölçüleri) konuşulan dilde, deyimlerde vb. zaten mevcut. Bunun yanı sıra, halk şiirinin özlülüğü, betim gücü, çağdaş Türk şairi için tükenmez bir öğretici, besleyici kaynak. Divan şiirini de geleneğimiz içinde düşünüyorum. "Aruz" vezni Türkçe'nin yapısal özelliğiyle bağdaşmıyor, doğru. Fakat bugünün şairi, şiirini genel olarak, parmak hesabıyla hece sayarak yazmıyorsa, yani uyum konusunu hece sayılarındaki eşitliğinsadece böyle bir şeyin sonucu olarak görmüyorsa (ki bence birçok şairin aslında heceye bile çalışması gerek!) demektir ki, başka uyum öğelerini de araştırmamız, bunlar üzerinde düşünmemiz gerek. O zaman aruz konusu (yani uzun-kısa (kapalı) (açık) hecelerin, uzun vurgulu-kısa vurgulu hecelerin birbirini belli aralıklarla izlemesi sonucunda ortaya çıkan uyum konusu) hep gündemde demektir. Geleneğimizde olmasaydı bile... Divan şiiri, ve Divan şiiri derken de aruz üstünde niye düşünmeyelim; eğer bize şiirde ses, uyum öğeleri üstünde düşünme olanakları sağlayacaksa... Üstelik küçümsenemeyecek de bir geçmişi varsa şiir tarihimizde... Kendi payıma soruna böyle bakıyorum. Divan şiirimizdeki ses öğeleri ilgimi çekiyor, hele zaman zaman Türkçe'nin başarılı uygulamalarıyla (Fuzuli'den-Yunus'tan Yahya Kemal'e kadar...) Nâzım Hikmet'in ilk serbest vezinli şiirlerindeki uyum-ritim öğelerinin aruz ıska geçilerek tanımlanabileceğini pek düşünemiyorum... Özetle, Divan şiirine öykünmeyi saçma bir şey (şair, el alışkanlığı için böyle çalışmalar yapabilir, o başka) Divan şiirini toptan reddi ise, ister modernist, ister Kemalist-nihilist, ister devrimci kılıkta olsun, cahillik olarak görüyorum.

Fransız şiirinin (ve genellikle Batı şiirinin) Türk şiirine etkisi konusunda (ki muhakkak güçlü bir etki) düşüncelerimi derinleştirmek, sistemleştirmek isterdim. Bunu muhakkak, yapmamız gerekiyor. Yüz-

yılımızın ilk çeyreğine kadarki etkileşimi saptayabilmek zor değil. Sonra, özellikle 1940'lardan sonra, çözümlenmesi daha güç bir konu. Bir yerden sonra, Türk şiiri de (dar tanıtılma olanaklarına karşın) dünya şiirini etkilemeye başlıyor... Fransız şiirinin 1940'lara kadarki şiirimiz üstünde etkileri için K. Akyüz'ün "Batı Tarzında Türk Şiiri Antolojisi" sanıyorum başlıca kaynak. (Günümüz Türk şiirinin aktığı yatak ise, -bir iki şairin ürünleri dışında- günümüz Fransız şiirininkinden (haydi Fransızcasıyla yazayım; "heureu-sement" yani "iyi ki" çok farklı!)

Şiir konusunu burada noktalıyor, bu mektubun finaline geçiyorum.

Yunanistan'da şiirlerinin yayımlanmasına çok sevinirim; sadece tek şiir olarak değil, kitap olarak da. (Burada PEN Club'ün düzenlediği bir toplantıda okunması için, Ludmila'dan rica etmiştim, kendisine verdiğim bir iki şiirini çevirmesini yetiştiremedi. Daha önce bu dile çevrilmemiş şairlerden, sadece A. Kadir'in bir şiirini çevirebildi. O geceninin haberi, Cumhuriyet'te çıkmıştı. Orada adın olacaktı, olamadı. Fakat bu konu, sadece Yunanistan için değil - Yorgo'ya[4] ben de yazarım, çok iyi, seçkin bir arkadaştır- her zaman gündemimdedir.

Bir aksilik çıkmamasını, gelebilmenizi çok isterim. Ama birgün değil, hiç değilse birkaç gün kalabilseniz Paris'te. Doya doya hasret giderebilmek için. On-on beş günlüğüne, yazın, sadece burası için bir olanak bulunamaz mı? Buralardaki yazar örgütlerini düşünüyorum, ve hiç değilse şimdilik, onlar yoluyla bir olanak göremiyorum. Yine de, bana somut şeyler bildirirsen, İngiltere'deki PEN merkezine, sağlığın konusunu yazabilirim, hem bir tedavi (protez vb.) hem bir seyahat olanağı sağlamaları için.

Türkçe yayınları izliyorum (Cumhuriyet + Nokta + Varlık + Kitaplar+Yarın + Bilim ve Sanat) sürekli geliyor. Düşün ve yeni çıkan Broy ile Adam-Sanat gelmeye başladı. Başka dergi ve günlük gazeteleri arada bir görüyorum. Kitap konusunda da fazla sıkıntım olmuyor. Burada çok iyi bir kitapçımız var, ciddi, iyi bir çocuk, yeni yayınları izliyor. Ayrıca arkadaşlardan istiyorum, Cumhuriyet Kitap Kulübü'ne de aboneyiz. Barış da "Kardeş"i izliyor...

Nekrasov çevirilerini ele geçirdim. A. Kadir'in kitaplarını da edinmem güç olmayacak. Bunları dert edinme. Başka, senden isteyebileceğim kitap vb. oldukça yazarım. (Cevdet Bey ve Oğulları'nı Türkiye'de okumuştum. Güzel kitap.)

Sevgili kardeşim, sizleri yeni yılda sevgilerle, özlemle kucaklarız. Hepinizi birlikte, ya da ayrı ayrı, her zaman bekleriz, bekliyoruz. (.....)

Özlemle, sevgiyle kardeşim.

1- *Pir Sultan Abdal*

2- *A. Behramoğlu'nun Melih Cevdet Anday'la yaptığı (Bkz. "Cumhuriyet Dergi" 19.3.1995 ve "Şiirin Dili-Anadil" Adam Yayınevi. Eylül 1995) çok ilginç bir rastlantıyla Melih Cevdet Anday aynı kavramı kullanıyor "...Buna avcılık diyorum ben.. Avcılıkla bir yere varılamaz...")*

3- *Hüseyin Demirhan*

4- *A. Behramoğlu'nun şiirlerini Rumca'ya çeviren Yorgo Boz.*

Paris, 6.1.1986

49

Sevgili Metin,

Bu bir ara mektup. Konuştuğumuz konularda bir kaç not, kısa bir merhaba için.

"Gösteri"nin Aralık 85 tarihli sayısında, ortadaki eklerin 216. sayfasında senden söz edilen satırları çok sevinerek okudum. "..şiirine bağlanan umutları hâlâ diri tutan Demirtaş" Sonunda, hakkının teslim edilmeye başlanmasına çok seviniyorum. Geçen mektupta yazdığım gibi, 60 sonrası şiirde senin öncü, özgün bir yerin var. Bu gittikçe daha iyi anlaşılacaktır.

Şu ara, elimin altındaki kitaplardan biri Mutluay'ın "Edebiyat Bilgileri" Orada, vezinler vb. ile ilgili bir bölümdeki bir cümleyi aktarıyorum: "Sınırsız" bir özgürlüğün sanatın zararına kolaylıklar getirdiği de kabul edilir, onun için önümüzdeki yıllarda Türk şiiri, eski nazım şekillerinin izinde yeni denemelere girişebilir."

Eski nazım şekillerinin izinde olmak şart değil. Fakat kendi payıma, bir biçim disiplinini önemsiyorum.

"İmge" konusunda bugünlerde bir şeyler okudum, ama yerini anımsayamıyorum. Belki Brecht'in Çalışma Günlüğü'nde. (O kitaba bir göz at, orada olabilir, şu anda elimin altında değil.) Özetle şöyleydi: İmge, süslemecilik değildir. Bir şeyin en özlü anlatımıdır. Aşağı yukarı böyle bir şeydi okuduğum. Buna katılıyorum. Halk şiirimizin, sana mektuplarda yazdığım o çok özlü dizelerini önemseyişimin nedeni de bu. Öylesine özlü ki, imgeye (mecaza vb.) gerek yok. "Çıkıp ele karşı ağlamasınlar" vb. Yani, imgenin amacı, özü en özlü biçimde, en yoğun biçimde yansıtabilmek . Bu bir mecazla da olabilir, mecazsız da olabilir... Önemli olan amaç, amacın şaşırılmaması... Yine (yanılmıyorsam aynı yazıda) organik imge-sentetik imge türünden bir ayrım vardı... (Belki de bunu ben kendi kafamdan çıkarıyorum.) Süslemeci imge, yapay ve sentetiktir. Salt bir süslemedir, boşa bir şeydir, bir anda moda olur, unutulur gider. (Bunlar benim düşüncelerim.) Özü en özlü yansı-

tan organik (yoğunlaştırılmış, içten gelen, yaşamın nabzını taşıyan) imge, kalıcıdır.

Bu düşüncelerimi sana sıcağı sıcağına yazayım istedim. Sevgilerle.

Kart

Paris, 22.4.86

50

Sevgili Kardeşim,

Her zamanki gibi ışık, umut taşan mektubunu bugün aldım. (Yazılışından üç gün sonra, harika!)

Birkaç gün içinde uzun bir mektup yazacağım.

Seni Ankara'dan telefon ettin sanıyordum, demek yanılmışım.

Fotoğraflar için teşekkürler. Günsel'le fotoğrafınızı baş köşeye koydum. İkiniz de genç, taptazesiniz.

"Yarın"daki yazının bende ilki yoktu. Sen de bunu yanlış anlamışsın. 4 sanatçı (Ataol-Y.Miraç-Heval (saz ustası)-H. Kiraz (saz ustası) bir topluluk oluşturdular. Saz ve sözün nefis bir birliği. Çeşitli ülkelerde konser türü gösteriler veriliyor. Göreceğin gibi senaryoda senin bir şiirin de yer alıyor. Nice ozan ve şiir içinden, bu hakedilmiş bir katılımdır. Gelecek mektupta ayrıntı da yazarım.

(Şu anda Barış okuldan geldi, öpücükleştik. Belki şap-şup sesleri duydun. Bol güneşli bir akşamüstü, Paris'te.)

Dünyada şiir yazmaktan daha güzel bir şey yok. Tabii bir de şiir okumak. Bir de çocuklar ve dostluk.

Ö. İnce bir bursla burada. Bir dergi için Türk Şiiri Özel Sayısı hazırlayacağız. 15 Çağdaş (20. yüzyıl) ozanından biri sensin. Seni Ludmila çevirecek.

Kooperatif konusunu ciddiye aldım. Tüm olanaklarımı seferber ederim. Bana tarih ve kesin rakam bildir.

Paris, 30.6.1986

51

Sevgili Metin,

Az önce telefonda sıcak, dost, kardeş sesini duydum.

Beni çok mutlu eden uzun bir yolculuktan döndüm.[1] (N. Hikmet'in ölüm yıldönümünü anma törenleriydi.) Bilmem ilgili gazete kupürlerini sana gönderdim mi? Bu mutlulukları birlikte yaşayamayışımız ne yazık. Fakat, Türkiye'ye döndüğümde mutlaka örgütleyeceğiz böyle şeyler. Halkımız şiiri seviyor. Kendinden olan, namuslu, içten bir sesi bağrına basıyor, gönlünün en yüce yerine koyuyor. (Evet, sana o gazeteyi gönderdim, F. Demirağ'ın kitabıyla birlikte.)

Türkiye'ye geliş.... Gönlüm her an istiyor. Burada (şu yolculuklar dışında) hücre gibi kapandığım odamda çalışıp duruyorum. Koca Paris'te bir tek içten, yakın dostum yok. Olması için bir neden de yok. Çünkü dostluklar kolay kurulmuyor, biliyorsun. Çalışıyorum derviş gibi. (Az önce, 1000 dizeye yakın bir şiir-masalı noktaladım...[2] Bakalım ne zaman, nasıl yayımlanır. Sevecek, ilginç bulacaksın, eminim, sana fotokopi gönderirim.)

"Düşün"de "Kızıma Mektuplar" korkunç dizgi hatalarıyla çıkıyor, bilmem ne yapmalı.

"Adam"da şiir yayımlamayı sürdüreceğim. (Son sayıda A. Oktay'ın şiiri çok güzeldi, dikkatle bir oku (Gerard de Nerval)

"Redingotlarında mumya gibi otururlar..."

Parmak hesabına vur, her dize 14 hece. Yani sone vezni. Ama 7/7 durağıyla değil; Daha özgün, kişisel. (Vezin işi de önemli. Çünkü iyice boşverildi buna. Genelde, şiirimizin düzeyini çok düşük buluyorum. Yine Adam'da A. Erhan'ın (Nisan) iki şiirinden ilki ilginçti. Bir alanın sözcüklerini başka bir alana taşıması, şiire zenginlik kazandıran bir yaklaşım...

Dergilerde yayımlamayı sürdüreceğim."Adam", "Düşün" ve belki "Broy'da" bazen "Yarın'da şiir; "Bilim ve Sanat"ta yazı... Burada eğer

önümüzdeki yıl da bursum uzarsa, sana sözünü ettiğim, üniversite ile ilgili çalışmayı belki tamamlayacağım.

Türkiye'ye gelmek için, önce pürüzün kalkması gerek. İki davadan yargılanıyorum, bir de kesinleşmiş 1 yıllık mahkumiyet. B. Derneği'nden beraat gelirse, öteki bir uydurma dava da aynı sonuçla biterse, bu anlamda sorun kalmayacak.

Geçim meselesi, orada da burada da bizi tüketen bir kaygı. Türkiye'ye nereye, nasıl döneceğim? Çocukların eğitim durumları ne olacak? Barış'ı mutlaka yabancı dille eğitim yapan bir okula vermeliyiz; altından nasıl kalkarız? Benim çalışma kapasitem eskisi gibi değil. Hayatımı nasıl kazanacağım?

Ben ve Ludmila, bir süre, düzenli bir gelir kazanır, ve arttırabilirsek, dönme konusunda bir başka önemli engeli aşmış oluruz. Beş parasız nasıl dönelim?

Özetle, perspektivimiz, başından beri, Türkiye'ye dönmeye yönelik. Burada "emanet" durduğumuzu, (biz de çocuklar da) biliyoruz. Fakat kolayca olamayacak bir şey. (Dönüşün biçimini de iyi düşünmek gerek. Bu da ciddi bir sorun.)

Fransa bizi çok yordu, yoruyor. Ludmila iş bulamıyor. Benim bursum bu ay kesilecek. Kasım 86'da bir son dönem için bilmem uzatılacak mı? Uzatılmazsa ne yapacağız. Yine ciddi, yorucu sorunlar.

Sevgili kardeşim, başını ağrıtmadan, sonucu özetleyeyim. 88 seçimlerini sanırım hedef almamız gerekiyor. Bu arada ben, bağrıma taş basarak (ŞU AN BARIŞ YANIMA GELMİŞ, SAÇLARIMI KARIŞTIRIYOR, VE "OO, BEYAZ SAÇLARIN VAR ARTIK" DİYEREK SAYIYOR AKLARI) "dostluksuzluğa, bazen korkunç, yoz bir yalnızlığa biraz daha katlanarak, dostlarımın telefondaki sesleri (binde bir ziyaretleri) ve mektuplarıyla ve dergilerde yayımlamanın (belki kitap da yayımlayacak olmanın) küçük sevinçleriyle bir süre daha avunacağım.

Bu süre içinde Ludmila bir iş bulursa, benim bursumu ve bazı telif gelirlerini arttırabiliriz. Ve bir ölçüde güçlü döneriz Türkiye'ye.

Avustralya'da bir okulda ders verme olanağı var. Belki bir süre için oraya gideceğim. Çoluk, çocuk, aile, geçim ve kimi zaman bu sorunların büyük ölçüde olumsuz etkileriyle aile içinde tatsız tartışmalar ve yalnızlığın bazen daha da büyümesiyle (Enver Ağabey[3] gibi bakım evinde mi öleceğim? sorusunu kafada burgu gibi taşıyarak)

geçip giden zaman... Gözlerde kalınlaşan (bu güz alınacağını umduğum) perde de cabası...

Her şeye rağmen.. çok güzel günlerimiz olacağına, olması gerektiğine inanıyorum. Seninle, bir meyhanenin arkadaki bir bölmesinde, ya da deniz kıyısında bir barakada, birkaç parça yeşillik, kavun, beyaz peynir, cacıkla içilen bir yudum rakının tadını ve onu çevreleyen sohbeti yaşanabilecek en büyük mutluluklardan saydığımı bilirsin... Şuncağız bir şeye kavuşmak için bile ne savaş vermek gerekiyor! Kaç alanda birden!

Bazen çatlamadığıma şaşıyorum. Ama çatlamamak gerektiğini biliyorum.

Sevgiyle, özlemle kardeşim.

(88'den de önce görüşebilmek umuduyla)

Not: Seçimlerden çok bir şey beklediğimi sanma. Daha, çok acılar çekilecek ne yazık ki...

[1] - *Sydney Halkevi davetlisi olarak Avustralya.*

[2] - *"Yiğitler Yiğiti ve Uçan At Masalı" ("Gen-Daş Yayınları"/İstanbul-1991)*

[3] - *Enver Gökçe*

Paris, 24.7.86

52

Sevgili Kardeşim,

Korkunç bir hızla, uzunca bir yolculuğa çıkacağım günün yolculuk öncesi son bir kaç saatinde yazıyorum. Belki de gözümden ameliyat olmuş olarak Eylül ortalarında dönmüş olacağım. Ameliyat olmazsam, daha erken bir tarihte. (yine en erken Eylül başlarında.)

Senden bir haber, bir telefon bekledim. Bir kez Nazım'la konuştum, Kemerde'ydiniz. İkinci kez Tülay çıktı, Ankara'ya gittiğini söyledi. Seninle ilgili olarak şu Ankara lafını duyunca da nedense (nedensesi açık) canım sıkılıyor. Dilerim her şey yolunda ve iyi olsun.

Dönüşte ayrıntılı mektup yazarım. Özellikle, M. Erdost'un devrimci şiirle ilgili düşüncesi, benim için yabancı değil. Devrimciliği hep, terimler değişik de olsa, biçime (biçimsele) indirgemek eğilimidir bence bu. Benim yıllar önce "Devrimci Şiir" başlıklı yazıma neden olan şey de, o sırada F. Edgü'nün söylediği, aşağı yukarı buna benzer şeylerdi. Sonra, bu konuda düşüncemi ayrıntılı yazarım.

(.....)

Sevineceğin bir haber: Şiir üstüne yazılarım Broy'da çok yakında kitap olarak yayımlanacak...

Bir başka haber: Burada bir dergi özel sayı yayımlıyor Türk şiiri üzerine, Özdemir'in ve benim önerimizle. Önsözü yazdım. Seçmeleri yaptık. Güze tamamlanır, yayımlanır bu çalışma. Senden A.Jozsef, Apollinaire'li şiir, bir de Voltada Bir Türkü var. 18 şairlik bir seçme. Klasik bir şey değil, özgün ve kişisel.

(.....)

Şimdilik durum bu. Sevgiyle, özlemle, ve aceleyle kucaklıyorum kardeşim.

26.8.1986

53

Sevgili Metin,

(.....)

Gece 12'ye doğru yazıyorum. Yarın sabah ameliyat olacağım. Sağ gözüme yapay mercek takılacak.[1] Hacettepe Hastanesi'nden bana yazdığın mektubu anımsıyor musun? Onu aldığımda her şey olup bitmişti. Sen de bu mektubu aldığında benim için öyle olmuş olacak. Sonucun iyi olacağını umuyorum. Yine de bu olayın, hayatımda bir dönüm noktası olacağını hissediyorum.

Uyku tutmadı. Kalkıp sana bunları yazıyorum. Ludmila ve çocuklarla birlikte, bir aydır, yarınki ameliyatla noktalanacak olan bir tatil için buradayız. Ludmila ve çocuklar öbür gün Fransa'ya dönüyorlar. Ludmila sana bu mektubu oradan (Fransa'dan) postalar. Senden mektup gelmişse onu da telefonla özetler bana. (son mektubumu, Paris'ten, almış olmalısındır) Ben kontrol vs. için normal koşullarla, bir hafta on gün daha buradayım. Belki daha da uzun süre.

Hayatımız Sisyphos efsanesine benzemeye başladı. Kayayı tepeye çıkardık derken, yine aşağıdan başlamak gerekiyor. Son saçmalıktan söz ediyorum[2] Bunu, birkaç gün önce, burada öğrendim. (Taşrada bir yerdeydik daha önce) Canımı çok sıkan beklenmedik bir şey oldu bu. Kanıtsız, kasıtlı, alçakça bir karar. Türkiye'ye dönüşü ciddi olarak tasarlarken ortaya çıkışı daha da can sıkıcı oldu. Henüz ne yapmam, nasıl davranmam gerektiğini kestiremiyorum. Bunu Paris'e döndüğümde düşüneceğim. Her şeye rağmen, temyiz aşamasında onaylanmayacağını ummak istiyorum. Çünkü Ankara'da, işkence altında bir üst düzey sorumlusunun saydığı yüzlerce "sempatizan" arasında adımın bulunuyor oluşundan öte bir "kanıt" yok; olması da söz konusu değil. Bu konuda daha genel düşüncelerimi de sana sonra Fransa'dan yazacağım.

Bu mektubu sana, senin ameliyatın öncesinde bana yazdığın ve elime ameliyat sonrası geçecek biçimde postaladığın mektubuna nazire olsun diye yazmadım. Öyle denk geldi. Sanki yazgı gibi bir şey. Uyku tutmadı, kalktım, aklımda sana mektup yazmak düşüncesi de yoktu, yazmaya koyuldum.. Yazarken aklıma senin mektubun geldi.

Şiir üstüne yazılarımı kitaplaştırmak üzere göndermiştim.[3] Bilmem şimdi yayımlamaya çekinirler mi? Çekinirlerse çok üzüleceğim. Çünkü bu kez çok iyi hazırlamıştım.

Her neyse, mektubu aldığında ya daha iyi görüyor olacağım, ya da kimbilir neler olacak. İyiyi umarak (genel olarak beklenen, olması gereken bu) gidip yatacağım.

Sevgilerle, özlemlerle.

[1]- Sovyet Yazarlar Birliği'nin davetlisi olarak gidilen Moskova'da katarakt ameliyatı. Mektup Moskova'da yazıldı.

[2] TKP davasından, daha sonra Yargıtay'da bozulacak olan 5 yıllık mahkûmiyet.

[3] "Yaşayan Bir Şiir"in 1 basımı aynı yıl (1986) İstanbul'da Broy Yayımları arasında çıktı. Kitap daha sonra Adam Yayımevi'nce basıldı.

Paris, 21.9.1986

54

Sevgili Kardeşim,

Bazı dostluklar hayatın anlamını oluşturuyor. Bizimki o tür dostluklardan.

Sana yazacağım zaman, en küçük ayrıntılarından en geneline, söylemek istediğim yığınla şey kafama üşüşüyor. Fakat bir süre, elden geldiğince kısa yazmak zorundayım.

Göz konusu: Batı Avrupa'da da bu tür ameliyat seyrek yapılıyor. Genellikle gözlük ya da göze dışardan konulan contact-lens veriliyor, ameliyat sonrasında. İçerden mercek takma, ancak on-onbeş yıldır (uygulanmaya Amerika'da başlanan, başlarda başarısızlıkla sonuçlanan) uygulanan bir yöntem. Bana bu ameliyatı bizzat yapan hekim, bu işin en büyük ustalarından. Kendi yöntemi var, mercek de kendi icadı. Ameliyat olan sağ gözüm için Türkiye'de, burada çeşit çeşit sözler edilmişti. Umut yok denilmişti. Ancak tek bir hastanede bir genç Afrikalı hekim (genç bir kadın) görme bozukluğunun asıl sebebinin katarakt olabileceğini söylemişti. O hastanede de ameliyat yöntemi anladığım kadarıyla çok ileri değildi. Hemen hemen körlük noktasına kadar beklemem gerektiği söyleniyordu. Ameliyat olduğumda bu gözümün görme düzeyi on tam sayı üzerinden 1,6 idi. Ameliyat sonrasında 6-7 dereceye yükseldi. Müthiş bir başarı. Mercek (yapma mercek) , gözlük ya da lens'in engel olamadığı bazı görme eksikliklerini de gideriyor. Durum böyle. Fakat iyileşme süresi 3 ay. Gözüm ışıkta iyi görüyor. Fakat bazen kamaşıyor ve göremiyor, karanlıkta ise iyi görmüyor. Doktor bunların zamanla geçeceğini söyledi. (3-4 ay sonra kontrola ve yine gözle ilgili, fakat direkt göz üzerinde olmayan bir küçük (?) ek operasyon için yine gideceğim. 1-2 yıl içinde de , sol göz gündeme gelecek.

Profesör, ona da bir kaç ay sonra geldiğinizde mercek takarım dedi...Fakat henüz göze alamam bunu...(Sonuç olarak, moralim, mutluluğum yerine geldi. Bu, anlatılması güç bir şey.)

Şimdi şu kooperatif konusunda bir iki noktaya girmek istiyorum. Her şeyin açık olması için.

Bir kere, bu işin olması allahın emri değil. Yani önemli olan, senin ve başka dostların bu çabayı göstermeniz.

İkincisi, başlangıç için gerekli parayı ben çok zorlanmadan sağlayabilirim. Gönderdiğimin iki, hatta üç katını (iki katını hemen de sağlayabilirim, telefonda da söylediğim gibi) geçen yıl elime geçen teliflerden biriktirdiğim bir para bu. Bu yıl eğer bursum yenilenirse iş bulursa, yeni teliflerle, taksitleri de zorlanmadan öderiz. Düşündüğüm şu: Elime geçtikçe sana para göndermek, orada biriksin. Sen taksitleri zamanı geldikçe ödersin bu paradan.

Para nasıl olsa harcanıyor. Gereksinimlerin sonu yok. Sende duran para, bizim için her bakımdan güvencedir. Şu an için nasıl olsa başka bir şey yapacağımız yok. Türkiye'ye geldiğimizde ise bizi meteliksizlik bekliyor, hiç değilse başlarda. Bu nedenle para kurları arasındaki farktan yararlanarak, burada olduğumuz sürece bir şeyler yapabiliriz. Okumalardan, kitaplardan elime küçümsenemeyecek paralar geçiyor. Hiç değilse şimdilik. Bunun geleceğimize dönük olarak bir işe yaramaması yazık olur.

Davayla ilgili karamsarlığında sanırım. Namık'ın şom ağızlılığı da etken olmuştur. Ben karamsar değilim. Bu saçma karar temyizde bozulur. Bozulmasa bile, kararım dönmektir. Asıl beklediğim şu yılan hikayesine dönen davanın kesin sonuca ulaşması. Bu yenisinden korkmuyorum, çünkü hiç bir tutamağı, anlamı, gerekçesi yok!

Bunları hızla yazdım, yoruldum. Mektubu kesiyorum. Kısaca iki not: 3.-4 ay sonra gittiğimde bacağın için konuşayım mı? Bunu istiyorsan bana hastalığınla (durumunla diyeyim, çok şükür hastalık değil artık.) ilgili tüm raporları gönder.

Nâzım'ın her zaman başımızın üstünde yeri var. Elbet tüm Demirtaş ailesinin de.

Üç şiirin Fransızcaya çevrildi. Özdemir'e gönderdiğin notu göz önünde tutacağım.

Özlemle,

Mektup, f.k.'ler geldi Sağol.

Paris, 13.10.86

55

Sevgili Metin, canım kardeşim,

Kısa yazacağım. Gelmene candan seviniyorum. Nihat'a da yazmışsın, telefonla konuştuk dün.

Senin Almanya'da olacağın tarihte şu anda Almanya'da olan babamlar Paris'te olacaklar. Ve Kasım ortalarına kadar burada kalacaklar.

Görüşmemiz her halükârda ve mutlaka olacak. Kasım başlarında Almanya'da bir okuma günü düzenlemesini yazacağım kitapçı bir arkadaşa; gelmeme vesile olması için. Bu olur ise, daha az masraflı olarak gelmiş olacağım. Sonra Paris'e birlikte geliriz. Bizimkileri görürsün. Birkaç gün seni ağırlarız. Bu birinci ve en iyi olasılık.

İkinci olasılık, senin Paris'e gelmen... (yani, ben Almanya'ya gelmeden)

Üçüncü olasılık ise (Paris'e gelmende herhangi bir, -şu anda göremediğimiz- sorun çıkar ise) ben oraya gelirim, sırf seni kucaklamak için. Bu kesin. (Yani okuma günü vs. olmasa da gelirim.)

En gönlüme yatanı 1. şık. Ben bu işi sağlarım. Birlikte bir okuma günü bile olabilir. Fakat bunun için çok az zaman kaldı; bir de, belki senin açından sakıncalı olabilir.

(Buralara kadar gelip sadece beni görmen olmaz. Ludmila ve çocuklar da seni görmek isterler. Yani senin gelmene kesin gözüyle bakalım. Bürokratik bir engel çıkmamasını dileyelim. Bunun dışında hiçbir tereddüdün olmasın. Seni ağırlayacak yerimiz, olanağımız konularında o meşhur çekingenliğinle, sorun yaratma kafanda. Sana Paris'i gezdirmek de isterim.

(.....)

"Düşün" bana geliyor. Seyyit'ten[1] ben de henüz haber alamadım. Senin şiirlerinin de olduğu antoloji burada yayıma hazırlanıyor. Ayrıca bir dergi tasarlıyorum (Fransızca). Yani hayat hızlandı ve bu, Türkiye'ye dönüş perspektifinin yakınlaşmasına da engel değil, tam tersine... Her yerde varolmalıyız.

Önceki uzun mektubun (bir iki mektubun) masamda duruyor, Şiir sorunları üstüne konuşmayı sürdüreceğiz. İlk uygun zamanda... Hasretle, sevgiyle, sevgili kardeşim.

[1]- *Seyyit Nezir*

Paris, 19.12.88

56

Sevgili Kardeşim,

Seninle telefonda konuştuğumuz günün akşamı, mektubunu aldım. Bir iki gün önce de Öner'den[1] mektup almıştım. Şimdi öncelikle (gündeme gelmesinde sana sonsuz teşekkürler borçlu olduğum) antoloji konusunda olup bitenleri özetleyeyim:

1) Antoloji'ye daha önce alıp da, sonradan (kitabın aşırı hacimli olacağı kaygısıyla) çıkardığım bazı şairler yeniden girdi. Bunlar: S. Ali (20'lerden ellilere **seçmeler**), F. Kayacan- M. İ. Erdost- T. Gönenç- Günseli İnal- (ellilerden günümüze seçmeler) Yine, yayımevinin kaygısıyla çıkardığım K. Burkay'ı yeniden aldım. Ve yeni şairler girdi. 50'lerden günümüze 1. bölüme B. Aysan; seçmeler bölümüne ise A. Nesin; Ş. Erbaş, H. Eroğlu, M. Yaşın.

Bu şairlerin tümünün biyografilerini ve değerlendirmelerimi yazdım. Seçtiğim şiirleri de hazırladım. (Bende K. Burkay'ın "Prangalar" adlı şiiri ile T. Gönenç'in 2. Yeni Antolojisi'nde çıkan "Bozgunda" adlı şiiri yok. Senden ricam bu iki şiiri Öner'e göndermen.)

2) Öner'den S. Bolat ve N. Çelik'in ve S. Esaslı'nın kitaplarını bekliyorum. Belki bu arkadaşlardan da birer şiir alacağım. Ayrıca Öner'den Ş. Kurdakul'un isimler sözlüğünün son baskısını bekliyorum. Aslında, son birkaç yıldaki ölüm kalımları saptadım ve şairler listesini de ona göre yeniden düzenleyip (yeni ekleri de katarak) daktilo ettim. Kurdakul'un sözlüğü gelince biyografilere (gerekli olanlara) şu son bir iki yılın eklerini (yeni kitaplar vs.) yaparak Öner'e bildireceğim. Öner'in yapacağı işler şunlardan ibaret olacak:

a) Benim göndereceğim listeyi (şairler bölümlerini) ve yine be-

nim göndereceğim şairler dizinini, eskilerinin yerine koymak.

b) Biyografilere, göndereceğim ekleri (ölüm tarihleri+yeni kitaplar vs.) eklemek. (Biyografilerin yeniden daktilo edilmesine gerek yok) Ama edilebilir de.. ekler çok yer tutarsa.

c) Şiirlerin üstündeki şair adlarının gerekenlerinin yanına da olmayan ölüm tarihlerini eklemek...

Sana notum: İstediğin şiirini, çıkmasını istediğinin yerine kendin seçip gönder. / Erdost'tan İlhan'la ilgili -beni daha çok saran- bir şiir alıyorum / Burkay konusunda, yayımevini özgür bırakmak gerek, kararı o versin.. ama biz koyalım, dediğin gibi. / Telif konusunu şu ara ikinci planda düşünüyorum, şu kitap bir çıksın. / Öner'e tam güven duydum / Öner'e bu işi fazla dallandırıp budaklandırmamak gerektiğini yazdım; yapılacak işler, yukarda sıraladıklarımdır. İstediğim bir kaç kitap gelince onları da bir günde yaparım, bu iş tamamdır. / Antolojiyle ilgili konuşmayı (senin E. Aytekin'e söylediklerin doğrultusunda, yani "bilimsel bir çalışma" olması vb.... konularda yoğunlaşarak.) antoloji çıktıktan sonra yapmalıyız. Önsözü, antolojinin çıktığı ya da çıkmak üzere olduğu ay yayımlamak doğru olur diye düşünüyorum./ Bu antolojide, yaşamsal ayrıntılar çok önemli değil, asıl olan, şiirler üstüne değerlendirmeler.. ama biyografiyle ilgili konuyu istersen Öner'e yaz; gerekli yere koysun.

Sonuçta Öner'den, eklemeler yapıldıktan sonra, biyografiler-değerlendirmeler bölümünün bir kopyasını isteyeceğim. Son bir kez göz atmak için.

Öteki kitaplar konusunda bana sağladığın açıklık için de sağol. Bu kitapları bir yerlerde yayımlamak gerekiyor. Fakat nerede, henüz karar veremedim. "Düşün"den telif konularında bir öneri gelmedi, Broy ise, çıkmış kitabımı hâlâ göndermiş değil. (Bereket, seyahate gelen bir arkadaş akıl edip getirmiş, öylece görebildim...)

(.....)

Adam bu günlerde sanırım önemlice bir miktar yatırmış olmalı. Gerektiği an, babama bildir. Benim hesabıma göre Adam'dan 697.500 TL- Broy'dan 625.000 TL. ödenmesi gerek... (Adam bunu 3-5 ayda tamamlar. Broy'u, tabii, kestirmek güç.)

Bu mektubu yazarken, senin mektupta işaretlediğin yerlere bakıyorum: Seni ağırlamak (birkaç günde ne kadar ağırlamak denilebilirse) bizim için unutulmaz bir şeydi. Fotoğrafları henüz bastırmadık. İlk fırsatta yapacağım bunu... Kızlarım için söylediklerine sağol.

Şu mektubu bile iki ara bir derede yazıyorum. Barış okuldan döndü; küskün, dolanıyor; anası içerde meşgul; ben burada. Ne güzel, artık bizi evimizin içinde gözünde canlandırabileceksin.

(.....)

Frankfurt'a söylediğin tarihte gelin derim. Dönüşte de bize konuk olursunuz. Ben Frankfurt'a gelirim, sen (siz) oradayken. Fakat bizlerle ortak şiir okuma günleri, dönüşte belki sana zarar verebilir. Yine de düzenleniş biçimine bağlı. Düzenleyici arkadaşlara benim adresimi ver. Görüşelim, ne düşündüklerini anlayayım. Ama sen, muhakkak gel. Ayrıca, Ocak sonuna doğru yeni bir ameliyat için gittiğimde[2] bu konuyu orada da soruşturmak istiyorum.[3] Ama sen, her halükârda, okuma günlerine gel. Belki kış seni korkutuyor. Nisan-Mayıs ayları daha iyi olurdu kuşkusuz.

C. Aykın'dan sonunda ses geldi. Ben de ona yazdım.

Bu mektupla birlikte "ANKA"yı[4] (ayrı bir zarfta) postalıyorum. Kitabevi için birkaç tane ister misin? "ANKA" çok iyi bir şey oldu, ve daha da iyi olacak. Benim kavgam, kişiliğim... Pek çok şeye karşı, ve pek çok şeyle birlikte... (.....)

Şu aralar Mustafa Ekmekçi Paris'te bizde kalıyor. Sıcak, çok zeki, yaman bir adam. Hoş bir insan. Tanışırdık ama çok yakın dost değildik. Bu tanışmamızda yakın olduk diyebilirim. Birçok konuda sohbetimiz, yararlı oldu. Belki daha çok onun için. Birbirimizi yakından tanımamız, ikimiz için de çok iyi oldu özetle.

Az önce yazmaya ara verdim ve masamda duran (sen buradayken de duran) aslında hepsini yanıtladığım, (ama özellikle şiirle ilgili konularda eksikli kalan yanıtlardı) mektuplarını bir daha gözden geçirdim... (Bir mektubu, bir zaman sonra bir daha okumak, büyüleyici yanı olan bir şey... Çünkü her yeni okumada yeni bir şey buluyorsun, kaçırdığın bir ayrıntı, ya da farklı psikolojilerin sonucunda farklı (ve zenginleştirici) algılamalar... Her ne ise, sanki sen buraya gelmemişsin gibi, gelmeden önce yazdığın mektuplarına da baktım bir daha. M. Erdost'un kopyasını gönderdiğin yazısını ve notunu bir yana ayırdım... Şiirde devrimcilik devrimci konuda mı, devingenlikte midir? İmge konusunda, vb. konularda söylenmiş, söylenmemiş şeyler var kuşkusuz... Düşündüklerimi sana -bir dahaki mektupta- ayrıntılı yazacağım. Çünkü imge konusunda kafam daha da net şimdi... Öteki konularda da...

(.....)

Bir dahaki mektupta özellikle şiirden konuşmak istiyorum. (Y. Düşün'ün ocak sayısında N. Hikmet üstüne uzunca bir yazım çıkacak... Bu yıl, şiirde vezin, imge, metafor, ritim, ses, vurgu, tonlama, uyum, vb.. konularda dehşetli kafa patlatmak istiyorum; başladım da...) Genç arkadaşların (Y. Düşün son sayısında) söyledikleri karman çorman şeylere üzülmek mi gerek, acımak mı? Korkunç bir kafa karışıklığı. (Doğru şeyler de söyleniyor, ama nasıl karmakarışık...) Bu konuda da belki bir şey yazacağım, dostça. Özetle, düşüncem Türkiye'de artık herkese yer olduğudur... Ülke bu olgunluğa ulaşmak yolundadır, önemli yollar alınmıştır. Ama herkes yönünü, yolunu, doğrultusunu iyi belirlemeli. 80'li, 90'lı yıllarda olmak, kuşak olmaya (bir grup oluşturmaya) yetmez. Genç olmak elbette önemli, ama tek başına önemli değil. Bunları derli toplu, yazacağım. Sevgiyle.

[1]- Öner Yağcı

[2]- Bu kez sol gözden katarakt ameliyatı

[3]- M. Demirtaş'ın protez sorunu

[4]- A. Behramoğlu'nun Paris'te yayımlamaya başladığı Fransızca sanat-kültür dergisi "ANKA"nın ilk sayısı Aralık 1986'da yayımlandı. Derginin şimdiye kadar yayımlanan sonuncu sayısı (Sayı 27-28) "halk edebiyatı" konulu bir özel sayı. (İlkbahar 1996) Her sayısı bir özel sayı niteliğiyle yayımlanan ANKA, A. Behramoğlu'nun Türkiye'ye dönüşünden sonra da M. Bozdemir yönetiminde yayımını sürdürdü ve sürdürmekte.

-Kart- 6.1.1987, Paris

57

Sevgili Metin,

(..)

"Yeni Düşün" de Nâzım'la ilgili yazımda "Çoğumuzun Nâzım'la ilgili..." cümlesi "çağımızın" diye çıkmış. Yazıp önümüzdeki sayıda düzeltmelerini isteyeceğim.

Öner'le telefonda konuştuk. "Prangalar"ı[1] bulmuş. T. Gönenç'in şiirini de bulur. İstediğin en son kitap da geliyormuş: M. Müfit. Bu iş tamamdır.. bu hafta sonunda Öner'in adresine her şeyi tamamlanmış olarak göndereceğim. Sana büyük teşekkürlerimle.

Dergiyi (ANKA) nasıl buldun. Cemalettin'den enfes bir mektup aldım, çok sevindim. Dergi geniş yankılar yaratıyor, yaratacak... Bu ayın Türkçe dergilerinden henüz Adam, Yeni Düşün geldi. Ötekiler de geliyor. Cumhuriyet'te Ekmekçi'nin tek yazısını gördüm. Başka yazılar da gördüm, daha da çıkacaktır... Bu dergi burada sadece kendi çıkarlarını düşünenlere, kendi bakkal dükkânlarını işletenlere iyi bir ders oldu, daha da olacak. Bu günlerde senden mektup gelecektir. Bu kartımı bir küçük mektuba say. "Geçmiş" sevdin mi? Bu ay Broy'da bir şiirimin çıkması gerek. Dergileri bu yıl yine şiir bombardımanına tutacağım... Gözlerimin altı morarıyor, bazan kafam zonkluyor, boşver. Her zaman bir kaç cephede birden savaşmaya alıştık. Nâzım üstüne yazımla ilgili eleştirilerini bekliyorum. Bir çok kimseye (dosta-düşmana) şunu kanıtlayacağım: İnsan sürgünde de yurda gibi yaşayabilir, sürgündeki kavgayı da yürüterek "Anka"nın gelecek sayıları daha iyi daha dolu olacak. Sağlam, modern, ilerici Türk yazınının bayrağını buralarda yükselteceğiz... Hiç değilse bir iz, bir örnek bırakılmış olacak (başkaca: Adam'daki teliften 250.000.Tl'ye yakın bir şey bankaya yatmış. İstediğin an babam sana gönderir) Çok, pek çok özlemle. "ANKA" çıktıktan sonra kendimi sürgünde bir yazar da saymıyorum artık. Türkiye'nin yüreği buralarda da atmış oluyor. Yine de, dönüşümüz keşke çok gecikmese. Yeni yılda mutluluk dileklerimizle

[1]- *Kemal Burkay'ın şiiri*

-Kart- 11.1.1987

58

Canım Kardeşim,

23.12.1986 tarihli kartın, yılbaşı kartları arasında nasılsa kaynamış... Bugün harika bir sürpriz oldu. Hele dostların ve senin "yahu..." diye başlayan karşılıklı replikleri... Ludmila'yla gülmekten öldük ve seni sevgiyle andık.

"ANKA" eline geçti mi diye merak edip duruyordum ben de..

Sevgili Metin, Öner'den her şey geldi. Öner enfes bir oğlan. 2-3 gün içinde ben de her şeyi ona postalıyorum. Her şeyi en ince noktalarına kadar düzenledim. Çok az bir şey kaldı. (1 hafta sonra yeni bir ek ameliyat için gidiyorum.[1] Şubat başında Paris'teyim. 14-21 Şubat tarihlerinde de büyük olasılıkla Londra'dayım. Frankfurt tarihini buna göre düşün. Orada buluşalım istiyorum. Ama senin açından, yol, kış vs. de beni biraz korkutuyor.

(.....)

Öner'e her şeyi postaladığımda sana da telefon ederim. Göndereceklerimin bir kopyası da her ihtimale karşı sen de bulunacak. Kaybolma vs. tehlikesine karşı. Bu işe artık oldu gözüyle bakıyorum. Ve senin çok büyük katkınla. Sanki bir ölüyü dirilttik. (Bir an önce de çıkmalı, davalarda erken bir terslik olursa, bakarsın yine ürküntüler başlar.) Sevgiyle. 87'de daha çok umutla

[1] - *Yine gözle ilgili bu ek ameliyata gerek görülmedi.*

Paris, 22.2.1987

59

Sevgili Kardeşim,

Dopdolu mektuplarının ikisini de (14.1.87/14.2.87) az önce bir daha okudum. İlkine, tedavi yolculuğuna çıkmadan önce yanıt vermiş miydim? Sanıyorum, hayır. Bir telefon konuşması yapmıştık. Yanıtını dönüşe ertelemiştim...

Sevgili Metin, ne güzel, evimizi artık biliyorsun. Şu anda, bir pazar akşamı, yüzme havuzundan dönmüş olarak, masamın lambasının ışığında, gözlerimde yakın gözlüğü, bu satırları yazıyorum... Mutfaktan yemek kokusu, banyodan küçük çamaşır makinesinin tıkırtısı, yandaki odadan da akordeonu epey ilerleten Natali'nin ezgileri geliyor... (Şu durum belirlemesini şiirde de çok seviyorum... Yaşadığımız atmosfer. Önce, neredeyiz, şunu bir saptayalım. Bazen şiirin ta kendisi, bu saptama oluyor...)

Demek, şiirden başlayacağız...

Sevgili Metin, şu imge konusundan gına geldi. Ama haklısın, hâlâ tam, sağlam bir yere oturtabilmiş değiliz tartışmalarımızı, bu konudaki görüşlerimizi, İkinci Yeni'yle olan ilişkilerimizi, vs...

(.....)

Senin "Yarın"da yayımladığın konuşmalarımızda, belki de ilk kez önemli bir konuya değiniyorduk. İmge ile metaforun (mecaz, istiare, benzetme vb.) aynı şey olmadığına... Bunu yine özetlemek istiyorum: "İkinci Yeni" anlayışı, imgeyi metafor olarak algılamış ve algılatmıştır. Birbiriyle ilgisi olmayan kavramların bir araya getirilmesinin, imge yaratmaya yeteceği sanılmıştır; hâlâ da birçok genç tarafından bu böyle sanılmaktadır. "İkinci Yeni"de kötü olan, yanlış olan budur. İkinci Yeni anlayışını savunan bir insanın sözgelimi, N. Hikmet'i , O. Veli'yi, Cahit Sıtkı'yı, bütün bir halk şiirimizi reddetmesi gerekir. İkinci Yeni, bir ilke ve kafa karışıklığı yaratmıştır. Bir zamanlar heceli ve

uyaklı söz söylemek, şiir yazmak sanılırdı. (Hece şiiri dönemi ve bugünün halk şairlerinin çıkmazı); bir zamanlar esprili söz söylemek şiir yazmak sayılırdı. (O.Veli şiirinin yozlaşmışı), İkinci Yeni'yle birlikte de acayip sözlerin bir arada söylenmesi, ya da acayip bir şey söylemek, şiir yazmak sayılmıştır. Bu bakımdan da doğru dürüst, açık, yalın, dolaysız sözler şiir dışı sayılmıştır. Metaforlar, benzetmeler şiirde çok önemlidir. Fakat şiir (ve imge) bunlarla sınırlı değildir. Şiir (ve imge) metafor ve benzetmeleri de içerir. Metaforsuz, benzetmesiz şiirler de olur. Düpedüz, yapyalın bir söz, lafın gelişi, akışı içinde çok etkileyici bir şiirsel söz olabilir... Çünkü şiiri yapan pek çok başka öğe vardır (şiiri yapan ve bütünsel imgeyi yaratan) sessel özellikler, ritm, tonlama, içtenlik... "İkinci Yeni" şiiri bunları şiirin dışına atmıştır.

Bana öyle geliyor ki, "İkinci Yeni" şiiri (ki kanımca önemli bir şiirdir!) hâlâ anlaşılmış ve gerektiğince değerlendirilebilmiş değildir. Bu şiir anlayışının önemli şairleri (T. Uyar/ E. Cansever/ C. Süreya vb.) hem geçmiş Türk şiiriyle, hem dünya şiiriyle (içerik+biçim bakımlarından) ilişkileri açısından; hem de Türk şiirine etkileri yönünden; henüz doğru dürüst incelenmedi. İki eğilim var, reddetme (yadsıma) ya da mitleştirme... İkisi de köksüz ve yanlış. Biz İkinci Yeni'ye karşı çıkarken; o dönemde gerçekten de "egemen" olan bir "fildişi kule şiiri"ne, yeni hayata (60 sonrası Türkiyesi) ayak uyduramayan bir şiir dünyasına karşı çıkıyorduk. E. Ayhan, "bir anayasa değişikliğinin şiiri neden değiştirmesi gerektiğini" anlayamıyordu... Onun "anayasa değişikliği" dediği şey; aradan geçen şunca yıl süresince, tekellerin, emperyalizmin tüm çabalamalarına karşın; Türkiye halkının yaşama enerjisinin zincirlerinden boşalmış olmasıdır... Bizim kuşak bunu sezinleme şansına sahipti. Yaptığımız da bu oldu. Sezgilerimizi (belki sertçe) ortaya döktük. Yazdıklarımızla kanıtladık da...

Kendi payıma, 2. Yeni'ye hiçbir zaman tümden karşı çıkmadım. Getirdiği olumlu şeylerin (yeni bir metafor yapma anlayışı) altını çizdim; yeni toplumcu şiirin bundan yararlanmasının kaçınılmazlığını vurguladım. Ama ondan daha çok, 60 sonrası Türkiye'sinin önemini; direkt (dolaysız) ve yalın konuşmanın önemini, gereğini vurguladım... Böylece, Nâzım şiiriyle, halk şiiriyle, 40'lı yıllar toplumcu şiiriyle, Dağlarca-Külebi-Kansu gibi şairlerin memleketçi şiiriyle; yine N. Fazıl'ın- Dağlarca'nın (mistik, ama açık, yalın) şiiriyle; O. Veli şiiriyle; ve hatta Yahya Kemal'in yalınlığıyla kopmuş olan bağlar onarılıyordu... Tüm bu şiir geçmişine karşı; E.Cansever'in karmakarışık, boğun-

tulu, eşyaya boğulmuş dünyasını mı koyacaktık, bir "Yerçekimli Karanfil" uğruna... Ya da Turgut Uyar'ın yine eşyaya, söze boğulmuş şiirini mi?

Bu şairler üstüne, düşüncelerimi, antolojideki değerlendirmelerde yazdım. Turgut Uyar, Edip Cansever, Cemal Süreya; Türk şiirine yeni biçim-içerik öğeleri getirdiler; ama yeni yaşam önünde bu şiir bocaladı ve geriledi. Yeni yaşam dediğim şey, geçici bir dönem değil, Türkiye'de her şeyin artık gün ışığına çıkmış olmasıdır. Bugün herkes istediği gibi şiir yazıyor; yazmalıdır. Ama artık "fildişi kule", "metaforculuk" idealizmi, mistifikasyonu yapılamaz. Tartışılacak şeyler ise, (hem şiir alanında-hem genelde) İkinci Yeni ne getirdi, ne götürdünün çok üstünde olmalıdır. Şiirin binbir sorunu var (içeriğe ve biçime değgin). Ülkenin de bin bir sorunu var. Bunlar arasında ilişkiler var. Bütün bunları düşünmemiz gerekiyor. "Varlık" dergisindeki arkadaşların İkinci Yeni sürdürümcülerine karşı tavırlarını yalınkat buluyorum. Ciddi incelemeler yapmak, sonuçlara varmak, özetlemek ve ileriye bakmak gerekiyor. Bu noktada, M. Erdost'un "Şiirde-devrimci- olmayı nasıl belirlemeli? Devrimin konuları mıdır şiirin devrimci olmasını belirleyen, yoksa şiirin devrimci bir devingenlik kazanması mı? "Türünden sorularını da aşılmış ve aşınmış buluyorum. "Devrimci Şiir" adlı bir yazıda, Puşkin ve Rıleyev'i karşılaştırırken ben bu soruyu yanıtlamıştım. Konuşulmuş şeyleri bir daha konuşmak sıkıntı veriyor. Fakat Türkiye'de her zaman ve her konuda da (insanı dehşete düşürecek biçimde) yapılan bir şey bu.

"İkinci Yeni" anlayışı şiire taze metaforlar, taze konular getirdi. Bunların bir dökümü yapılmalı, somut olarak... Fakat, dediğim gibi, bu metaforculuk, imge'yle karıştırıldı, ve şiir metafora (kurgusal bir laf yığmacılığına) indirgendi; zaman zaman ustaları da yaptılar bunu; çırakları ve taklitçileri de- hâlâ da yaptıkları gibi. İçerik bakamından en önemli şairleri (ciddi karamsarlığı ve anarşizmiyle) Turgut Uyar'dır. E. Cansever'in şiiri, birkaç güzel buluş dışında, laf kalabalığıdır. Elle tutulur, ciddi bir şiir dünyası yoktur (biraz bohem-boğuntu; ki Cahit Sıtkı'da daha sahicisi vardır!) Cemal Süreya şiiri de birkaç güzel buluşla özetlenir. (sözgelimi, Metin Eloğlu'nun, Can Yücel'in şiir dünyaları, hem içerik hem dil -biçim- bakımlarından; çok daha zengin şiir dünyalarıdır.) Ayrıca, yabancı şiirden (Fransız şiiri, Apollinaire, Eluard, en çok etkilenmiş olan İkinci Yeni şairidir C. Süreya.)

Özetliyorum:

- İkinci Yeni şiirinin getirdiği yeni metafor anlayışını önemsiyoruz; altını çiziyoruz; gerek Türk şiiri (A.Haşim x Dağlarca x Dranas x A. İlhan) gerekse dünya şiiriyle (T. S. Eliot, D. Thomas, Apollinaire, Aragon, Eluard vs...) bağlantılarını biliyoruz bu anlayışın...ve bu metaforculuğu "imge" gibi daha geniş bir kavramla karıştırmıyoruz... Şiirin metafor dışındaki öğelerini (bin bir öğesini) atlamıyoruz.

- İkinci Yeni şairlerin, (belki T. Uyar dışında kalanlarının) şiir dünyalarının (içerik) dayanıksızlığını; pek çok sahici olmayan yanlarını biliyoruz, bilmeliyiz... Bunları sağlamca ortaya da koymalıyız. Hangi insanı anlatıyorlar? "Ruhi Bey" kim?[1] Türkiye'de nereye oturuyor? Ayrıca, bu şiirler (yine içerik bakımından) kendi içlerinde de tutarlı mı?

E. Ayhan'ın, İ. Berk'in şiirleri içerik bakımından irdelense, elde ne kalacak?

Bugün tartışmamız gereken; İkinci Yeni değil; Tüm Türk şiir tarihinin iç bağlantılarının (biçim ve içerik bakımından) araştırılmasının yapılıp yapılmadığıdır... Bu araştırmalar yapılmalıdır. Herkes kendi görüş açısından bunu yapmalıdır. Spekülatif sözler bıkkınlık veriyor. Yadsımacılığa da karşı olmalıyız, elbette. Türkiye, her alanda, yeni sentezlerin gereksinimini duyuyor. "Yeni şeylerin" demiyorum; "yeni sentezlerin" diyorum. Çünkü yenilikçilik de bir fetiş oldu mu; yadsımacılığın ta kendisi oluyor.

Külhanbeyi tavrıyla "İkinci Yeni" yadsımacılığı canımı sıkıyor. Genç ya da yaşlı kimselerin, gizli ya da açık, 2. Yeni mistifikasyonu yapmaları da mide bulandırıyor. "Yeni Düşün"deki genç arkadaşların şiiri toplum dışı bir şey saymalarında birbirleriyle yarışmaları (bir-ikisi dışında) gerçekten iç bulandırıcı. Hangi toplumun insanısın? Hangi çağda yaşıyorsun? İnsan olmanın, varolmanın bir önemi yoksa, niye şiir yazıyorsun? Kendine bu soruları sormayan adam, nasıl şair olur? (.....)

Aslında, şu siyaset konularını da konuşalım isterim, fakat ortalık henüz toz duman. Bir de, doğrusu, temel bazı kavramları savunma dışında, siyaset konularında konuşma hakkını kendimde görmüyorum. Ama, şair-parti ilişkisi konularını konuşabilirdik... Bu konuda, Nazım'dan farklı düşüncelerim var.

"Yeni Düşün"deki genç şairlerin söyledikleri üstüne bir şey yazılabilir; Fakat pek de canım istemiyor. Onca kargaşanın, kafa karışıklığının içine girmeyi canım istemiyor. M. Fuat "Adam"daki son yazıla-

rından birinde M. C. Anday'daki değişimle İ. Özel'deki değişimi aynı şey olarak görüyor. Bu, apaçık ki, çok sakat bir anlayış. İsmet tüm mevcudiyetinin tersine düştü. M. Cevdet'in falan şiirden filan şiire gelmesiyle İsmet'in değişiminin ne ilgisi var.

(....)

"İyi bir şair olmak... diyalektiği bilmek" 14.1.87 tarihli mektubundan... Bence, iyi bir şair olmanın bin bir nedeni var. N. Hikmet ilk serbest vezinli şiirlerini yazdığında (Açların Gözbebekleri... Orkestra... Kerem Gibi..vs.) diyalektiği ne kadar biliyordu? Ama kesin olan, çok iyi bir eğitim almış olması (annesi, dedesi, Yahya Kemal vs.) ; çok iyi bir yurtsever olması, çok iyi bir insan olması... Yaşadığı toplumsal ortam, çağ vs... (İşin psikolojik, çok bireysel yanları da var; babasıyla annesinin ayrılması, şu bu...) "Geçmiş"te değil, günümüzde de, iyi bir şair olmak için bence diyalektiği bilmek şart değil. Ama namuslu ve insancıl olmayı şart görüyorum, kendi payıma... Diyalektiği de biliyorsan, ne âlâ... Büyük bir görüş açısı kazanmışsın demektir. Ama şiir, yine de, saflıktan, iyilikten fışkırıyor... Bir de elbette, sahici, derin duygulardan... (Diyalektik, bir bilgi kategorisi. Şairin bilgili olmasının şiire elbette yararı vardır. Ama, bence, doğru dürüst bir insan olmak, namuslu, iyi bir insan olmaya çalışmak.. şiirin de her şeyin de temelidir.) Kötücüllükten, kötülükten de bir güzellik doğabilir... Bu apayrı bir tartışma konusu... Örnekleri var, geçmişte de, bugünde de, Rimbaud, J. Genet, Borges vs... Gerçi hiçbirini bu yazarların "kötücül", "kötü" kavramlarıyla sınırlamak, doğru olmaz. Rimbaud korkunç bir özgürlük duygusunun şairi. J. Genet, evet, toplumsal moral değerlere acımasızca saldırıyor, bazen kötülüğü övüyor. Ama insanlığa hıncı var. (Çocukken tecavüze uğramış, hapishaneler, yalnızlık içinde geçen bir yaşam...) Kötücül, ama "sahici" "hakiki" bir yazar...

Bizler, diyalektiği (ve her türlü bilimsel bilgiyi) iyi kavramalıyız, bundan kuşkum yok... Ama bunlar kavranmadan da "sahici", "hakiki" duygularla iyi şair olunabilir, büyük şair de olunabilir...

(Borges'in "kötücül"lüğü ise, bana yapmacık, yapay görünüyor. Bunu yıllar önce, MİLİTAN'da, Borges daha Türkiye'de bilinmezken, "Güzellik" ve Kötücüllük" diye bir yazıda yazmıştım.)

"Geçmiş Yaz"da[2] Yahya Kemal'e (ya da Tanpınar'a) benzeyen şeyleri bir "zaaf" olarak görmüyorum... Aslında, geçmiş şiirle hem bir bağlantıda olmak, hem de bir polemik içinde olmak gereksinimini

duyuyorum... (Yıllar önce, "Bu Aşk Burada Biter"de "yan yana uzanırdık ve ıslaktı çimenler" dizesinde, Tanpınar'ı bilerek almıştım. "revolver"li bir şiire! "Her Şey Şiirdir" adlı şiirim, Tanpınar'ın "Her Şey Yerli Yerinde"siyle kan bağı olan bir şiirdi... Ama dünyası, sanıyorum daha gerçekçi, daha az "mistik"tir.. "Geçmiş Yaz"da ise, özellikle ilk iki dizede geçmiş bir yaza apayrı (maddi) bir yaklaşım var:

"Gövdemden sızan sular gibi
Akıp gitti bir yaz daha..."

"Sen zambaklar kadar beyaz" değil...
"Sevişmelerle gündüz vakti
Ve beyaz öğle uykularıyla..."

Yani, istedim ki (önce kendiliğinden gelmişti, sonra yazma sürecinde bilince dönüştü) Hem Tanpınar'la, Yahya Kemal'le (özellikle Tanpınar'la) bir akrabalık olsun.. hem de ter, hatta sevişmenin kokusu olsun şiirde...

Bir yaz geçmiyor, akıyor. Yaşanan her saniye de böylece, "mistik" bir yaşantı değil, tensel, maddi bir yaşantıdır...

Senin Yahya Kemal'den anımsadığın şu dizeler olmalı:

"Rüya gibi bir yazdı, yarattın hevesinle
Her rengini, her şi'rini her şarkını hazdan
Hâlâ doludur bahçeler en tatlı sesinle
Bir gün bir uzak hatıra özlersen o yazdan..."
vs.

Aşık olduğum dizelerdir. (Tanpınar'ın Geçmiş Yaz şiirinde de âşık olduğum dizeler var) Bu türden yakınlıklardan korkmuyorum, onları doğrusu"zaaf" olarak görmüyorum. Eğer temeli değiştirebiliyorsak... Yukardaki dizelerde "haz" sözünün maddi bir yanı var kuşkusuz, ama yine de ağır basan "rüya"dır...

"gövdemden sızan sular gibi
Akıp gitti bir yaz daha" şiirin çıkış dizeleriydi... Yaz daha bitmemişti.. Hatta adını "Geçmekte Olan Bir Yaz" diye düşünmüştüm... İlk dizeler, yazlıktan ayrılırken, (henüz Ağustos sonlarıydı) uçağa binerken geldi. Bunları, yine imge konusuna dönmek için yazıyorum. "Gövde" burada bence belirleyici kavram.. Yahya Kemal, Tanpınar, çok kaba bulurlardı, kuşkusuz, bu sözcüğü.. "Bir yazın gövdeden sızan sular gibi akıp gitmesi"... benzetmesi, belki çarpıcı bir

benzetme, alışılmadık, çarpıcı bir metafor değil, ama bir imgedir. Geçmiş olana "mistik olmayan" yaklaşımıyla da yeni bir şeydir... Kanımca bu giriş dizeleri sondaki o (benim de sevdiğim)

"Üşür bir deniz kabuğu belki
Ve küçük bir kızı anımsar..."

dizelerinden daha önemli ve "imgesel"dir...

"Beyaz öğle uykusu" sözü imge mi, metafor mu, benzetme mi? Neden "beyaz"? çünkü gün ışığı var.. Çünkü beyaz çarşaflar üstünde sevişilmiştir.. Çünkü sevişme sonrasının yaz-öğle sonrası uykusu huzurludur.. Huzur ise en çok beyaza yakındır renklerden... Eğer bir benzetme, metafor, salt bir benzetme, metafor olmanın ötesine geçiyorsa, kendi içinde çoğalabiliyorsa, benzetme için benzetme, metafor olsun diye metafor değilse... kanımca "imge"dir...

Aynı şiirden:

"Mavi gözlü bir göl bırakan
Düşlerine çocukların..."

Bence güzel sözler, belki yeni olmayan ama güzel bir benzetme "mavi gözlü göl" Ama imge değil. Çünkü çoğalmıyor. Gölü "tasvir" ediyoruz, hepsi bu.

"Üşür bir deniz kabuğu belki
ve küçük bir kızı anımsar..." dizelerinde eğer imgesel bir şey varsa, nedeni şunlar olabilir:

Değersiz bir şeye (bir deniz kabuğuna) değer vermek. Onun üşüyebileceğini düşünmek.

- Onunla, küçük bir kızın ilişkisine değer vermek...
- Artık o ilişkinin bir daha gerçekleşemeyeceği iması.. Sonsuz bir ayrılış...

Bütün bu yazdıklarımla seni sıkmış olmaktan korkuyorum. Bunları yazdıklarımla övünmek için değil, meslek "sır"larımızı paylaşmak için yazıyorum; tartışmaya, geliştirilmeye açık olarak.

Antolojiye N. Çelik'ten bir şiir aldım. İlginç bir şair. Ama sözünü ettiğin dizelerini doğrusu ben sevmedim. Kitabını da, bütünüyle baktığımda, orta karar buldum. Liste başı gitmesi, bence sağlıklı bir iş değil, okurumuz bakımından.

Antolojiyi heyecanla bekliyorum. Yayımlanabilirse (çünkü her an, her şey olabilir), sana borçlu olacak bunu. Gerçekten, ve minnetle belirtiyorum bu duygumu. (Bu mektupla, sana da bir özel vekâletname

yazıyorum. Hem bu antoloji konusunda yayımeviyle direkt muhatap olabilmen, hem henüz tek kuruş almak bir yana, daha mektup da almadığım Broy'la telif konusunu konuşabilmen (5000 basılacaktı; %12.5 ödenecekti S. Nezir'den kitap öncesinde aldığım mektupta belirtildiğince) hem de düzgün ödeme yapan Adam ve Söylem dışındaki yayımevleriyle gerektiğinde) doğrudan bağıntı kurabilmen için...

Antoloji üstüne konuşmamız çok iyi olur. Belirttiğin noktalar, bence de en üstünde durulması gerekenler.

Dünya Şiiri Antolojisi III. çıktı. Özdemir çok sistemli çalışan bir arkadaş. Mükemmel bir insan. O olmasa bu antoloji çıkamazdı. Ben tek çıkarsam, daha az şiirli, başka bir şey yapardım.. Belki yaşlanınca yaparım böyle bir şey artık... Bir de, 3. ciltte, Neruda'dan çeviriler arasında E.Gökçe'nin güzelim çevirilerinden göremeyince burkuldum.. Dışarda oluşum, antolojinin benim dışarda oluşumun en zorlu zamanlarında (ilk aylarında) hazırlanıp teslim edilişi; kimi bölümler dışında, katkılarımı engelledi ve böyle oldu. Yine de gerekli, yararlı, değerli bir şey oldu kanısındayım. (Her ciltten 90.000TL ödeniyor her ikimize ayrı ayrı. Özdemir'e yazdım 3.'nün telifini doğrudan sana iletsin. Ayrıca, babam da İstanbuldaki hesaptan gönderdiğini söyledi. Eksiklikleri, gerekeni bana dilediğin zaman bildirmeni bekliyorum.)

Adam'daki seçmeler için (şiirler 59-82) bahar aylarından birinde (şimdi hesapladım, mayısta) 200.000TL den biraz fazla bir şey daha ödenecek. Dünya Şiiri Antolojisi 4. cildi de ya çıktı, ya bugünlerde çıkacak. Sanıyorum başka telif gelirleri de olacak. Bunları sana yazacağım.

Yeni şiirlerimi (Paris Şiirleri + İstanbul'da ve sonra buralarda yazılan kimi şiirler) bu ilk baharda yayımlanmak üzere Adam'a verdim: "Eski Nisan" Şu an "Çağdaş Rus Şiiri Antolojisi" tamamlanmak üzere; yakında, yine Adam'a göndereceğim.. Sana sözünü ettiğim (ve yazılanları okuduğum) Savaş ve Barış şiirleri sayıca çoğalıyor... E. Afşar'la sanırım güzel bir şeyler yapacağız... Masal-şiiri henüz nerede yayımlayabileceğimi bilmiyorum.

"Kardeş Türküler"i[3] yeni bir basım için hazırlamak istiyorum... "ANKA" 2. sayısı 80. doğum yıldönümünde S. Ali özel sayısı olarak yayımlanacak. Buralarda olduğum sürece dostlara mutluluk, dost olmayanlara da bir ders olarak çıkaracağım bu dergiyi... Sırada Türk romanı-Türk Şiiri-Türk sinema ve tiyatrosu özel sayıları var... Arkadaşları dürtüklemek, maddi destek alabileceğimiz kimi yazar kuruluş-

larını (Almanlar bile destek alıyor burada bir yazarlar birliğinden) Türk olmanın "dezavantajlarını" da yüklenmiş olarak etkilemek gerekiyor... Bu işlerin de üstesinden evelallah geleceğim. Türkiye'nin , Türk olmanın öksüzlüğünü (namuslu insanlar olarak iki kat öksüzlüğümüzü) buralarda biraz daha kalsan, çok iyi anlayacaksın... Ve de yalnızlığımızı... Ve de "bireyci" aydınlarımızın buralarda da destek olmak bir yana, köstek olmak (haydi "çabalarını" demeyeyim ama) "duygularını"...

Ludmila bugünlerde bir seyahat şirketinde iyi sayılabilecek bir iş buldu.. Benim burs Haziranda kesiliyor. Ama başka olanaklar yaratmaya çalışacağım... Çocuklar didişiyor (az önce Barış, Natali'nin yüzüne flüt fırlattı, kızın allahtan gözüne gelmedi. Şimdi fırtına geçmiş durumda) Fakat okulları iyi gidiyor. Ben ise, evet, sürgünü memlekette gibi yaşamaya çalışıyorum; ama burada da elden geleni daha çok yapmaya çalışırken (ANKA"nın gerektirdiği çalışmalar ve ilişkiler; üniversitedeki çalışmanın gerektirdiği, ve zaten de istediğin kuramsal okumalar vs.) bir yandan da "yurtsama" bir çarpıp geçiyor.

P. Celan'la ilgili dizelerini sevdim. Şiirin mart sayısında çıkacaktır. Sevgiyle bekliyorum.

(....)

[1]- *"Ben Ruhi Bey Nasılım"*
A. Behramoğlu'nun şiiri

[3]- *A. Behramoğlu'nun çeviri şiirlerinden seçmeler ("Varlık Yayımları").*

23.2.1987, Sabah 07.00

60

Sevgili Kardeşim,

Gece sana yazdıktan sonra yatmıştım. Sabah erken uyandım, dinç bir kafayla. Nihat'ın romanlaştırdığı senaryosundan epeyce okudum. (Romanı da çok güzel olmuş)[1] Sonra yattım; az sonra kafama, belki romanda okuduklarımın da etkisiyle, bir şeyler takıldı; kalkıp onları mektuba ekleyeyim dedim.

Erdost diyor ki: "Şiirde -devrimci- olmayı nasıl belirlemeli? Devrimci konuları mıdır şiirin devrimci olmasını belirleyen, yoksa şiirin devrimci bir devingenlik kazanması mı?

Sonra da bilinen bazı şeyleri yineliyor.

Erdost'a şu sorulmalı: Şiir nasıl "devrimci bir devingenlik" kazanacak?

Şimdiye kadar, aklı başında kimse, devrimin konuları şiiri devrimci yapar demedi. Bir sürü kötü taklit, etkilenme bunun dışında.

"Devrimin konuları" da şiirin konuları olabilir. Ama "devrimin konuları" devrimci olmayan bir biçimde de yazılabilir. Bu apaçık bir şey.

Önemli olan (eğer "konu"ysa konuştuğumuz.) "insani" olabilmektir. Ve şiirde ya da nesirde, "insani" olan şeyin, oturduğu ortam, gerçeklikle bağlantısı...

Konuşulması gereken aslında bu. Sorulması gereken de bu. "İnsani" olunmadan şiir "devrimci bir devingenlik" kazanabilir mi? "İkinci Yeni" vs. savunmalarının altında yatan şey hep, "konu"ya (içeriğe) boş verilmesi , "devrimci devingenliğin" biçimde aranmasıdır. Ben yine yıllar önce "hayata getirilecek devrimci yorum" derken bunu amaçlıyordum; konunun (içeriğin) öneminin altını çizmek istiyordum... Hayata getirilecek "insani" yorum da diyebiliriz buna... En önce anlaşılması gereken, şiirin ya da herhangi bir başka sanat olayının

biçimler, uyumlar vb. toplamı olmadığı, bir dünya görüşü, hayata bir bakış insana bir bakış, olduğudur... En "soyut" görülen sanatlarda bile (yontuda, nonfigüratif resimde, müzikte) hayata, insana bakışı bulabiliriz. Bu elbette, sıradan bir "konu" olayı değil; konuyu ele alış tarzıdır. Şiirin (ya da herhangi bir sanat yapıtının) "devrimci bir devingenlik" kazanması; içerdiği konunun (içeriğin) ele alınış tarzıyla (dünyaya bakışla, insani olanın niteliğiyle) ve ondan ayrılması mümkün olmayan söyleyiş (yaratma) biçimlerinin bütünlüğüyle ilgili sorundur. İnsanda, hayatta, kalıcı, değişken ve yeni olanları görebilmek; bunları en uygun biçimlerle yansıtabilmek... Hayatın soluğunu, nabzını sanat yapıtına taşıyabilmek... Elbette donmuş konuların, kavramların tekrarlanması değildir. (Donmuş kalıplarla) herhangi bir gerçek (devrimci vs.) sanat yapıtı...

İkinci Yeni'ye bu açıdan bakarsak; hayata, insana bakış olarak getirdiği nedir? İkinci Yeni içeriğinde "insani"olanın niteliği nedir?...

(Erdost'un yazısının sonraki bölümlerini şimdi okudum.. Yeni olmamakla birlikte, doğru, ilginç şeyler söylüyor... Yine de şöyle diyeceğim; artık genellemelerden uzaklaşarak, somut tahliller yapmamın zamanıdır. Hangi şair neyi yazmış, nasıl yazmış.. Sonra bu tahlillerden, sanırım çok daha sağlıklı genellemelere gitmek mümkün olacaktır.)

Not: Okumadıysan V. Türkali'nin , B. Yıldız'ın yeni romanlarını oku. İkisini de ayrı ayrı çok güzel ve önemli buldum. Büyük zevkle okudum. Birer de yazı yazdım ikisinin üstüne de[2]

[1] *N.Behram, "Gurbet" Can Yayınları*
[2] *V. Türkali,"Yeşilçam Dedikleri Türkiye" Cem Yayınları*
B.Yıldız, "Kerbelâ" Cem Yayınları

Paris, 19.3.1987

61

Sevgili Kardeşim,

Posta kutusunda senden gelen her mektup bir sevinç oluyor benim için.

Uzun mektubunu beklerken, birkaç satır yazmak istiyorum.(.....)

(Antolojinin teknik konularında Öner'in soruları var. Kendisine bugün ya da yarın yazacağım. A. Özer'in kitabını bir daha okuyacağım; başka bir iki arkadaşa daha bakacağım.)

Yazıyı (önsöz)[1] B. ve Sanat'a gönderdim. Dedim ki, kitap piyasaya çıktığında basarsınız. Söyleşi konusunda da düşüneceğim. Öner'in sorularına bakacağım bir daha. Bu konuda senin tam, somut bir önerin var mı? Bence söyleşi, kitap çıktıktan 1-2 ay sonra yayımlanmalı. Millet alsın, okusun, bir şeyler yazılsın hakkında, sonra. Ama yazılacak şeyleri yönlendirmek bakımından belki hemen de yapılabilir (yayımlanabilir) söyleşi.

Az önce Varlık'tan (Varlık Yayınevinden Filiz Deniztekin'den) bir mektup aldım. "Dörtlükler"den 120.000 TL. telif alacağım varmış. 100.000 TL.sını sana (kitabevi) adresine postalamalarını istedim (az önce yazdığım mektupta). Umarım bir sakıncası yoktur sence. (Sana bir borcum olduğunu söyledim mektupta. Her konuda aşırı titiz olmamız gerektiği kuşkusuz. Ya da ne bileyim, belki de gerek yok aşırı titizliğe.) Her ne ise, bu para sana ulaştığında toplam 900.000 TL oluyor. Özdemir'den hünüz yanıt alamadım. Dün. Şi. Anto. konusunda. Bu antolojinin 3. ve 4. ciltlerinden toplam 180.000TL ödenecek bana; umuyorum ki şu sıralarda Özdemir bu paranın tümünü (ya da yayımlanmış olan 3. cildin karşılığı 90.000 TL.sını) sana gönderecektir. Broy'a gelince, bana varsayımsal olarak 625.000 TL ödemeleri gerek! Çünkü S. Nezir mektubunda "Yaşayan Bir Şiir"i 5000 adet

basacağını, %12.5 telif ödeyeceğini yazıyordu. Kitabın fiyatı da 1000 TL. Tabii bu parayı ödemeleri görebildiğim kadarıyla olanaksız. Seyyit , "batıyoruz" diye mektup yazıyor buradaki kimi arkadaşlara; onlardan para alarak kitaplarını basıyor, vs.... Durum bu... İstanbul'a gittiğinde yolun düşer de konuşursan elbette iyi olur. (Bana yazmıyor kerata. Bakalım sana ne der!)

Cem'de Babayev'in kitabı basılırsa, Ali'nin de doğru dürüst telif ödemesi gerek. Belki oraya da bir uğrarsın. (Yahu Metin, bunları yazarken utanıyorum. Ama seni öz kardeşten farklı görmediğim, kendimden farklı görmediğim için yazıyorum işte.) (.....)

M. Cevdet'in yazısını okudum. Şiir üstüne konuşmaları bir dahaki mektuba bırakıyorum. Şu ara Rus Şiiri Ant.'ni tamamlamaya çalışıyorum. Tüm çeviriler benim ürünüm olacak bu kez; ve iyi bir şey oluyor. Bu ay sonuna bu işi bitirmem gerek.

Sevgilerle kucaklarım

Tüm arkadaşları da.

[1]- *"Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi"ne önsöz.*

Paris, 30.3.1987

62

Sevgili Kardeşim,

Telefonda doğru dürüst konuşamadık. Söyleyeceklerim kursağımda kaldı. Tatsız tutsuz bir iki söz de ettim belki ...

Yine de dünyanın en güzel, en ince şeyiyle, şiirle başlayalım... Şu koşar gibi, geberircesine soluk soluğa yaşadığımız dünyada, şiirin ağırbaşlı inceliğiyle başlayalım.

Yazdığın "şiir taslağı"nın (Sinanlara) son bölümü var ya;

"Kurşunlara gelmişler
Göyneksiz yatarlar yerde
Ekinler başağa gelemeden sararmış
Türküde göğeren meşeler
Burada kararıp kalmış
Az önce zulüm geçmiş buradan"

Halk şöyleyişlerinin bu tür işlenmesinde, şiirimize büyük ufuklar açacak ana damarı görüyorum ben de. Bu "gelenekçilik" değil. "öykünme" hiç değil. Biz gibi, biz olarak konuşmak... Ama bizi çağdaşlaştırarak, en ilerlere götürerek.... (Bu konuyu, derinleştirmek üzere, şimdilik bırakıyorum. Yukarıya aldığım alıntıda, son dizeye itirazım var. Taşıdığı anlam, anlam olarak kalıyor, imgeye dönüşemiyor.. ve benzeri de epey söylenmiş bir şey. Oysa üstündeki iki dize, imgedir. İlk dize halk dilinin en has söyleyişlerindendir. İkinci dize güzeller güzeli Yunus'tur. 3. dize bağlaç görevini başarıyla yapıyor)

Sevgili Ahmet Ağabey'in kaygıları büsbütün haksız değil. Kendini koruması zorunlu. Varsın, bir süre daha beklesin kitabı, bence de aceleye gerek yok.[1] Ahmed Ağabey'e bir ara uzun bir mektup yazarım. Karşılaşmanıza, ve yazdıklarına (Ahmed Ağabey'le ilgili olarak

yazdıklarına) pek çok sevindim. Eşsiz bir insan ve büyük bir şair. Buluşmanıza çok sevindim.

"Yansıma" dergisindeki "mapusane notları"nı görmemiştim. Bir yana ayırdım, ferah zamanda okumak için.

(.....)

23'ünde Almanlar bir edebiyat toplantısı düzenliyor. Katılımcı sadece sensin. 26'sındakine birkaç sanatçı arkadaş daha katılıyor, ben de geleceğim. Dün kardeşimle konuştum bir daha.. Telefonda sana söylediğim gibi 26'sı gecesinde onun katılımcı olduğu bir edebiyat toplantısına onur konuğu olarak sunulacaksın. 25'inde de Köln'de öğretmenler derneği gibi bir kuruluşun düzenleyeceği edebiyat toplantısında olacaksın... (Bunu da kardeşim düzenleyecek.) Ben , direkt Frankfurt'a geleceğim. Üçümüz orada buluşmuş olacağız. Bu dört edebiyat toplantısı + kitaplar; sorunumuzu büyük ölçüde çözecektir. Gönlünü ferah tut; ve kafanı hiç bir şeye takma. Her şey onur, sevgi ve akıl ölçüleri içindedir.

Berlin'den hünüz yanıt alamadım. Geliş tarihlerin kesinleşmemiş olduğundan, onlara da çok kesin tarihler bildirememiştim. Bu işler hafta sonları oluyor Orada seni seven insanlar var. Berlin için uygun tarihler 2-3 mayıs gibi görünüyor, onlara bunu hemen bildirebilirim. Fakat ya Paris?

Yazdım, ya da telefonda söyledim, Paris bu açılardan yoksuldur. Kitabevindeki imzadan ve burada düzenlenecek bir edebiyat gününden sağlanacak olan şey (ki bu, esasında, kitapların geliri demektir) korkarım Frankfurt Paris-Paris Frankfurt yol masrafını ancak karşılar...Ama Paris ilkbaharda pek çok güzeldir... Düşün, taşın. Berlinden haber bekleyelim, belki dönüşünü 5 mayıstan sonraya (bir hafta daha) ertelersin. Bunları düşün, düşüncelerini bana yaz.

(.....)Kooperatif işi n'olur aksamasın, ödemede güçlüğüm olmayacak. "Varlık"tan bir kitabım için 100.000 TL gelecek sana. Ankara'daki antoloji 3'ten 135.000 TL. 4'ten de sanırım buna yakın bir şey. Bu işler önümüzdeki 1-2 aydą gerçekleşecek. (Varlık sanırım sen gelmeden gerçekleşir) "Adam"daki "Seçmeler"den Temmuz başında 250.000 TL'ye yakın bir şey ödenecek, bu kesin bir rakam ve kesin tarihtir. Yine "Adam"a şu sıralarda hazırladığım bir kitaptan, önümüzdeki 1-2 ay içinde yine bir ödeme yapılacak. Broy, Sosyal var sırada. "Yeni Düşün"de , henüz bir şey yazmadılar ama herhalde telif ödeyeceklerdir basılan (ya da basılmakta olan) kitap için... Gündemde başka

şeyler de var, olacak. Yani zorlanmazsın. Zorlanırsan biz de buradaki olanakları zorlarız.

2 nisan günü Almanya'ya hareket ediyorum. 6 nisan (pazartesi) döneceğim.

Sağlığınla ilgili habere sevindim. Sevindim, ama bir kaygı bulutu da geçti gitti yüreğimden... Beş yıl sonunda bu bela defolup gitmiyor muydu? Ne diye insanın yüreğine bu korkuyu salarlar! Sevgili Metin, kardeşim, dilerim bu son kaygı bulutumuz olsun.

Başkaca ne diyeyim,

Özlemle. Günsel'e Akdeniz'e, güzel kızına, pırlanta oğullarına içten sevgiyle.

[1]- *"Hasretinden Prangalar Eskittim"in yeni bir basımı.*

Paris, 18.5.1987

63

Sevgili Kardeşim,

Gelmeden önce yazdığın mektubu birkaç gün önce aldım. Sağol. Her şey için. (.....)

"Adam"da çıkan "Çağrışımları" görmüşsündür. Bunlardan birindeki (5. şiir) "dinmek için önce büyük fırtınalarla çalkanan" senin Guevara şiirindeki bir dizenin tıpatıp aynısı, ya da çok benzeri "Hançer ve Lirik"e baktım, bu şiirin yok. Öbür kitabın da yok burada. Bu benzerlik konusu (Ali İhsan'la bana telefon ettiğiniz gün) çaktı zihnimde garip bir bilinçaltı olayı olarak. Doğrusunu istersen canım sıkıldı bu işe. Bilerek bir dize ya da matefordan yararlanmak, onu yeniden üretmeye çalışmak ayrı; farkında olmadan bir dizeyi aktarmak ayrı bir şey. Birbirimizden etkilenmemiz doğal; ama böylesi berbat bir şey. Üstelik yıllar, sonra farkına varıyorum. İhtiyarlık alameti gibi bir şey! ("Adam"ın gelecek sayısında "Çağrışımlar"dan 7 tane daha var. Bu da bu tür bir çalışma işte) Şu aralar, Frankfurt'taki o biraz garip gece yarısında okuduğum Savaş ve Barış Şiirleri üstüne çalışıyorum. Yeni bir şeyler daha yazdım. İlginç bir gösteri[1] (ve ilgi çeken bir şiirler dizisi) olmasını bekliyorum.

Bu yıl (yani şu dönem) tuhaf duygular içindeyim. Fransa'da, işin aslına bakarsan, bir baltaya sap olamadık. Ludmila asgari kalitede bir işte çalışıyor. Ben de hayalet gibi evdeyim. Diyeceksin daha ne istiyorsun. Arkadaşlık, iki satır dertleşecek bir dost; sıcak, yakın dostluklar. Diyeceksin bunlar Türkiye'de de kalmadı. Ali İhsan'ın telefonundaki içtenlik, temizlik bile bunun aksini doğrular. Türkiye yaşayan bir ülke, ve bizim ülkemiz.

Birkaç gündür Hollanda'daydım. Bir üniversitenin çağrılısı olarak Politika-Edebiyat konulu bir sempozyumda konuştum. Konuşmam da, şiirlerim de ilgi çekti. Ama bunlar da köksüz ilişkiler. Orada başlıyor ve orada bitiyor. Türkiye arkasız bir ülke. Yalnızlığımız bundan.

kişisel ilişkileri kurup bunu geliştirmek ve benim yabani tabiatıma (ve onun anlayışının) aykırı geliyor.

Yine de bu yıl da geçecek burada. Önümüzdeki okul dönemi de geçer. Umarım bu arada şu davalar sonuçlanır, döner geliriz. Cennete, ya da cehenneme dönmeyeceğimi biliyorum. Ülkemize döneceğiz. Burralarda kaldıkça, yabancılaşma artacak çünkü. Korkum, Türkiye'ye dönme isteğimi de yitirmek bir gün. O zaman gidecek yer kalmaz.

Buluşmamız ne güzeldi Frankfurt istasyonunda. Sonraki günler de güzeldi. Her şeyin gönlünce geçmiş olduğunu umarım. Her şeyden önce de rahat bir bacağa kavuşmuş olmanı.

Ludmila'nın annesinin ölümü üst üste tahlihsizliklerin en ağırı oldu. Her bakımdan. Hâlâ aklımın almadığı bir şey, yaşayan, gülen, seven bir varlığın yitip gitmesi. Boktan, adaletsiz bir şey. Bizim orada bir tutamağımız, çocuklar için bir sevgi kaynağı, Ludmila için bir varoluş anlamıydı. Yoksun kaldık!

Kendi kendime, canımın istemediği hiç bir şeyi yapmayacağım artık diyorum. Yabancı dillerden de bir bıkkınlık geldi. Tek sevdiğim şey şiir. (Bir de Barış) Bir de Frankfurt'ta lokantada konuştuğumuz şeyler var. Onlar da bazen bir bıkkınlık duygusu uyandırıyor. Çünkü bir tek hayatın var. Elden ne gelir?

Şu aralar Ayşe Kilimci'nin "Sevgi Yetimi Çocuklar" adlı kitabını okudum. Çok güzel bir dil. Çok güzel hikâyeler. Okumanı öneririm. Halk dilini (yöresel, yörük dilini) yaşamsal-dilsel ayrıntıları nasıl bir incelikle yoğuruyor. Güzel bir mektupla göndermiş bana kitabını. Bir arkadaş kazanmış olduğuma ve bir güzel yazar tanımış olduğuma çok sevindim.

Sevgiyle kucaklarım kardeşim. Başsağlığı telefonunuz için ayrıca teşekkürler.

[1] *Sonradan "Bebeklerin Ulusu Yok" başlığıyla kitaplaşan bu şiir dizesinin, müzikli bir gösteri olması öngörülmüştü.*

Paris, 25.5.1987

64

Sevgili Metin,

Dün kısacık mektubunu aldım. Sana yazdığım tatsız tuzsuz mektuptan önce yazmış olmalısın onu.

Az önce G. Emre'den mektup aldım. Berlin günlerinin iyi geçtiğini söylüyor o da. Memnun oldum. Yeni bacağın sana daha kolaylıklar sağlamasını diliyorum.

Birkaç zamandır ciddi sorunlar vardı kafamda. Dün uykusuz bir gecenin süreçlerinde, bir karar kafamda pekişti. Ne pahasına olursa olsun, bir an önce, Türkiye'ye dönmemiz gerek. Bunu sağlayacağım. Kuşkusuz, kişiliğime, onuruma yaraşır biçimde. Pasaportlarımızı isteyeceğim, resmen. Bu dönüş, birçok bakımdan gerekli. Ailemizin dağılmaması, mutluluğumuz da buna bağlı. Yoksa, sevgili kızımla yeni ayrılıklar da girebilecek araya. Acılara, zorluklara herkesin aynı ölçüde göğüs germesi mümkün olmuyor. Ludmila mutlu değil. Buradaki işi ona layık değil. Benim de yapacak fazla bir şeyim yok. Avrupa'da Türk edebiyatının play-boy'larından biri olmaya hiçbir şeyim müsait değil. Gerekenleri yaptım. Üniversite çevreleriyle (şiir-bilim) ciddi bir ilişkim var. Oradan da sürdürürüm. ANKA (2-3 birlikte) yakında çıkıyor. (S. Ali Özel sayısı) Ve bu dergiyi çıkaracak bir kadro var artık. Oradan da uzanabilirim buraya.

Bu gece bir belediyece düzenlenen şiir gecesinde gene Fransız şairleri şiirlerimizi okuyacaklar. Senin "Voltada Bir Türkü" de okunacak. Çok sevdiler bu şiirini. (Zımba gibi genç devrimci şairler.) Bir yerlerde haberini okursun Türkiye'de. (Buralarda oluşumun bu türden yararları da var elbet. Ama ömrümü bu işlere bağlayamam. Gelmek, yazmak, dostlarla birlikte olmak istiyorum.)

"Eski Nisan"ı gördün mü? Yayınevine yazmıştım sana göndermelerini. Seviyorum o kitabı. Yine de kafamda, daha yoğun şiirler var. "Kızıma Mektup"çuklar da çıktı. DE'de. Güzel bir kitapçık olarak.

Sevindim Türkiye'de çıkmış olmasına. (Eski Nisan'da yoğun dediğim şiirlerin örnekleri, "Eski Nisan", "Geçmiş Yaz", "Paris Şiirleri", Yer yer "Avşa Günlükleri", "Helsinki'ye Bir Şiir" gibi şiirler. Hem lirizm hem düşünce yükü hem metaforlar, hem halk dili tatları. Böyle birşeyler.

Yarın İsveç'e gidiyorum. "M. Suphi Destanı" sahneleniyor.[1] Sana söylemiştim. Ona da seviniyorum. M. Suphi üstüne çok konuşulacak. Bu konuda bir adım atmış olan kişi olmaktan ötürü mutluyum. (Tarih ve Toplum'da ve Görüş'ün son sayılarından birinde iki önemli belge vardı bu konuda.)

Sana Ayşe Kilimci'den söz etmiştim. Enfes bir insan, enfes bir hikâyeci. "Sevgi Yetimi Çocuklar"ı oku. Ayşe Kilimci'yi ara. Bizim çok sevgili bir insanımız. (Kendisiyle karşılaşmış değiliz) A. Kilimci, Şehit İshak Mah. 250 Sokak. 40/2 Tarsus-İçel. (Seninle bu noktada da benzeşiyoruz. Sevdiğimiz insanları buluşturmak. O kitapla ilgili olarak bir güzel konuşma yapılabilir bu arkadaşımazla. Öner (Yağcı) bilmem yapar mı? Ama kapsamlı bir konuşma olmalı) Öner'in kitabında da güzel yerler vardı. Yazdım kendisine. Her şeyi çocuğun tanıklığıyla (dünyasıyla) anlatması başlıbaşına bir başarı. Ama yeni basımlar için çalışmalı kitabına. (Öner, çok ince bir insan. Gelecek kitapları için umutluyum. Yazdım kendisine.)

(.....) Şu ara en çok şiir üstüne okuyorum. Bizim Tanzimat-Servet-i Fünun şiiriyle Fransız "vers libre" (serbest vezin) ilişkileri - Divan şiirinin bu yöndeki vezin değişmeleri -Böylece Nâzım'ın arka planını görmek istiyorum. Aynı şeyi Rus şiiri (Mayakovski) için yapıyorum. Oraya döndüğümde elimin altında epeyce kaynak olacak. Bu konularda kafa yormayı sürdüreceğim, yazılara, belki kitaplara da dönüşecek.

Düşündüm, yazacak başka bir şey de gelmiyor aklıma. Sevgilerle kucaklıyorum. Kendine iyi bak. Tahlilleri (kontrolleri) ihmal etme. Hepinizi sevgiyle kucaklarız.

[1]- Sürgündeki HALK OYUNCULARI'nca (yönetmen A. Emel Meşçi,müzik Tahsin İncirci) sahnelenen "Mustafa Suphi Destanı" Stockholm'de İsveç Kraliyet Akademisi Salonundaki açılıştan sonra Hollanda, Fransa ve Almanya'da turneye çıktı. Daha sonra Avignon Festivali'nde Türkçe oynanan ilk oyun oldu.

Paris, 1.7.1987

65

Sevgili Metin,

3.6.1987, 11.6.1987 tarihli mektuplarını az önce bir daha okudum. Her sözcüğün üzerinde durarak. Şiirle ilgili, kitabımla ilgili, buradaki durumumuzla ilgili, Türkiye'ye dönme kararımızla ilgili satırlarında yüreğinin atışlarını duyarak. İnsanların birbirlerine bunca yabancılaştırıldığı bir dünyada, ve daha da kötüsü, kuşatılmış, kıstırılmış, yalanlara boğulmuş bir yurdun insanları olarak.. dostlukları, gerçek dostlukları koruyabilmemiz büyük mutluluk, büyük erdem. Bu daha da çok senden, senin akıl almaz enerjinden; sevgi, iyimserlik dolu yüreğinden, ve sapasağlam, özürsüz, berrak bilincinden geliyor.

Mektup yazmak için aslında iyi bir gün seçmedim. Zihnim dağınık. (Oysa gece düzgün uyudum.. Her zaman olmayan bir şey.) Hava kapanık, basınçlı, sıcak. Yine de, geciktirmek istemedim.(.....)

Önceki gece, sabaha karşı sıkıntıyla uyandım. Aklımdan alaturka, eski (bizim kuşağın bildiği) şarkılar geçiyordu. "Ömrüm seni sevmekle nihayet bulacaktır" dizesindeki "nihayet" sözcüğü (uykuyla uyanıklık arasında) bir türlü aklıma gelmiyordu. Kalktım, sözcüğü anımsadım. (Nostaljinin böyle çeşitleri var.) Sonra günlük tuttuğum deftere ömrümün en karamsar satırlarından bazılarını yazdım. Oradan bir pragraf: "Perde kapandı. Bizim kuşağımızın ve hayatımızın perdesi kapandı aslında. Ama bunu kavrayamıyoruz. Kavramak istemiyoruz. Bencilce, budalaca sürdürüp duruyoruz yaşamayı..."

Birtakım dizeleri sıralayabilirim alt alta. Örneğin, Lermontov'unkileri:

"Sevimsiz ve unutulmaya yazgılı bir kalabalık halinde
Geçeceğiz gürültüsüz ve izsiz dünyadan
Çağlara ne verimli bir düşünce ne de
Deha ürünü bir yapıt bırakmadan"
"Koşuyoruz, mutsuz ve silik, tabuta..."

Ya da İsmet'in es geçilmiş kimi dizeleri; şu sıralar dilimin ucuna gelip duran:

"Ölüm gelir, ölüm duygusuna karşı saygısız
Ve zekâ, babacan tavrıyla tiksinti verir
Söz yavan, özgürlük şarkılarıysa gayetle tıkız
Yaşamak bir sanrı değilse öç alınmak gerektir.."

Ya da Mayakovski'nin kayalara çarpıp parçalanan sevda kayığıyla ilgili dizeleri..

Tüm bunlarda sıkıntımın ipuçları var.

Türkiye insanı yozlaşıyor, çürüyor. Gazetelerde okuduklarım, gelip giden arkadaşların anlattıkları. Ve zaten, bilimsel olarak bildiğimiz şeyler.

Bunlara kendi kişisel çıkışsızlıklarım da ekleniyor. Kırk beş yaşındayım. Hayatımın büyük bölümü yalnızlıkla, bir şeyleri kendi kendime yaratma çabasıyla geçti. Şu anda da, odamda yalnızım. Çok kişinin özenebileceği bir şey. Oysa özenilecek bir yanı yok. İnsanlarla birlikte olmak, insanlarla birlikte üretmek, hayata katılmak anlamsız bir istek mi? Sonra şiir yazmak için sessiz bir köşecik nasıl olsa bulunur.

Burada, Paris'te 4. yıl dolmak üzereyken, hiçbir gelecek perspektifi yok. Türkiye'de yalnız başına oturduğum odaların bir eşi burada. Herkesin (diyelim, çok kişinin) işi-gücü, hayatla somut bağlantıları var. Benimkisi yalnızlık, kitaplar, dosyalar. Kendi kendime üretmeye çalıştığım şeyler. Bunaldığımda duygularımı; ya da mutluluk duyduğumda coşkularımı paylaşabileceğim kimse yok.

Daha somut söylersem; şimdiye kadar bir işim olmalıydı Paris'te. Herhangi bir kültür kurumuyla (hem üretim yapmamı sağlayacak- hem düzenli gelir sağlayacak) bir bağlantı. Olmadı ve olacağı da yok. (Engeller: Buradaki "aydın"larımızın bencillikleri, karyeristik- leri; Fransızlara özgü bir şeyler; Paris'in kimi özellikleri vb...)

Türkiye'ye baktığımda da, mutlu olmamı gerektirecek pek bir şey yok. Çeviri yapmaktan bıktım. (Sevdiğim bir iki şey dışında; başkaca çeviri yapmayacağım artık, sırf ekmek parası için) yeni basımlar ve şiir kitaplarıyla geçinmek olanaksız. Yine de her şeye karşın, bir yayınevinde, benzer bir kuruluşta bir iş bulabilirim diye düşünüyorum.

Ludmila'nın yaptığı iş de sıradan bir sekreterlik. Yeteneklerine uygun, yaratıcı bir çalışma alanı değil. O da sıkılıyor.

Tüm bunlara karşın, bir süre daha kalmamız zorunlu görünüyor. Olumlu bir şey: Ucuz bir kooperatif evine geçeceğiz 2-3 ay içinde. Hem bu ev kadar geniş ve güzel; hem bu kiranın yarısı kadar kirası olan. Böylece, maddi sıkıntımız bir ölçüde hafifleyecek. (Çünkü benim bursum bu ay kesildi; bir daha da yinelenmeyecek. Tek gelirim, güvenilir bir şey olmayan okumalar vb. etkinliklerle sınırlı.)

Sözünü ettiğim bu sıkıntılarla; dilediğimce şiir yazamayışımın sıkıtılarının kaynağı bence aynı. Hayata gereğince katılamamak...

Şiirden söz edelim biraz... Benim o dizenin senin dizeden kaynaklandığı açık. Çünkü çok sevdiğim bir dizendir. Bereket tıpatıp aynısı olmamış... Böylesi bir etkilenme ise kardeşçe bir yakınlıktır. "Yahya Kemal'den ödünç alınmış bir gül" gibi[1] bir şey....

Şiirden söz etmeye başlayınca yüzüm gülüyor. Senin de gülümsediğini görüyorum ..

"Eski Nisan"ı seviyorum. Gençliğimin son kitabı.. Fakat ne o, ne de "Kızıma Mektuplar" şu ana kadar gereken ilgiyi görebildi. Türkiye'de gazetecilik, reklam duyarlığı egemen. İnceliklere boş veriliyor. Türkiye günübirlik yaşıyor. Tüketiyor. Ve çabuk tüketim için üretiliyor. İsmet'in yıllar önce duyduğu boğuntularda bence, bunun önsezileri de vardı. Ben de böyle bir şeyler yazmıştım:

"En güzel dizeyi buluyorum derken
Bozuyor düşümü bir klakson sesi
.....
Sırıtkan, sırnaşık bir reklam spotu
Ekleniyor sonuna duygulu bir filmin
Sevgi yitiriyor anlamını
Kaypaklaşıyor kin....."

(Kuşatma'dan)

"Kızıma Mektuplar" nasıl bir yankı bulmaz Türkiye toplumunda? Bir şair, bir yurtsever, kendi yurdunda yurtsuz kalıyor; yakınlarına hasret kalıyor; sonra yolculuk, sonra gürbet. O iç hesaplaşmalar, acılar, yakan özlemler... Akıl almaz bir duyarsızlık! Entelektüel çevrede "tiksinti veren babacan tavır"lar var sadece Ya da kof bir duyarsızlık. Gizli, sessiz, namuslu bir okur var, biliyorum. Zaten onlar için yazıyoruz, ve yaşıyoruz. Diyeceksin, insanların "ölü olarak ele geçirildikleri" bir toplumsal yapıdan ne bekliyorsun? Hangi duyarlılığı?

Haydi, güzel şeylere dönelim. "Mustafa Suhpi Destanı" Stockholm'de ve Paris'te gerçek bir başarıyla sergilendi. (Görmeni çok isterdim) Nefis görüntüler ve nefis bir müzikle. (Yöneten: A. Emel, Müzik: T. İncirci. İkisi de çok başarılıydı.) Mustafa Suphi'yi sahnede görmek (çok başarılıydı oynayan delikanlı)[2] büyük mutluluk oldu benim için. (Şu anda, Barış geldi *kaat* istemeye.. güzel yanaklarından öptüm; istediği kaatları verdim.. gitti resim yapmaya) M. S: Destanı için çok şeyler yazıldı, söylendi biliyorsun. En güzellerinden biri Dinamo'nunkiydi: "Bir devrim kahramanının -şehidinin- yitip gitmiş yaşam öyküsünün ortaya çıkarılması..." Burada da oyunu izleyenlerden Taner Timur, "Mustafa Suphi için böyle bir ağıt gerekliydi. Bir boşluk vardı." dedi ve kutladı. Beni en sevindiren şeylerden biri oldu bu; özellikle Kurtuluş Savaşı üstüne çalışmış bir ciddi bilim adamının ağzından söylendiği için. (M. S. D. önümüzdeki güz Fransa'da ve başka ülkelerde turnelere çıkacak.)

İkinci güzel birşey ANKA'nın (2-3 bir arada) S. Ali özel sayısı olarak yayımlanması. (Adresine göndereceğim; ya buradan, ya Türkiye'ye bugünlerde gelecek bir arkadaşla İstanbul'dan) ANKA giderek kurumlaşacak. Çevresinde namuslu insanlar birleşiyor. Zaten bu sayı onun bir kanıtı. Kalıcı bir iz bırakacak, çıkacak olan her yeni sayıyla... Kimileri için de (eğer hâlâ utanma duyguları kalmışsa) bir utanç belgesi olacak, çıkan ve çıkacak olan her sayı.... (Çünkü o tür insanların, üstelik para da kazanarak -pek iyi bilirler yollarını bunun- yapabilecekleri, ama yapmadıkları böyle bir şeyi, ben cebimden para da harcayarak -maddi karşılığı olmayan çalışma bir yana- yapıyorum. Tabii, sadece ben değil. Emeği geçen başka sevgili insanlarla birlikte.) (.....)

Halk dili konusu, şiirimizin (hem genelde, hem bizim özelimizde) en temel önemde konularından biri. Sorun, öykünme değil, bunu biliyoruz. Yararlanma da değil sadece. Dönüştürme, yorumlama, bir üst düzeye yükseltme. (Sözcükler-deyimler-kavram-lar-ritmik özellikler vb.) bakımlarından. O kaynağa daha çok, daha sık bakmamız gerekiyor. Sadece şiire değil; halk masallarına halkın konuşma diline (söz dizimine-deyimlerine)... Sadece günümüzde değil, geçen yüzyıllardaki konuşma dili özelliklerine, kavramlara, deyimlere....

Yazmış ya da söylemiş olmalıyım sana. Paris şiirlerimde bir dize vardır: "İniyordum hüznün inginliklerine..." Buradaki "inmek" kavramını, şimdi anımsayamadığım çok eski bir Türkçe metinden esinlendim. "Ölmek" karşılığı olarak kullanılıyordu bu "inmek" kavramı o

metinde... Dile böyle bir bilinçle yaklaşmalıyız diye düşünüyorum. Dili, eski köklerinde, temellerinde, (çağdaşlıktan, çağdaş nabızdan kopmadan) yeniden yoğurmak... "İmge" dediğimiz şeyden daha da önemli... Belki de imgeleri buralardan çıkarmak. Şimdi soruyorum: Yukardaki dize bir imge mi, değil mi? Bence imge... Ama hiç de parlak, çarpıcı, gösterişli bir benzetme değil. Bizde (50'lerden bugüne) imge= metafor.. ya da benzetme sanıldı. O da ne kadar garip, çapraşık olursa o kadar başarılı olur sanıldı. Bu anlayışla hesaplaşmak zorunlu. Çünkü hâlâ çok etkin. (.....)

Başka bir konu, şiirle ilgili. Yine Broy'da Yevtuşenko'nun çok güzel yazısı var Voznesevski üstüne. Yazıda altını çizdiğim kavramları sıralıyorum: "Sinirli ritimler... çırpıntılı mecazlar... manyetik yetenek... senfonik boyut... saydamlık... zehirli alaycılık... kanlı haykırış... susturulmuş çığlık... boğuk fısıltı... korkunç yas çanları... sözcüğün gücündeki olgun bilinç..."

Mecazlar (imgeler değil!) konusunda ise şöyle diyor Yevtuşenko:

"Tutkunun akışında kendiliğinden oluştuğu veya ruhu yakından atılan bir mermi gibi geçtiği veyahut da sürprizle büyüleyen bir yansımayı ifade ettiği zaman Voznesevski'nin mecazları muhteşemdir... Ama bazen mecazlar olaysız bir duvar üzerinde (?) çiy renkli dekorlar gibi durur. "

Sevgili Metin, bizde (bizim şiir ortamında) imge=mecaz sayılıyor hâlâ. Ve mecazlar da daha çok "çiy renkli dekorlar"dır.... Anlatmaya çalıştığım şey hep buydu.... Yukarda Yevtuşenko'dan alıntıladığım kavramlara ise (ki bunlar, ancak bir bölümüdür gerçek şiir eleştirisinin) bizim şiir eleştirmenliği ortamımız ne kadar uzak...

Ama umutlu olmak için nedenler de var... Hiç değilse böyle yazıların çevrilip yayımlanmaları...

"Avşa Günlükleri"ndeki "çiburek" bir Gürcü böreğidir. Avşa'da onu "çiy börek" diye satıyorlardı... Bir çeşit puf böreği... Ben aslının (ora halkının göçmen kimliğini de düşünerek) çiburek olduğunu varsaydım; ve kullandım bu sözcüğü. ("Avşa Günlükleri" senin oğlana henüz uzaktır. Onu benim için kucakla.)

Öner'den üstüste mektuplar aldım. Antoloji belli ki bu güz yayımlanacak. Pek çok seviniyorum. Pek çok! Tek korkum, fazlaca dizgi yanlışıyla çıkabilecek oluşu. Tek göz yetmez böyle bir şeye. Yayınevine yazdım bunu, yine yazacağım. E. Aytekin yeni bir ad bulalım diyor.. öteki antolojilerle karışmaması için. Bir iki ad önerdim. Aklıma

en son (ve çeşitli açılardan en uygun gelen) "Tanzimattan Günümüze Çağdaş Şirimiz" -antoloji, inceleme- oldu. Bilmem sen ne dersin? Çağdaşlığı Tanzimat'la başlatıyorum (N. Kemal'deki ses tonu, konular...) Ayrıca, ya da buna bağlı olarak kuşaklar arasında bağlantıları savunuyorum. Bu vb. bakımlardan bu başlık ilginç olabilir. Tek korkum "Tanzimat" ve "Çağdaşlık" kavramlarının bir uyumsuzluk çağrışımı oluşturması... Bakalım yayınevi ne diyecek.

Öner, Broy'la da konuşmuş. Telif ücretim kitap olarak ödenecek. (PTT giderlerini Öner'e senin ödemen işimi kolaylaştırır. SAĞOL.) Öner, İ. Başaran için de bir mektup göndermiş. İnşallah dayanmıştır koca ihtiyar. Onunla Müşkire'de ceviz ağaçları altında, çimenlere uzanarak, Amerikan gazetelerinin ince kâğıtlarına sarıp kaçak tütünler içmiştik. Yine içeriz belki. Kim bilir?[3]

Öner, haklı olarak, romanının heyecanında. Dürüst iyi bir insan. Mutlu, başarılı olmasını yürekten dilediğim bir ince adam. ANKA'nın edebiyat değerlendirmeleri bölümünde onun kitabından da söz ettim.

Broy'a yazacağım ayrıca. Ben Seyyit Nezir'i seviyorum. Canımı sıkan, mektuplarımı yanıtsız bırakması. Şiirle uğraşan delileri sevmeyip de ne yapacaksın?

Çıkan - çıkacak her kitabımdan sana 3-5 adet gönderilmesi için gerekeni yapacağım.

"Broy"da Barış'ın şiirini[4] okudun mu? Müştak ağabeyinki de büyük incelik.

Yesenin'i bekle. [5] Kitaptan oku. Daha tadı çıkar. Bütün tatları birden tüketmeyelim.

A. Kilimci enfes bir yazar. Ve belli ki, harika bir insan. Tanı onu, sahip çık. Belli ki bizim mayamızdan, ya da biz onun mayasındanız.

Sevgili kardeşim, bu mektup burada bitiyor. Yorulmadım, sevindim, içim ferahladı. Yeni evinizde Akdeniz'e bakarak nice güzel şiirlere.... Bizim yeni ev de çok güzel (harika) bir parkın yanı başında.. Orada da konuğumuz ol, ve sonra "nihayet", dönelim yurdumuza... Orhan İzzet Kök[6] (can dostumdur o da) iyimser, güzel bir mektup yazdı. Sonuçlardan umutlu. "Üzgün ama güzel yurduna" kavuşacağın günler yakındır diyor; ve bilimsel (hukuksal) gerekçelerini sıralıyor. Ludmila ve çocuklar için pasaport başvurumuzu yaptık... İsteyenin bir yüzü... Bakalım... Onlar gelip gidebilse benim için bir ferahlamadır..

Bu yaz biraz dinlenip -bu güz ve gelecek kış- ANKA sayılarını hazırlayarak bu dergiyi kurumlaştıracak; bir iki çalışmamı noktalaya-

cak (Barış Şiirleri, Çehov II. cilt).. ve şiir kuramı (sorunları üstüne) yoğun okuyacağım. Oradaki işler de az çok düzene girerse.. döner geliriz. (Günsel'le bir kez gelin biz buradayken.)

Hasretle, sevgiyle.

[1]- *"Paris Şiirleri III"ten bir dize*
[2]- *Mahmut Gökgöz*
[3]- *"Buğday Direniyor" adlı kitabın yazarı, köylü şair İsmail Başaran*
[4]- *O sırada 8 yaşındaki Barış Behramoğlu'nun bir şiiri.*
[5]- *Çağdaş Rus Şiiri Antolojisi için çevrilen şiirleri*
[6]- *Avukat Orhan İzzet Kök*

-Kart- 10.7.1987

66

Sevgili Kardeşim,

Uzun mektubumu almışsındır. Bugün, 27 temmuzda dönmek üzere Paris'ten ayrılıyoruz. Muhakkak yazdığın yanıt, dönüşte elime geçecek demektir.

Gelen bir arkadaşla, İstanbul'dan banka hesabına gönderilmek üzere 3000 FR yolladım. Umarım ulaşmıştır.

Çok sevgiyle.

Paris, 11.8.1987

67

Sevgili Kardeşim,

Güzel haberlerle, ışıklarla dolu mektubunu aldım. Posta kutusundan senin imzanı taşıyan ve hele kalınca bir zarf çıkınca keyfime diyecek olmuyor...

Bu arada, antolojiyle ilgili olarak gönderdiğim tashih metinleri ve onu izleyen bir kart umarım ulaşmıştır.

Her şeyden önce, senin çocuklar için duyduğum sevinci belirtmek istiyorum. Çok seviniyorum, her üçünün de pırıl pırıl, başarılı, güzel insanlar olarak yetişmelerine... Seni, Günsel'i candan kutlarım; kutlarız.

Söz çocuktan açılmışken, Manş dönüşü[1] bizimkileri bu kez, Fransa'nın güneyinde bir öğrenci kampına postaladık. Kamp dediysem, "Büyük Ada ile Bodrum arası" bir yermiş... Denizin, tatilin tadını çıkarsınlar. İkisi de sınıflarını geçtiler. Biz de Ludmila ile doğrusu ya, biraz kafa dinliyoruz, biraz da balayımsı şeyler yaşıyoruz... Yani, özgürlüğün tadını çıkarmaya çalışıyoruz.

Kısaca bir durum özeti yapacağım: 1, en çok 2 ay için de yeni eve taşınırız. Hem daha çok odalı, hem çok daha ucuz. Böylece benim bursun kesilmiş olmasının sıkıntısını fazla duymayacağız. (Bir başka burs almaya çalışacağım.. okuma günleri türünden etkinlikler de pek eksik olmaz.)

Bu dönem benim için (önümüzdeki güz-kış-ilkbahar) Fransızca ve şiir kuramıyla ilgili çalışmayla geçecek. Bu dönemi Fransa'daki son yaşama süreci sayıyorum. (Umuyor ve diliyorum da bunu.) Öyleyse yapılabilecek en doğru şey, bu dilde derinleşmek. Üniversiteyle bağlantımı biliyorsun, burs sona erdi ama bağlantı sürüyor. Konu, zaten kendi konumuz. Yoğun biçimde okumaya koyuldum, notlar alarak, düşünerek... Burada bir doktora meselesinden çok, konuya derinliğine

başlıklı bir yazı var. Çetin anlaşılır bir yazı. Ama hiç değilse şunu gösteriyor. (yazıyı çeviren Ülker'e[2] de yazdım.): Şiir=metafor demek değildir. Şiiri şiir yapan sayısız öğe vardır... Sayısız düşünsel, biçimsel, biçemsel, psikolojik vb. öğe... (Kaldı ki bizde bir de metafor=imge sanılıyor. Metafor, imgeyi yapan birçok öğeden bir tekidir. O da, (benim savımdır!) organik metaforsa. Yani mekanik metafor değilse Sözgelimi "Perçemli Sokak" mekanik bir metaforlar kitabıdır. M. C. Anday'ın son şiirlenin çoğu da mekanik metaforlarla yapılmıştır. Bizde son yıllarda (İkinci Yeni sonrasında) mekanik metaforculuk ayrık otları gibi şiiri kapladı... Üstelik de şiir budur sanılarak... Tabii, metaforu geniş bir kavram olarak kullanıyorum benzetme vb. türünden söz sanatlarını da kapsayan bir kavram olarak... Yine söz gelimi "solgun bir gül oluyor dokununca" dizesindeki[3] "dokunulunca solgun bir gül olmak" kavramının içerdiği metafor, organiktir. Çünkü aynı kavram (duygu) şiirin tümünde çeşitli biçimlerde tekrarlanır:

"Ya da yalnız bir kızın
Sildiği dudak boyasında
Eşiğinde yine yorgun gecenin
Başını yastıklara koyunca."

Şu dört dizede, üstünde durulacak (şiiri şiir yapan ne çok şey var)

Eşiğinde yine yorgun gecenin

(hem kızın yorgunluğu-hem gece yorgun; üst üste binen, yoğunlaşan anlam. / gecenin "eşiğinde" olmak)

"Başını yastıklara" koymak... Yastığa değil "yastıklara"

(Tıpkı Dağlarca'nın "Ölü"sünde, "Beyaz kefenler giydirmesinler" dizesindeki "ler" -S. Eyuboğlu'nun Baudelaire çevirisinde - İçe Kapanış- "Siyah örtülere sardı şehri karanlık" dizesindeki "ler" gibi... Bu "çoğul" ekinin Türkçeye özgü bir gizi var. (O dizenin Fransızcası, "siyah bir atmosfer şehri kuşattı"dır.)

(Velhasıl, şiiri şiir yapan nice öğe var. Sözünü ettiğim, çetin anlaşılır, ve Türkçede henüz şiir-bilim deyimleri yerli yerini oturmadığı için daha da çetin anlaşılır olan yazıda ipuçları var bunun.. ("İmge"yle ilgili yazışmalarımızda, bir bakıma bunları kurcaladık seninle.)

Kısa durum özeti derken şiire daldık. Fransızca ve Şiir Kuramı

dedim ama; tabii Rus şiiri ve Türk şiiri üstüne çalışıyorum esas olarak. Bu iki şiirin (ve dilin) incelikleri üstüne okuyorum. Üniversite için bir şey yazarsam, Fransızca yazmak gerek. Birçok kaynak da (genel şiir kuramı ve Rus şiiri üstüne) Fransızca.

"ANKA" burada olduğum sürece çıkar. Sonra çıkabilmesi için de elimden geleni yapacağım. Sürekli bir maddi kaynak arıyorum. Değerli arkadaşlar toplanıyor çevresinde. C. Aykın da bu arkadaşlardan. (Bugün Paris'e geleceğimi yazmıştı bana. Bekliyorum.) Bir iki gün içinde V Türkali, yine bugünlerde Nihat da gelecekler.

Bu ay Çehov'dan son oyunun çevirisinin daktilosunu da bitirerek "Adam"a göndereceğim. Günde birkaç saat de buna ayırıyorum. Gelecek güz Çağ-Rus Şiiri Antolojisi ve Çehov Bütün Oyunlar II çıkmış olacak.

Bizim Antoloji için iki ad var şimdi. Biri "Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi"-"Büyük" sözü E. Aytekin'in. Önce yadırgadım, sonra çok ters gelmedi. Ben de şöyle bir isim önerdim.

"Modern Türk Şiirinin İki Yüzyılı"

Aslında doğrusu bu. Antoloji yüzyıllık süreyi aşıyor. Dolayısıyla "çağdaş" kavramını da aşıyor. Bakalım, yayınevi ne der? Satış vb. konuları bakımından da önemli bu isim konusu. Bu nedenle (ve genel olarak) 1. ada da itirazım yok. İsteniyorsa öyle olur. Ama geriye çalışan bir isim olur. Bunları E. Aytekin'e ayrıntılı olarak yazdım. Gelecek yanıta göre önsözde yapmam gereken terimsel değişiklikleri Öner'e bildireceğim. (Antolojiye ben de çok seviniyorum. Sanıyorum uzun bir dönem yankısı olacak. Bir örnek; ciddi bir adım. Kapsamlı, iyi bir iş.)

(Mektubuna göz atıyordum. C. Aykın'ın romanını biliyordum. Sorunu, kendi sorum (ve dileğim) olarak da iletirim.)

Şu an gündemde şiir yazmak yok. Birkaç şiir daha yazarak "Barış Şiirleri" dizisini tamamlamak istiyorum sadece. Belki "Bebeklerin Ulusu Yok" başlıklı bir kitapta toplarım onları. Kimi kitapların yeni basımları için De Yayınevi'yle görüşüyoruz.

Bu yıl işte böyle bir hengâmede geçer. 88 yazına kadar. Dilerim o zamana kadar benim yargıtay konusu açıklığa kavuşur; çocuklara pasaportları verilir. Çıkıp geliriz.

Her şeyin ötesinde, (şımarıklık sayma) sıkılıyorum. Yalnızlık güç bir şey. Hep kendi kendimeyim. İyi bir yanı var. Ama sürekli çekilmez. Birkaç tane de olsa, yakın dostlarla arada bir buluşmadan; duygu-düşünce paylaşımında bulunmadan nasıl yaşanır?.. O nedenle-artık göçebelik bitsin; ve yerleşiklik yurdumuzda olsun istiyorum. "iyi bir

zamanlama" dediğin şey hep kafamda.

Saat sabah 10.30. Birazdan daktilo başına geçerek "Üç Kız Kardeş"i kaldığı yerden sürdüreceğim. 2-3 saat çalışıyorum. Sonra gidip bir Milliyet alırım; döner yalnız başıma bir şeyler yerim. Sonra şiirle ilgili okumalar.. bir iki dergi vb. karıştırma. Ludmila işten gelir. (Çoğu kez yorgun.) Bir şeyler yeriz çıkarız, ya da TV'ye bakarız. Bu gece belki sinemaya gideriz. (Öyle olursa, dışarda buluşuruz.)

Biraz çalakalem oldu bu mektup. İçimden geldiğince yazdım (.....) Anlatılacak -anlamlatılamayacak çok şeylerin birikimiyle- çok sevgiyle...

Not: Y. Baydar çok efendi bir insan. Güzel bir konuşma olmuş.[4] "Şiire bakış" konusunu derinleştirmeliyiz. Toplumcu ya da bireyci (ama her iki türde de "mekanik") bir şiire karşı "organik" şiiri savunmalıyız. Nefes alan, bir yerleri acıyan, bağıran, gülümseyen, hayatın içinden çıkmış ve hayata dönen bir şiiri. Elbette seçimimiz "toplumcu organik"ten yanadır... Gönlümüz onu ister. Ama "ergen rüzgâr omuzlarına dek sıyırdı eteğini kayın ağacının" diyen şairi[5] bağrımıza niye basmayalım.. toplumcu ya da değil, ama hayatın içinden fışkıran ŞİİR!!

Not 2- Genç bir şair arkadaş hakkında (daha doğrusu çevresinde koparılan fırtına hakkında) kaygımdan söz etmiştim. (Bu arkadaşın bireysel kurtuluşu için ben de elimden geleni yapıyorum, ayrı konu) "Devrimci arabesk" diye (ya da buna yakın başlığı olan) bir yazı tasarlıyorum. "Gurbetten gelmişim yorgunum hancı" duyarlığından kurtulmak gerek. Popülizm, arabesk, basitlik almış yürümüş Devrimciyle devrimci olmayanın bu anlamda farkı kalmamış.

Fransa'nın Manş kıyısında küçük bir kasaba olan "Houlgat"tan bir tatil dönüşü.

[3] *-Ülker İnce*

B. Necatigil, "Solgun Bir Gül Dokununca"

[4] *Y. Baydar'ın A. Behramoğlu'yla Stockholm'de yaptığı ve Cumhuriyet'te yayımlanan söyleşi.*

[5] *S. Yesenin*

-Kart- Paris, 31.7.1987

68

Sevgili Metin,

Öner'in istediği gibi düzeltme yaparak gönderiyorum antolojiden bölümleri, bir uzun mektupla birlikte.

Senden yanıt alamadım. Herhalde Paris dışında olduğum için yanıtı geciktirdin. Bir sıkıntın olmadığını umarım.

İstanbul'dan bir arkadaş ricamı yerine getirdi. Ulaşmış olmalıdır. Ankara'daki Söylem Yayınevi vaadini yerine getiriyor mu? Bunlar sözünü ettiğin ara senedi umarım karşılar. (Eğer Ankara sözünü tutmadıysa bana hemen bildir. Orada sıkıntıya girmemen için gerekeni buradan yaparım.)

De Yayınevi'nden de aynı ricada bulunmuştum. Yanıt alamadım henüz, bilmem gönderirler mi?

Birazdan çıkmam gerekiyor.

Sevgiyle, özlemle; söylenmiş, söylenememiş nice sözlerin, duyguların yoğunluğuyla.

-Kart- Paris, 20.8.1987

69

Sevgili Metin,

Mektubunu okuduktan sonra şu gülme keyfim geçmeden iki satır yazayım istedim. Yahu, bizim Fransa'daki işleri de oradan ayarlamaya başladın! Fransız kızları, telefon numaraları, falan filan gibi. Vallahi âlem adamsın... Ne diyeyim, her şey gönlünce olsun, dünyada hâlâ böyle insanlar olduğuna göre, demek yaşamaya değer. Seni sevgiyle kucaklıyorum.

Şimdi dikkat ettim, Öner'e notlarım geç ulaşmış (12.8.87) ve anladığım kadarıyla, sonraki mektubumu (sana) o tarihe kadar almamışsın. Umarım bu arada eline geçmiştir.

Sevgili Metin. Kısa notlar: Bu adı sevdiğine sevindim. Benim bir önerim de "Modern Türk Şiirinin İki Yüzyılı"dır. İkisi de olabilir. Yayınevine bıraktım kararı. (.....) Antolojiyi ben de heyecanla bekliyorum artık.

Yeni eve Ekim başında taşınmış olacağız. Dileklerini ben de yürekten paylaşıyorum. Ve umuyorum ki öyle de olacak.

Çocuklar tatilde, Ludmila işe gidiyor, ben yoğun biçimde çalışıyorum, Çehov'un son bir oyununun çevirisi ve şiir kuramı üstüne okumalarım. (.....)

Cumhuriyet Kültür sayfasında bazı yazarlardan ayda bir sürekli yazı istiyorlar, biri de benim. Bu iyi, orada bir köşemiz olması. Yazacağımı söyledim. Şu 1987 güzü 88 kışı ve ilkbaharı fırt diye geçecek, yazılar, şiir üstüne okumalar, ANKA vb. derken... Bu sürede diliyorum ki hiç değilse benimle ilişkili sorun çözümlensin, bizim çocuklara pasaport verilsin.. ve dönelim.

Montreil, 8.10.1987

70

Sevgili Metinciğim, Kardeşim,

21 ekimi beklerken kaygılanmamak elde değil. Yine de senin sağlam bünyene, iyimserliğine, hayata olan bağlılığına güveniyorum.

Sana Eylülün son haftalarında mektup yazmıştım. Yeni adresi de orada bildirmiştim. Antolojiyle ilgili bazı kaygılarım vardı, onları yazmıştım. Ayrıca sende kopyası olmayan son makbuzu da göndermiştim. Eline geçmediyse yazık.

Dün Nihat buradaydı. Postadan "Yeni Düşün" üçümüzün şiirleriyle çıka geldi. Şiirin çok güzel, nefis bir şiir. Yalınlık, damıtılmışlık, yoğunluk, halksallık ve senin olan o inançlı tok ses tonu.

Bütün bunlara elbette "matematiksiz" varılamaz. Fakat, sadece matematikle varılmaz. Yıllar önce "şiir yazmak istemiyorum satranç tahtasında ya da matematiksel olarak / matematiği bilmek, ama şiir bir uçurumdur yine de...." (İşte Bir Şiir) diye yazarken bunu düşünüyordum. Haydi bir mısra yapalım, ya da özdeyiş! "Şiir, matematikle uçurumun kesiştiği yerdedir...."

Puşkin'in Boris Godunov'da harika bir lafı vardır. "Halk gizlice ayaklanmaya eğilimlidir." Bunu şiire şöyle uygulayabiliriz "Gerçek bir şiir, ne kadar kurallara uygun olarak da yazılmış olsa, kuralları aşmaya eğilimlidir.... Şiirsel potansiyel de, bence bu aşma eğiliminde, bu hareketliliktedir... M. Cevdet'le, (H.Yavuz'la) başka birçok şairle ayrıldığımız nokta bu. Şiir sadece matematik işi değil, bir kişilik işidir. Kişilik de çok karmaşık bir olgudur... Yoksa, duygusal başıboşluğa, ben de elbette karşıyım. Bizde yazılan şiir, ya İkinci Yeni'nin ya da Nâzım'ın, 40 toplumculuğunun kırıntıları. Fakat yeni disiplinler oluşuyor. İşte senin şiirinin önemi bu noktada

"Türküde göğeren meşeler
Burada kararıp kalmış"

Halk şiiri tadını modern söyleyiş biçimlerine ve kendi ses tonuna yakıştırıyorsun; yeni kalıplara döküyorsun onu. Nihat'ın seninkine

benzer arayışları var. Bu nedenle Yesenin'i, Lorca'yı çok seviyorsunuz... (Ben de çok seviyorum onları.) Öte yandan benim epik şiire de bir eğilimim var, ve hep vardı... (Haydi Brechtiyen şiir diyelim.) Şiir, bu bağlamlarda, elbette matematiksel bir iş. Ama sadece matematik değil!

Bu konuyu, ve başka konuları (organik şiir, arabesk şiir, sanat ve siyaset vb.) yazacağım. Notlarım (dediğin gibi) hem kafamda, hem kâğıtlarda var. Yazmak da gerekiyor.

Yeni evimiz Paris'in bir banliyösünde. Bol oksijenli, ağaçlı, temiz bir alanda, bir sosyal konut. Işıklı, geniş bir ev.. ve çok daha ucuz. Yerleşme işi de tamamlandı sayılır.

Türkiye'ye dönüş konusunu kendi açımdan çok net görüyorum. Benim dönüşümü güçleştirecek bir ilişkim yok, ve olmadı. O tür ilişkileri küçümsemiyorum, bu ayrı konu. Benim yok. Neden yurtdışına çıktım? Olağandışı bir dönemin seçtiği kurbanlardan biri olmaya karşı koymak için. Bunu başardım da. Şimdi olağandışı dönem bitti. Bu, Türkiye'ye demokrasi geldi demek değildir. Ama benim dönmem için bir engel kalmadı. Şu anda da kalkıp gelebilirim. Tek somut engel, çocukların eğitim konusu. Bir de, bir süre, pasaport başvurusuna (Ludmila ve çocuklar için) yanıt bekleyeceğim. Dava (her ikisi de) kesin sonuçlanınca (ki artık bu biçimsel bir şey) kendim de pasaport başvurusunda bulunacağım. Böylece, bir zaman (büyük ölçüde çocukların eğitimi bakımından) gelip-gitme olanağı doğar. Ama bu iş önümüzdeki aylarda çözülmezse kalkıp geliriz. Türkiye'de demokrasi sorunu ise benim bizim kişisel sorunlarımızın ötesinde.. sancılı süreçlerde çözümlenecek. Kısa vadelerde karamsar ya da iyimser olmak için çok neden yok.

Bu ay Yeni Düşün'den başka, A. Sanat'ta ve Bilim ve Sanat'ta da savaş-barış konulu şiirlerim var. Görmeni isterdim.

"Yeni Düşün"den (De Yayınevi) aldığım mektupta 28.9.1987'de banka hesabıma "Kızıma Mektuplar"ın telifinin yatırıldığı bildiriliyor. Bu arada "Söylem" topluca ödemeyi herhalde yapacaktır. Ve "Şiirler 59-82" yine basılmış (5. basım oluyor) Babamın adına telif yatırılacak. Sana daha önce sözünü ettiğim kitaplar da yayımlanacak sırayla. Ödemeler konusunda bir problem olmayacaktır. Ama en ufak bir pürüz, ya da sıkışma durumunda, telefonunu beklerim.

Yavuz'a[1] şimdi yazacağım. Mesajını, duygularını ileteceğim. Kendiminkileri de.

Sevgili, canım kardeşim, özlemle kucaklarım seni. Mektubunu bekliyorum. Bir de telefon numarası bildirsen ne kadar iyi olacak.

Çocuklar, hepimiz, çok iyiyiz. (Geçen mektupta, gelecek yaz senin Avustralya'ya gitmen konusu da vardı. Kesin gibi bakabilirsin buna.)

[1] *Yavuz Çizmeci*

23.10.1987

71

Sevgili Metin,

21. tarihli analiz ne oldu? Yüreğim ağzımda.

Senden 4.10.1987. (11.10.1987'de postaya verilmiş) ve 12.10.1987 (16.10.1987'de postaya verilmiş) iki mektup aldım. Benim adres değişikliği, Avustralya vb. konuları belirten kartlarım da sana ulaşmış. Fakat son mektubundan anladığım kadarıyla, sana 8.10.1987'de yazdığım mektup henüz eline ulaşmamıştı. O mektupta yazmıştım, sözü edilen, İstanbul'dan gönderilen çek, De Yayınevi'nden. Senin öteki adrese yazdığın mektuba yanıttı bu mektup. Neden ulaşmadı eline bilmiyorum.

İlişikteki kupür az önce gelen "Yorum"dan. Avustralya'da çıkıyor.

4.10. tarihli mektubunda sözünü ettiğin (S. Teber) yazı dikkatimden kaçmış, okuyacağım.

"Bilim ve Sanat", "Yeni Düşün" ve "Adam"da yayımlanmaya başlayan şiirleri önümüzdeki yıl kitaplaştıracağım.

Gelme konusu..... Çocukların pasaport müracaatına yanıt alamadık. Zorlayacağım, üstüne varacağım. İstanbul'daki (şu anda Ankara'daki) 2. dava da çözümlenince (O. İzzet yüzde yüz diyor) kendim için de başvuruda bulunacağım.

(Bizim adresi şöyle yaz 82 Allèe Suzanne Martorel)

Bekir'i[1] anlıyorum. Türkiye'nin özenilecek bir yanı yok. Buraların da yok. Bu ikilemi yaşamak çok güç. Bir süre, gidip gelme olanağını elde tutmak (önce elde etmek) istiyorum. "ANKA"yı belki kurumlaştırmak -Şiir üstüne okumaları taçlandırmak- şu ara yakaladığım çalışma olanağını, huzuru orda kolay bulamayacağım. Yeni evde yeni mekânda biraz yaşamak, çalışmak istiyorum. "Fransa kucaklamadı" derken geniş bir konu. Gerileyen bir ülke. Ve şımarık. Başka bir yerde kitaplarım çıkardı. Bir işim (üniversitede) olurdu. "ANKA" gibi bir çaba geniş destek bulurdu. Bunları kastediyorum. Almanya'daki oku-

ma günlerini düşün. Burada ıkına sıkına yılda bir kez bile olmuyor. Buna karşılık sosyalist hükümet kendine yakın bulduklarına her türlü desteği sağladı, biliyorum. Daha soldakilerin de olanakları az değil, ama ufukları dar. Sağcılardan söz etmeğe gerek yok. (Zaten Fransız solcularının solculuğu çok tartışmalı.)

Bir de bizim Fransızlaşmış aydınlarımız, korkunç. Bereket, kaçtım onlardan, banliyöde, taşradayım.

Gelmek, Salihli'de, başka yerlerde birlikte olmak. Bunu yürekten arzuluyorum. Zamanı dikkatle kolluyorum. İlk fırsatta olacak bu. (.....)

"Kerbelâ"daki "retorik" bence konunun gereği. Bence önemli bir kitap o.

(.....) Sevgili Metin, yüreğim ağzımda, şu satırları noktalıyorum. Her şeye, cesaretle hazır olmak gerektiğini bilerek. İyimserliğine, sağlam bünyene, aydınlık yüreğine güveniyorum.

Kardeşim, sevgiyle, metanet, cesaret dileğiyle.

[1] *Bekir Yıldız*

Paris, 5.11.1987

72

Sevgili kardeşim,

Yüreğim ağzımda beklediğim mektubunu aldım. Her şeyin iyi olmasını diliyorum. Şu akıl almaz güzellikteki Kasım sabahında; güneşler içinde. Antalya kim bilir nasıl güzeldir; denize bile giriliyordur.

Mektubunda kendinden söz ettiğinden ötürü neredeyse özür diliyorsun. Senin gibi adam görmedim!

Bekir'le yazdığınız mektubu aldım. Ondan sonra sana yazdım mı anımsamıyorum. Daha çok senden haber beklediğim için yazmadım belki de. (Notlarımda yok.) Ben tarihlerini bir yere kaydediyorum, gelip giden önemli mektupların. Umut da lütfen dalga geçmesin.

Şiirinde türküye gönderme hem belli, hem de güzel bir şey. Dize ise, şiirdeki gibi güzel. Yani "türküde gezer olmuş" biçimiyle.

Avustralya işine pek çok sevindim. Sydney dünyanın en güzel kentlerinden biri. Oradaki insanlarla unutulmaz dostluklar kuracaksın. (Umran Baran ve çevresiyle.) Sen onları, onlar seni, çok seveceksiniz. Sana şiirler esinleyecek, Sydney, ve oradaki dostlarımız.

Kitabın bir an önce çıksın. 150-200 kitap gerekecek. Önceden postayla gönderilebilir. Ben öyle yaptım.

Dönerken seni hediyelere boğacaklar. Giderken (kendini masrafa sokmadan) anlamlı birkaç şey götürmen yeter. Senin Türkiye'den ülkeye ve kendine ait güzelliklerle oraya gidişin, yurdumuzun "uzak gurbetçileri"ne yeterli sevinç olacak zaten.

Nâzım Hikmet'le ilgili bir tema düşün. Belli bir konuda konuş. Ben genel şeyler söylemiştim. Nihat, Nâzım ve çocuklar üstüne konuştu. Nâzım ve Barış diye alabilirsin. Ya da gurbet konusunu işleyebilirsin. Yurtdışında yazdığı şiirler, Varna Şiirleri, gurbetten gurbete giderken yazdığı şiirler. O şiirlerdeki yalınlık, hüzün. Bunları anlatabilirsin. (kendi şiirinden seçip gönder; daha önce İngilizce'ye çevrilmeleri için.) Bu konuda yine yazışırız.

Çocuklara pasaport alacağımı (çocuklara ve Ludmila'ya) umuyorum. Yılbaşına, ya da Şubata Türkiye'ye tatile gelmelerini planlıyorum... Kendim için de ilk fırsatta başvuracağım. "Karamsarlık", temelinde ideolojik bir yaklaşımı barındırır. Ben ömrümde hiçbir zaman, hiçbir konuda karamsar olmadım. (Şu an, sana U. Baran'ın yazısının küpürünü yolladığımı anımsadım. Mektubunu yazdıktan gönderdikten sonra eline geçmiştir. Artık vesveseye gerek yok. Mektuplarımız gidip geliyor. Yeter ki Umut su koyuvermesin! (Gönderdiğin kupürü görmemiştim. İyi oldu. Cumhuriyet'ler elime geç ulaşıyor.)

Son günlerde olağanüstü güzellikte okuma günlerine katıldım. Birinde salon işçilerle-köylülerle doluydu... İçimden geldiği gibi okudum. M. Suphi'den parçalar, "Unuttum Nasıldı Annemin Yüzü" "Strasi Korakas'a Mektup", "Her Şey Şiirdir", "Bebeklerin Ulusu Yok" vs. vs. Hepsi, bütün sözler geçti, izleyenlere... Genç bir işçi delikanlı söz aldı. "Anneden söz ettiniz " dedi. "Benim için çok değerli bir şey bu. Bebeler dediniz, ulusları yok dediniz. Aslında insanlar da öyle." Böylece konuştu, toplantı sonunda da bana bir ara (elini sıkıp yanaklarını öptüğümde) "Ağabey çok iyisiniz" dedi. Öylesine yürekten.

Bir başka toplantıda, bazı sakallı aydın arkadaşlar, Batı hayranlığı ve aşağılık duygusu taşıyan sözler ettiler.. söyleşi sırasında. Gencecik bir kız, bir işçi kızı, on dört yaşlarında en çok "Ben şimdi eve nasıl döneceğim" dedi. "Karamsar sorular soruldu. Ama cevapları verilmedi..." Yürek dolusu, güzel sözler söyledim ben de ona. (Neruda'nın "içinde cam ve çelik olan bir sesle" konuşan işçi kızını anımsattı bana o kız. Halk, hele biraz uyanmışı, gelişmişi, en güzel, en ince sözleri anlamaya, algılamaya yetenekli. Yeter ki samimi, ciddi, açık olunsun. Bizim okurlarımız bu insanlardır. Onlar için her türlü özveriye değer.

Sabahları barış-savaş temaları üstüne yazmayı (çalışmayı) sürdürüyorum. Önümüzdeki ilkbaharda kitaplaşmak üzere. Çağ. Rus Şiiri Ant. çıkmış.. Yayınevine bildireceğim -hemen bugün- yakın dostlarıma gönderilmesini. Öteki büyük antoloji çıkacaktır artık. Gönderdiğim son notlar-düzeltmeler yapılabilse, çok iyi olacaktı. Yeni basımlara diyelim...- Bir süre sonra da telif kavgasına başlarız.

Telif demişken... Yazmış olmalıyım. De Yayınevi'ndendi (Kızıma Mektuplar) son gelen.

Bu arada Şiirler 59-82'nin yeni basımı ve dediğim gibi Çağ. Rus Şiiri basıldılar. Onların telifleri (sıkışıldığında) ya da önümüzdeki yıl

babamdan alınır. Bu iş böyle sürüp gider. Hiç kaygılanma ve dilediğin gibi davran. Sağlığından başka bir şeyi de kafaya takma Yani, her şey nasıl olsa yoluna girer.

Sevgili Metin, çok sevgiyle kucaklarım. Günsel'i, çocukları benim için öp. Hepimizden çok sevgi, selam.

Not: Şiir üstüne bir dizi yazı artık farz oldu. Yerli, içten yazılar.

Montreil, 16.11.1987

73

Sevgili Dostum, Kardeşim,

İçinde kupür olan mektubunu da, sonraki notu ve kartını da aldım.

Bizlerde merak edilecek bir şey yok. Her şey yolunda, normal akışında. (Bu arada Türkiye'de neler olacak ya da oldu. Göreceğiz) Bence o işler de genelinde olumlu gidiyor. (Kısa dönemde yine acı var, ama çok da uzun olmayan bir süre sonra her şey daha anlamlı olacak diye düşünüyorum.)

Pasaport başvurularına yanıtı sanırım seçim sonu alırız. Ankara'da Ekmekçi de izleyecek. İşlerin genelde kızışması, belki bizim kısa dönemdeki tasarımızı aksatacak, ama aslolan elbetteki geneldeki. Biraz daha katlanırız gerekirse. Pasaportlar alınırsa (benim ve çocukların) bir süre gidilip gelinebilir. Çocuklar iyi okuyor. Natali akordeon çalıyor, basketbol oynuyor (profesyonel gibi), Barış da piyanoya başladı, ve çok yetenekli. Taksitle de bir piyano aldık. Küçük parmaklarını tuşlarda beceriyle gezdirmesi, bir takım kâğıtlara porteler çizip notalar yazarak bana ödevler vermesi, dirayetli tavırları görülmeye değer... Ben de ucun ucun onunla piyano öğreneyim diyorum!.. On yaşlarında ne yazık ki bıraktım bu işi (basbayağı, notayla keman çalıyordum); kırkbeşinde çocukların himmetiyle belki yine bir ucundan yakalarım. Notayla bir şeyler çalmak çok güzel. (Sazı notasız çalıyorum -gelişmiyor yerinde sayıyor, çok tat vermiyor- arada biraz efkâr dağıtmaya yarıyor.)

Barış Şiirleri'ne birkaç tane daha yazacağım Mart 88'de "Bebeklerin Ulusu Yok" başlığıyla yayımlayacağım onları... Sonra belki bir zaman, şiir üstüne yoğun düşüneceğim... Notlar alacağım, okuyacağım. (Şiir de kendiliğinden gelirse gelir, fakat özellikle bir çaba harcamayacağım bir süre.) Bu arada V Tulyakova'nın (çok ilginç ve önemli) anılarını (400 küsur sayfa) çevirmem gerek. Güya bu çeviri defterini Çehov'la ve Rus Şiir Antolojisi'yle kapatmıştım!. (Bir Puşkin

tasarım var- o ayrı. Acelesiz, ağır ağır yapacağım - yapmaya koyulduğum bir şey.)

Tunus'lu bir delikanlı (iyi bir tiyatro yönetmeni) Türkiye'yi seviyor, bir şeyler yapmak istiyor. Geçen yıl Yaşar Kemal'den bir uyarlama yapmış. Beni buldu. Ona S.Ali'nin hikâyelerinden bir şey çıkarmayı önerdim. Ona (ve özverili birçok uluslardan, gönüllü genç insanlara) omuz veriyorum.

Bu yıl (önümüzdeki aylar) böyle geçer. Günler gebe. Seni buralara belki bir ara yine kapar getiririz. Babamı da çok özlüyorum; çok çok çok sevgiyle... Sana, Günsel'e, çocuklarınıza , dostlara.

1.12.1987

74

Çok Sevgili Metin,

Mektubunu az önce aldım. Çıkacak kitabınla ilgili sorular olduğu için, demlenmeye bırakmadan, hemen yanıtlıyorum.

O sözcük, bence "Paris" olmalı. Eyfel dediğin, alt tarafı bir demir yığını.

"Ay germiş tefini" çok güzel. Benim zihnimde de uzak bir esinti var, Lorca'dan. Ama aynen böyle bir dize anımsamıyorum. ("Ay işliyor gergefini"?)

"Mayakovski'de Şiirsel Kültür" (La Culture Poètique de Maiakovski) başlıklı, çok önemli bir kitap var elimin altında, uzun süredir. Tekrar tekrar okuyorum, üzerinde düşünüyorum. Dün okuduğum bir bölümde şöyle bir cümle vardı.

"Edebiyat biliminde, etkiler ya da alıntılamalar diye adlandırılan sorun, bugüne kadar ayrıca özel olarak karanlıkta kalmıştır."

Başta etkiler ve alıntılamaları (ödünç almalar vs.) karşıt iki kavram gibi düşünmüştüm, şimdi okurken, karşıt olarak kullanılmadıklarının farkına vardım. Etkilenmede bilincinde olmadan etki altında olmak, alıntılamada (Fransızcası "emprunter") bilerek almak var. Ama bu da, çalma değil

Bence işin özü şu: Etkilendiğin, ya da belki bir dize alıntıladığın (bir dizesine çok yakın bir dize kurduğun) şairin şiir dizgesiyle senin şiir dizgen arasında bir kardeşlik varsa; bu etkilenme ya da alıntılamayı doğal saymak gerek. Çünkü, "organik" bir ilişki var demektir. Ama senin şiir dizgenden farklı bir şiir dizgesinden bir dize, hatta söz bile almak bence hırsızlıktır. Zaten şiirinin içine de yerleşmez. Nitekim Mayakovski, kendi döneminin kimi genç şairleri üstüne yazdığı bir yazıda, bu genç şairlerin kimi ustalardan nasıl "mekanik" bir yaklaşımla dize, söz, tonlama vb. tırtıkladıklarını göstermiş.. ["Organik" kavramı yıllar önce kafama takılmıştı benim. Şimdi M'nin bu yazında, onun karşıtı olan "mekanik" kavramını (sentetikle aynı şeydir çünkü)

olumsuz bir nitelemeyle bulunca sevindim.]

Bizim şiir dizgelerine yakın olduğumuz şairler var. Onlarla kan bağı içinde olmamızı, hatta ayrı zamanlarda çok benzer sözler söylememizi ben yadırgamıyorum.

Şu ara, şiir üstüne okumaları öne aldım. Bizim şiirimiz (hece x Divan x 19. yüzyıldaki yenilikçi hareketler- Nâzım'a uzanan) Rus şiiri (eski Rus şiiri-genel olarak Rus şiiri x 19., 20. yüzyılda yenilikçi hareketler -Mayakovski...) Genel olarak şiir-bilim! Geniş, ayrıntılı notlar alarak okuyorum. İlerde pek çok yazıya kaynak olabilecek. Şu aralarda da birkaç yazı yazmak zorunluluğunu duyuyorum.

Mektubunda çok önemli bir saptama var: "Fransız şiiri... Güzel, kabul. Türkülerin, türkülerimizin memelerinden süt emmeyi çok ihmal etmişiz"

Sentez bence, yerli kaynaklarla-modern şiir kazanımlarının buluştuğu yerde- İkinci Yeni'nin çıkmazı ikincide (o da yarı buçuk) saplanıp kalmasındadır. Takipçilerinin bir şey yaratma şansları ise hiç yok.

Aklıma gelmişken "Edebiyat Dostları"nın Kasım sayısı "Halkın Dostları"na ayrılmıştı, gördün mü? Muhakkak oku o sayıyı.(.....)

Rus Şiiri Antolojisi çıktı, daha bana gelmedi. Gönderilmesini istediğim dostlar arasında elbette senin adın başta yazılı. Öteki antoloji baskıdaymış. Dün Öner'den (o pırlanta arkadaştan) gelen mektuptan öğrendim. E. Aytekin tek satır yazmadı bugüne kadar. İki cilt 12.000 TL. olacakmış! Her ne ise, ben antolojinin yayımlanacak oluşundan büyük mutluluk duyuyorum. (Öner'in romanını henüz okuyamadım. Zaman nasıl akıyor!)

Antolojiden telifimizi normal olarak alabilirsek, Antalya'yla ilgili bir sıkıntımız kalmaz. Bakalım, hele bir çıksın.

"Bebeklerin Ulusu Yok" adıyla yayımlamak istediğim barış-savaş şiirlerine birkaç tane daha ekleyeceğim. Toplam 20 kadar şiir olacak. Militarizmin kafasına çalacağım.

Seçim sonuçları..... ANAP buralarda "Batı taraftarı" parti diye takdim ediliyor. Özal'ın Batı'daki tutucu Hıristiyan demokrat iş çevreleriyle ilişkisi fena değil. Bunu olumsuz bir şey olarak görmüyorum. Türkiye'nin kapitalistleşme (daha doğrusu kapitalistleşememe) süreçlerinde zorunlu bir aşama (ya da evre) olarak görüyorum Özal yönetimini-yöntemini. Gelecekte ne olacak? Kanımca militarizm gerileyecek. Sivil yönetim pekişecek. Sol seçenekler güçlenecek, ayaklarını

yere basacak. Yerel seçimlerde bu daha belirginleşecek. Bunlar "umut" sözleri değil. Ekonomik bunalım derinleşecek çünkü. Ama zaten dünya kapitalizminin genel durumu bu.... Benim önemsediğim Türkiye'nin laik Batılı bir ülke kimliğini daha belirgin kazanacak olması.. bunun kaçınılmazlığı. Bu arada sol seçeneklerin de derlenip toparlanma, güçlenme olanağı bulması. Tabii hepsi varsayım, hep birlikte göreceğiz.

Gelecek yaza birlikte olacağımıza yürekten inanıyorum. Bunun olmaması için bir neden kalmadı bence. Önce çocuklar, sonra ben. Bir süre belki gidip gelerek sürdüreceğiz. Sonra ülkemize yerleşeceğiz.

Birden zihnim yoruldu

Mektubu kesiyorum.

Hasretle kucaklıyorum. Tümünüzü.

Mektuplarını geçiktirme.. Bir iki satır, bir kart da olsa.

75

Çok Sevgili Metin,

Mektubunu (10.12.1987) yanıtlamayalı sanki bir yıl geçmiş. (Onu az önce, şu anda bulunduğum Amsterdam-Paris treninde yeniden okudum...) Paris'e 3-5 saatimiz var. Tren şu anda, adını bilmediğim, merak da etmediğim bir istasyonda duruyor. Ben kompartmanda, gidiş yönünde oturuyorum. Karşımda temiz giyimli (Fransız ya da Belçikalı) bir genç zenci kız, elinde bir kitap. Solunda iki genç Fransız (bir kız-bir oğlan) briç oynuyorlar. Akşam saat 19.10.. günlerden 16 Ocak Pazar. Mustafa Suphi Destam'nın Amsterdam ve Rotterdam gösterilerinde bulundum. Az önce de Arnem adlı bir kentte üçüncü gösteri başlamış olmalı. Ona kalamadım, Paris'e dönüyorum. Yorgunum, biraz hüzünlüyüm. Nedenli-nedensiz hüzünler. Misafir olduğum bir arkadaşın evinde videoda 3 Türk filmi izledim. "Hayallerim Aşkım ve Sen", "Ahh Belinda", "Sen Türkülerini Söyle" İstanbul'u kederle özlemişim. Sahnede Mustafa Suphi'ye söylettiriyorum bunu. Sis'ten bölümler okutarak. Aynı zamanda Sis'i bir sadeleştirme denemesi.

"Sarmış yine ufuklarını bir inatçı duman
Bir beyaz karanlık ki gittikçe yoğunlaşan"

Sabahleyin Öner'e telefon ettim. Ne iyi ne pırlanta bir çocuk. Telefondaki sesiyle insanı kucaklıyor.

Tren hareket etti.

Sana Sağmalcılardan, bir de Büyük Ada'dan buna benzer mektuplar yazmıştım.

Antoloji çıkıyor. Buna çok seviniyorum. Çok dizgi yanlışı olmamasını dileyerek. Yine de adı MODERN TÜRK ŞİİRİNİN İKİ YÜZYILI olsun isterdim. (.....)

Ahh Belinda'yı çok sevdim.

Hayallerim ve Aşkım da güzel

"Sen Türkülerini " de güzel ve "banal" yerler iç içe. Yine de iyilik ağır basıyor.

Mektubundaki dilinin tadına daha bir vardım, bu okuyuşumda.

"Ama daha dirimsel, canlı ve daha güzel bir dünyayı kurma yönünde insanı atılıma zorlayan ve hızlandıran bir biçimde" K. Burkay'ın şiiriyle ilgili bu cümleni anımsadın mı? "Hızlandıran" tanımı çok güzel burada.

Tren hızlandı.

Nedense (nedense değil, belli) "İnsan Manzaraları" geldi aklıma. Ve B. Cendrars'ın "Trans Sibirya"sı

Mektubunda alıntı konusunda söylediklerinde tümüyle haklısın. Alıntı hırsızlık olmamalı elbette.

Çalıştığın (belki de artık tamamladığın) şiirinden bölümler çok güzel ve sıcak.

Bence benzerlikten çok akrabalık var Cumalı'yla , Külebi'yle ve Kansu'yla.

M. C. Anday'ın önemli bir değinisini okudum "Çerçeve"de. Kafamı uzun süredir kurcalayan bir konu. "Görsel" "kültür"ün hayatımızı istila edişi. Bu nedenle okuduklarımız da aklımızda zor, ya da az kalıyor. Bir mektubu aradan zaman geçince bir daha okumak, bunun için çok ilginç. Bir de çok şiir okumalı... Dilin derinliklerine inmek, yüzeysel yaşamanın tehlikelerinden bir ölçüde kurtulabilmek için.

Belinda'daki kadın "Kimliğimi yok etmek istiyorsunuz" diyor... Bu aslında çağımızda herkesin sorunu. Karşı koymanın tek yolu şiir. Ve sadelik.

Epik şiire (benimkilerde) "organik" denir mi, bilmiyorum. Az çok organik olmaları doğal. Ama daha çok, ustalık denebilir. Ustalıkla organiğin buluştuğu yerde bence deha ürünü yapıtlar ortaya çıkıyor.

"Organik Şiir" başlıklı bir yazımı gözden geçirip bir yerde yayınlayacağım.[2]

Brodski'nin bazı sözleriyle (estetik ve ahlak ilişkisi) bir yazımı da bir yerde yayımlayacağım.[3]

Tümüyle ahlak ötesi (dışı) bir güzelliği anlamıyorum. En azından başkasına kötülüğü olmayan bir yaşama sevinciyle ilgilidir ve yine ahlak kavramıyla bir ilgisi vardır.

Ama bazen epik'ten bıktığım oluyor. İyisinden de. Ne de olsa kafayla fazlaca ilgili. Düşünülerek (düşüncenin çok ağır basmasıyla) kurulan şiir tehlikeler taşıyor. İnsan yüreğini, kişiliğini, sanatın özü olan özgürlük ve bağımsızlık duygusunu daraltan tehlikeler...

(Zenci kız, kitabını çantaya koydu, fermuarını çekti çantasının) Yanımdaki kız başını arkadaşının dizine koyup kıvrıldı. Ya da kıvrıldı,

başını arkadaşının dizine koydu. Sol eli, bir tablodaki gibi güzel. Hafifçe pantolonuma dokunan etekliği de hoş, sıcak bir duygu uyandırıyor içimde.)

Mektubuma dönüyorum. V. Tulyakova enfes bir insan. İnşallah karşılaşırsınız. Korotich[4] çok gençken (şimdi 50-55 yaşlarında olmalı) Nâzım'ın bir bakıma keşfettiği bir Ukraynalı ozan. Bir kere ayaküstü karşılaşmıştık. Rojdestvenski bence orta bir şair Yevtuşen-ko'lar kuşağından. Tanışmıyoruz.

(Benim Rus Şiiri Antolojisi bilmem eline ulaştı mı?)

"Yerde bir kilim
Kilimde huzur
Bağdaş kurmuş oturur"

Şimdi yine gözüme çarptı. Bence Nâzım'la da yakınlığı var. Ama bu, çok doğal. "huzur-oturur" uyağı bence Nâzım kaynaklı (Belki de yanılıyorum. Çok önemli olduğunu da düşünmüyorum bu tür yakınlıkların. Bunlar akrabalıklardır. Doğaldır)

Türkçeden koptuğumu hissediyorum. Türkiye'ye Türkiye'nin yoksul ortamına, ama yaşama ve dil zenginliğine dönmek istiyorum.

46 yaşında olmanın hüzünlerini duyuyorum. Bir daha belki hiç âşık olamayacak olmanın. Bir de daha hiç çocuk olamayacak olmanın.

Tren yine durdu.

Zenci kız öksürüyor.

Paris, demir ve taş yığını.. Oraya gidiyorum.

Birden metroya çarpacağım-kirli sarı, yoksul, sarsak.

Duyarsızlığın dünyasına.

İnsanın bir formül ya da işaret haline gelmesi. Bunu yıllar önce bir şiirimde yazmıştım.

Oysa öksürüyor insan.

Uyurken eli bir tablodaki kadar güzel olabiliyor.

Poetiquè Comparé'deki konferanslara bu yıl hiç gitmedim. Şiirim yaşanmadığı, üzerine matematiksel lafların edildiği bu yerlerden dehşetli sıkıldım. Şiir üstüne okumuyorum. Fransız şiirinden parçaları, yazarak, üzerlerinde düşünerek okumaya başladım. Böylece hem dilin, hem şiirin ara sokaklarına dalıyorsun.

1988'de mutlaka görüşelim istiyorum Türkiye'de. 3 şubatta, Ankara Yargıtay'da bekleyen davamın kararı açıklanıyor. O. İzzet

iyimser, umutlu, hatta kesin. Bakalım.

"Derin bir kuşkunun izini sürünce benzer edalı bir şiir belleğimi zorlamaya başladı" Bu da yine bir güzel, sapasağlam kurulmuş ve imge tadı olan bir cümle mektubundan. Türkçeyi böyle kurmak kolay değil. Yaptığım (yapmakta olduğum) nesir çevirilerinden de biliyorum bunu.

Yazacaklarım tükendi gibi. Kooperatifle ilgili birkaç söz: 88 başında 561.000 TL'miz olsa gerek. Öner, Varlık'tan alarak 100.000 TL gönderecek. Cem'de yakında "Türkiye Üzgün Yurdum." çıkıyor- bunu başka bir - iki kitap izleyecek. Oradan sana doğruca gönderttiririm. Sıkışırsan senin istemen de mümkün olur, ortak dostlarımız... E. Aytekin'le uzun bir telefon konuşması yaptık geçenlerde. Başka yerlerde de her an telifler olacak. Kaygılanman için hiçbir neden hiç değilse burada olduğum sürece yok.

Pasaport kontrolü.

"Sürgün" pasaportunu uzatırken insan her seferinde hafiften de olsa bir gerginlik duyuyor.

Zenci kız gözlerini kapattı; kollarını kavuşturmuş yüzü Van Gogh'un bir tablosundaki zenci kadın yüzünü anımsatıyor. Çok güzel (belki güzel değil) ama sevimli.

Solumdaki kız hafifçe doğruldu; arkadaşıyla usuldan konuşuyorlar.

Tren, peronundaki yağmur suları ışıldayan (ya da; peronu yağmur sularıyla ışıldayan) bir istasyonda durdu. Bu kez tam ad levhasının önünde benim kompartman: AULNOYE. Demek, demin gelen Fransız polisiydi. Paris'e 2 saatten az kaldı. İki Fransız delikanlısının gelmesiyle doldu kompartman, biraz koridora çıkacağım... Otur-maktan yoruldum. Sevgiyle. Özlemle.

1- *Tarihsiz mektup. Büyük olasılıkla 87 Aralık sonları ya da 88 Ocak başları*
2- *Bkz. "Adam - Sanat" sonra "Yaşayan Bir Şiir"*
3- *Bkz "Adam - Sanat" Sonra "Mekanik Göz Yaşları"*
4- *Vitali Korotiç*

76

(.....)

İşte benden de sana şiirsiz bir mektup. Oysa aklım fikrim şiirde...

Adam-Sanat'ın son sayısında Eliot üstüne nefis bir yazı var. Muhakkak oku. Ressam Munch'un güncesini de oku. (aynı sayıda)

"Bebeklerin Ulusu Yok"u tamamladım. Okuma günlerinde okuyorum. Bu bir epik denemeydi; memnunum, noktaladım. Aklımda büyük, yoğun şiirler var. Belki uzun bir zaman yayımlamayacağım artık, çalışacağım...

Etkilenme, öykünme, gönderme konuları açık. Hasan'a[2] mektubunda çok güzel şeyler var. Sıkıntımız karşılaştırmalı bir Çağdaş Türk Şiiri tarihi-incelemesi olmadığından. Benzer temalar, benzer biçimler, vs... Bazı kalın çizgiler var ki N. Kemal'den, Haşim'den, Fikret'ten bu günlere geliyor. Onların da Divan'da, Batı şiirinde ustaları var, vs..

Şiirlerini tek kitapta toplayacağına çok sevindim. Ben olsam ilk kitapla Hançer ve Lirik'i de ayırırdım. Düşündüğün adların ikisi de bana iyi gelmedi. Mektup Arkadaşları, Mektep Arkadaşları gibi bir şey. Ay Dolandı fazla yıpranmış ve romantik. "Sinanlara" belki olabilir, belki de fazla daraltıcı; aklıma şu anda o geldi. En iyisi şiirlerini taraman, bir dize pekâlâ kitabın adı olabilir.

Avustralya'yı çok seveceksin. Keşke Günsel'i de götürsen. Yol parası ödenirse, oradaki harcamalar bir sorun olmaz. Avustralya (Sydney) çok güzel. Arkadaşlar da. Oranın güneşine benden de selam edersin. Okyanus'a benim için de bak. Yüzemedim, içimde kaldı. Sen bir punduna getir, dal o sulara.

Şiir konusunda kafa yoruyorum. Her şeyin hakikisi (sahicisi) değerli. Sahtesi kötü. Toplumcu olmak ya da olmamak çok önemli değil. Sahici olmak önemli. Bir de toplumcuysan ne âlâ. Gerçi toplumculuk kavramını da tartışıp duruyorum kafamda. Hümanist olmak bana daha önemli görünüyor. Graham Green Katolik. Dostoyevski Hristiyan. İnsan acılarına daha derinliğine eğilebiliyorlar. Sosyalist olmak tarihin hareketliliği, dünyanın değiştirilebilirliği bilincini getiri-

yor.. bu önemli. Fakat determinizm kötü. Sanatı öldürür. İnsani bir durumu çok iyi anlatıyorsan başka insanlara da ulaşırsın. Şimdi zihnim yorgun. Fakat toplumculuk (ya da sosyalist gerçekçilik) kavramlarını çok iyi irdelemeli. Nice bireysel aşk şiiri var nice komünist şairin... Şiir bence, ideolojik kavram kategorilerine indirgenemeyecek kadar karmaşık, bireysel bir yaratı. Sahici, hakiki olmak önemli. Elimdeki, kafamdaki birkaç yazıya çalışırken, zihnim dağıldı şu ara. Felsefe, estetik, bilim (bilgi) kuramları alanında büyük eksikliğimiz var, hepimizin. Sorular, yeni soruları getiriyor.

İdeoloji çok arka plan bir olgu şiirde. Şiiri oluşturan pek çok başka etken var.. Şiir, şu ya da bu ideolojinin uyaklar ya da imgelerle yeniden üretilmesi değil. Daha karmaşık bir yapı. İnsanın mizacıyla, ses tonuyla, hayatın tümüyle ilgili. Dediğim gibi, uzun süre yayımlamamayı, sadece çalışmayı düşünüyorum.

Sevgiyle, özlemle.

Not: 3 şubat'ta hakkımızda devlet ferman edecek. Bakalım.

[1] *Ön sayfaları kayıp bu mektup büyük olasılıkla Ocak 1988 tarihli*
[2] *Hasan Varol*

Paris, 29.1.1988

77

Sevgili Kardeşim, Metin, Canım Ciğerim,

Az önce aldığım şu minicik kartının, ayaküstü yazılmış pusulaların beni ne kadar mutlu ettiğini bilemezsin. Bugün postalamak üzere birkaç satır karalayayım ben de.

Enver Aytekin net ve dost bir sesle, antolojinin çıktığını bildirdi. ve her ayın 10'unda biri gelsin, telifi alsın dedi... Kaç para tutacağını, kaç taksitte ödeyeceğini de mektupla bildirecek. Bilgin'lere yazdım, yanıt bekliyorum. Fakat bu durumda akla en yatkın olanı, bu parayı alıp olduğu gibi sana ya da Antalya'daki banka hesap numarasına göndermesi, yatırmasıdır. En akla yakını bence bu. Şimdilik Aytekin'in yanıtını bekleyelim. Herhangi bir sorun, pürüz çıkacağını sanmıyorum. Telif ne tutar, hesaplamadım. Sanırım ki **88** içinde kooperatif konusunu sadece bu çözümlemeye yeter. (E. Aytekin'e bir de Nâzım seçmeleri hazırlayacağım bu yıl.) Sana 4+8 takım antoloji gönderilmesini hem yazdım hem telefonla söyledim. ("Çerçeve" bana geliyor. Öner'e teşekkür borçluyuz. Fakat daha bilimsel yazılar da çıkmalı, sanırım çıkacaktır da. Onunki güzel, dostça bir tanıtma yazısı. Sağolsun. Metin, bu antoloji sen olmasan çıkmayacaktı. Sağol. Bin kez.) Başka nerelere antoloji gitmesi gerektiğini, mektup gelince yazacağım Enver Ağabey'e. Şen de bildir, aklına gelen , yararlı olabilecek kimseleri. Tabii yayınevine de çok yük olmamamız gerek; çok para, büyük yatırım.

Kartındaki nefis Antalya sokağına bakıyorum. Şurada bir buluşabilsek. (23'ünde bakalım ne denecek.) Türkiye'yi çok yakından izliyorum. Cumhuriyet'i günübirliğine yakın izelemek çok önemli. Tabii başka kaynaklar, dergiler, gelip gidenler. Özal yönetimi ulusal olmayan her şeyi temsil ediyor. SHP ummadığım bir enerji gösteriyor. Gelecek günler canlı, ilginç olacak. Bugün de öyle; ve halkın oğullarının, bizlerin, söyleyecek sözlerimiz var.

Broy'a bir yazı gönderdim. "Sanatsal Amaç ve Siyasal Bağlanma"[1] Adam'da Mart sayısında "Etik-Estetik İlişkisi" adında bir yazım

çıkacak.[2] "Organik Şiir"i tamamlayıp göndereceğim[3] Başka bir iki yazıyı daha. Şiirden çok, şiir üzerine yazılarda yoğunlaşacağım bu ara.

M. S. Destanı çok güzel oldu. Anlatması güç. Müzikli, renkli, enfes bir şey oldu. Halk Oyuncuları'nın, Ayşe Emel'in büyük başarısı ve Tahsin İncirci'nin. Kaset çıktı.[4] Önümüzdeki hafta gelecek bir arkadaşla Öner eliyle sana ulaştıracağım. Video filmi de çekilecek. Yeni dizeler yok. Şiirin müzik ve görüntüyle yorumlanışı, yer yer de eklediğimiz birkaç belgesel ya da "fictif" sahne var. Fikret'ten şiir okuması gibi, vb... Esas olarak şiirin akışı, görüntülenişi. Tükiye'de de inşallah olacak.

Tulyakova'nın anılarını çeviriyorum. Şu anda da bu kartı yazdığım masanın üzerinde. Enfes bir insan. Nâzım'ı elle tutulurcasına, capcanlı çizmiş. Nefes alıp veriyor Nâzım, inanılmaz bir şey. Tulyakova'yı göreceksin orada.[5] Harika güzel bir insandır. (.....) Tam gidiş tarihi ne zaman? (.....) Senin oraya gitmen oradaki arkadaşlar için bir şölen olacak.

(Avustralya'da enfes kadın giysileri var. Çok güzel şeyler.)

Kucaklıyorum. Sevgiyle, özlemle.

1- Bkz. "Mekanik Gözyaşları" Adam Yayınevi
2- Bkz. "Mekanik Gözyaşları" Adam Yayınevi
3- Bkz. "Yaşayan Bir Şiir" Adam Yayınevi
4- "M. Suphi Destanı"nın müzik kaseti
V. Tulyakova'da aynı tarihte Avustralya'ya davetliydi.

2.2.1988

78

Sevgili Metin,

Mektup trafiği karıştı. Önceki gün bir kart atmıştım sana, Antalya sokaklı kartına yanıt. Bugün 28 ocak tarihli çok sıcak, çok yalın, güzel mektubunu aldım.

Önce bir itiraf.. "Hançer ve Lirik"i doğru dürüst okumamışım. Bu biraz da, yeni şiirlerini eskileriyle birlikte yayımlamandan. "Kız ve Kiraz" ne güzel şiir.. Ne de güzel kitap adı olurdu. Kitabın masamda, tadına vararak okumak için bu kez kimilerine göz attım şiirlerinin; bir ad için: "Kar Aydınlığı", "Mavilik" senin şiirlerinin geneline yakışacak adlar. "Mavilik" sanırım kullanıldı. Ne güzel yakışırdı senin şiirlerine. Yeni kitabında yer alacak şiirlerin elimde olsa dizelerden ad çıkarırdık. "Sardunya Kokulu Köprü" olabilir. "Bir Mendil Gökyüzü" de olabilir.. hatta daha iyi, ama Ç. Altan'ın romanının adını çağrıştırıyor. Derim ki kendi dizelerini bir daha tara.

Antalya çevresinden yöresel bir ad da koyabilirsin kitabına: "Gülendost Kavakları" gibi. Bir köprüden söz eden şiirin vardı; o şiirini bulamadım. O şiirin adı da olabilirdi belki- (Az önce Y. Düşün'lere baktım, P. Celan'la ilgili şiirini de ben yeterince iyi okumamışım. İnce, güzel bir şiir. Tıpkı mektupaları bir daha okumak gerektiği gibi, şiirleri de bir daha, bir daha okumak gerek.)

Antoloji dün geldi! Birçok bakımdan önemli bu kitap. Ama ah! Dizgi yanlışları da olmasaydı. Sadece benim şiirlerimde toplam 8 hata var. Bu olay beni çıldırtacak. Nihat'ın romanında da "yağmalanmış aşklar" "yağlanmış aşklar" olmuş. Dizgiciler bildikleri Türkçeye çeviriyorlar sözcükleri, üslupları. Ama ya düzeltmen arkadaşlar, yayınevi sorumluları? Yeni bir iş çıktı şimdi; antolojiyi sırf bu amaçla baştan sona taramak.. yeni basımda hataları düzeltmek. Dün yazdım E. Aytekin'e bu işi. Bir başkasının (profesyonel bir düzeltmenin de) aynı biçimde okuması gerek. İki cilt, kafama düşmüş iki taş gibi oldu. Açıp

bir şiir okumaya korkuyorum. Öner'i kınamak da anlamsız, çünkü çocuk elinden geleni yaptı. Neyse, bu iş aramızda kalsın; düzeltmeye bakalım. (3000 basılmış kitap. Bence hızla tükenir. Sen de şu hata işine bir sıvan.)

(.....)

Oradaki ev, benim için, arada bir gelmekten daha çok önem taşıyor. Bunu zaman gösterecek. Ama dikili bir ağacım yok. Orada bir şey olsun. Gelmek kısmet olursa, daha uzun süreler de kalmak isterim. Bir yerden sonra, belki sürekli. Yani İstanbul'a arada uğrarım. Hepsi tasarı, kısmet. İstanbul'da sürekli yaşayabileceğimi sanmıyorum. Kuracağım iş ilişkilerine, özel yaşamımızın alacağı durumlara filan da bağlı. Barış'ı Antalya'da, o civarda bir koleje yerleştirirsek, neden gelip orada oturmayalım.

(.....)

"Sahicilik" "Kaldırımlar"ı ne güzel tahlil etmişsin. Kaldırımlar elbette yaşayan bir şiir. Önemli olan da bu. Evet. Bunu altını çizerek söylüyorum. Sahici, organik, yaşayan bir şey yazmalıyız. Yesenin neden var? Lorca? Çünkü nefes alıyor şiirleri, yaşıyor, sahici. Sahici bir hayatla, sahici bir güneşle, karla, yağmurla kavrulmuş, ya da ıslanmış şiirler. Bir şiirdeki yağmur sonsuza kadar yağıyorsa o şiir sahicidir; ya da güneş sonsuza kadar yakıyorsa. Bir de büyük ustalık, dil, şiirin pekiştirilmesi sorunu var. Bir de arka plandaki düşüncenin sağlamlığı. Bunun ötesi bence çok önemli değil.

Toplumcu ya da toplumcu olmamak çok önemli değil. Bizim karşı çıktığımız şairlerin çoğu, sahici değillerdi. Oynuyorlardı. İntiharı, yok oluşu, umutsuzluğu derin ve sahici yaşayan, yansıtan insana da canım kurban. Ama onlarla (ya da başka kavramlarla) oyuncak gibi oynamak kötü. İsmet, artık kavramlarla oynuyor. (Eskiden de biraz oynardı. Şimdi daha çok oynuyor.) C. Süreya kavramlarla oynuyor. Cansever'in dünyası çok sahici değildir. Ama Turgut Uyar'ın ki önemli ölçüde sahiciydi. Tümüyle değil, önemli ölçüde. Bu yüzden, sanırım en çok o kalacak, o şiirden. (...) Sâhiciliği bir ülkenin yazgısıyla buluşturabilen şairlere ne mutlu... Kendi türlerinde Yesenin, Mayakovski, Lorca, Ritsos, Nâzım, Neruda... öyledirler. Brecht, Eluard, Aragon gibi şairler de. Hem birey hem toplum hem ulusal hem evrensel boyutlar. Bireysel çerçeveyi aşamamış olanlar var. Dylan Thomas, Eliot (yine de D.Thomas'dan daha toplumsaldır.) Cummings, E. Pound, elbette Rimbeaud, Baudelaire vb... Sahici oldukları oranda büyüktür-

ler. Velhasıl, dediğin gibi, tartışmaya açık, çok yönlü bir konu.

Az bir şey yazacaktım, uzadı gitti. V.Tulyakova çevirisini sürdürmem, "ANKA" için çalışmam, fırsat kalırsa (sanmıyorum ya) antolojiye bakmam ve daha başka işler var.

Yazmış mıydım, birkaç yıl, sadece okumak istiyorum. Yunus'u, bazı Divan şairlerini, bazı Doğu klasiklerini ve bazı Batı klasiklerini. (Mevlana gibi) (Dante, Milton vs.) Çok iyi okumak, hatta ezberlemek istiyorum. Yunus'u ezberlemeye başladım. Yani ezberler gibi okumaya, bir şiiri yazarak, elli kere okuyarak. Türkçenin (bütün lehçelerinin) en büyük şairi (gelmiş geçmiş) olduğuna kuşkum yok.

Bir de özel yaşam. Mutlu değiliz. Olmak da galiba olanaksız. Anlatması uzun, gereği de yok. Bir kadın, bir erkek bir araya geliyor, deniyor ki birlikte olunacak, en yakın iki insan olunacak. Olunamıyor. Sadece uzlaşılmıyor. Ve aşınma başlıyor, sürüp gidiyor. Bu işlerden bıktım. Şartlarım elverse kesip atardım. Kesip atmaya da kararlıyım. Üzülmeye de değmez. Gerçekten değmez. Herkes kendi yolunu çizer, böyle düşünmek gerek. Çok uzadı. Sevgiyle.

Paris, 17.2.1988

79

Sevgili Metin,

Sözünü ettiğin dergilerde şiirlerini göremedim. Mart sayılarında çıkacaktır.

Dopdolu mektubunu bir daha okudum. Azıcık puslu şu öğle sonrası, azıcık puslu gözlerimle.

Bu mektuba başlamadan önce, mektup yazmak aceleye gelmemeli, sanat yapıtı gibi bir şey olmalı mektup, her sözcüğe özenilmeli, diye düşünüyordum. Ama bizim mektuplarımız, ister istemez, uzun olanları da, mektupla telgraf arası bir şey. Koşuş koşuş haberleşiyoruz. Hayatımız böyle.

Sabahları Tulyakova'dan birkaç sayfa çeviriyorum. Yaza bitecek. Çok güzel, çok önemli

Öğleden sonraları biraz okuyorum (gazete,kitap vs.). Sonra mektuplar. İşim varsa çıkıyorum.

Karımla seyrek görüşüyoruz. Sabah erken giderken uğurluyorum. Akşamları çok yorgun dönüyor. Haftada bir buluşup sinemaya gidiyoruz, dışarda bir şeyler yiyoruz. Paris ezici, büyük. Duygusal olarak da ezici.

Dostluk diye bir şey yok. Hırlaşmak için de, muhabbet için de. Her şey ölçülü, soğuk. Bu, aile içi ilişkileri de etkiliyor. Aşkı, dostluğu besleyen de biraz çevre değil mi? Ludmila'yı hep, Antalya gibi bir yerlerde (Antalya'da) altın sarısı saçlarını uçuşturarak yel gibi yürüyüp giden bir genç kız gibi düşünürdüm. Güneş, saçlarını daha da sarılaştıracaktı. Tanıştığımızda öyleydi de. Şimdi, sevdiğim gülüşü çok gerilerde. Bazen dipten yüze çıkar gibi oluyor. Genelde yorgun, küskün; saçlarının rengi uçtu. Zihni de karışıyor. Yine de söylediklerinde haklısın. Dirençli ve akıllı bir insan. Şartlarımız değişse, ilişkimiz de güzelleşecek.

Unutmadan yazayım, Broy'un gürültüsüyle bir ilgim olmadığını anlamışsındır. Orada yayımlanan yazıya çok emek verdim, üzerinde

çok düşündüm. Yazdıklarım, yapıtla ilgili. Bir de yazarın, yapıtı dışında eylemi var, her yurttaş gibi, bazen her yurttaşınkinden de daha ileri olması gereken (her aydın için geçerli bir sorumluluk). Bu ayrı bir yazı konusu. Bir de, anlamadığım bir şey oldu. A. Oktay Milliyet'te acayip bir yazı yayımladı. Glasnost'la Broy'un çıkışı arasında koşutluk kurdu. Bu ne saçmalık demeye kalmadan, Broy bu yazıyı (yaklaşımı) benimsedi. Şimdi bir fırsatta bir yazı yazmam gerekiyor. Çünkü bence, ahlak olarak, Stalin'den (Jdanov'dan) direktif almakla, Gorbaçov'dan, ya da bir başkasından direktif almak, etkilenmek vs. arasında fark yoktur. Kaldı ki, Türkiye'de gerçekçi sosyalist gerçekçi, devrimci (adı ne olursa olsun) edebiyatın hası, hakikisi, hiçbir zaman sekter olmadı ki. İşte Fikret, işte Nâzım, işte her şeye karşın gerçekçilik parantezinde saymamız gereken Orhan Veliler, işte A. Kadir ve ötekiler, işte A. Arif, işte bizler. Kişiyi ve toplumu her zaman birlikte düşündü bu insanlar. A. Oktay ne demek istiyor? Gorbaçov geldi, bizde de sosyalist gerçekçiler görüşlerini revizyona tâbi tuttular. (.....) Mutlaka bir şey yazmak gerekiyor. Çünkü bir ucundan bizi de bu işe bulaştırdılar.

Şimdi, mektubunu yeniden okurken aldığım notlara göre yazayım: Ahmet Köksal'ın o şiirini ilk gençliğimden beri severim. "İlk Aşk". Bu gibi yakınlıklar hep olur. Önceki gün N. Hikmet'in son şiirlerini okuyordum, karşıma nasıl bir dize çıksa iyi: "Bir mendil mavilik"... Güldüm kendi kendime, bunu Metin'e yazayım dedim. Sen "bir mendil" dedin ben "mavilik" dedim, meğer ikisi bir arada Nazım'da varmış. Kitabının adı güzel. Varsın beş yüz dize olsun, ama baştan uyar, dizgi yanlışı olmasın.

Antoloji beni ağlatacak kadar üzdü. Şimdi senin bulup yazdıkların da kafama balyoz gibi indi. Ve daha ne yanlışlar çıkacak kimbilir.[1]

(.....)

Son zamanlarda çok az şeye bu kadar üzüldüm. Bana bir bayram sevinci yaşatacak şey, neredeyse yasa dönüştü. Bir şiiri açıp okumaya korkar oldum. Çünkü neredeyse her şiirde hata var. Olacak şey değil. Dileğim, dediğini yerine getirmendir. Ben de buradan ilk fırsatta bir doğru-yanlış çizelgesi yapıp göndereceğim. Bunun dışında, bu çalışmanın özgünlüğüne ben de inanıyorum, kendi çapında bir şiir okulu işlevi görecek. Hem zevk tattırma, hem bilgi verme hem de sözünü ettiğin o büyük akışı sezdirme, kavratma anlamında.

(.....)

İmza günleriyle ilgili düşüncen için sağ ol. Ama böyle bir şey,

sanki, burada oluşumu perçinler gibi geldi bana. Gönlüm bunu istemez. Kendimi orada sayıyorum. Asıl en başta söylenmesi gereken de şimdiye kaldı, ama zaten öğrenmişsindir, Yargıtayın beraat etmem gerektiğini bildirerek kararı bozduğunu. Pasaport için O. İzzet Kök'e yeniden yazdım, ilgili herkesle görüşmesi için (ilgili ve yetkili). Aslında her an çıkıp gelinebilir artık. Fakat pasaportumu alarak gelmek isterim. Bu arada çocuklar bir süre daha burada okumuş olur, senin yürüttüğün konu bizi daha az zorlar. Çünkü gelir gelmez mali sorunlar çullanacaktır üstümüze. Bunu biraz ertelemekte yarar var. Bakalım, O. İzzet'in girişimlerinden ne çıkacak, önce bunu bir görelim. Elimdeki şu çeviri bitsin. Yaz ayları bakalım neler getirecek... Her durumda, çocukları gönderebileceğimizi kuvvetle ümit ediyorum. Açıkçası, benim özlemim de dayanılmazlaşıyor zaman zaman. Elli yaş diyorsun ya, onun yarattığı bir nostalji de ekleniyor öteki özlemelere. Geçip giden gençliğini, yitirdiğin (her anlamda) özgürlüğünü, ve hepsiyle birlikte de yurdunu özlüyorsun.

(....)

Yaşadığımız bu evde ve çevresinde Türkiye'yi anıştıran bir şeyler var, hatta çocukluğumu, çocukluğumdaki güneşli havaları. (Güzel bir akşam güneşi, karşıdaki bloku Batı'dan aydınlatıyor. Benim pencerem Doğu'ya açık, sabahları odam güneş içinde oluyor.)

Bir mektubu daha noktalarken, özlemle kucaklıyorum.

[1]- *"Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi"nin sonraki basımları dizgi yanlışlarından arındırıldı.*

23.6.1988

80

Kardeşim,

Nice güzel duygularla ve orada nice güzel duygular bırakarak döndüğünüzü biliyorum.

Telefonda seslerinizi duymak bir sevinçti. Sonra Melbourn'dan kartınızı aldım. Sonra Özen de yazdı.

Sevgili Metin, bu çorbadaki tuzumdan ötürü mutluluk duyarım. Bu işte bencilliğim de var yine. Çünkü seninle birlikte ben de bir kez daha gitmiş oldum oralara.

Bugünlerde mektubun gelir. Ama ben iki satır yazayım dedim. Zaten 26.5.88 tarihli mektubun, notların, önümde duruyor.

Gazetelerde yalan yanlış haberler çıktı. Aslında pasaport isteğimiz reddedilmiş oluyor. Ama, buyurun gelin deniyor. Ben bunu olumsuz yorumlamıyorum. "Suçsuzluğumuz" resmen onaylanmış demektir. Yani senin mektubunda da yansıyan kaygılara, sanırım pek yer yok.

Ben daha önce de yazdığım gibi, 89 başlarında (Nisan gibi) gelmeye kesin kararlıyım. Bu arada hem kendim hem çocuklar için pasaport isteminde de ısrar edeceğim. Nisan diyorum, şundan: maddi durum+ buradaki bazı çalışmaların sonuçlanması+çocuklarla mümkün olduğundan daha çok birlikte olmak. Ama bu arada onlar pasaport alabilirse (yani Türkiye'ye Haziran sonundan önce de gelme, ziyaret etme olanakları kazanılırsa) ben daha önce de gelebilirim.

Mektubuna, notlarına bakıyorum: Şu "içerde konukluğu" nereden çıkarıyorsun? Bir nedeni yok.. Ülkeden "izinsiz"(!) ayrılmanın bedeli böyle bir şeyi gerektirmiyor. Başka bir neden de bence yok. Ama elbette, erenlerin sağı solu belli olmaz. Ben psikolojik ortamı da (tantana yapmadan) gerektiğince hazırlayacağım.

(.....)

Yine mektubuna bakıyorum. "Ses" konusunda acele etmiş A.

Arif, ya da röportajı yapan konuyu derinleştirmediği için, yanlış anlamaya açık bir sonuç çıkmış. "Ses" dediğimiz şey A. Arif'in şiirinde çok önemli bir öge. Ritimler, uyaklar, iç uyaklar, ses benzeşimleri, sözcüklerin tek başlarına sessel değerleri; ve hatta koşukla (vezin) ilgili sessel öğeler önemli ağırlık taşır onun şiirlerinde.

"Organik Şiir"den sonra bir yazım daha yayımlandı: "Roman cümleleri ve Şiir". Görmeni isterdim. Başka yazı taslakları var notlarımda, zihnimde. Fakat zaman yok. Şu an doludizgin Vera Tulyakova'nın anıları üzerindeyim. Çok önemli bir kitap olacak. Başka hiç bir şey yapmaya vakit yok.

"Adam"da "Bebeklerin Ulusu Yok" çıkacak: Barış - savaş konulu şiirler toplamı.

Şiir yüreğimde kıpırdayıp duruyor.

Gece otomobille Londra'ya gidiyorum. Aziz Çalışlar'ı[1] görmeye.

İşte adresi; (.....)Yarın öğle treniyle'de Paris'e döneceğim. Cumartesi Hamburg'a gideceğim uçakla, Pazar Parise yine uçakla döneceğim. İş adamlarına döndük! Londra, bir dostluk ziyareti. Öteki de onun gibi bir şey. Aslında yorgunum. Duygusal ve fiziksel olarak! Göçmen ailesinin olanca sorunlarını yaşıyoruz. Çocuklar burada pekâlâ mutlu. Yeniden yerlerinden oynatmak, yeni ortam, yeni koşullar. Ama ülkemize dönüyoruz sonuç olarak. Yani, ne olursa olsun bizim olan yere.

İlk kez bir sağlık kontrolünde şeker, ürik asit, kolestorol gibi şeyler epeyce yüksek çıktı. Herhalde kaygı duyacak bir şey değil henüz. Yine de bir sinyal.

"Hiç bir şey umurumda değil diyorum.

Şiirden ve aşktan başka" Turgut Uyar'ın bu dizelerini çok severim. Ama, haydi, sıkıysa hiç bir şey umurunda olmasın.

Antoloji'yle ilgili en son "Gergedan"da aptalca bir yazı çıkmıştı. Zaman zaman da mektuplar alıyorum. Genç arkadaşlardan, dostça yakınmalar. Onları dostça yanıtlıyorum. Bir kaç ay önce Rıfat Ilgaz'ın oğlu telefon ederek babasının teşekkürlerini iletti. Bugün İlhan Berk'ten bir mektup aldım. Dizgi yanlışlarından, ilk şiirin adının düşmüş olmasından haklı olarak yakınıyor. Ritsos etkisi konusunda da, "onun şimdi de taklit ettiği ağababalarından söz etmeliydin" diyor. İncelikli, dostça bir mektup. ("Ağababaları" dediği, bazı Fransız şairleri, olsa gerek (S.John Perse, R. Char vb.) İlhan Berk'i dostça yanıtladım ben de. Şiire gerçekten gönül vermiş herkesin başımın üstünde

yeri vardır. İlhan Berk de kuşkusuz bunlardan biridir, herşeye karşın, ve her şeyin ötesinde. (.....)

Çok sevgiyle, sevgili, can kardeşim.

Günsel'e çocuklara çok sevgiler Babam'lar buradaydı. Babam pek çok güzel bir insan. Ayşe Kilimci'yi ara. Harika bir insan.

[1] *Aziz Çalışlar rahatsızlığı nedeniyle Londra'daydı.*

Paris, 6.10.1988

81

Çok sevgili kardeşim,

Mektupların, kartların topluca önümde duruyor. Bu akşam telefonla arayacağım seni. Yine de bir kaç satır yazayım istedim.

Her şeyden önce Tülay'ımızı kutlarım. Ne güzel bir genç kız olmuş, zaten hep güzeldi. Umut'la Nazım'ın yüzleri yarım çıkmış, ama ikisi de zımba gibi delikanlılardır, biliyorum. Seni, Günsel'i de kutlarım. Bir evlat yetiştirmenin ne olduğunu artık biliyorum. Tülay'a yürekten mutluluk diliyoruz. Bizim de konuğumuz olurlar, Paris'e yolları düşerse.

Amsterdam'a elbette gelirim, seni görmek için. Birçok dostum var Hollanda'da. Onları görmeye de vesile olur. İnşallah bir terslik olmaz. Bir musıbet çıkmaz, gelişini engelleyecek....

Tahlille ilgili haberin bizi sevindirdi, yüreğimizde hep bir kaygı çünkü.

Çocukların pasaportlarıyla ilgili haberi telefonda söylemiş miydim? Artık rahatça seyahat edebilecekler, gelip gidebilecekler. Bu, benim sürgünümü büyük ölçüde hafifletti. Öte yandan da hasretimi koyulaştırdı. Neyin hasreti, deme. Tanımı yok bu işin.

Günlük yaşamım, bir "ev cini" olarak sürüyor. Yalnızlık iyi, fazlası kötü. Çeviriyi bir an önce bitirmeye uğraşıyorum. Kitaplaşmadan önce bir gazetede de yayımlanacak. Kasım ortalarına doğru bu işi tamamlamış olacağımı sanıyorum. Harika bir kitap, çok ses getirecek. Ama benim de son çevirim olacak. Bu işten yoruldum, hem de zaten yeter artık. Bir dizi kitabın altına çevirmen olarak imzamı atmış olmaktan mutluyum: Çehov-Tüm Oyunlar/Gorki-Yaşanmış Hikayeler/ Puşkin- Bütün Hikâye ve Romanları/ Lermontov- Seçilmiş Şiirler/ Çağdaş Rus Şiiri Antolojisi/ Birçok dünya şairinden bir büyük kitap oluşturacak kadar şiir (Bunları Kardeş Türküler yeni basım olarak yayımlayacağım) / Nazım'la ilgili iki kitap, Fevralski ve Babayev/ Bir

Mayakovski biyografisi- daha yayımlanmadı[1], Türkiye'deyken çevirmiştim/ ve belki çevrilmese de olabilecek bir kaç kitap daha, Turgenyev'den bir roman, vs. Böylece bu işi noktalamış oluyorum, Nazım'la ilgili bu önemli kitapla. Bir gün belki, (kısmet olursa), Puşkin'in şiirlerinden Lermontov'unkiler gibi bir küçük, fakat iyi çalışılmış seçmeler yaparım, ama zevk için ve belki bir tatilde, bir güzel zamanda. Sonra hayatımın bu defteri kapanmış olacak. (Rus Şiiri Antolojisi'nde Yesenin, Blok, Mayakovski vb. şairlerden yaptığım çeviriler bana yetiyor. Puşkin dışında bir başka Rus ya da başka ülke şairinden bir şey çevirmek istemiyorum artık. Belki bir Attila Jozsef yapacaktım, ama tadını kaçırdılar o işin. A. Jozsef de yaptığım kadarıyla Kardeş Türküler'imde kalsın.)

Vera ile haberleşiyoruz. Türkiye'ye gelmesini ben de istiyorum. Belki gelecek yılın fuarına olur. Kitap ancak Aralık-Ocak aylarına yetişebilir sanıyorum.

Kitaplardan açılmışken: "Bebeklerin Ulusu Yok" yayımlandı Adam'da. Bu kitabımı "epik" şiirlerim alanında başarılı bir ürün sayıyorum, önemsiyorum açıkçası.

Türkiye'ye dönünce.... Amsterdam'da konuşacağız inşallah, ama yine de yazayım birkaç satırla. Bir kere, şu "ev cini" yaşamından usandım. Gün içinde de insanlarla birlikte olayım istiyorum. Ya bir gazetede, ya bir yayımevinde beni sıkboğaz etmeyecek bir iş bulmalıyım. Şiir ve başka şeylere ayıracak zaman nasıl olsa bulurum. Hayatla ilişki içinde daha da iyi olur. Çok yolculuk etmek istiyorum, yurdumuzda. Aile babalığı sorumluluğum da hem artacak, hem hafifleyecek. Küçük kızım bebek değil artık.

Paris'te bir kaç zaman (89 baharına, belki yaz başına) kadar kalacak olmamda başlıca dayanağım, Barış'ın varlığı, ona destek oluşum, onunla karşılıklı sevgimiz. Dersleriyle ilgileniyorum, konservatuarına götürüp getiriyorum. Eğitimine, kişiliğine, bu dönem, belki her zamankinden çok katkıda bulunayım istiyorum. Bu, ikimiz için de bir gereksinim ve mutluluk.

(.....)

Sevgiyle, özlemle...

[1] *Bkz. Düşün Yayınları*

Paris, 16.3.1989

82

Sevgili Metin,

Mektubun yine düğün dernek gibi geldi...
İki şeye hüzünlendim. Biri senin Eylül 74 tarihli mektubun[1]
Öteki benim "Laçkalık" adlı yazım...
Mektup sendendi, senin ses tonun, tanıdığım Metin... Ama sanki bir başkasına yazılmış. Böyle bir duygu uyandı içimde... "Laçkalık" adlı yazımı da sanki bir başkası yazmış. O yazıyı çok iyi anımsıyorum, kendi ses tonumu biliyorum, ama ne sular akmış köprüler altından...
74,75,76,77..."Militan"ın yayımlanışı... Nihat, Defne. Sonra Semra. Antalya'ya gelişlerimiz. Hepsi bir düş oldu. Şimdi artık şiirlere yansıdıkları kadar var. Bir de dergi koleksiyonları, mektuplar...
Yaşlılık alametleri mi? Niye olmasın! Bir de hayatın kesintiye uğrayışları. Bu insanı yoruyor. Zaman kavramının (olgusunun) göreceliği. Bir tek saniyeyi sonsuz, sonsuzluğu bir tek saniye gibi yaşayabilme konusu. Yoğunluk duygusu. Bu duygu olmadan yaşamanın bir anlamı yok ki. Elimizden en çok alınan duygu, belki de bu. Şurada yaşadığım beş buçuk -altı yılı yaşamam gerekiyor muydu? 80 başlarında hayatım bir düzenlilik kazanmıştı. Yayımevindeki işim, karımla ilişkimiz, çocuğumuz. ("Avşa Günlükleri"nde yansıyan dinginlik.) Sonra her şey bombok oldu. Hapishane sonrasındaki hayatımız (benim ve karımın, ve çocukların da) yukardan aşağıya yuvarlanan bir taşı andırıyor. Durup düşünmeye bile fırsat yok, nefes almaya fırsat yok. Ve yapılan işler ise, incir çekirdeğini doldurmaz, yapılabilecek olanların yanında.
Türkiye'ye gelmek, yitirilmiş bir yoğunluğu yeniden bir ucundan yaşayabilme duygusuyla, "hayatın kırılan parçalarını toplamaya çalışma" duygusuyla ilgili. Bana pasaport verilmiyor. Verilmeyecek. Bu anlaşıldı. Fakat kararımda değişiklik yok. Aile ile ilgili sorunu çözmek ise güç. Ludmila'nın haklı soruları, sorunları. Çocukların okul durumu. Maddi sorunlar. İstanbul'da mekan meselesi. Bunlardan bağımsız, ama

bunları çok etkileyen duygusal sorunlar. Ya da bunların çok etkilediği duygusal sorunlar... Epeyce güç konular... Ludmila'nın ve çocukların tatili Temmuz başında Antalya'ya gelebilme şansı (bir kazaya uğramazsam, benim de katılmamla) bu tarihte olacak... Bir ay kadar kalabiliriz orada... Sonra bir süre de Ege'ye doğru uzanmak. Bu yorgunluklar başka türlü geçmez çünkü. Ama bu yazdıklarım da bana hayal gibi geliyor henüz... Temmuzda, lüks olmayan bir yerlerde kalabilme imkanımız olur. Asıl önemli olan da, sizlerle, dostlarla birlikte olabilmek.

"Yorum"da senin, Vera ve U.Baran'ın birlikte çok güzel bir fotoğrafınız vardı. "Yorum" sana geliyor mu? Akıl edip de kesip göndermediğim için bu fotoğrafı sana, üzülüyorum. Belki de vardır sende? Bir direğe yaslanmışsın. Vera ve Umran arkada basamaklarda oturuyorlar. Ludmila, "Metin yine bir romantizm yaratmış" diyordu...

"Örümcek Kadının Öpücüğü"nü görmüştüm. Senin de görmüş olmana sevindim.

Düzenlenen paneller, oradaki dayanışmanız, her şeye karşın çok güzel, sıcak, insanı insan yapan şeyler. Reha Hanım'la ilgili satırlarına duygulandım ve sevindim.

"Yeni Düşün"de canımı çok sıkan yazıyla ilgili bir şey yazdım sonunda. Bu gün "Varlık" dergisine göndereceğim. O yazı sadece benim kişiliğimle ilgili değildi. O dergide sinsi, kötü bir saldırı var bizim inandığımız, savunduğumuz değerlere karşı. O çocuk bir oportünist, kaypak, kötü biri. Yaptığı görüşmelerle, Adam Sanat'ta M. Doğan'ın şiir değerlendirmeleriyle, buna benzer şeylerle birlikte okunduğunda, bu anlaşılır. Kötülere meydanı bırakmamak gerekir[2] Senin için, Bekir için, Nihat için, başka arkadaşlar için yazdığım yazılarda taşıdığım duygu buydu. Ama arkadaşlarımın beni bazen yalnız bıraktıkları oluyor. (M:Suphi Destanı'na koro halinde saldırıldığında da, başta "Sanat Emeği"ndekiler olmak üzere, yalnız bırakılmıştım arkadaşlarımca... Kendimi kendim savunmak zorunda kaldım sonunda ve ağızlar kapandı.)

"Sanat Emeği" benim hayatımda bir hatadır. Bunu "Edebiyat Dostları"na yanıtımda yazdım. Orhan'ın[3] yanıtında sevimsiz şeyler var. Bunlar benim için şaşırtıcı da değil... (Barış'ın[4] yanıtı, dediğin gibi. "Edebiyat Dostları" da senin tanımladığın gibi bir dergi. Üslupları kötü. Yanlış şeyler söylüyorlar. Ama önemli doğrulara da değiniyorlar. Samimiler. Kariyerist değiller. İyi yetişmiş, solcu burjuva çocukları diye nitelenebilir... Nereye gidecekleri henüz belli değil, ama uyarıcı,

düşündürücü bir yanları var.) (En dürüst, içten, sağlam yanıt, dergi hakkında onun gibi düşünmesem de, Turgay'ınki...)[5]

Kendim ve şiirlerim üstüne çokça düşünüyorum son zamanlarda... Belli bir yaşa gelmiş olmak, bir durum değerlendirmesi yapmak zorunluluğu... Kendimi yenilemem gerektiğini duyumsuyorum... Epeyce bir zamandır... Belki 80 başlarından bu günlere.

"Kızıma Mektuplar"ı hayatımın acılı bir dönemini yansıttıkları için seviyorum, değerli buluyorum. O şiirler başka türlü olamazdı.

"Bebeklerin Ulusu Yok" daha önceki epik çalışmaların (M.S. Destanı, Dörtlükler, İ.B.Yurttaş Aranıyor) sonuncusudur. O kitaptaki kimi şiirleri, ve genel olarak bir kitap bütünlüğüne yayılmış, bir "düşünce" çevresinde oluşturulmuş şiirler olmalarını önemli buluyorum.

"Eski Nisan"daki "Eski Nisan", "Geçmiş Yaz" gibi şiirleri, geleneksel lirizmle, halksal, modernist ögelerin bir buluşması olarak anlamlı buluyorum... Yine o kitaptaki "Akşamüstü Bir Kahvede", "İneklere Övgü" gibi şiirleri yeni konusalların kapısını zorlamak gibi düşünüyorum...

"Türkiye Üzgün Yurdum"daki şiirlerden, "Unuttum Nasıldı Annemin Yüzü", "Her Şey Şiirdir", sözünü ettiğim geleneksel lirizmle ilgili şiirler. N.Fazıl'dan, Tanpınar'dan, Dranas'tan, bir dönemin Dağlarca'sından vb. benim kişiliğime uzanıp, ve bu anlamda bir bakıma yeniden üretilen şiirler... Aynı kitapta, kitaba adını veren şiir, "Sofya'da Devrim Müzesini Gezerken", "Strati Korakas'a Mektup" gibi şiirler, "Yıkılma Sakın"dan, "Ne Yağmur.. Ne Şiirler"den, daha yalınlaşmış, nesnelleşmiş olarak gelen bir çizgi.

Bütün bu kitaplarım sanki hiç yayımlanmadı Türkiye'de... Hiç biri hakkında tek bir ciddi eleştiri, değerlendirme yazısı çıkmadı. (2000'e Doğru'da "Türkiye Üzgün Yurdum"la ilgili küçük bir not dışında.) Gerisi, ya pek de anlamlı olmayan bir kaç övgü sözü, ya da "Ed. Dostları"ndaki satışmalar, "Yeni Düşün"deki küfür.

Türkiye'de edebiyat ortamında olanları az çok sezinleyebiliyorum. Fakat açıkçası, eskisi kadar dert edinmeyeceğim kendime bunu. Yazmak istediklerimle uğraşacağım daha çok. Yukarda saydıklarımdan, daha önce yazdıklarımdan uzak olmayan, ama daha yoğun, daha sağlam örgülü, daha sık dokulu şiirler... "Eski Nisan" için, "gençliğimin son kitabı" derken, söylemek istediğim buydu. "Bebeklerin Ulusu Yok" da bir epik çizginin son kitabıdır, yayımlarken bunu da biliyordum. Ama Türkiye'de bir şaire bütünlemesine, bütün zamanlarını değerlendirerek, geleceğini kestirmeye çalışarak

bakabilen bir eleştiri zihniyeti, yöntemi, anlayışı ne yazık ki yok. (Fırsatçılıklar, yağ çekmeler, gençlerin yaşlılara yaranma çabaları, ya da kariyeristçe, cahilce küfür.)

(Sana yazılan mektuba göz attım bir daha şimdi, "turunçgiller"den söz eden okur mektubu. Birden Abdülkadir Bulut tüttü burnumda. Ne büyük, ne büyük bir kayıp oldu bizler için, Türk şiiri için, her şey için.)

Vera'nın kitabı sana ulaştı mı bilmem? Ali Uğur, kötü bir kapakla çıkarmış önce, 1000 kadar, sonra doğru dürüst bir kapak resmiyle yeniden basmış. Elimin altında, redakte ederek okuyorum şimdi. Gazeteye göz atarak, ya da kulaktan dolma bilgiyle kötüleyenler, kitabı okurlarsa ne diyecekler, merak ederim. Bence, Nazım Hikmet hakkında yazılmış en önemli, ve tek kitap. Vâlâ Nurettin'in- ki, kuşkusuz, önemli, ve Mavi Gözlü Dev. Ötesi (benim çevirdiğim Babayev de içlerinde olmak üzere) en çok lise, hatta ortaokul öğrencisine seslenebilecek kitaplar, ya da fırsat düşkünlerince yazılmış ıvır zıvır. Bu kitabın algılanış düzeyi de, bence (önsözde biraz değindim buna) Türkiye'nin entellektüel düzeyinin bir aynası olacak. 1960 başlarında yayımlansa, ben de dahil, belki hepimiz kızacaktık Vera'ya, bilmiyorum.

Sözü belki çok uzattım yine. Paris'te (ve bizim buralarda) bahar. Kızlarımız kendi aralarında hırlaşsalar da, ayrı ayrı iyiler. Bir kız evladı kocaya vermek kavramına karşı henüz bir vahşiliğim var... Ama senin damat belliki nitelikli bir çocuk. Buna çok sevindim. Yazısını göndermen iyi oldu. Ve İngilizler, gerçekten de, romantik, iyi insanlardır. Almanların ve Fransızların en iyi yanlarının sentezi oldukları söylenebilir, diye düşünüyorum. Londra'yı, İngilizleri her zaman ilginç buldum.

Sevgiyle, dostlukla, özlemle.

1- Bu mektup için bkz. M.Demirtaş bölümü.

2- Bu konu için bkz.("Yeni Düşün" dergisi sorumluları ve "genç biri" üzerine) ("Yaşayan Bir Şiir")

3- O.Taylan

4- B. Pirhasan
T.Fişekçi

Paris, 24.5.1989

83

Sevgili Metin,

1974 tarihli mektup, beni düşündürdü, hüzünlendirdi. Hayat biraz da oyun gibi, şaka gibi, öyle mi? O günden bu güne neler yaşandı? Bütün bu yılları hak ettik mi? Bilmiyorum. O mektup beni neden hüzünlendirdi? Her şeyin tıpatıp aynı oluşundan ve yine de aradan 15 yıl geçmiş oluşundan... Sanki şimdi, bu günlerde yazılmış bir mektup gibi, ama yine de on beş yıl geçmiş. Bir başka deyişle, on beş yıl gerçekten geçti mi? 47 yaşında biri gibi duyumsamıyorum kendimi. Bu duygular nereden geliyor? Belki de bize gençliklerimizi hakkıyla yaşattırmadıklarından, doyasıya, dolu dolu, sürekli bir şey olamadığından hayatımızda. Benim için kesinlikle böyle bu...

Şiir konusunda da kederliyim. Yapabileceğimi tam olarak yapamadım gibi geliyor bana. Bundan sonra ne yapabileceğim konusunda da, açıkçası, bir fikrim yok.

Yeniden 1974'te olmak... Çok fazla bir şey değişmezdi. Yine aşağı yukarı aynı şeyleri yaşardım. Bir başka deyişle, hiçbir şeyden pişman değilim. Ülkemin ve kendi kişisel yapımın yazgısını yaşıyorum. 70'li yıllarda da iyi şiirler yazdığımı düşünüyorum.

Her ne ise... Yeni bir dönem, yeni bir kitabın yeni bir sayfası açılıyor. Her kitabı, her sözcüğün tadını çıkararak okumak, her dostluğu, her sevgiyi öylesine yaşamak, tadını çıkara çıkara. Telaşsız, içten dikkatli, bilinçli... Ve olabildiğince alçakgönüllülükle.

Türkiye'de çok büyük şeyler henüz yapılmıyor. Bizler de her halde yapamayacağız... Bu nedenle, gurura, gösterişe gerçekten gerek yok.

Türkiye'ye geleceğime elbette seviniyorum. Kaygılarla, üzüntülerle, gerginlikle dolu bir geliş de olsa. Türkiye'yi yaşamanın yanısıra, bu kez dikkatle izlemek, gözlemlemek istiyorum. Yüzleri, konuşmaları, her şeyi... Halkı, aydınlarımızı, dostu, düşmanı, herkesi... Dünyada olup bitenlerle birlikte düşünüldüğünde, Türkiye'nin belki elli yıllık bir zamana daha gereksinimi var, uygarlaşabilmek için... Ama bu durup

dururken olmayacak, Bizlerin çabalarının da bunun gecikmesinde ya da daha erken olmasında katkısı olacak. Geriye gitmelerle de olsa, uygarlaşma sürecinin sürdüğünü düşünüyorum. Türkiye kimliğini arıyor. Henüz bulabilmiş değil... Akdeniz, Kafkasya, Balkanlar ve Yakın Doğu arasında bir yerde bu kimlik... Oluşmasında, bizlerin şair olarak katkılarımız ne olabilir? Türkiye'de, şu dönemde, bir şairin kendine bu soruyu sorması gerektiğini düşünüyorum. (Çünkü bu, aynı zamanda bizim kendi kimliğimiz de demek.) Kendilerini Batılı şair ya da İslam şairi vb. gibi tanımlayanları eksik buluyorum. (Yanlışta olmak, ayrı konu.) Oralardan büyük bir şiir çıkacağını sanmıyorum. Türkiye'nin şairi olmak, günümüzde, güç, ama heyecanlandırıcı bir şey. Yazdığımız her satırı tek tek yargılayabilmeliyiz. Şimdiye kadar yazmış olduklarımızdan söz ediyorum. Türkiye'nin kültür, dil, duygu vb. birikimlerini alçakgönüllülükle, dikkatle bir daha taramak, üzerlerinde düşünmek. Gösterişe, güncele pirim vermeden. Yazdığımız şey bizi, kendimizi yüceltiyor mu, hayat ve ülke hakkında biraz daha bilinçlendiriyor mu? Yoksa boşuna söylenmiş, güncelde yitip gitmiş cılız sözler midir? Kendi payıma, bütün şiirlerime böyle bakabilmem gerektiğine inanıyorum. (Megalomaniye de, karamsarlığa da kapılmadan, aklın, kültürün, zevkin yardımıyla.) (Güncelde yitip gitmeye zorunlu, ya da zaten yitip gitmiş pek çok cılız söz söylediğimi biliyorum...) Yazdıklarım içinde iyi, özgün şeyler olduğunu da sanıyorum... (Bunları kısmet olup buluştuğumuzda çok konuşacağız, Sözgelimi, yaklaştığın bir tür lirizmin, seni çok önemli yerlere götürebileceğini düşünüyorum. Bir koşulla: Daha soluklu çalışmaya yönelmek koşuluyla. Bu lirizmi, bir destan boyutunda işleyebilmek gibi...)

27 Haziran Salı günü buradan saat sabah 9.15'te hareket edecek olan uçak (Air-France), kısmet olursa Türkiye saatiyle 13.25'te beni İstanbul hava alanına indirecek... Birkaç gün sonra burada bir basın açıklaması yapacağım. Fakat gün ve saati bildirmeyeceğim. Bunu sadece yakın dostlarıma, ve gelişimden bir süre önce de yine bazı yazar arkadaşlarla az sayıda gazeteye bildireceğim. Gelişimin sakin, gösterişsiz olmasını istiyorum. Çünkü herhangi bir kahramanlık meydan okuma, vb. değil bu. Bir takım riskler söz konusu olmakla birlikte, hakkımda şu anda gelmemi engelleyecek bir mahkeme kararı bulunmayışının, ve bir de dünyanın da Türkiye'nin de gidişinin kaçınılmaz olarak demokrasi yönünde olması gerektiğine inancımın sonucu... Doğal, olağan bir davranış. Hiç haber vermemek, çeşitli bakımlardan,

hem yanlış olur, hem de yanlış anlaşılabilir. Fakat orada arkadaşlarla karşılaşmanın (tabii, bu mümkün olursa, yani alınıp bir yerlere götürülmezsem) elden geldiğince gösterişsiz, olağan olmasına çaba göstereceğim. Dışarda şunca sürgün ve içerde şunca mahkûm, tutuklu varken, başka türlüsü ayıp ve anlamsız olur. Mümkün olsa, pasaportumla, burada bir açıklamayla yetinerek, sessizce gelebilmeyi yeğlerdim. Yazık ki bu mümkün olamadı. (Son anda bir mucize olmazsa, ve herhalde olmayacak artık.) Bir tutuklanmayı göze alarak, bir tutuklanmaya meydan okuyarak, mahkumiyeti göze alarak gelen, gelmek isteyenlerin durumu kuşkusuz ki farklı.

Benim ülkeye dönüşümün de sadece kişisel bir şey olmadığını, ister istemez siyasal bir anlam da taşıyacağını biliyorum. Fakat bunun abartılmasını istemiyorum. Çünkü gerçeğe aykırı olur. Türkiye'de antidemokratik yasalar ve uygulamaları yürürlükteyken, yurtdışında yurttaşlıktan çıkarılmış onca insanımız varken, benim bu dönüşüm belki anlamsız bile kaçacak. Fakat ne yapayım ki benim kendi kişisel gerçeğim, bunu gerektiriyor...

Çocuklar Temmuz başında (3 Temmuz) gelecekler. İstanbul'da fazla oyalanmadan, birlikte ya da yalnız onlar, bir tatile mutlaka çıkılacak... On-on beş Temmuz arasındaki günlerden biri diye düşünülebilir belki, başlangıç tarihi olarak. Bütün bunlar bana şu anda (tahmin edebileceğin gibi) düş gibi geliyor. Gelişmelere göre, bu konuyu yine yazışır, kesinleştiririz. Çok sıcak da olsa, Antalya'ya gelmeyi, seninle, sizlerle birlikte olmayı, doğrusu, isterim. (.....)

Daha güzel şiirlere ve daha yoğun yaşamalara... Vaktimiz olduğuna, iyi şeyler yaşayacağımıza inanıyorum.

Sevgiyle, kardeşçe, özlemle.

İstanbul,18.11.1989

84

Sevgili Kardeşim,

Az önce telefonla konuştuk. Sıcağı sıcağına mektubumu da yazayım dedim.

Çalışma evime yerleştim sayılır. Isınma, ışık sorunları var. Birincisi parayla ilgili. Kat kaloriferi bu sorunu çözümler. Şimdilik olanaksız. İlerde de düşünmüyorum, çünkü burası geçici bir mekan olacak benim için. Belki daha küçük (110 metrekarelik bir yer burası), fakat bol ışıklı bir yer edinene kadar.

Geçici de olsa, önemli bir yaşama alanı bu. Dün gece sabaha karşı uyandım Osmanbey'deki evde. Bir daha uyku tutmadı. Oradaki uyku, aile, ev atmosferinden kalkıp buraya geldim... Okudum, kendimle ilgili şeyler yaptım, kafa dinginliği içinde. Yaşama düzenimiz henüz oturmadı, fakat oturacak. Biraz daha enerji gerektiriyor. Kitaplarım, giysilerim, her şey burada... Cağaloğlu'nda vb. işim olmadığı zaman, buradayım. Akşamüstleri genellikle öteki evde oluyorum. Birlikte yemek yemek, çocuklarla ilgilenmek için. Geceleri genellikle oradayım. Geç saatlere kadar çalıştığımda, ya da arkadaşlarla bir yerlere çıktığımda, burada kaldığım da oluyor. Şimdilik böyle bir düzen, ve evler yakın olduğu için oldukça da iyi işliyor.

İş konusunda somut bir sonuç yok henüz. Fakat en geç yılbaşına kadar düzenli bir gelirim olacağını sanıyorum. (Ya bir gazete, ya bir belediyede danışmanlık, ya tiyatroda bir iş, bakalım)

Şimdi senin "atölyedeyim" sözünü anımsadım ve utandım biraz. Daha rahat, daha kolay bir iş bulamayışının üzüntüsünü duydum. Yaptığımız (ne yazık ki en az yapabildiğimiz) asıl işimizle, şiir işçiliğiyle geçinemeyişimiz, başka şeyler yapmak zorunda oluşumuz ise, ne acı.

Bir kaç gün önce Adana'daydım. Şaşılacak kadar güzel, modern bir kitabevinin (bu anlamda Adana'nın tek kitabevinin) düzenlediği imza günü için. Onlara bu işi şiir-dinletisi-söyleşi olarak örgütlemele-

rini önermiştim. Öyle oldu ve çok iyi oldu. Tertemiz bir salonda iki yüz kişilik bir topluluğa (Cumhuriyet muhabiri 50 kişi diye verdi haberi, kendisi de orada olduğu halde, her nedense) şiir okudum. Bazı gençler benden şiirler okudular. Çok güzel bir dinleti ve söyleşi oldu. Giriş de ücretliydi (1500 Tl) ve bu herkes için bir yenilikti. (Biletlerden birini anı olarak saklamak üzere aldım.) Kitabevi sahibi arkadaşın (M.Düz) arabasıyla Tarsus, Mersin, Narlıbahçe, Silifke, Konya üzerinden geze konaklaya döndük. Kitabevi sahibi arkadaş Ankara'da kalıyor. Ben Konya- Ankara arasında bir gece otobüsüyle İstanbul'a döndüm. Yorucu, fakat çok güzel bir yolculuk oldu bu Güney yolculuğum. Adana ve tüm oralar pırıl pırıl, gözü rahatsız edecek kadar keskin bir ışıkla doluydu. Ömrümün geri kalan bölümlerinin mümkün olduğunca çoğunu Güney'de geçirme düşüncem daha da güçlendi, kesinleşti.

Bu şiir dinletisi-söyleşi-imza günü buluşmalarını Türkiye çapında yapabilsek! Her köşe bucakta bizleri seven, bekleyen, bu buluşmalardan çok mutlu olacak insanlar bulunduğundan kuşkum yok.

Şimdilik bir şey yazmıyorum. Kafam ve hayatım henüz bir düzene kavuşmadığı için. Fakat okuyabilmek de bir şey. Bu arada bir kaç kitabımın çıkması da iyi oldu. "İki Ateş Arasında" bir küçük kitapçık, fakat az bilinen bir şeylere ışık tutan yanları olduğunu düşünüyorum.[1]

Şiir üstüne, dilbilim üstüne okumak, çalışmak, notlar almak... Öncelikle bu türden kitapları çıkarıp yerleştirdim. Tarih, felsefe türünde kitapları da. Şiirde içerik olarak da, biçim olarak da yeni bir şeyler yapmak gerektiğini düşünüyorum. Bu nedenle, şimdilik, yazmak ve hele yayımlamak konusunda hiçbir acelem yok.

Bir de, Türkiye'yi yaşamak... Bu konuda acelem var... Güney'i daha çok yaşayabilmek. Başta Doğu Anadolu olmak üzere, ülkemizin çeşitli coğrafyalarını, insanlarını "yoğunluğuna" görmek, yaşamak...

Bugünkü İstanbul çok ilginç değil. Yorucu, sinirlendirici. Yine de, kenar mahalleleri gezmek ilginç, öğretici. Geçenlerde benim "Kirazlı Mescit Sokağı"ndan geçtim yine. Süleymaniye'nin arkalarında, Haliç'e inen sokaklardan biri. Geldiğinde, bana anımsatırsan, gezeriz. Paris'te, Sein kıyılarında nasıl gezdiysek!

Hayatın sırları üstüne kafa yormak... (Seninle bir de Köln İstasyonu'nun restoranında ne güzel bir konuşmamız olmuştu.)

Yakın zaman öncesinde, Ludmila'yı kesinlikle kaybettim diye düşünüyordum, ve çok derin acı duydum. Fakat şimdi birlikteliğimiz

sanki daha güçlendi. Yeni bir anlayışla, yeni bir düzeyde. Bu daha çok benimle ilgili bir gelişme. Kendimi eleştiremebilmemle, yenileyebilmemle, ve daha enerjik olabilmekle ilgili bir şey. Bu hayat bilgilerini karşılaştığımızda değiş tokuş ederiz...

Pazartesi kitapları göndereceğim. Haberleşmek, görüşmek üzere, sevgiyle, özlemle. Tüm arkadaşlara (Ali İhsan'a özellikle) selamlarla.

[1] *Boyut Yayınları.*

-Kart- İstanbul, 23.3.1990

85

Sevgili Metin

Bu sabah telefonda konuştuk. Nisan tatili ve bayramda belki de o taraflara da geliriz. (Fakat "Ramazan"da Barış'ın okulu tatil mi bilmiyorum. Onlar gâvur usulü gidiyor. Tatilleri de başka) Açıkçası, benim canım çekiyor o taraflara bir gelmeyi.

Türkiye'de olup bitenler yürek karartıcı, çılgınca şeyler (Aksoy, Emeç, dün katledilen 9 kişi... ve genel olarak Güney'deki Doğu'daki durum) Plan hesaplı bir parçalanmayı amaçlıyor. Bugün İlhan Selçuk anlatıyordu bunu. O. Apaydın toplantısında ben de bunları söylemiştim. Ama yetmiyor. Söylemek. Hayvanca bir inatla direniyor, yönetimi ele geçirenler. Kimileri de zaten bu işin hesaplı kitaplı adamı. Kişisel yazgılarımızın çok ötesinde, şu ülkenin yazgısı söz konusu... Çok, çok kötü şeyler olabilir, eğer sağlıklı güçler (yani bizler, halk) ayağa kalkmazsa, direnmezse, birleşemezse...

Büsbütün başka şeyler yazacaktım. Kalemim alıp götürdü. Bazen her şey için, kendimiz ve çocuklarımız için de elbette ürpertici bir kaygı duymamak elde değil...

Sevgiyle.

29.4.1990

86

Sevgili kardeşim,

900.000 TL'yı yarınla başlayan hafta içinde mutlaka göndereceğim. Telefondaki sıkıntılı halimi lütfen bağışla. Aynı günlerde bir darbe daha gelmişti. (Çok daha ağırı)

İçinde başka mektuplar olan mektubunu bayram öncesi aldım. Bu, onun yanıtıdır.

Bayramı İstanbul ve çevresinde geçirdik. Bir gün B. Ada'ya gittik. Dün Boğaz'da çay içtik. Tenha İstanbul güzeldi. Yarın yine cehenneme dönecektir.

Halkla ilişkin ne güzel. Osman Şahin'in hikayelerine diyeceğim yok. Ama, halk asıl bizim "malzeme"miz! Çünkü halk bizde ne malzeme, ne de konudur. İmajdır.

İstanbul'da halkı sevebilmek çok güç. Belki gerekli de değil. Ama tanımaya, anlamaya çalışmak gerekli. Sonuç olarak, esas unsur onlar.

İçimde yeniden şiir kıpırdıyor diyebilirim belki. Ne yazmak istediğimi biliyorum. Genellikle klasik formlarda (dörder ya da ikişer dizelik kıtalardan oluşan) şiirler, ama iç içe girmiş, hatta çapraşık imajlarla... Çünkü hayatı artık öyle algılıyorum... Yaşamak, ölüm, toplum, çocukluk, aşklar, ülke, çağ, sömürü, özgürlük duygusu, toplumsal adalet için kavga, halk, umut, sorumluluk, günlük, yaşam... hepsi bir bütünü oluşturuyor. Herhangi bir konuda herhangi bir telaşım yok.. Sadece ağır bir hastalıktan, çocuğumun ya da karımın hasta olmasından korkarım, maddi nedenler ve tedavi olanaksızlıkları bakımından...)

Şiiri gerçek yaşam olarak algılıyorum.. (On yıllık defterlerimi - şiir çalışmaları - karıştırdım. Şiir sanki biraz da bağımsız olarak var. Bazı parçaları sanki ben yazmamışım.)

Basitten karmaşığa yönelmek istiyorum. Ve ancak çok karmaşık olanda bir yalınlığa ulaşılabilir. Öteki, naif şiirdir, çokça yapmış olduğumuz bir şey. Artık yapmak istemiyorum. İki tür şiiri gönlüm istiyor... (B.G. Mutlaka, Kör Bir, Yeniden, Hüzünle...) gibi şiirlerdeki karmaşık yalınlık, (ya da yalın karmaşa..) Bir de "mücevher şiir" diye-

bileceğim, Yahya Kemal, Tanpınar, türü bir şiir... (Benim şiirlerden, "Eski Nisan" "Geçmiş Yaz" gibi olanlar. Her dizesine çalışılmış, çağrışımlarla örülü, yoğun bir yalınlık) Ve Dağlarca türü.. Dağlarca'nın kimi şiirlerini her zamankinden çok seviyorum. Türkçenin eşsiz güzellikleri.

Özel yaşamımızda bir durulma, dinginlik oluştu. Bunda iş bulmamız kuşkusuz başlıca etken. Dışarıyla ilişki. (Cağaloğlu +Pendik çevresi) beni rahatlattı. Kişisel özgürlüğümü de tanımladım. Evime, aileme (çocuğuma özellikle) bağlıyım. Ama kişisel bağımsızlığı, şiiri, her şeyin üstünde tutmak koşuluyla. Bu anlamda (temel sorumlulukları yerine getirdikten sonra) kimseye vereceğim bir hesap yok.

Şu anda oturduğumuz ev. (Osmanbey) geçici bir mekan. Çevre, zaten işyeri oldu. Bu ev güze kadar satılacak, ya da kiraya verilecek. Cihangir'deki bodrum katını satışa çıkardım. (Gerçi, talip yok, çok az birşey istediğim halde. Harcadığım kadarını.) O satılırsa, Ludmila'nın katılımıyla yine Cihangir çevresinde (o semtte evler nisbeten ucuz) temelli yerleşmek üzere bir daire almayı tasarlıyoruz. (Büyük kızımız artık bağımsız yaşamak istiyor, ve bu ergeç olacak birşeydi.)

İş ilişkilerine gelince, gazete-yayımeviyle henüz bir sözleşmem yok.[1] Maaşlarım telif gibi ödeniyor. (Sigortam işlemeye başlamadı, henüz 80 başındaki yerinde duruyor.) Fakat Mayıs'ta sözleşme yapılacağı söyleniyor. Bir yayım programı hazırlıyorum. (yabancı edebiyat ve kültür sorumlusuyum ben.) "Patronlar" isterlerse, büyük güzel bir yayımevi çıkar ortaya. Kafa yoruyorum, çalışıyorum.

Belediye danışmanlığı[2] pek uzun sürmez. Orada çok güzel işler yaptık, ve yapacağız. Bir yerden sonra her şey kendiliğinden işlemeğe başlar ve bana da gereksinim kalmaz diye düşünüyorum. Ama belli de olmaz. Ciddi bir saygı ve sevgi görmüyorum o çevrede de. (Geldiğinde kendin de göreceksin bunu Haziranın son on günündeki İlk Yaz Şenliğinde konuğumuz olacaksın. Elbette Günsel'le birlikte)

Yaz aylarında İstanbul'dan (hiç değilse bu yaz) uzun bir süre ayrılmak olanaksız. Ludmila da ben de çalışıyoruz artık. Fakat, 20 günlük bir Akdeniz yapabileceğimizi sanırım. Temmuz bizim için de en uygunudur. Temmuz başı Kurban Bayramı. Bayram sonrasında gelebileğimizi sanırım. (.....)

Ahmet ağabeyle ilgili diziyi sevmedim. Bence o şiirlerin yayımlanması da yanlıştı. Şairin "Star" olması güzel bir şey değil. Hem de eski "Film"leriyle. Ahmet Arif şiiri, "iskelet"ine indirgendiğinde şema

ve slogan oluyor. Bazı şeylerin tekrarı da güzel değil. "Halkımın alçakgönüllü bir ozanıyım" vs... A.Arif'in hiç de alçakgönüllü olmadığını çok iyi biliyoruz. Keşke olsaydı. (Güçlü, büyük bir şair, Türk şiirinde bir doruk olduğundan kuşku yok.)

Kendi payıma, çok uzun bir zaman şiir yayımlamamak düşüncesindeyim. (Yeni bir şiir oluşturduğuma inanıncaya kadar...)

Buna karşılık, delicesine (ve her konuda) her alanda okumak, düşünmek, gözlemek, yaşamak, ve elbette notlar almak...

Şiir dünyada gerilerde bir yerde kaldı. Batılı, hatta G. Amerikalı, Yunanistanlı vb. bir şair ne yazmış, ne yazıyor diye, ben bile merak etmiyorum artık.. Ya retorik (belagat), ya anekdotik şiir, ya laf cambazlığı (ya da kuyumculuğu), ya gizemcilik, ya slogan vb... Şairler, sanki, gerisinde kaldıkları hayata yetişmek için soluk soluğa koşuyorlar... Her yerde böyle bu.. Öyleyse, diyorum, sakince, köşende, bütün bir hayatı yorumlamaya çalışarak derinliğine, yoğun bir şiir oluştur. Öyle ki, roman önünde- romanın boyutları önünde- aşağılık duygusu taşımasın; ve sinemadaki "enerji"nin de gerisinde kalmasın. İnsanlar hem ezberlesinler akıcılık ritm, imge/ hem de roman okur gibi, içinde kaybolurcasına okusunlar)

Şiir üstüne yazışalım, ve güzel şiirler yazalım.

[1] *Simavi Yayınları*
Pendik Belediyesi Kültür Danışmanlığı

Salihli, 25.6.1990

87

Sevgili Metin,

Bir kaç gündür Belediye Başkanının konuğu olarak Salihli-Kurşunlu kaplıcalarındayız. (Barış ve Ludmila ile)

Son mektubunu yanıma almıştım. G. Trakl'un kitabını da. G. Trakl'ın şiirlerini Fransızcadan (çok az fikir sahibi olabilecek kadar) okumuştum. Daha çok, hayatıyla ilgili trajik efsaneyi biliyordum. Kız kardeşine olan aşkı, vb. Kitabını burada okuyacağım, ilk fırsatta.

İmaj konusunda düşünmeyi hep sürdürdüm. Bizde imajın metofora ve benzetmeye indirgenmesine duyduğum tepki (ve böylelikle şiirselliğin metafor ve benzetmeden ibaret sanılmasına) beni belki de karşıt bir aşırılığa götürdü.. Metafora ve benzetmeye karşı aşırı bir tepkiye; fazlaca (neredeyse O.Veli'ce) bir yalınlık savunmasına...

İmajın ne olduğunu yine de tam olarak tanımlayamam. Fakat metofor ya da benzetme olmadığını (süsleme olmadığını) biliyorum. Zekice buluşların, söz oyunlarının da imajla bir ilgisi yok. Hayatın, bizi kuşatan herşeyin yoğunluğuna algılanması ve bunun sözlerde bir ifade bulması. Benzetmeler, metaforlar, söz oyunları, bu anlamda imajın unsurları olabilir. Ses tonu, ritm dediğimiz şeyler de imajın unsurlarıdır. (Şiirde en zor çevrilebilen şeyler, çevrilmesi bazen imkânsız olan şeyler de bunlardır. Bir şairin ses tonu, şiirin ritmi)

N. Çelik'in "Suda seken hayat" sözünün imaj yoğunluğunda bir benzetme (metafor) olduğunu düşünüyorum.

Nesneler arasında (durumlar, duygular, olgular vb.) metafor, benzetme vb. ilişkilendirmelerin imaj yoğunluğu taşıması için, hayatın yoğun, farklı bir algılamasına sahip olmak gerekiyor. Bu da, okumalarla, yaşamalarla, düşünmelerle, ve edimlerle varılabilecek bir düzey.

Çocukluk, her şeyin belki de en yoğun algılandığı bir dönem. Fakat sanatsal yaratı için gerekli donanımlara sahip değiliz. İlk gençlikte bu, (Trakl, Rimbauld, Lermontov gibi şairlerde olduğu gibi) çok üstün düzeylerde de gerçekleşebiliyor.

Sonra yeni sarsıntılar, yeni oluşumlar...

18 yaşımda "Melankoli" benim için bir düzeydi. 20'li yaşlarda

"Kör Bir" "Bir Gün Mutlaka", "Bu Aşk Burada Biter", "Yeniden Hüzünle...

30'lu yaşlarımın şiiri, sanıyorum, "Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var"dır; ve "Türkiye Üzgün Yurdum, Güzel Yurdum" (ve belki bir kaç şiir daha) "Ben Ölürsem Akşamüstü Ölürüm" "Unuttum, Nasıldı Annemin Yüzü" "Hemingway'in Bir Hikayesinden Çağrışımlarla... "Beyaz, İpek Gibi Yağdı Kar.."

Sanıyorum, şiirim oralardan da daha öteye geçebilmiş değil...

"Eski Nisan" "Geçmiş Yaz", ya da Paris Şiirlerinden "Paris'in Hayalet Banliyölerinde..." diye başlayan şiirlerdeki bir yoğunluğu ve belki öncekilerden az çok farklı bir imaj anlayışını (metaforların, benzetmelerin daha fazla öne çıkışı) geliştiremedim.

Özellikle Paris'te (bu ikinci kez) geçen yıllar, şiirimde bir gerileme oldu, denebilir... Geldim geleli de kayda değer bir şey yapabilmiş değilim...

"Sevgilimsin"e tutunmaya çalışıyorum..."Yaz" da o türde bir şiirdi...

Hayat, ölüm, aşk, toplum, doğa, her şeyin bir arada olduğu, yoğun bir şiir... Bütün bu her şey arasındaki ilişkilerin karmaşık, yoğun bir şiirsel yapı oluşturması... Ama aynı derecede de yalın bir şiir. (Organik metaforların, benzetmelerin yine de çokça yer tuttuğu...)

"Bir genç kız bakıyor bana
Bir başka yüzyıldan bakar gibi,"

(Çalışma defterimden) artık genç olmamayı anlatan iki dize. Bir iğretileme (onun gibi bir şey) ama yapay değil, bir süsleme ya da ilginçlik olsun diye söylenmiş bir söz değil.

Düşündüğüm, ne yapmalı ki, kafamız, duygularımız, her şeyi yeniden ilişkilendirebilsin.

Yeni bir şiir yazma arzusunu kuvvetle duyuyorum. Bu bir özenti değil. Sanki her şey, yeniden ilişkilendirilmeyi bekliyor. Doğa, aşk, çocukluk, ölüm, Türkiye, her şey...

Yeni okumalar, dil çalışmaları, Türkçenin derinliklerine uzanış, yeni söyleyiş olanakları ve dinginlik içinde bunlarda yoğunlaşmak. Gözlemler, araştırmalar, bilimsel okumalar, yazınsal okumalar, ve çalışmak.

İnsan ilişkilerinde, yaşama biçiminde de bir reform, hatta devrim!

İstanbul'dan sana bu mektubu yazamazdım. Huzur, dinginlik, zamanın durağanlığı... Gerçek bir mektup yazabilmek için bile bunlara gereksinim var.

Banyoda annesiyle konuşan Barış'ın sesi, dışarda bir motor sesi, ancak dikkat edildiğinde duyulabilen cırcır böcekleri (başka bir ses katmanı), terasın hemen bittiği noktadan başlayan, dingin doğa.. Yaprakların rüzgarda usulca sallanışları.. Dün bir geziden dönerken, dünyada, bütün yaşamımda en sevdiğim şeyin ağaç dediğimiz şey olduğunu , ve beni en çok etkileyen şeyin de yaprakların rüzgarda o sallanışları, ve bazı dalların eğilip kalkışları olduğunu düşündüm.. Dua eder gibi bir şey. Sonsuzluk dediğimiz şey belki de bu. (insanın bilebileceği sonsuzluk). Yunus'un şiirindeki giz. Akıl almaz dinginlik.

*

Mektubuna şimdi bir daha göz attım. "Dışavurumcu şiir" "bilinç akımı" evet bunlar üzerinde düşünmek gerekiyor. Bunlara, kuramsal bilgilerini pek de sahip olmadan, hep yakınlık duydum organik şiir sözü de aslında böyle bir şeyler anlatmak istiyor. Yoğunluk derken anlatmak istediğim de böyle bir şeyler. Melih Cevdet'teki düşünsel yoğunluğa, düşünsel disipline, felsefi derinliğe, bunların mısralara işlenebilmesine hayranım. Ama zihnimdeki; yüreğimdeki tümüyle farklı, hatta karşıt bir şiir.. M. Cevdet'te duygusal bir ilişkilendirme yok. Hepsi düşünsel, matematiksel.. Trakl'dan yazdığın dizeler, hep duygusal ilişkilendirmeler....

Yesenin öyledir, Mayakovski öyledir. Apollinaire... öyledir, çok akılcı gibi görünen Pasternak bile öyledir. Aklı asla yadsımıyorum; akıl bir hazırlık, bir alt yapıdır, şiirin kendisi değil.

"Belki ben...." bir türlü tamamlayamayan bir şiirin bir dörtlüğüdür.

Belki ben ..... sınırsız boşlukta
Bir tanım arayan düşünce
Sözcüklerle gölge düşüren
Ölümün zaferine

Belki ben, bir an, bir dokunuş
Ve yokolup gidiş sonsuzca
.....okyanus
Bir su damlası ya da.....

vb...

Didaktizmden yakayı sıyırabildiğimde şiir olabilecek bir çalışma.

*

"Poesium'daki konuşmamın metni (aslında metinden yola çıkarak başka şeyler de söyledim) bir yerde yayımlanmadı. İstanbul'a dönüşte, Kırk Merdiven için istersen onu gönderirim.[1] Buradan Bodrum'un bir köyüne geçeceğiz. Çocuklar Ağustos başına kadar orada kalacaklar (Kemer'den Mustafa'dan çok kardeşce bir telefon aldık bizi Kemer'e çağırıyor.... Ama bu yaz bu artık mümkün olmaz)

Antalya'daki kooperatife borcum çok birikti. Fakat bir çaresini herhalde bulacağım.

Antolojinin yeni basımı Temmuz'da yapılabilecek. Şu ara, biyografilerle ilgili bazı düzeltileri yapıyorum, buradan postayla göndereceğim. Senin yeni şiirin de yer alacak kitapta.

Yaz yine geldi işte... Sevgiler Selamlar..

Geç bir not: G.Trakl'ı herhalde Almanca okumak gerek. Alman dilinin müziğiyle çok ilgili bir şair olduğunu sanıyorum. (Yine'de önemli, güzel bir çeviri çabası.)

[1] *Bkz. "Yaşayan Bir Şiir" Adam Yayınları*

21.8.1991

88

Sevgili Kardeşim,

Gecikmemin nedeni ihmal değil. Ev taşıdık. Pangaltı'da bizim daha önceki bazı evlerimizin tadında, onlardan daha ferah ve güzel bir yere taşındık. Böylece, Cihangir'deki bodrum dairesinde kitaplarım çürümekten (yarısına yakını hâlâ orada), öteki evraklarım da plastik torbalar içinde kalmaktan kurtuldular. Doğru dürüst çalışabileceğim, mektup yazabileceğim, zihnimi toparlayabileceğim.

İki yıl sonra, İstanbul'a ancak şimdi gelebilmiş gibiyim. Mekân (kendine ait olanlar) çok önemli.

Yazışacak pek çok şey var. Hayatın akıl almaz hızı. Toplumsal olayların grift kargaşası. Yine de, yaşamış olduklarımızdan, ve şu ara toplu şiirlerimin ilk iki cildinin çıkmış olmasından ötürü mutluyum. Kopuklukları onararak, gençlik günlerimizin şu güz sabahını andıran sabah vaktinin serin, diriltici, uyarıcı tatlarına ulaşmak istiyorum. O zaman yine ve daha güzel şiirler yazabileceğime inanıyorum.

Haberleşmek üzere. Çok sevgiyle.

Metin Demirtaş'tan Ataol Behramoğlu'na Mektuplar

Antalya, Temmuz 1970

1

Dost Ataol,

Ankara'dan ayrılmadan önce bir kez daha görüşemediğimiz için üzgünüm. İnan zaman bulamadım. Erdal Öz'ü de neden sonra görebildim. Sağlık olsun. Görüşmek başka bir bahara olsun..

Antalya'ya dönüşümün haftasında postadan "Lenin" çıktı geldi. İmzalamışsın, sağol[1] Okuyorum. Ne yalan söyleyeyim bu kitabı değerlendirecek bir alt yapım yok. Nefis bir çeviri. Böyle bir kitabın Türkçe'de senin gibi bir şairin eline düşmüş olması bir mutluluk. Kutlarım.

O gece iyiydik değil mi? Benzer haytalıkları her zaman yaşayamam. Koşullarım elvermez. Sana geldiğimde delikanlılık günlerinden kalma bir melankolinin ve buna bağlı bir hüznün sularında yüzüyordum ve sokaklarda gezerken çantamdaki ufağı yarılamıştım. Çantam seyyar meyhanem! İyice esriktim ve sevdiğim bir şairle birlikte olmak bu esrikliğe güzellikler ekliyordu. Böylesi anlar pek azdır yaşamımda.

Erdal'dan kitabından üç adet aldım. [2] Antalya'da şiir seven arkadaşlarıma armağan etmek için. "Bir Gün Mutlaka" bence şiirinin köşe taşı. Bu yıllarda yazılan şiirin de... Gelecekte daha da güzellerini yazacağına inanıyorum.

İsmet'i okuyorum özenle, severek. Ama senin şiirine, şiir dünyana duyduğum yakınlığı duyamıyorum. Hep bulutlu, kapalı, sisli bir hava izlenimi... Bilmem ifade edebildim mi? Neyse. Senin, "Bu aşk burada biter ve ben çekip giderim" diye başlayan şiirinde şu iki dizenin bana verdiği mutluluğu tanımlayamam.

"Bir hatıradır şimdi dalgın uyuyan şehir
Solarken albümlerde çocuklar ve askerler"

Bir sokakta dalgın yürürken bir dost gibi, insanın koluna girive ren, sıcak, içten şeyler.

Metin Demirtaş'tan Ataol Behramoğlu'na

İsmet'in sevdiğim şiirleri var, hatta sonradan farkettiğim kimi şiirleri: "Muş'ta Bir Güz İçin Prelüdler" bunlardan biri. Bu şiirden hiç söz edilmedi. Güz betimlerinin yapıldığı dizelerde bir huzur duygusu siniyor içime. Bir kadının 'eve bir kumru tadı bırakması' bence çok hoş, yeni ve güzel!

Demek iki ay sonra yurdundan, Türkçenden uzakta olacaksın[3] Bir şairin ülkesinden ayrılışı, herhangi bir insanın ayrılışı gibi olmaz sanırım. Bu maceranın yeni ve güzel şiirlere esin olmasını dilerim. Gezgincilik benim ruhumda da vardır.

Baudaleire'in "Al kaçır beni gemi, al götür beni vagon" dizesini sıkça mırıldandığım olur. Arthur Rimbaud'un "Sarhoş Gemi"sinin de böyle bir etkisi vardır. "Ama ben o mavi dünyaların serserisi / Özledim eski hisarlarını Avrupa'nın" Mallarme'nin şiiri de öyle. Ne ilgisi var denebilir, yine Baudelaire'in "Gözlerim kapalı bir sonbahar akşamında / Sıcak göğsünün kokusunu içime çeker.." diye başlayan şiirinin de içimde alıp başını gitme duygularını kışkırttığı, ayaklandırdığı olur.

Ve sonra senin "Odalar ve şofralar kuşatmış beni" dizelerin aklıma düşer, imgelerin dünyasından hayatın dayattığı gerçeklerin dünyasına pat diye düşerim.

Uzun söze ne gerek, 69'larda seslendirdiğim aşağıdaki dizeler benim gerçeğimi ve içinde bulunduğum koşulları yeterince açıklıyor:

Şimdi koparsa iplerini
Kaçsa bu ıvır zıvır şeyler limanından
Kaçamıyor,
Çocukları...
Ayağının çiçekten prangaları

Oralarda, sanayi toplumunda, sorunsuz gibi görünen insanlar içinde, Anadolu'yu, insanlarımızı anımsayıp Nazım gibi ve Ho Amca'ya has ince bir Asyalı duyarlılığıyla güzel şiirler yazarsın umarım. Bu gurbet ancak o zaman boşa gitmemiş olur.

Selam ve sevgilerle

Not: O gece seni eve epey geç bıraktım. Umarım karın bağışlamıştır bizi. Eve, evde bekleyenlere saygım sonsuzdur. Böyle serserilikler her

zaman olmaz.

Karına kardeşçe selam ve sevgilerimi iletiyorum.

Dergiyi merakla bekliyorum. "Bulgar Şiiri Antolojisi'ni de. Bulamazsan üzülme.

[1] - *"Lenin Hayatı ve Mücadelesi" G.D. Obiçkin. Çeviren: Aykut Baykal, Ekim Yay. Birinci basım, 1970, Ankara*

[2] - *Erdal Öz, Sergi Kitabevi'ni yönetiyordu. Kitap: "Bir Gün Mutlaka." Yeni yayımlanmıştı.*

[3] - *A. Behramoğlu o sırada yurt dışına çıkma hazırlığındaydı.*

Antalya, 10.11.1971

2

Kardeşim Ataol,

Seni merak etmeğe başlamıştım. 3-4 gün önce bir kartını aldım. Kartında ikinci bir mektubumdan bahsediyorsun, ben sana tek bir mektup gönderdiğimi anımsıyorum. Mayıs serüveninden sonra mektup yazmadım sana. Bir hafta süren gözaltı günlerinden, Adana, Ankara'da geçen gözaltı günlerinden -başkalarına göre lüks sayılabilecek bir macera- ilerde söz ederim.

Türkiye oralardan nasıl görünüyor? Estirilen faşist terörden ürken bir çok insan evindeki kitapları yaktı. Yakın dostlarımın bu girişimlerine engel olamadım. Benim kitaplarımı anacığım gecekondusunda sakladı. Birinin evinde Nazım'ın kitabı bulunması tutuklanmasına yetip artıyordu. Böyle bir durumda insanların kitap yakma, yok etme eylemlerine bir şey diyemiyor. Kitaplarımızı da savunamayacaksak yıkılsın bu dünya!

Ben demir atölyesinin işlerine öylesine gömülmüşüm ki, bir şey olmaz, ne yaptım ki bir şey olsun gibi düşünceler içindeyken, bir gün sokakta giderken bir cipe buyur edildim. Evime gelindi. Kimi kitaplar, dosyalar vs. sırtıma yüklendi. Evde kaba bir davranış göstermediler. Günsel kaygılıydı. Nazım uyuyordu, uyandı. Cipe sırtımdaki çuvalla bindirilirken 'ben de geleceğim' diye tutturdu. 4 yaşında bir çocuk. Bir şeyden haberi yok. Polisler güçlükle ikna ettiler. Beni tanıyan Memet Ağa diye bilinen sivil polis özellikle babacan bir tavırla Nazım'ı yatıştırdı. Bir iki karakolda gezdirildikten sonra eve yakın Bahçelievler karakolunu mekan tuttuk. Benden önce Side'den alınıp getirilen Doğan Avcıoğlu da aynı odada bir kaç gün konuk edilmiş. Avcıoğlu'nun tutuklandığını gazetelerden okumuştum. Bir gece bir grup geldi, bir tartışma, bir gürültü, Tarık Buğra adını duydum. Bir gazinodaki kavganın tanığı olarak buyur edilmiş. Ben bankta oturuyordum. Tarık

Buğra'ya tanışıklık gösterdim. Merak etti, sordu, kimsin diye. Anlattım. Çekintili bir biçimde uzak durdu sonra. Konuları neyse ifadeleri alınıp gittiler...

Adana'ya götürüldüm. "Antalya bize bağlı değil, niye getirdiniz bunu" gibilerinden geri Antalya'ya yollandım. Ertesi gün Ankara'ya yine bir polis eşliğinde götürüldüm. Emniyette alt bölümlerde bir iki gece konuk oldum. Küçücük bir oda ve bir yığın insan. Orada müzikçi Sarper Özsan'la tanıştım. Bazı geceler polislerin canı sıkılınca birini alıp götürüp keyif olsun diye döverlermiş. O gece piyango bana çıktı. Çıkardılar nezarethaneden, sıradan sorular. Durup dururken, sarhoş olan biri ana avrat sille tokat girişti. O an beni döven polisi boğazlamak geçti içimden. Senin bir şiirindeki psikoloji... Hani, "bu gece 11.30 otobüsüyle İstanbul'a mı gitsem" diyen şiirin.

Şimdi iyiyim ve günlük işlere, atölyenin gürültüsüne karıştım gidiyorum.

Cemalettin'le[1] görüşebildiniz mi? Seni Dil Tarih'ten tanıyormuş, tanışıyormuşsunuz.

Nihat'la yazışmıyoruz. Kısa bir mektupcuk atmıştım en son, bir iki abone adresini bildiren. Yanıt alamadım ve öylece kaldı.

"Halkın Dostları"nın son sayısı geldi. Zayıf bir sayı. Uzunca bir Necatigil şiiri incelemesi var göze batan.

"Devrimci Şiir" yazını severek ve beğenerek okudum. Lermontov çeviri çalışmalarını merakla bekliyorum. Bugünlerde insanı heyecanlandıracak bir şiire rastgelmiyorum.

Sen hep kart mı göndereceksin? Seni mektup için zorlamak istemem. Yine de ayrıntılı mektuplarını beklediğimi söylemeden edemiyorum. Mektuplarımı getiren postacı ile ahbaplığım var. Mektup getirince kendisini buyur edip bir soluk almasını, bir çay içmesini rica ediyorum. İyi ve sevimli bir insan. Hani Sait Faik bir öyküsünde postacılar için -Lüzumsuz Adam da mıydı?- "dünyanın en sevimli insanları" der ya.. öyle biri.

Paris'te günlerin nasıl geçiyor? Yurda ne zaman döneceksin?

İlya Ehrenburg'un 'Paris Düşerken' romanını okuduktan sonra Paris'i daha çok merak eder oldum. Hemingway'in kimi romanlarında da ne güzel sayfalar vardır Paris'i anlatan. İlya'nın bu günlerde 'Anılar ve İnsanlar'ını okuyorum. Nazım'ı ne güzel anlatıyor. Kitabın bir bölümü çevrilmiş. Tamamını okumak isterdim.

Sevgili kardeşim, kalem bitti; kurşunkalemle sürdürüyorum

mektubu.

12 Mart'la devrimci umut, derin bir yara aldı. Yine de yaralarını sarmış, iyileşmiş, iyileştirmiş olarak karlar altından daha gür fışkırıp çıkacağına inanıyorum. Çünkü biz ölmedik daha!

"Sorguda" adlı bir şiirimciğimin ilk taslağını ekliyorum. İstediğim gibi değil. Üstelik adı da iddialı. Yoklukta idare eder.

Hasretle kucaklarım.

[1] - *Cemalettin Aykın.*

Antalya, 8.10.1974

3

Dost Ataol,

Özlediğim kimi dostları görmek ve bazı işler için Ankara yolculuğuna hazırlanıyordum ki, 27 Eylül günü mektubun elime ulaştı. Nasıl sevindim bilemezsin. Yıllar sonra insanın yeniden ülkesinde olması büyük bir mutluluk olmalı. Hoş geldin diyorum. Kendime de hoş geldin diyorum, çünkü Ankara'dan yenice döndüm ve bu mektubu Ankara dönüşü yazabiliyorum.

Yaşanan fırtınalı yıllarda seni her zaman sevgiyle andım, şiirlerini artan bir sevgiyle okudum. Bizler sosyalist şairler olarak güzel bulduğumuz şiiri açık yüreklilikle, hiçbir haset duygusuna kapılmadan alkışlayıp, yüceltebilmeliyiz. Kötü şiire, kafamı koparsalar 'iyi' diyemem. Bu konuda yağcılıktan da nefret ederim. Dostça eleştiri ile, hırçın, sekter, marazlı eleştiri arasında aşılmaz dağlar var. Bir çok yerde, seni, İsmet'i, Burkay'ı kendimden önce öne çıkardım. Sevdiğim bir şairin sevdiğim bir şiiri onun olduğu kadar benimdir de gibi bir anlayışım vardır. Kimi yerde senin şiirine ilişkin övgü sözlerimi duygusallıkla aşırı ölçülere vardırdığım olmuştur. Ama bugün nesnel bir değerlendirme yapabiliyorum ve senin şiirlerinin 60'lı yıllarda yazılan şiirlerin hepsinden çok üstte bir yerde durduğunu görüyorum.

Puşkin çevirilerini de tadına vararak okudum. [1]

Şehir Tiyatrolarında işe başladığını 'Yeni Ortam' gazetesinde okudum. Muhsin Ertuğrul, işinin aşığı... Yaşlı ama tiyatro sevdası hep delikanlı! Onunla aynı çatı altında çalışmak da bir onur olmalı. Sevindim.

Benim oralara çıkıp gelmem çok zor. Atölyenin çoğu senet sepet işleri yüzünden bir gün bile buradan ayrılamam. Sen fırsat bulursan atla gel.. Evimiz uygun. Konuğumuz ol. Burada şiirine yakın ve seni tanıyan, seven genişçe bir çevre bulacaksın. Havalar ılık ve hâlâ denize

girilebiliyor. Burada tutkun olduğum, dolanmaktan bir mutluluk ve iç huzuru duyduğum bir 'Kaleiçi Mahallesi' var. Ahşap evleri, daracık sokakları (Utrillo'nun resimlerini anımsatan) ve teneke saksılarda karanfiller, sardunyalar, hüsnüyusuf çiçekleri... Avusturya'dan ünlü bir bilim adamı (psikiyatrist) Belediye Başkanına, "bu mekan ruhsal hastalar için önemli bir iyileştirme mekanı olabilir" demiş. Gelirsen esrik dolanırız. Ben üç dubleyi hızla atıp öyle dolanıyorum.

Kitabının ilanını "Yarına Doğru" dergisinde gördüm. Kitabın adı, uğulduyan yağmurlu bir şiirler ormanı duygusu uyandırdı bende. Duyuruda "Dörtlükler" niye yoktu?

"Halkın Dostları" güzel ve seçkin bir dergiymiş. Kimi eleştirilerimi anımsıyorum. Daha sonra çıkan dergileri görünce anladım bunu. İnsana kıyas için somut bir örnek gerekiyormuş.

Yeni bir dergi çıkarmak düşüncene çok sevindim. Elini çabuk tutmanı dilerim. Cemal Süreya "Yanarca" adıyla bir dergi çıkaracaktı, yürümedi. Anlaşmazlıklar olmuş.

Benden de bir şiir istemişti ve "Umutsuzluk Yasak" adlı bir şiirimi göndermiştim kendisine.

"Yanarca"nın yattığını bildiren iki satır bir mektupla şiirimi geri gönderdi. 3 aylık çıkacak "Papirüs" hazırlığındaydı. Son durumu bilmiyorum. Elini çabuk tut deyişim bundan. Gerçi bu birşey ifade etmez, her derginin kendi okuru ve çevresi var.

Dergi konusunda her yönden bir yardımım olsun isterim. Karşı karşıya geldiğimizde ayrıntılı konuşuruz.

"Halkın Dostları"nı çıkarırken Turgut Uyar'a uzanan bir hesaplaşma içindeydiniz. Ben bu konularda bir şeyler söylemek için yeterli birikime sahip değildim. Turgut Uyar'ın "Divan"ına yüklenmeniz düşündürmüştü beni. Turgut'unki bir arayıştı. Bence de "Divan"daki şiirler dönülüp bir kez daha okunacak yetkinlikte şiirler değil. Ben "Pazartesi Notları"yla "Divan"ı birlikte okudum. Turgut Uyar'ı ilerde temsil edecek olan şiirler bence "Pazartesi Notları"ndadır.

Toplumcu şair diye anılmak bir şairi kurtarıyor mu? Hasan Hüseyin Ağbeye sosyalist bir şair olarak belli bir sevgim, saygım vardı, son tavırlarından sonra benim şairim değildir. Zaten olmamıştı. Kemal Özer'in de yazdıklarını doğrusu ne kadar devrimci, ne kadar toplumcu ya da ne ölçüde şiir diye önüme koyup tartıyor, irdeliyorum. Benim kimi şiirlerim için de geçerli bu söylediklerim.

"Devrimci sanat, hayata devrimci bir yorum getiren sanattır"

sözün bende çok şeyi açıklığa kavuşturmuştur. Katılıyorum. Güzel bir şiir bizi değiştirir. Şiiri okuyup bitirdikten sonraki biz önceki biz değilizdir. Ben devrimci şiiri böyle anlıyorum.

Ankara'da Ahmed Abiye[2] uğradım. Enver[3] Abi'nin kitabına önsözü yazan arkadaşa, M.Ergün'e öfke içindeydi. Öfkesi kılıç gibi keskindi. Bu durum diline yansıyınca nasıl zehir gibi sözler eder bilirsin. Öfkesini yatıştırmaya çalıştım. Nafile! Gazeteden çıktık, taa Kızılay'a kadar, konuşa konuşa yürüdük. Hep Ahmed Abinin anlattığını benim sadece dinleyici olduğumu söylememe gerek var mı?

Bu yıl burada gerçekleştirilen festivali yürüten arkadaş ilerici bir arkadaştı. Bana da uzaktan kimi işler düştü. Gelecek yıl daha ilerici ve içerikli bir festival olacağından eminim. Belki ayrı ve bağımsız bir şiir gecesi düzenlenebilir. Biliyorsun bu yıl Ruhi[4] Abi konuktu ve olağanüstü bir ilgi gördü. Bunu konuşuruz. Tanju Cılızoğlu da çağrılı gazetecilerden biriydi. Tanju ile görüştük, konuştuk, tartıştık. Kendisine basım için şiirlerimi topluca verdim. Olanağı olursa basabileceğini söyledi. Pek umudum yok ama... Görüşürsen basım işi gerçekleşecek olursa yeni bir şiir var eklenecek, selamlarımla bu notumu iletiver. Görürsen, görebilirsen...

Bütün dostlara, kardeşin Nihat'a selam ve sevgiler...

Hasretle ve gözlerinden öperek.

Not: Aspendos Tiyatrosu'nda oynanan Gogol'un "Müfettiş" oyununu görmeni isterdim... Olağanüstü bir oyun, olağanüstü bir kalabalık ve alkışlar...

[1]- *Puşkin, "Bütün Hikaye ve Romanları"*
[2]- *Ahmed Arif*
[3]- *Enver Gökçe*
[4]- *Ruhi Su*

Antalya, 12.11.1974

4

Sevgili Kardeşim Ataol,

Mektubunu aldım, sağol. İyileştiğini Nihat'ın mektubundan öğrenmiştim. Hastalanman bir şanssızlık oldu. Yediğiniz et, köfte dokunmuş olmalı. Umut'un rahatsızlığı da işin içine karışınca bir evde iki hasta manzaraya tüy dikti. Sen 'kolera molera' gibi şeyler teleffuz edince biz de telaşa düştük.

Kitabımın basımı için gişimine, görüşmene teşekkür ederim. Yayınevi haklıdır, adım duyulmuş değil ve kitabımın ilgi çekeceğini de sanmıyorum. Bu konuda acelem yok. İlgine tekrar teşekkür ederim. Elbet bir başka yayınevi de olabilir, ama Cem Yayınevi tercihimdir. Dağıtımı olmayan, kötü kitaplar basan bir yayınevi olacaksa hiç olmasın derim. Özel bir zaman ayırmadan anlattığım anlamda yeni bir yayınevi olursa dosyayı oraya da verebilirsin. Sana bırakıyorum. (telif herkese ne ödeniyorsa.. Ayrıca konu ve sorun değil)

Dergiyi ben de heyecanla bekliyorum. Adı konusunda bazı ikircimli düşüncelerim var. Daha iddiasız bir ad olamaz mı örneğin?

(.....)

Soyut'ta Doğan Hızlan senden ve Nihat'tan söz ediyor, rast gelip okudun mu? Bir de derginin birinde senin bir şiirin adına öykünen "Son Günlerin Şiiri" diye bir şiir okudum.

Siz ayrıldıktan sonra Nihat'la İskele'ye indik. Lodoslu bir gündü. Lodoslu havaların üstümde olumlu bir etkisi vardır, en azından şiir yazdırmaya kışkırtır insanı. Tabii şiire ayıracak zaman ve gönül rahatlığı varsa.. Nihat'la bildiğin, Tevficeğin meyhanesinde, çınarların altında güzel bir rakı içtik. Gene mescidin yanında,-sardunyaların arasındaki bildiğin bankta uzun bir süre oturup şiirler okuduk. İskelede salınan kayıklar, ayaklarımızın ucunda dolanan kediler vardı.

Bir dilek, hemen şimdi aklıma gelmişken, ayrılırken eline tutuşturmduğum "Umutsuzluk Yasak" şiirimde, 'fışkıracak ekinleri ilkyazla karlar altından' sözlerinde 'ekinleri' sözünü Nihat 'başakları' yapalım demiş ve ben de o an olabilir demiştim. Elindeki metinde öyledir. Başak çok sonraki bir olay. Karlar altından fışkırıp çıkan ekinlerdir. Lütfen bunu hemen şimdi düzeltiver.

Bu şiirimi seviyorum. Kimi devrimcilerin ölümü, öldürümü olayların yüreğime yüklediği acılar, hüzünler ve üzgünlüklerle yazılmıştır. Senin de sevmeni isterim.

Benim şairce bir yaşamım yok, kimi savruk yaşama anlarımı da nè pahasına çalabiliyorum... Yüksek bir sorumluluk anlayışım var. Dar günlerimde bana açılmış bir atölyenin işlerini, işleyişini çok önemsiyorum.

Bizim kuşağın en seçkin ozanı bence sensin. Ahmed Abiyi[1] seviyorum. Senin şiirlerini bir adım önde. Çünkü yaşamın değişik alanlarına savrulmuş bir şiirin var. Bunu benim tekrar etmemin bir anlamı yok. "Bir Gün Mutlaka" ortada.

Tülay iyileşti. Senin "Üç Kız kardeş" çevirini aldım dün ona, onu okuyor bu günlerde.

M.E.B. klasiklerinden Henry Troyat'ın, Puşkin'in yaşamı ve sanatını konu alan enfes bir kitabı geçti elime, onu okuyorum. Bu kitaptan mutlaka haberin vardır. Kitabı okurken Puşkin'in ölüme doğru dolu dizgin gidişini görür gibi oluyor insan.

'Militan'da Puşkin'i ve Lermontov'u şiirlerinden örneklerle tanıtmanı isterim.

Sevgi ve selamlarla

Not: Dergi konusunda bir karışıklık olursa 3 bin ile 4 bin TL arasında borç harç bir yardımda bulunabilirim. En geç üç ay içinde ödenmesi mümkün olursa. Ayrıca kendim 5 yüz TL gibi bir katkıda bulunabilirim. Bu parayı Antalya'da verecektim, o sıra olanaksızdı. Bugün var ve hemen yarın havale çıkarıyorum.

[1]- *Ahmed Arif*

Antalya, 16.3.1975

5

Sevgili Ataol,

Duran[1] mektubunu almış. Eleştirilerini saygıyla karşıladı. Selam, sevgi ve saygılarını iletiyor.

"Gölgeler Ordusu" adlı romanı tanıtıcı küçük bir yazı gönderiyorum. Utanarak.. Üzülüyorum, Yazı, şiir konusunda dergiye hiçbir katkım olmuyor. Koşullarım, sakince oturup birşeyler yazmağa hiç uygun değil. Atölyenin üstünden üç aile geçiniyor ve benim payıma düşen işler başımı kaşımaya zaman bırakmıyor.

"Gölgeler Ordusu" Süleyman Ege'nin Bilim ve Sosyalizm Yayınlarından çıktı. Küçük, özlü bir roman. Bir anti-faşist direnişin öyküsü, destanı. Bu romandan önce Veli Abiden[2] duyduğum bir söz vardı bu romana gönderme yapan (yazımda belirtiyorum) Paris'in Almanlara teslim olmasından sonra bir Fransız komünistinin sözü: "Paris yenildi ama, "Gölgeler Ordusu" yenilmedi henüz.."

Dernek olarak bir "Öykü Günü" düzenlemeyi düşünüyoruz. Bekir Yıldız'ın gelebileceği güne göre tarih belirleyebiliriz. Ardından bir imza günü ile birlikte epey kitap satılabilir umudundayım.

Attila Jozsef'i bir ağbey gibi sevdim. Onu, onun çalkantılı, fırtınalı yaşamı ve duygularını ancak biz şairler anlayabiliriz. Kendimize çok mu yonttum? Gerçek bu. Attila'yı bizlere tanıttığın için sana sonsuz teşekkürler.

Sevgi ve selamlarla gözlerinden öperim.

Nihat'a, Defne'ye bolca selam.

[1]- *Yılma*
[2]- *Gemici*

Antalya, 31 Mart 1975

6

Sevgili Ataol,

Selam! Nasılsın?..

Antalya'da dün, Ruhi Su'nun (bizim derneğin düzenlemesiyle) konseri vardı Kültür Sineması'nda. Tek kelimeyle muhteşemdi. Ruhi Hoca çoştu. Köylerden (Akçaeniş-Tekke) ve fabrikalardan insanlar, işçiler, köylüler vardı. İnanmazsın salonda çıt yok. Saygın bir dinleyici kitlesi ve tam yerinde alkışlar.. Ruhi Ağbeyin mutluluğu sazından, sözünden ve yüzünden okunuyordu. Konserden sonra Ruhi Ağbey bizlere, "Çocuklar ben bugünü unutmayacağım." dedi.

Dergide şöyle bir haber yapılamaz mı? (ayın olayları bölümünde) Ruhi Su Antalya'da Antalya Sinema ve Kültür Derneği'nin çağrılısı olarak 29.3.1975 günü Kültür Sineması'nda bir konser verdi...

Ruhi Ağbey bizde konuk. Yarın Saffet'le[1] ve benim arabayla Elmalı Akçaeniş'e gidecekler. Ne yazık ki ben götüremiyorum. Hep şu "bitmeyen işler" yüzünden. Ruhi Ağabey Tekke'den Alevi türküleri derlemek, dinlemek istiyor. Saffet TRT Halk Müziği görevlisi olduğu için kapılar kolay açılır. Ayrıca Ruhi Ağbeyi emanet edebileceğim bir arkadaş.

Güngör[2] seni görememiş. İsveç'ten konukların varmış ve onlarla meşgulmuşsun. Ancak Bekir'le[3] görüşebilmiş. Film Jürisine Yazarlar Sendikası'nı temsilen seçilmen olasıydı. Burada gereken çalışmayı yapmıştım. Yine de bir girişimde bulun. Festival 10 Ekim 1975'de başlıyor.

Ruhi Ağbey'in konserinden sonra bize bir cesaret geldi. Şairler ve hikayecilerle de bir gün düzenleyelim istiyoruz. Belki oralarda bu gibi etkinliklerin pek değeri yoktur. Ama taşralarda mutlak bir canlılık getiriyor kültür ortamına. Bu konuda ilerde düşüncelerimi yazarım. Ve tabii yine sana iş düşecek; Oradaki arkadaşları toparlayıp gelmen için.

Nihat'a, Defne'ye selam ve sevgi.

Not: Az önce mektubunu aldım. Söylediklerinde haklısın. Adı geçen yazıyı bir kez daha okuyacağım. Anımsatma: Ruhi Su konser haberi Militan'da bir köşecikte yer bulsun.

[1]- *Uysal*
Türkeli
[3]- *Yıldız*

Tarihsiz

7

Sevgili Ataol,

Mektubunu ancak aldım. Habere sevindim. Teşekkür ederim. Arada senden gelen iki satır benim için de bir sevinç kaynağı oluyor. Oyunu izlemek isterim. Şiirleri seçilmiş şairlerin bulunacağı gün üç-beş gün önceden bilirsem belki bir dolaşıp gelme fırsatı yaratırım. Ben gelemezsem siz çıkıp gelin. Burada ağaçlar erken çiçek açtı. Çiçek açmış bir küçük badem dalını zarfa koyacağım, seni baştan çıkarmak için.

İki gün önce TYS'ye uzunca, ayrıntılı bir mektup yazdım. Konu şu: Anamur Belediyesi (Güngör haber verdi) deniz kıyısında 8 adet küçük tatilevi, 1 gazino, otopark, dükkanı bir derneğe kiraya vermek istiyormuş. Belediye Başkanı bizim sendikaya kolaylıklarla ve tercihan verecek. Güngör'le kalkıp gittik. Tatil evlerini fotoğrafladım. Evler küçük ve hemen deniz kıyısında. Sahil kumsal. Tesisler yaz kış açık kalabilecek durumda. İçinde yatak vs. herşey tamam. Üyeler çok ucuza gelip tatil yapabilirler. Tabii sendikanın da iyi bir işletmeci bulması gerekiyor. Bu konuyu ayrıca Bekir Yıldız'a da yazdım. Beni düşündüren yol sorunu. Ulaşım zor. Ya Mersin'den ya da Antalya'dan ulaşılabilir. Yol belli kilometreden sonra dönemeçli.

Aziz Abi ne der? Bu konuda yanıt bekliyorum. Belediye Başkanı arkadaş sendikaya, yazarlara çok yakın ve sıcak bir insan. İlgisinden ötürü kendisine bir teşekkür mektubu yazılabilir mi? Sendika tarafından.. Bunun izlenilmesini senden rica ediyorum.

Cevap bekliyorum.

Selam ve sevgilerle

Güngör'ün selamını da iletiyorum.

Tarihsiz

8

Sevgili Ataol,

Antoloji için gerekli olan bilgileri ilişikte sunuyorum. Şiirim üstüne yazılmış bir iki yazıdan alıntılar ve kısa yaşam öykümle birlikte. Sanat anlayışım konusunda neler söyleyebilirim? Doğrusu düşüncelerimi toparlayamıyorum. Ayrıca buna gerek var mı? Ürünün içeriği şairin dünya görüşünü, sanat anlayışını, nasıl olsa ortaya koyar. Toplumcu bir şair olduğum ve yazdıklarımın da bu çerçevede değerlendirilecek şeyler olduğunu söyleyebilirim. Ama bunu söylemek insanı kurtarıyor mu? Açıklıyor mu? Sanmıyorum. Bu ad altında öyle yoz, yavan, ucuz şiirler okuyorum ki, (okuyoruz ki), en azından bu düzeylere düşmemek için işi sıkı tutuyor ve şiiri, olağanüstü ciddiye alıyorum. Yazdıklarımla 1940'larda yazılan şiir duyarlığını aşamadıysam hiçbir şey değilim. Ayrıca zaten kimi çevrelerde 'slogancı şair' gibi toptancı bir yargının içinde (kimilerince) değerlendirildiğimi (ya da değerlendirilmediğimi) sanıyorum. Bunlar beni ırgalamıyor. Ben O. Veli'den başlayarak, Necatigil'in, Ziya Osman Saba'nın, C. Külebi'nin okulundan geçtim. Nazım ve diğer toplumcu şairler ne yazık ki çok sonra. Yani benim şiir dilim andığım ve anamadığım bir çok şairin şiirleriyle açıldı. Baudaleire'in bir çok şiirini 17 yaşımdan beri ezbere bilirim. O. Veli'nin "Fransız Şiiri Antolojisi" uzun yıllar kitab-ı mukaddes gibi cebimde gezdi.

Che Guavera şiirimi yazdığımda (ki, bu şiirimin esinlerinin altında Caracas valisinin oğlu Jose Manuel'in genç yaşlarda öldürümü olayından etkilenmeler de vardır) yeterli ve donanımlı bir sol kültürüm yoktu. Bugün de öyle. Ama taa çocukluğumuzda, ilkokulda (1948'ler) Kurtuluş Savaşı gazilerini sınıfta okul sıralarında dinlemiş olmaktan gelen saldırgana karşı önceden edinilmiş hazır bir bilinç vardı. Bu şiir

benim yüreğimden ve bu bilinçten fışkırmıştır.

Zaten biliyorsun, "Che" şiirimin Guevara ile ilgisi yalnızca onun adının ve anısının anılmasından ibarettir. İçtenlikle söylüyorum senin "Guavera" şiirinden şu dizeler zaman zaman kendi söylediklerimden daha çok dilimde geziyor.

"Mavi bir çiçeğin türküsünü söylemek istiyorum"

Dizedeki yalınlığa, duruluğa bak! Ve sonraki dizeler:

"Umudun ve sevdanın
Kahraman bir yüreğin türküsünü söylemek istiyorum
Aslan türküsünü Guevara'nın"

Che'nin öldürüldüğü günlerde oğlum Nazım doğmuştu. Günsel'i SSK Hastanesinde ziyaret etmiş, Nazım'ı koklamış, öpmüş Akay yokuşundan aşağı doğru iniyordum. İçimde hüznün ve taşkın bir sevincin harmanı savruluyordu. İlk patlayan çiçekte, ilk dizede, bir başkaldırı dili vardır, doğru. Ama asıl olan biraz hüzünle gölgelenmiş baskın ve taşkın bir yaşama sevincinin esintileri vardır o şiirde. Bir de kimbilir Antalya Bey Dağlarının olağanüstü görünümlerine ilişkin bir özlemin söylettikleri.

Söylediklerimle şiir dünyasında yerimi ve çapımı biliyorum. Yazdıklarım, yaşadıklarımdır. Yaşadıklarım da ne ki.. Yediğim ekmeğe sinmiş alınteriyle hep bir ödeşme duygusu vardır bende. Okuyanı esinletecek, değiştirecek bir şeyler söyleme kaygısı.. Bizden önce ne güzel şiirler söylenmiş. Ve kaç Kerem-Aslı geçmiş bu yollardan. Dönüp arada baktığımda umutsuzluğa kapılmıyor da değilim. Biraz önce açıkladıklarımı (ödeşme duygusu falan) ucuz bir populizm saymamanı diliyorum.

Özet: 'Sanat anlayışım? konusunda doğrudan bir şeyler yazamadım. Yukarıda söylediklerimden anlaşılan ne ise, şiire, sanata böyle bir bakışım ve yaklaşımım var. Son bir-iki söz: Yazdıklarımı etimde, canımda duydum. Toplumcu, devrimci şiir söylemek gibi bir ön düşüncem ve kaygım olmadı hiç. Hayatım ve kişiliğim şiirimdir.

Sevgi ve selamlarla.

Antalya, 29.4.1975

9

Sevgili Kardeşim Ataol,

6.4.1975 tarihli mektubuna ancak yanıt verebiliyorum.

Dernek olarak düzenleyeceğimiz "Edebiyat Günü" adını daha genel ve kucaklayıcı bir ad diye ben önermiştim. Kimi arkadaşların önerisiyle "Hikâye Günü" oldu. Katılacak arkadaşlar, özgürce konuşacağı konuyu seçebilir: "Günümüzde Hikâye", "Hikayemizde Kadın" vb.. Tabii örnek hikâyeler de okunabilir. Bu alçakgönüllü bir girişim. İlerde yapacağımız başka etkinlikler için en azından bir deney.

Ümit Kaftancıoğlu tatil için Antalya'da, iki gün oldu geleli. Bekir Yıldız sanırım gelemeyeceğim demiş. Henüz kendisiyle (Ü. Kaftancıoğlu) yüz yüze görüşüp konuşamadım ve Bekir'in yanıtını da tam doğrulayamadım. Bekir yol giderleri vs. gibi bir konuyu açmış ya da sezdirmiş. Engelin bu olacağını sanmıyorum. Ayrıca böyle bir isteği de çok doğal karşılarım.

(.....) Az önce bir arkadaşla görüştüm, Bekir ilk belirlediğimiz tarihte bulunamayacağını söylemiş. Bekir'e göre yeniden bir gün belirledik, 9 Mayıs Cuma. Bir değişiklik olacak olursa yine sana yazarım. Yazmazsam gün kesin demektir. Ümit, "Füruzan da gelebilir bu konuda yardımcı olurum" demiş. Füruzan'la da ilişki kurmaya çalışacağız. Bizim için, benim için Bekir önemli. Belli bir ağırlığı var. Bekir'in gelmesi konusunda yardımların ve onu ikna etme işini senden rica ediyorum. Zamanın uygunsa sen de çık gel. Konuklar için 50 TL yol otobüs bilet parası, konaklama ve diğer masrafları karşılayacağız. Bunun için belki küçük bir giriş ücreti koruz. Derneğin maddi durumu çok iyi değil. Neyse bunlar bizim sorunlarımız.

Dergide Nazım üstüne yazıları severek okudum. Devam edecek mi?

9 Mayıs'ta gelebilirsen sevineceğim.

Görüşmek dileklerimle. Sevgi ve selamlarla.

Tarihsiz

10

Sevgili Kardeşim Ataol,

Kartını, kitaplarını ve mektubunu aldım. Antoloji ve Şükran Kurdakul için istediğin gerekli şeyleri hemen hazırlayıp göndereceğim. Antoloji haberine sevindim. Neruda'nın, Lorca'nın şiir yazdığı bir dilde yayınlanacak bir antolojide şiirlerimin yayınlanmasına nasıl sevinmem.[1]

Defne giderken Neruda'nın anılarını bırakmıştı, (Yaşadığımı İtiraf Ediyorum) onu okuyorum müthiş bir zevkle. Satırlar arasında Neruda'yı tüm sıcaklığı ve babacanlığıyla görür gibi oluyorum. Nazım'ı düşünerek zaman zaman keder duyuyorum: Neruda halkıyla iç içe yaşayabilmiş, pampalarda, güherçile işçileriyle kucaklaşabilmiş, maden ocaklarına inmiş, şiirlerini okumuş, şairliğin tüm mutluluklarını tadabilmiş. Oysa Nazım tüm bunlardan ne denli yoksun yaşadı. Bir de siyasi iktidarların aydınlara, şairlere, sanatçılara karşı acımasız tavrı (elbet sol ve sosyalist şairlere, aydınlara) ve bizim halkımızdan kopukluğumuz düşündürdü beni.. Bütün olumsuz koşullara karşın Türkçede yine de güzel çiçekler açabilmiş!

Yarımca Şenliğine katılmak istiyorum. Daha önceleri pek önem vermezdim böyle şeylere. Ama insanlarımızla, halkımızla karşı karşıya gelebilmek, şiirlerimizi sunabilmek için başka bir yol yok. Yalnızlığımızı yırtmalıyız. Söylediklerimizin tepkilerini, etkilerini kitleler önünde sınamalıyız diye düşünüyorum. Şenlik için henüz Yazarlar Sendikası'ndan bir çağrı almadım. Bugünlerde gelir herhalde. Yalnız şenliğin tarihini tam bilemiyorum. Buradaki işlerimi toparlamak için çok önceden bilmek isterdim. Doğrudan Yarımca'ya gelmem daha iyi olur sanırım. İstanbul'a gelip oradan Yarımca'ya dönmeğe gerek yok. Belki arabayla ve çocuklarla birlikte gelirim. Neyse çayı görmeden paçaları

sıvamayayım.

Vaptzarov çevirilerini çok sevdim.

"Acımasız, dizginsiz bir kavga bu
Başsız, sonsuz, destansı"

Bir şiiri mutlaka bir şair çevirmeli, iyi bir şair. Yalnız iki dil bilmek ya da çevirdiği dili daha iyi bilmek yetmiyor bu işe.

Nihat'ın gözlerinden öperim. Militan'da yayınlanmış şiirleri içinde, "Ona Doğru Koşmak İçin"i daha yalın ve seçkin buldum ötekilerden. Bir yerde "Yabani bir hayvan" "Yayvan" diye dizilmiş, düzeltimde dikkatinizden kaçmış olmalı. "Ve bonolar, çekler, borçlanışlarla/Birbirine bulaşan kaypak ilişkiler/Dişlemeye başlıyor çocukları bile.." "Dişleme" sözcüğü beni rahatsız etti, bir başka sözcük aradım bulamadım. "Isırmak" sözcüğü de uygun değil. "Dişlemek" de değil. Nihat'ı kutlar, " ...gerçekten papatya kadar temiz" gözlerinden öperim.

Sevgilerle.

[1] - *O günlerde İspanyolca'ya kimi Türk şairlerinin şiirleri çevriliyordu.*

Antalya, 20.5.1975

11

Sevgili Ataol,

Mektubunu aldım. Yazmakta geciktim. Mektubumla birlikte bir de şiir gönderiyorum. Toplatma sorunundan ötürü kaygılanıyordum. Gecikmem biraz da bundan, sonucu öğreneyim istedim. Mektubundaki bir söz beni de ferahlattı. Evet, "Hayat herşeye rağmen hiç de fena değil" ama insan bu sözü ancak iyi bir şeyler yapabildiği zamanlar gönül rahatlığıyla söyleyebiliyor. Kendi payıma, bir şeyler üretemediğim, şiire zaman ayıramadığım için zaman zaman bayağı mutsuz oluyorum. Oysa içimde yeşeren bir şiiri büyütürken tattığım mutluluğu başka hangi uğraşta tadabiliyorum? Dilimin paslandığını hissediyorum ve bundan ötürü büyük üzüntü duyuyorum.

Neyse, kişisel sızlanmaları geçelim.

Şiirimi beğenmesen de yayınla. Uzun bir suskunluktan sonra söylenmiş bir türkü. Başarı da, başarısızlık da bu uzun suskunlukla açıklanabilir. Zorlamaya, zorlanmaya gerek yok. Şu sözdeki doğallığa bak: "Yeşil soğan gibi tatlı sözleri" Bu türkü sözünü Cemal Süreya'dan dinlemiştim. Remzi İnanç bir meyhaneye buyur etti, Cemal Süreya ile ilk kez bir araya geliyorum. Meyhane dönüşü Mülkiyeliler Birliğine giderken (gece) bu sözü keyifle mırıldanıp durdu Cemal Süreya. Nasıl yalın ve güzel bir dize! Cemal Süreya'nın dilinde daha da tadlanıyordu.

J. Marti'yi severek okuyorum. Attila Josef gibi büyük ve seçkin bir ozan. Attila Jozef'te, ince, kanayan bir yan var... Ölümünün, intiharının trajikliği şiirine bakışımı etkiliyor olabilir. Attila Josef gibi bir şairi tanımak bana büyük mutluluklar verdi. Militan'ın yaptığı en büyük işlerden biri, A.Jozef ve J. Marti'yi Türk okurlarına tanıtmak oldu. Ben şahsen teşekkür borçluyum. Attila Jozef'in matbaadan gelen provalarını okurken, "göreceksin bu sayı büyük yankılar uyandıracak"

demiştin. Ne yazık edebiyat çevreleri senin coşkuna duvar gibi sağır kaldı.

Burada Vaptzarov'un dilini çok iyi bilen bir ahbap var,[1] elinde bir de Vaptzarov'un yaşamı ve şiirlerini içeren bir kitap. Becerebilirsek Vaptzarov'dan çeviriler yapmak istiyoruz. Yaşamıyla ilgili bölümü çevirdik. Kimi şiirler üzerinde çalışıyoruz. Geldiğinde bu konuları ayrıntılarıyla görüşürüz.

'Gerçeklik' konulu konuşmanı dinlemek isterdim. Olanaksız. Belki konuşmanı yayımlarsın, okurum. Puşkin ve Riliev'i karşılaştıran bir yazın vardı, o yazıdan çok yararlandım.[2] Devrimci sanat konusunda kimi sorular ve yanıtları kafamda yerine oturdu. A. Kadir Ağabeyle yaptığın tanıtıcı konuşma da iyiydi. A.Kadir Ağabeyi bir kere İstanbul'da ziyaret etmiştim evinde. Saatlerce konuştuk. Asım Abi[3] tarif etmişti evini. O günlerde yazdığı ve hiç bir yerde yayımlanmamış olan Nazım üstüne bir şiirini okumuştu bana. Duygulanmış ve gözleri buğulanmıştı şiiri okurken. Görüştüğünde sevgi ve saygılarımı...

Militan'da yeni arkadaşları izliyorum. Emin Karayel'i biraz daha dikkatle okudum. Kaya'yı da sevdim. Her ikisini de tanımak, tanışmak isterdim.

Dün Sorgun'a gittim, çadırı kurdum. Haziran'ın ilk haftası uygun. Yola çıkabileceğin günü en azından üç gün önceden bildirmelisin. "Yalnız olmayarak" diyorsun, anlayamadım, bir arkadaşınla mı, yoksa Nihat, Defne'yle mi geliyorsun? Her neyse, bekliyorum sizleri.

Sevgilerle.

Not: "Öykü Günü", 26.5.1975 gününe ertelendi. Bekir Yıldız, Osman Şahin'le birlikte geliyor.

[1]- *(Hançer ve Lirik) "Göçmen İbrahime Ağıt" şiirinde anlatılan kişi.*
[2]- *Bkz. "Edebiyatın Etkisi" (Yaşayan Bir Şiir)*
[3]- *A.Bezirci*

Antalya, Ağustos 1975

12

Sevgili Kardeşim Ataol,

Geçenlerde sana kitabı ve aynı gün bir mektupçuk ve dergi için vaat ettiğim parayı bin TL olarak gönderdim. Beş yüz TL'si dergiye katkı, beş yüz TL'si sana ödünç olarak gönderilmiştir. Böyle açık, harbi konuştuğum için bağışla.. Para işlerinde açık olmak iyidir.

5-6 gün önce Erdal,[1] karısı ve kızıyla geldiler. Sorgun'a gittik. Yer bulmak ne mümkün. Erdal, Sorgun'u sevdi. Bir iki gün sonra sana yer açılacak denilse çadırda kalmaya razılar. Ama yok. Side'ye geldik ve güçlükle iyi kötü bir yer bulabildik. Şimdi 25 Ağustosa kadar Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir'in kardeşinin otelinde kalıyorlar.

Kitap konusunu Erdal'la konuşmak istemedim. Yanlış anlaşılır diye. Kendiliğinden açtı konuyu. Cem'in kitabıma pek ilgi duymayacağını söyledim. Bu sözümü bir alçakgönüllülük sandı. Oysa ben gerçeği belirttim.

(...)

Dergi geldi. Tevfik Fikret sayısını gerçekleştirmek ve Tevfik Fikret'i bugünlerin içinden değerlendirip yerli yerine oturtmak kutlanacak bir şey. Bence bu sayı yankılar getirecektir.

Militan'da yayımlanmış öyküler üstüne Nihat'ın eleştiri yazısı yayımlansın diyordum, bugün düşündüm, kimi çevreleri küstürebilir, özellikle Fakir Baykurt'u... Fakir alınmasa bile kimi çevreler kışkırtacaklardır ve böylece dar bir çevrenin dergisi gibi bir imaj doğacaktır. Ben böyle düşünüyorum ve Nihat'ın bu konularda biraz daha yumuşak, anlayışlı olmasını diliyorum. Yanlış, doğru, benim düşüncelerim böyle... Daha esnek daha toparlayıcı bir dergi olabilir, olmalı. Gelene ağam, gidene paşam gibi bir anlayışı da önerdiğim yok. Nihat'ın bu konularda seni dinlemesini ve sana karşı kırıcı olmamasını diliyorum. Her arkadaşın emeği var, ama ben Militan'ı daha çok ve doğrudan

senin bir eserin olarak görüyorum. Yani orta direği.

TİP'le ilgili kimi çalışmalara katıldım. Yarından sonra Nihat Sargın burada. (Cumartesi günü) Aynı gün Pet-Kim İş'in Pil Fabrikası greviyle ilgili Halk Plajında işçilerle bir dayanışma gecesi var. Şiir, türkü vs. Gecenin nasıl olacağı konusunda bir iki arkadaşla görev üstlendik. Umarım iyi geçer. Bir rastlantıyla buralarda olabilseydin, gecede birlikte olurduk.

Şiir, uzakta, ihmal edilmiş mahzun bir sevgili gibi bana bakıyor. Ama onunla sarılıp yatmaya vakit yok.

İşte böyle..

Sevgi ve Selamlarla

[1]- *Erdal Öz.*

Tarihsiz

13

Sevgili Ataol,

Selam ve sevgi ile gözlerinden öperim. Çoktandır gerçek ve güzel şiirler okumamıştım. Susuzluğuma şiirlerin çıkageldi. Yeniden doya doya okudum. Sağol. Gözlerinden öperim. Bu duygularımı Erdal'a[1] söyledim, görüştüğünüzde söyleyecekti.

Şiirlerinde bizim kuşağın tüm yaşantıları var. Aşklarımız, acılarımız, pişmanlıklarımız, coşkularımız.. Jose Marti'yi tanımlarken kullandığın sözcükler ve düşürdüğün imge altın değerinde: "Jose Marti, bir tabanca mermisi kadar küçük , hırçın ve sıkı"

Cumhuriyet'te Rauf Mutluay; Komiser Kolombo'dan sonra azıcık bir yer ayırabilmiş sana. Senin yazında belirttiğin anlamda gerçek bir şiir eleştirmeni yok. Her şiirin üstünde tek tek durulacak, konuşulacak değerde. Yargılarımda, sevgilerimde, bir arkadaşın olarak öznelliğin payını arıyorum, hayır, ben nesnel yaklaşıyorum şiirlerine. Öznelliğin payı olabilir, ama abartılacak kadar değil.

İstanbul'u ne güzel betimliyorsun! Bir neşter vuruyorsun: "Kirli bir deniz-televizyon-okeye bir iki-kadir gecesi hutbesi- ve birden İspanya: "Kurşuna dizildi İspanya'da beş gerilla" ve sonra gelen dizeler...

"İşte Yeniden"i ayrıca konuşmak isterim. Dizelerde aşkla yüklü bir kalbin çarpıntıları duyuluyor. Bu şiiri Aragon'un Elsa için yazdığı şiirin ve Nazım'ın aşk şiirlerinin yanına koyuyorum. Şiirin bir bütünlüğü yokmuş gibi görülüyor. Bir bilinç akışı tekniği.. karabasanlar, sayıklamalar ve umarsızlık içinde bir şair imajı...

"Serseriliğim benim, seni çocuğummuşum gibi seviyorum"

Ben bu şiiri duyuyor, tadıyor ve seviyorum. Belki herkese kapısını kolay açmıyacak bir şiir. "Yeniden Hüzünle" şiirinin ikiz kardeşi sanki. "Yeniden Hüzünle" biraz daha derli toplu, bu biraz daha savruk,

daha esrik. Bir aşk çılgını..

Bende bıraktığı izlenimler bunlar.

Beni sorma. Son günlerde hırçın, çekilmez biri oldum. Sıkıntılarımın kaynağını biliyorum. İçinde debelendiğim hayat bana soluk bile aldırmıyor. Okumaya bile zamanım yok. Günler öyle anlamsız ve kupkuru geçip gidiyor.

Sevgi ve selamlarla.

Not: Erdal "Hazır Ol Kalbim" için, "1976 Güz kesin piyasaya çıkmış olur" dedi. Bunu ben sormadan kendi söyledi. Bilgin olsun.

[1] *Erdal Öz*

Antalya, Ekim 1975

14

Sevgili Ataol,

Mektubunu aldım. Yazmakta yine geciktim. Mektubunun içeriğini anımsıyamıyorum. Benim "Hazırol Kalbim"le ilgili söylediklerin aklımda sadece. Cem'in basmayacağını az çok tahmin ediyordum. En azından yakın zamanda mümkün değil. Senin mektubunun ardından Erdal'ın[1] mektubu geldi, "Ataol benden önce Oğuz Akkan'a konuyu açmış ve hayır denilmiş, hemen ardından benim ikinci bir önerim yanlış olur, biraz bekleyelim.." gibi birşeyler söylüyor. Erdal; dosya bana ulaşsın diyor. Uygun bir zamanda dosyayı Erdal'a ulaştırıver. Seni bu angaryadan azat ediyorum. Teşekkürlerimle..

Nihatlar nasıl? Antalya'dan mutlu, sevinçli ayrıldılar. (Arada gereksiz politik tartışma-kavgaları saymazsak) Onlar adına ben de sevindim, iyi bir tatil yaptılar diye. Kemer'i, Murat Amcayı 'fethedip' gittiler. Bir gün onları ararken pansiyonun arkasındaki tarlada buldum, ellerinde birer orak yabani otları biçiyorlar, Murat Amcaya yardım ediyorlardı. Böyle hoş ve renkli bir tatil geçirdiler. Her ikisine de selam ve sevgilerimizi iletiver. Semra'ya ayrıca hepimizden sevgiler, selamlar.

Dergi henüz elime ulaşmadı. Heyecanla bekliyorum.

Selam ve sevgilerle gözlerinden öperim.

Not:

1. Lice depreminin yaralarını sarmaya yönelik, BİR EKMEK BİR BATTANİYE DE BİZDEN! adı altında bir şiir gecesi düzenlenemez mi? Gelecek mektubunda bu konuda düşüncelerini yazarsan memnun olurum.

Metin Demirtaş'tan Ataol Behramoğlu'na

2. "Politika" gazetesinde, Cemal Süreya'nın (Ataol Behramoğlu-S.Berfe) karşılaştırmalı bir yazısını okudum. Sevmedim ve doğru şeyler değil. Bir çeşit karalama. Bunların seni ırgalamayacağını biliyorum.
3. Cumhuriyet'te söylediklerin açık ve içtenlikle söylenmiş şeyler. Etkilendiğin şairleri sayarken hiçbir komplekse kapılmadan açık yüreklilikle belirtmişsin. Yanıtlarını çok sevdim. Şiir okur gibi okudum. Açık yürekli ve dürüstçe verilmiş yanıtlar. Hepimiz adına konuşmuşsun. Kendi adıma sağol diyorum.

[1] *Erdal Öz*

8.12.1975

15

Sevgili Ataol,

Beni sevindiren mektubunu aldım. Birgün önce de yine aynı konuda Erdal'dan bir mektup almıştım. İkinize de teşekkür ederim. Dilerim kitabım (Oğuz Akkan'ın söz verdiği gibi) güze doğru basılır.

Kısacık mektubunda bir yığın haber.. "Kara Çarşaflı Gelin"i çoşkuyla bekleyeceğim. Tülay iki gün önce Cumhuriyet'te filmle ilgili bir yazıyı gösterdi, okudum. Semra'ya selam ve başarı dileklerimi iletiyorum. Tülay Antalya'da Semra ile bir fotoğraf çektirmişler, sorup duruyor, gönderebilirse...

Dergi geldi, heyecanla açtım zarfı. Yaşar Miraç'la, Mehmet Ergün'ü okuyabildim henüz. Yaşar'ın şiirine ilk karşılaşmamda ve biraz da tavrından rahatsız olmaktan gelen duygusal, ivedi bir not ve tepki göstermiş ve şiiri üstüne üstünkörü şeyler söylemiştim. Tabii o sıra oturup dikkatlice okuyacak bir zaman da yoktu. Yaşar da burnuma dayamıştı dosyayı. Özgün bir şair. Farklı. Şu dizelerin altını çizdim: "Çocukluğu bilmeyen bir çocuk ağlıyordu"/ "Ey iç geçirmeler ey siz de artık bir susun"/"Dere ırmak akan terin" vb.

Ne güzel, Yaşar'ın elinden tuttun şiirlerini topluca tanıtıyorsun. Bizlere bu yakınlığı gösteren olmadı. Dergi böyle genç, yeni arkadaşları tanıtabilse, kazandırabilse şiir dünyamıza asıl ve önemli bir işlevi yerine getirmiş olur.

(...)

Mehmet Ergün'ün yazısını severek, beğenerek okudum. Yazılanlar bizim için bilinen şeyler belki. Ama devrimci, toplumcu şiir diye çok ucuz ürünler sunuluyor ortaya.. 40 kuşağı şiirinin, duyarlılıklarını aşamayan şeyler.. Mehmet'in (bu arkadaşı hiç tanımıyorum) MİLİTAN'da sürekli yazmasını dilerim. Cumhuriyet'te yayınlanan "Köy Edebiyatı" adlı yazısını da okudum.

Metin Demirtaş'tan Ataol Behramoğlu'na

Nihat'ı Cumhuriyet'te izliyorum. "Son Cevaplar 2"deki şiirde anlattığı kişilere şiir yazmaya değer mi? Bu şiiri sevemedim. Annenlerin adresine bu konuda bir mektup saldım. Yanıt alamadım. Kırılmış da olabilir.

Dergi kimilerine geldi, kimilerine ulaşmamış. Biraz daha bekleyip kime geldi, kime gelmedi bir liste göndereceğim. Belki PTT'den kaynaklanan bir gecikmedir.

Hasan İzzettin Ağbeyin "Sürgün" kitabını tanıtan yazı dolayısıyla seçilen örnek şiirleri sevdim. Bir yıl önce Asım[1] abiye "Hasan İzzettin Dinamo'yu 'Kutsal İsyan'ı ile tanıyor, seviyorum daha çok, şiirlerinin estetik düzeyi benim için tartışmalıdır.." gibi şeyler söylemiştim. Safça ve açık yürekle. Hemen daha sonraki günlerde kendisiyle yapılan bir söyleşide, "kimi devrimci genç ozanlar bizi şair saymıyor.." gibi bir söz. Bu sözünde bana da bir gönderme var diye kaygılandım. Andığım değerlendirmeyi Asım Abiye aramızda kalsın ricasıyla bitirmiştim. Anımsarsın bu konuyu sana sormuştum, açmıştım. Sen de bana, " Çoktan Hasan Ağbeyin kulağına gitmiştir bu söz" demiştin. İşte o günden beri yazarlığına, savaşımına ve elbette şairliğine de saygı duyduğum bir insanı gücendirdim diye üzülüp durdum. Bu günahımı bir fırsatta bağışlatmaya çalışacağım ya da konuşmamın artı yani olumlu bölümünü de aktaracağım elini öpüp.

Sevgilerle.. Özlemlerle..

Not: Bekir'e selam. 250-TL'mız bakidir. Dursun. Göndermesin. İstanbul'a yolum düştüğünde hep birlikte rakı içeriz. Lice ile ilgili önerimize Ahmed Arif olumlu bakmadı. "Kendilerinin reklamını yapıyorlar" gibi bir kaygısı var. Yazdığı mektupta böyle diyor. Kemal Burkay da görüşmüş kendisiyle. Kemal de Ahmed Abi'nin değerlendirmesine, yorumuna katılıyor.

[1]- *Bezirci*

Antalya, 8.3.1976

16

Sevgili Kardeşim Ataol,

Önce selam ve sevgiler sunarım. Semra'ya da ayrıca selam ve saygılar..

Dün Nihat'ın kitabını aldım. Severek okudum. Kendisine bir teşekkür ve kutlama mektubunu saldım.

"Katilleri Tanıyor musunuz?"u merak ediyorum. Milliyet Sanat dergisinde pek olumlu şeyler yazmamışlar. Okudun mu o yazıyı? Sana tanınmamış şairleri seçtin diye çatıyorlar. Benden başka tanınmamış şair olmadığına göre, benim yüzümden eleştiriliyorsun. Bunlar nasıl olumsuz, kötücül insanlar?

Günsel'in eline baba mülkünün satışından biraz para geçti. Bu parayla Bahçelievler'de eve yakın yerde seramik hediyelik eşya satan bir dükkancık açtık. Yarım gün Günsel, yarım gün ben yönetiyoruz. Para kazanmaktan çok benim için atölyenin gürültüsünden bir kaçma, bir sığınma yeri. Şiire, okumaya biraz vakit ayırabiliyorum. Atölye benim hem kurtarıcım hem de felaketim oldu. Şiirden, kitaplardan kopardı beni. Oysa biliyorsun güzel bir şiirle didişmek yaşamın en güzel mutluluğu. 1968'de 9. Koğuşun uzun koridorunda "Voltada Bir Türkü" şiirimin ilk dizelerini mırıldanmağa başladığımda o sıkıntılı günleri bu şiirle aşmıştım. O şiiri yazarken içerde değil, duvarların ötesindeydim. Sonsuz bir yaşama sevinci ve özgürlük duygusu. Bu duyguyu ancak sen anlayabilirsin.

Yine o günlerde Fikret Otyam'dan bir paket geldi. "Gide Gİde"ler. ve güzel bir sunu, benim "Görüşme Yeri" şiirimden alınma. Şiir ben içerdeyken yayınlanmıştı. "Son derece yaralı bir üveylik gibi... Metin cana.." bu sözler de o gün tattığım bir mutluluktu. Fikret Otyam'la bir tanışıklığım yok o sıralar. Bu inceliği unutmadım. İlerki yıllarda içerde yatanlara karşı bende gelişmiş duyarlıkta Fikret Abinin

bu inceliğinin izleri vardır.

Nesin Vakfı Edebiyat Yıllığı'nı okuyorum. Mehmet H. Doğan'ın şiir değerlendirme yazısı, sayfa 34. ve son paragraf. Söylediklerine itirazım yok. Ama toplumcu şiirin iyi örneklerinden söz etmeden, kötü örneklere atış yaparken iyileri de vuruyor. Toplumcu şiire olumsuz bir yaklaşım. Düşmanca bile denebilir. Ben kendimi ve yazdığım üç-beş şiirin boyunu posunu, çapını biliyorum. Bilirsin iddialı biri değilim. Alınmış değilim. Çünkü söylediği örnekleri ben de alkışlamıyorum.

Alınabilirim de.

Şundan: Zafer Çarşısı'nda bir dost, "Mehmet H. Doğan seni, senin şiirini Tekin'in[1] şiiriyle bir tutuyor.." gibi bir şeyler söyledi. Ben, "Mehmet H. Doğan'ın benim şiirimi okuduğunu sanmıyorum" diyerek geçiştirdim. O sıralar Tekin arkadaş bana "Ağıt Yok" kitabını göndermişti. Yazılanların şiirle bir ilgisi yok. Tekin'e teşekkürlerimle birlikte eleştirilerimi dostça yazmıştım. Şu dizeleri yazan bir arkadaşla bir tutulmak istemem doğrusu:

"Gövdemden aşağı süzülen vişneyle/Hayatın seline açıyorum etten bağrımı"

Slogan şiir ve slogan şairi gibi toptan değerlendirmeler içinde anılmam ne yalan söyleyeyim ağrıma gidiyor. Oysa slogansal şiir de olabilir. Eğer şiirse.

Nihat'a yazdığım mektuba, yazmakta olduğum bir şiirden bölük bölük dizeler ekledim. Not defterimi karıştırıyordum, sizin Antalya'ya ilk geldiğiniz günlere ilişkin kimi notlar, satırlar.. Esrik Kaleiçin'de ve İskele'de dolanmışız. Bu satırlar beni bir şiire götürdü. Bu şiiri bitirince sana göndereceğim. Beğenirsen yayınlanmasını dilerim. Yayınlanmaz ise de alınmam. Şiire her zaman dostça, kardeşce yaklaştığını biliyorum.

Şiirin, gerçek şiirin onuruna üç kez, sağol, sağol, sağol!

Not: Oyunda benden alınan yalnızca "Vietnamlı Çocuk" şiirim mi?

[1] *Sönmez*

Antalya, Mayıs 1976

17

Sevgili Ataol,

11 Mayıs tarihli mektubunu 14.5.1976'da aldım. Bu gün belediyeye gittim. İlgililerle gerekli görüşmeleri yaptım. Durum şöyle: Yarışmaya katılacak tüm filmlerin 31.5.1976 saat 17:00'ye kadar Devlet Film Arşivine, Sami Şekeroğlu'na teslim edilmeleri gerekiyor. Bunun ötesinde belediyenin burada film teslim alma yetkisi yok.

26 Mayıs'ta Halit Ağbeyler (Çelenk) Antalya Kemer'de olacaklar. Onlara Ali Alpazar'ın oradan yer ayırttım. Portakal bahçeleri içinde bir yer. Dilersen size de oradan yer ayırtabilirim. Yemekleri ev yemeğidir. Bir kişi üç öğün yemek içinde 90 TL. Daha çok Alman'ların dadandığı bir yer.

Semra'ya, babana, Nihat'a, Defne'ye selamlarımı iletiver.

Sana da sevgiler, selamlar.

Antalya, 1 Haziran 1976

18

Sevgili Ataol,

Dün Belediye Başkanı Selahattin Tonguç'la görüştüm. Filmlerin teslim tarihi 5 Haziran 1976 tarihine kadar uzatılmış. Selahattin Bey yönetmen Süreya Duru'nun gönderdiği mektuba gerekli yanıtı vermiş. Selahattin Bey "Kara Çarşaflı"nın festivale katılabilmesi için içtenlikli ve üstün gayret sarfediyor. Yasaklanma işine en az bizim kadar canı sıkılıyor. Danıştay'dan umutlu. Bu 5 gün içinde olumlu bir karar bekleniyor. Daha uzun yazamıyacağım. Mektubu hemen postaya veriyorum. Telefonla da sana ulaşmaya çalışacağım.

Sevgi ve selamlarla.

21.6.1976

19

Sevgili Ataol,

Önce selam ve sevgiler sunarım.

Telefon etmişsin. Günsel söyledi, konuşamadık. Çocuklarla güzel bir Bulgar filmi vardı, ona gitmiştik. (...) Ben bu gün, 21.6.76 Pazartesi günü akşam Ankara'ya ordan da Karabük'e gidiyorum. Büyükçe bir iş almıştık, TV verici çelik kuleleri. Anormal malzeme pahalanmasından ötürü bizi yıkacak bir zarara doğru gidiyor iş. Biraz daha ucuz saç bulabilir miyim diye Ankara'dan Karabük'e kadar bir tura çıkıyorum. Dönüp geldikten sonra sana bir önerim var: Ben on yıldır Antalya dışına çıkmadım ve doğru dürüst bir tatil de yapmadım, yapamadım. Koşulların uygunsa birlikte uzunca bir tatile çıkalım istiyorum. Seni iki kişi sayarsak, bizim çocuklarla birlikte (Umut'u anneme bırakmak üzere) bizim arabaya rahat sığarız. Bunu düşün.

Festival etkinlikleri iyi gidiyordu. Birden, bir yerlerden emir almışlar gibi faşistlerin ufak tefek saldırıları başladı. Saldırılar duvarlara yapılan resimlere yönelikti. Vali kimi duvar resimlerinin üstlerini bezlerle örttürdü. Kapalı Spor Salonu duvarına yapılan resim örneğin. Spor salonu bakanlığa bağlı olduğu için resim yapılmasını engelledi. Oysa değişik sporları simgeleyen resimlerdi yapılan. Belediyeye ait duvarlara karışamadı. Onlara da mâlum güruh tarafından çeşitli saldırılar.. Bir trafo duvarına Avni Memedoğlu'nun yaptığı elinde güvercin tutan işçi resmine gece siyah boya atmışlar ve Yusuf Taktak'ın büyük duvar resmine de. Mehmet Aksoy'un henüz taslak biçimindeki işçi heykelini devirmişler. Lorca'nın "Eskicinin Tazesi" oyununun afişleri parçalanmış. Tüm bunlar bir gecede olup bitiyor. Bir çeşit vandallık. Tahrip edilen her sanat eserine yeniden başlanacak. Bu saldırılar karşı tepkiyi de doğurdu. Halk ve devrimci gençlik sanatçıları ve yapılan

sanat eserlerini korumaya aldılar. Bundan sonra bir şey olacağını sanmıyorum. Tüm bunlar beklenilmeyen şeylerdi.

Festivalin ilk gecesine katılamadım. Güzel konuşmalar yapılmış. En güzel konuşmayı da Semra (Özdamar) yapmış. Bugün Cumhuriyet'te okudum. Sen de okumuşsundur.

Tülay, Semra'yı kaldığı otelde bulamamış. Not bırakmış. Evi biliyor, sanırım uğrar.

Şimdilik kal sağlıcakla..

6.Eylül.1976,Antalya

20

Sevgili Dostum Ataol,

Önce selam ve sevgi ile gözlerinden öperim.

Gittiğinden beri senden ses seda çıkmadı. Sanırım iyisindir. Bizler bıraktığın gibi...

Sana resimlerden bir grup gönderiyorum. İyi ki o günleri bir fotoğrafla belgelemişiz.

Bugün DİSK'ten bir çağrı aldım. 11 Eylül 1976'da gerçekleştirilecek "Şili ile Dayanışma Günü" için. Programda yerim var mı bilmiyorum. Olsa da bu saatten sonra kalkıp gelmem olanaksız.

İyi bir günümde değilim ve uzunca yazamıyorum.

Evcek selam ve sevgiler gönderiyoruz.

Antalya, 15.9.1976

21

Sevgili Ataol,

Mektubun şiir tadındaydı. Sağol. Yüreğinin kabardığı bir zamana denk gelmiş olmalı. Böyle anlarımız azdır, bilirsin. Orhan Veli'nin anlattığı o çoşkun hava ve duygular..

"Beni bu güzel havalar mahvetti"

Kaçmalardan, alıp başını gitmelerden bahsediyorsun. Bu özlemi hızla yerine getirmeni dilerim. Nerde olursan ol ve nasıl bir yaşama biçimi içinde olursan ol, güzel şiirler uçuracağından eminim.

MAO'nun ölüm haberiyle benzer duyguları yaşadım. Bir çınar devrildi, dedim. Sana onun sevdiğim bir dörtlüğünü yazıyorum:

"Dön de bak Houan doruklarına
Dinle cıvıltısını asma kuşlarının
Ovalarda silahlar şakırdamıyor artık
Bu duyduğun mırıltısıdır çağlayanların"

Politika gazetesinden bir mektup aldım. Haber, fotoğraf vs. istediler. Bugüne değin gönderemedim. Kitabımın basım haberini ve bir fotoğrafını yazıp göndereceğim. Haber yapmak istiyorlarmış.

Kitapların geldi. Veli Abiye ve Yusuf'a verdim. Selam ve teşekkürlerini iletirim.

Antalya Kasım ayında güzel olur. Ilıman havalar. Eğer bir de yağmur yağarsa Kaleiçi'nin tadına doyum olmaz. Sur duvarlarında yeşeren otları, çiçekleri sever, koklarız. Ve çınarların üstünde volta atan kırlangıç sürüleri... Görüyorsun seni tavlamak için ne diller döküyorum.

Muzaffer Erdost kitabım için önsöz yazdı. Bu günlerde Oğuz Akkan'a gönderecek. Gördüğünde Oğuz Beye duyuruver.

Selam ve sevgilerle.

Antalya, 6.10.1976

22

Sevgili Ataol,

Dörtnala yazılmış sevgili mektubunu aldım. Sağol! Küçük odamdayım evde herkes televizyona takılmış durumda. Beni rahatsız edecek, sessizliğimi bozacak kimse yok. Ortalarda dolanan, kimi zaman tepeme tırmanmağa çalışan Umut 'haşaratını'da zararsız hale getirmenin bir yolunu bulurum.

Mektubundaki coşkun hava bana da yansımıştır. Şu anda şiirsel bir esriklik içindeyim. Mektubun, satırların, sözcüklerin canlı ve güzel. A.Kadir Ağbeyin "kabına sığamamak" tanımını sevdim. Hep bu duygular içinde olmanı dilerim. Zaten genellikle öylesin. Bunun sebebi de üretim içinde olmandan geliyor. Bu aşkın, "kabına sığamayan" yaşama sevincini yitirmemeliyiz.

Geçenlerde şiirlerin üzerine bir yazı/inceleme gibi bir şeyler yazmaya çalıştım. Ne yazık ki bu konularda yeterli donanımım yok. Şiirlerinin bende uyandırdığı duyguları gereğince anlatabileceğimi sanmıyorum. Şiirimize, taşra izlenimleri, diye niteleyebileceğim öğeleri ilk sen getirdin. Bunu çok önemsiyorum. Bir de kimi şiirlerindeki incelik, derinlik, tazelik nice sonra farkediliyor. İsmet'in kimi şiirlerinde de sezinledim bunları. Kızılay civarında çalıştığı bir büroda bir sohbet sırasında kendine bu izlenimlerimi söylemiştim.

Ahmed Abinin kitabının 11. baskıya ulaşmış olması hepimizi onurlandıran, gururlandıran bir olay. Ama senin kitaplarının 1.-2. baskılarda takılıp kalmasını ben de normal görmüyorum.

Puşkin ve Çehof'un kimi öykülerinde okuduğum taşra sahneleri betim ve ögeleri beni etkilemiştir. Çoğumuzun taşraya ilişkin izlenim ve gözlemeleri vardır. Taşra derken Anadolu'nun biraz bakımsız ilçe ya da kasabalarını kasdediyorum. Doğduğum kasabanın tek kahvesinde senin şimdi anacağım şiirinde adları geçen resimlerin hemen hepsi

duvarlarda asılı dururlardı. Çerçevelerinde sinek pisliği çilleriyle.

Şiirimize taşraya ilişkin bu tadları, taşra yalnızlığını ve duyarlılığını ilk sen getirdin.

"Çürük yumurta, bayat pastırma
Ve bamya yenilen o lokantada
Mareşal Fevzi Çakmak, Koca Yusuf
Dünya güzeli Fatma
Dostumdular"

1960-62'de Rize'nin Dedepazarı kasabası Fıçıcılar köyünde Yedek Subay öğretmendim. Arada sırada yemek yediğim kasabanın lokantasında bu resimlerle göz göze gelirdim. O günleri anımsadım ve şiire belki bu yüzden biraz daha yakınlık duydum. Tüm bunları gözlemlememiş biri için bu şiirin etkisi ne olur? Aslında burada, bu şiirde yaşayan delikanlının (insanın) yalnızlığıdır anlatılan ve her okuyan, şiiri oluşturan bu ögeleri bilmese, tanımasa da, orda esen yalnızlığı duyumsayacaktır.

Ve "Ses" ve "Hafta" dergileri okuyan "güzelim kızlara" uzaktan uzağa duyulan sevgi, acıma duygusu.

Politika'daki, Neruda'nın kitabından alıntılanmış seçmeleri okuduktan sonra yeniden eğildim "Yaşadığımı İtiraf Ediyorum"a. Neruda'nın Rafael Alberti üstüne yazdıklarını lütfen bir daha oku. Sevgili yurdumuzda, insan ilişkilerinde yalnızca sevgisizlik ve hırçınlık egemen. Allah aşkına sayfa 183'deki son paragrafı dön bir daha oku. ".....Şairler arasında en temiz suyla yıkanmış olanı Alberti, ..." Biz de hangi şair bir başka şair için böylesi güzel bir söz edebilir? Siyasi iktidarlardan hep tokat yediğimiz, ezilip horlandığımız için mi böyle hırçınız? Bir Nazım mı çıktı içimizde gönlü yüce olan? "Slavya Kahvesinde Dostum Tayfer'le Sohbet" şiirinde O.Veli'yi ne güzel anar:

"Nezval geçer taze çıkmış kabrinden
Paramparça yüreği de elinde
Ve Orhan Veli'yle karşılaşırlar
Urumelihisarından gelir o
Ve telli kavağa benzer Orhan'ım
Yüreciği delik deşik onun da"

Sevgisizlik insanın yüreğini kurutur. Sevgidir insan yüreğini yeşerten, diri tutan. Seni de Nihat'ı da seviyorum. Çok yakın tanıdığım iki insan, iki kardeş, iki şair olarak. Senin şiirinin benim yanımda ayrı bir değeri var. Nazım'ın andığı şiirindeki şu dizeleri okuduğum günden

beri gerçek şairlere derin bir sevgi ve saygı besliyorum. Şairle yüz yüze tanışmaya gerek yok. Uzak durmayı yeğlerim. Bir densizliğine tanık olunur, şiirine de gölge düşer diye düşünürüm.

"Öğretmek için sırlarını sırrını
Yüreğini yiyeceksin, yedireceksin"

Attila Jozsef'i bu dizeleri andıkça daha çok seviyorum. Tren rayları üstüne intihar için yattığında, rayların çelik soğukluğunu bedeninde duyumsadığında, sımsıcak çarpan yüreğinde, acıların, umarsızlıkların, çıkışsızlığın nasıl kara fırtınaları esiyordu kimbilir. Maddi olanaklarım elverse Macaristan'a kadar uzanmak, anısı ve varsa yontusu önünde saygıya durmak, yürüdüğü yollardan yürümek, geçtiği sokaklardan geçmek isterdim. Sen, 'evet' dersen benim murata atlayıp bu düşümü gerçekleştirmek mümkün. Ne dersin? Bana düşünceni yaz. (Bu düş ve düşüncelerim şimdilik aramızda kalsın)

Nihat'la sanırım biraz uzak ve dargınsınız. (Politik düşünce ayrılıklarından doğan dargınlıkları hiç anlayamıyorum) Aldırma. Biraz böyle gitsin. Kusurlar karşılıklı olabilir. Ona, Defne'ye, Namık'a ve babana selamlarımı... (Babana hırkasını verdin mi? Lütfen unutma, güz geldi, havalar serinledi)

Politika'da yazılarını izliyorum. Erdal Öz'e Muzaffer Erdost'un kitabımla ilgili önsözünü/yazısını yolladım. Muzaffer Abi, "rahatsızdım, ne yazdığımı, nasıl yazdığımı bilemiyorum" gibi bir şeyler söyledi. Yazdığı yazıdan memnun değil sanırım. Önemli değil. Benim için onurdur. Bizi kim şair sayıyor ki. Oturmuş bir şeyler yazmış. Adının bulunması bana yeterli onurdur.

Görebilirsen A. Kadir Ağabeye saygılarımı.

Sevgiyle, özlemle...

Ankara, 22.11.1976

23

Sevgili Kardeşim,

Kitabını Antalya'da almıştım. Sevinç ve mutluluklar getireceğini önceden bildiğimiz mektuplar gibi hızla açıp okudum. Daha önce bildiğim şiirler de olsa yeniden okurken yepyeni tatlar ve sevinçler duydum. Yazdıkların yaşananların ve hepimizin duygularının karşılıkları. Umut ve umutsuzluklarımızın tanıklıkları...

Rauf Mutluay sütununda "Şili'nin ve Jara'nın Destanı" üstüne döktürüyor: Adı büyük ama, içi boş bir kitap. Bilmem okuyabildin mi?

Dün bulvar boyu Çankaya'ya doğru yürüdüm. Bir yere uğrayıp hızlı iki tek rakı attım. Güze ayrı bir tutkum vardır. Biraz esrik, cebimde "Ne Yağmur Ne Şiirler"le yürüdüm... Bir banka oturup "Pablo Neruda" şiirini okudum.

"Şiirin ve hayatın ustası
Paris'teki Şilili'den"

diye başlayan:

"Acımızı
Ertelemeye
Beyaz yaşmaklı
Bir kadının
Bakracından
Sunduğu,
Çenemizden
Sızarak
Göğsümüze
Bizi ferahlatan
Su
Yeter"

En çok sevdiğim bölüm bu. Çok sade sözler ve halksal imgeler.

Bu şiirini sonradan sevdim. "Mozart" şiirin için de aynı şeyleri söyleyebilirim. Sıradan günlük bir yaşam kesiti ve betimlemesiyle ve 'lavabo', 'gargara' sözcüklerinin de yer aldığı bir şiirle Mozart'ın ve müziğin anılması.. Ve otobüsteki bir insanın elindeki karanfili ezdirmemek için yaptığı akrobatik hareketin betiminden oluşan, imgeden arta kalan hoş bir ironi.

Ankara'da kısa kalacağım. Tülay'ın bir rahatsızlığı dolayısıyla Hacettepe hastanesine gelmemiz ve bir kontrol zorunlu oldu. Sanırım uzun sürmez.

Antalya'ya geleceğini önceden bildir. Ben Antalya'ya varınca sana yazarım.

Şimdi telgraf çekiyorum. Belki apansız Antalya'ya yola çıkarsın. Böyle bir şey olsa bile Anam, Umut ve Nazım evdeler. Anam bizim eksikliğimizi hissettirmez, ağırlar seni.

Selam ve sevgi ile gözlerinden öperim.

Antalya, 7.12.1976

24

Sevgili Ataol,

Sana Ankara'dan bir telgraf çekmiş ve bir mektup atmıştım, aldın mı?

Geçenlerde İstanbul'a bir dost gidiyordu, ayaküstü sana bir iki satır not yazmıştım, görürsen Ataol'a ulaştırıver diye. O arkadaş seni görememiş, notu Murat Belge'ye vermiş. Murat, "ben görürüm" diye almış ve sanırım ulaştırmıştır. Senden iki takım Militan cildi istemiştim. Notun içeriği bu. Unutmazsan bu isteğimi yerine getiriver.

Nasılsın? Ben iyiyim. Ankara'da üç -dört gün kalabildim. Günsel ve Tülay Hacettepe Hastanesinde Tülay'ın kontrolu için kaldılar. Tülay'ın boynundaki beze bizi bir hayli kaygılandırdı. Korkulacak birşey yok. Yine de hani rahatlıyalım diye bir son kontrol. Şimdilik biz üç erkek menemene talim ediyoruz.

"Ne Yağmur Ne Şiirler"in elimin altında duruyor. Güngör'ün Arkadaş Kitabevi'nde yok. İstemişler, bekliyorlar. Şimdilik sorana, isteyene gelecek diyorlar.

Arkadaş Kitabevi'nin desteğe ihtiyacı var. Yaşar Kemal'i de alıp gelebilirsen ve bir imza günü düzenleyebilirsen iyi bir dayanışma olur. Yaşar Ağabeye bir teklifte bulun. Sizi konuk etmek kolay.

Yılmaz Güney için yazdığın şiiri kitabına aldığın iyi oldu. "Almayacağım" dediğin zaman katılmamıştım bu düşüncene. Yılmaz Güney adı kitabına onur kattı. Sen de şiirinle Yılmaz'a...

May Yayınevi işi ne oldu?

İmza günü konusunu aklında tut. Benim kitap o günlerde çıkarsa, Yaşar Kemal, sen, ben bir imza günü, Güngör'e hatırı sayılır bir destek olacaktır. Benim kitabımın o güne çıkıp çıkmaması da önemli değil. Yaşar Kemal ve senin bulunman fazlasıyla bir destektir. Arkadaş Kita-

bevi'ni Erdal Öz bir anlamada düzene koydu. Bilirsin Erdal Öz bu işin piridir. Erdal, Güngör'e kitapların görünür biçimde sergilenmesinin şart olduğunu öğretti önce. Kitabevi bu anlamda bir düzene girdi.

Şimdilik sağlıcaklı kal.

Selam ve sevgi ile gözlerinden öperim.

Tarihsiz

25

Sevgili Ataol,

Geçenlerde sana ve Nihat'a mektup attım, sanırım almışsınızdır.

Murat Belge'nin Birikim dergisindeki yazısını okumuştum. Yazıyı okurken, "eyvah Ataol'un damarına basmış" diye düşündüm. Hoşlanmadığım o yazıya yanıtını efendice buldum. Hırçın bir üslubun insana kazandıracağı birşey yok. Bu tavır ve yaklaşımınla daha saygın oluyorsun. Murat'ın biraz üstten konuşan ve biraz alayımsı üslubuna karşılık.. "Gözleri ağlamaktan kurumuştur" dizesini yadırgamak aklımdan geçmedi benim. Murat nasıl anlayamamış doğrusu ben de bu anlayamamayı anlamadım. Düzyazı değil ki, şiirdir tartışmaya konu olan. Kaldı ki düzyazı da bile yadırganmaz böyle bir ifade.

Donkişot romanında da benzer bir şey okuduğumu anımsıyorum. Şanso'nun sözlerinden biri olabilir. "Öyle çok ağladı ki gözyaşı dökmekten gözleri kurudu" gibi bir söz. (Yanlış anımsamıyorsam)

Semra'nın (Özdamar) her iki filminin de gösterimi yasaklandı. Nasıl canım sıkılıyor bilemezsin.

A. Kadir sayısı büyük bir değerbilirlik. Yaprakları saygıyla karıştırdım. Büyük bir emek ürünü. Biliyorum edebiyat çevreleri sağır, ne kutlayan var ne de alkışlayan. Attila Jozef gibi bir şaire ilişkin özel bir sayı bile suskunlukla geçiştirildi. Belki ben görmemişimdir, herhangi bir yazı vs. çıktı mı?

Not: M. Ergün'ün K. Özer üstüne inceleme/eleştiri yazısı ciddi, tutarlı ve dürüstçe. Kemal Özer belki hoşlanmayacak. Ama K. Özer şiirini iyi tanımlamış. Özer'in ilk şiirleri daha sıcak ve içten. Toplumcu şiire yönelmiş olması elbette alkışlanır. Ama çoğu yapay, kurgusal ve

mekanik. (Hepsi demedim)

Fethi Naci'nin yazısında bir eğleni havası...

M. Ergün'ün yazısını yeğlerim. Kemal Özer'e selam. Bunlar aramızda kalsın.

Sevgiler.

Tarihsiz

26

Sevgili Ataol,

Önce selam ve sevgiler.

Sana yazamadım. Bağışla beni. Politika'daki o nefis yazını okuduktan sonra hemen bir teşekkür, bir kutlama geçmişti içimden. Bu duygularımı, kutlamalarımı geç de olsa iletiyorum. İlerde bu günleri inceleyen biri bu yazıya rastgelirse "altın gibi bir yazı" diyecektir. Sorunlara sağlıklı, sevgiyle yaklaşan cesaretle neşteri yaranın ortasına vuran bir yerde öfkeli ve öfkesinde çok haklı bir yazı... Bu güzel yazın için seni bir kez daha kutluyorum.

Nazlı Eray'ın bir-iki kitabını almış okumuştum. Bir fanteziler dünyası.. Senin de söylediğin gibi "çeşitlilik ve zenginlik kazandırıyor edebiyatımıza." Edebiyat ve edebiyat ürünleri, şiir, öykü hayatın her alanından, insan dünyasının her alanından sesler getirmeli.

Ülkü Tamer'in "Serçe" şiirini de ben bu duygularla ve severek, hayran olarak okudum. Şiirden müthiş tad aldım. İçime bir hafiflik sindi. Çocukluğun, çocuksuluğun dünyasında bir gezinti yaptım. "Kuşların bakışına göre değişir yeryüzü / Sert pençesiyle küfü çizen baykuş" yalın bir söz ve imgesel betimlemeler... "Bruegel" şiirinin ilk dizeleri de böyle bir güzellikle başlar bilirsin. "Köpeklerin bakışlarında bir kemane tadı" köpeklerin ağzı ve "kemane tadı" ne ilgisi var diyebilir insan. Ben Bruegel'in resimlerindeki köpeklerin kemane gibi uzun uzun resmedildiğini anımsayıp yadırgamıyorum.

Nedim Gürsel bu şiiri (Serçe) "Devrimci Şiir" diye bir yazı ile övdü. Devrimci diye tanımladığımız şiirlerde politik bir içerik ararız. Bu bakımdan nitelemeyi yanlış buluyorum. Bilmiyorum Nedim Gürsel'in o yazısını okumuş muydun? Sanırım "Yeni Dergi"de yayınlandı. Güzel bir şiir demek yeterli değil mi? Bir başka yazı okudum, o arkadaş da bu güzelim şiire küfre varan bir yazı ile saldırdı. Yanlış. Doğrusu ben de ilk sıralar "ulan bunlar küçük burjuva şiirler" gibi aldanma

lara düşerdim. Senin "edebiyatımıza çeşitlilik, zenginlik getirme" sözlerin beni bu anlamda aydınlatmıştır. Yani dar, sığ görüş sahiplerinin değerlendirmeleri kafamda yerine oturmuş, yanıldıklarını, yanıldığımı tez anlamışımdır.

Nihat'ın şiiri için de söylediğin bir-iki cümleye sevindim. Röportajda senden alıntı yapmış, severek okudum. Sevindim. Sizin aranızdaki kırgınlıkları büyütmeden hep dost ve kardeş olmanızı diliyorum.

Şiirimin Macarcaya çevrilme haberine sevindim. Bu şiire çok büyük bir yakınlık gösterdin. Ummadığım kadar. Kardeşlik duygularına, sevgi sözlerine teşekkürler. Bu şiire ilişkin K.Özer-Nihat'la birlikte çektiğiniz kutlama telgrafı dosyamda duruyor ve arada gösterdiğiniz bu incelik karşısında üçünüze de sevgiler sunuyorum.

Nâzım'ın 75. Doğum günü haftası etkinliklerinde bulunmayı çok isterdim. Ne mümkün! Bir şarkı vardır, "halim perişan" diye. İşte öyle... Basından izliyorum.

Dün (21Ocak1977) kent ortasında bir faşist tarafından vurulan 20 yaşında Hüseyin Koç adlı bir çocuğu toprağa verdik. Olağanüstü bir katılım. Cenaze törenini Malik yönetiyordu. Cenaze hastane önünden, morgdan alınırken bildiğimiz polisin biri havaya iki el ateş etti. Bir dalgalanma, kışkırtma. Bir porovakasyonu güçlükle önledik. Çocuğun arkadaşları hepsi delikanlı ve kabına sığmaz. Çocuğa bir ay önce senin bir kitabını armağan etmiştim. Gençliğin verdiği atılganlık ve taşkınlık. Genç yani. Kendi o yıllarımı anımsadım. Çocuk benim eski bir arkadaşımın, belki tanırsın Mehmet Koç'un yeğeniymiş. Mehmet, Ankara'dan cenaze törenine gelince öğrendim bunu ve bir kez daha yandım. Çocuğun ailesine başsağlığına gittik. Fukara bir işçi ailesi.

"Biz halkız yeniden doğarız ölümlerle"

Sevgi ve selamlarla gözlerinden öperim.

Not: "Varlık" dergisinde Ceyhun babanın seninle ilgili yazısını okudum. Görmemiş olabilirsin diye yazıyorum. Güzel bir yazı ve Ceyhun baba seni, şiirlerindeki o halksal güzellik ve sıcaklık taşıyan diliyle güzelliyor.

Antalya, 2.11.1977

27

Sevgili Ataol,

İstanbul'a gelemedim. İlerde çok rahat günlerde gelmek sözü ve umuduyla.

"Hazırol Kalbim"'in sonunda basılmış olmasına sevindim. Biraz da ondan kurtuldum diye sevindim. Bu konuda gösterdiğin ilgiye teşekkür ediyorum.

Güngör çok güzel fotoğraflar çekmiş, senin ve Bekir Yıldız'ın. Gerçekten sanat değeri olan portreler. Bugünlerde size postalayacak. Sana ve Bekir'e ait birer resmi ben aldım, anı olarak.

Almanya'ya 20 Kasımda yolcusun değil mi? Programda bir değişikli yoktur sınırım. Sağlık ve esenlikle dönmeni dilerim.

Konuk olduğun obada çalışan Fatin ve Abdullah arkadaşların üstünde iyi izlenimler bırakmışsın, sordular, selamlarını söyledim. Kitap sözü vermişsin, telaşlarını anlattım, unutmamıştır dedim. Hemen şimdi birer kitap imzalayıp postalıyıver. Antalya'da gittikçe genişleyen bir okur ve sevenlerin bulunuyor. Bu güzel ve onurlandırıcı bir şey. Biz halkız, halkın diliyiz ve onunla soluk alıp veririz. Sosyalist şairler olarak diğerlerinden farkımız bu. Ayrıca mensubu olduğumuz dünya görüşü de bunu emrediyor.

Ritsos bende vardı. Aradım bulamadım. Birine vermiş olmalıyım. Payel'den ya da Çan Yayınları'ndan çıkmış bir kitap olarak anımsıyorum.

"Kaleiçinde Kederli Bir Yürekle" şiirimde, "Hüsnüyusuflar ne güzel açmıştı" dizesi, "ne güzel açmışlardı" olmalıydı değil mi? Yani çoğul. Neyse iş işten geçti.

(.....)

"Milliyet Dünya Şiiri" ikinci fasikülde Isaac Rosenberg'in "Gün Ağarırken Siperlerde" adlı bir şiirini okudum. Çev: Cevat Çapan.

Güzel bir çeviri. İlk iki dizeyi not etmiştim, şöyle:
"Karanlık eriyip gidiyor
Zaman hep o tekinsiz zaman"

Hemen sayfanın altında bir başka şiir, yine çeviren C. Çapan. Yukarda andığım şiirden de güzel, lirik bir şiir. "Herkes bir türküye başladı birden / Öyle sevinçle doldu ki içim / Kafesten kurtulmuş kuşlar gibi"/....

Sana Jean Cocteau'nun Eluard'ın ölümü üstüne yazdığı şiirin çevirisini gönderiyorum, bizim eniştenin. Eluard sayısı yapılırsa değerlendirirseniz sevinirim. Benden çok Demirhan sevinir.

Almanya'ya yolcu olmadan önce iki satır yazarsan sevinirim.

İyi yolculuklar dileklerimle. Selam ve sevgilerle.

Tarihsiz

28

Sevgili Ataol,

Önce sevgi ve selamlarımı sunarım. Ludmila'ya da iyi dileklerimi, selamlarımı iletirim. Mektuplarını yanıtlayamadım, günlük telaşlara boğuldum.

İyiyim. Annem rahatsızlandı. Yeni bir kriz geçirdi. Onun rahatsızlığı ve atölyenin düzelmeyen işleri. Ankara-Karabük'e gidip gelmeler.... vs..

Arkadaşlara selamlarını tek tek ilettim. Veli Abiye özellikle, Duran'a da. Duran kitabını bastıramadığı için biraz buruk ve yüzü gülmez bir halde. Benim de elimden birşey gelmez ki...

Geçenlerde Ankara'da idim. Doğan Öz'ün öldürüldüğü yere 50 metre uzaklıkta bir apartmanın duvarında senin dörtlüklerinden birini okudum, "Cellat uyandı yatağında bir gece" diye başlayan. Koştum Sol Yayılarına, yakın zaten, İlhan'ın (Erdost) fotoğraf makinesi yanındaymış, içinde film de hazır... Bir iki poz çektim. Tam o sırada Doğan Öz'ün lisede okuyan oğullarından birine rastgeldim. Ne ilginç rastlantı! İçinde benim de göründüğüm ikinci fotoğrafı Doğan Öz'ün oğlu çekti. Fotoğraflar çok iyi çıkmamış. İlhan tarif etti ama hava çok kapalıydı. Güneşli bir hava olsaydı, duvara ışık vursaydı çok daha güzel bir sonuç alırdım. Fotoğrafları Fikret Abinin (Otyam) tanıdığı bir fotoğrafçı hemen tab ediverdi. Gönderiyorum. Bir anı olarak[1]

Genişçe bir zamanda uzunca yazarım. Şimdilik bu kadar. Mektubun ilginçliği ve sürprizi fotoğraflar.

Sevgi ve selamlar...

Antalya'da görüşmek dileklerimle.

1- *Bu fotoğraf A.Behramoğlu'nun Şubat 1980 yılında ABeCe Yayınlarından Orhan Taylan'ın desenleriyle yayınlanan "Dörtlükler" kitabının arka kapağına basıldı.*

Antalya, 13.12.1977

29

Sevgili Ataol,

Yahu ben yazmadan sen iki satır yazıp gönderemez misin? İlla ben mi yazmalıyım. Vallahi günlerdir senden bir haber bekledim durdum. Güngör seni telefonla aramış, telefona cevap veren olmamış. Nerdesin? Nerelerdesin? Şu benim kahrolası kitabın sonucu ne oldu? Bekir'le Ankara'da görüştüğümüzde bir haftaya kadar basılmış olur demişti. Kimi dergiler benden aldıkları bilgiyle "Çıktı", "Çıkıyor" gibi ilanlar verdi. Bekir'i görürsen bir soruver.

Antalya'da demokratik güçlerin birliğiyle Selahattin Bey seçimi kazandı. Karşı taraf da çok iyi çalıştı. Aleyhimize binlerce bildiri dağıttılar. Seçim sonuçlarını öğrenince derin bir oh çektik. Düşlediğim, "Akdenizli Ozanlar Barış ve Özgürlük Şiirleri Gecesi" kurtuldu. Doğduğum kasaba olan Akçay'da da bizim tanıdığımız ve gerçekten seçkin bir arkadaş açık farkla kazandı. Bu benim için Antalya kadar önemliydi. Köyümde özellikle kadınların çok iyi çalıştığını söylediler. Sevindim, onurlandım, Muzaffer'in kazanmasıyla.

Antalya Belediye Meclisinde 37 kişilik meclis listesinde 21 CHP'li var. Gürkut ve Malik'in listesi. Kimi güzel düşlerin gerçekleşmesi için kolaylıklar sergiliyor bu durum.

Deniz kıyısında yapılmasını düşlediğim "Akdenizli Ozanlar Gecesi"nde Nazım gecenin onuru olarak başta olsun diliyorum ve Nazım'ın kuşağından, arkadaşı Ritsos... Bilmem tüm bunları nasıl gerçekleştirebiliriz. Örneğin Ritsos nasıl çağrılabilir? Bu konuda işin en büyük yükü sana düşüyor. Ecevit'in "Yunanlı Kardeşim" şiiri de içinde olmak üzere tüm barıştan, kardeşlikten yana şiirler o gecede okunsun istiyorum. Ve deniz kıyısında kumsalda yakılacak bir barış ateşi aydınlığında ve müzik eşliğinde.

Ahmet Arif böyle bir geceye katılma konusunda burada festivalde çalışan bir arkadaşın adını söyleyerek, "O insan varsa gelmem"

demiş. Bunu ben yine festival işleriyle görevli bir arkadaştan duydum. Yok böyle birşey. Daha doğrusu sandığı kişiyle bu işin bir ilgisi yok. Biraz anlaşılı olmasını beklerdim.

1978 yılı için düşündüğüm böyle bir etkinlik için düşüncelerini yazarsan sevinirim.

Aynı günlerde Nazım için, Nazım'ı mahkum eden "Hukuk Faciası" için bir açık oturum da düzenlenebilir. Bu düşünceyi Halit Abi (Çelenk) hep seslendirip durmuştur.

Ankara'da Bekir'in imza gününde Yaşar'ı (Miraç) gördüm, elinde bir siyah çanta, çantadan ve üstünden başından şiirler dökülüyordu. Deli dolu ve sevimli. Sevdim Yaşar'ı.

Antalya'ya geldiğinde bu geceyle ilgili bir toplantı yapabiliriz. Birtakım notlar tutmanı dilerim. Hazırlıklı gelirsen iyi olur. Berlin izlenimlerini de konuşuruz. Örneğin Yazarlar Sendikası olarak Yunan yazar ve şairlerleriyle şimdiden bir ilişki kurmalıyız.

Selahattin Beyle[1] görüştüm. Tüm sorumluluğu Yazarlar Sendikası'nda olmak üzere böyle bir gece için-BARIŞ ŞİİRLERİ GECESİ-belediye olarak her olanağı sunabilirim diyor. Selahattin Bey, Aziz Nesin'e büyük bir saygı ve güven duyuyor.

Nazım'ın ve Ritsos'un barış şiirleri Akdeniz üstünde dolaşsın ve barışın bayrağı dalgalansın istiyorum. Bu konuda yardımına ve katkılarına güvenebileceğim tek arkadaşım sensin.

Selam ve sevgilerle gözlerinden öpüyorum.

[1]- *Tonguç (O dönem Belediye Başkanı)*

5 Ocak 1978

30

Sevgili Ataol,

Senden mektup alamadım. Önemli değil. Bazı mektup yitmeleri oluyor bugünlerde, göndermiş de olabilirsin.

Antalya'ya ne zaman geliyorsun? Eğer bu ay içinde gelme olanağın varsa, geçen yıl Antalya'da Belediye İşhanı önünde tabanca ile vurulup öldürülen bir genç için bir gece düzenlenecek. Tarih 20 Ocak 1978. Gecede şiir-türkü, sanatsal etkinlikler düşünülüyor. TÖB-DER'de bu gece için yapılan toplantıda, neler yapabileceğimi arkadaşlara anlattım. Seninle, Genco Erkal'la, Timur Selçuk'la görüşme gibi görevleri üstlendim ve sana bu konuda şimdi bilgi veriyorum. Genco ile görüşebilir misin? Timur Selçuk'la benim ilişki kurmam mümkün. Gidiş-dönüş uçak bileti sağlanabilecek. Geceyi ANT-GÖR (Antalya Gençlik Örgütü) düzenleniyor. Önerebileceğin başka şeyler varsa lütfen yaz ve en önemlisi 20 Ocak günü bu geceye katılmaya çalış. Gecenin yapılacağı sinema salonu modern. Ses düzeni iyi.

Cevabını bekleyeceğim.

"Hazırol Kalbim" geldi. Baskı güzel, sevdim. Erdal üç adet yollamış. Bekir'in gönderdiklerini henüz almadım. Telif ücretinin bir bölümünü vurulup öldürülen gencin mezar masrafına bir katkı olarak arkadaşlarına bırakacağım.

Geçmiş Politika gazetelerini buldum. Almanya dönüşü yazdığın yazıyı bir kez daha okudum. Bizlere sıcak bir merhaba var. Sağol.

Gelirken yanında biraz kitap, getir. Antalya'da kitapların yok, bulunmuyor. Sana daha önceki kaldığın Fatin'in yanındaki odayı ayırtabilirim. 1-2 gün de olsa bir dinlence, bir değişiklik.

Mektubunu bekleyeceğim. Sevgilerle.

Antalya,15.Şubat.1978

31

Sevgili Kardeşim Ataol,

Dün festivalle ilgili kimi bilgileri içeren, Orhan Taylan'a, Asım Abiye[1] birer mektup attım. Selahattin Bey Orhan'ın gönderdiği mektubu almış, önerileri dikkate alınıp, değerlendirilecek. Bunu Orhan'a yazdım.

Akın'la[2] görüşüp konuştuğumuz ve Akın'a önerdiğim "Barış Gecesi"yle ilgili düşünce ve tasarılarımı sana satır başlarıyla yazıyorum. TYS olarak bu konuda elinden, elinizden ne gelirse desteklemenizi ve yardımlarınızı rica ediyorum. Gecenin ağırlığı şiir ve müzik olacak. Belediyenin, daha doğrusu festival bütçesinin kaldırabileceği yük açısından şunlar yapılabilir:

Türk Şairleri.. Toplumcu şairler gözetilerek seçkin bir liste. Kimler çağırılabilir, çağrılmalı bunu saptamak güç değil.

Bulgaristan'dan ve Yunanistan'dan birer şair. Bir anlamda "Barış Elçisi" gibi bir sıfatla. Gelecek şairlerin elimizde önceden Türkçe'ye çevrilmiş şiirleri olmalı. Yine her iki ülkeden halk oyunları toplulukları. Turizm Bakanlığından gelecek olan halk oyunları topluluğuyla Sirtaki aynı Akdeniz göğü altında ve aynı yerde diz vurmalı yere. Böyle bir gösterinin barışa, sevgiye, kardeşliğe önemli bir katkısı olacağını umuyorum.

Müzik olarak liste zaten belirlenmiş durumda: Zülfü, Ruhi Abi, Timur Selçuk ve Rahmi...

Genco, Nazım'ın şiirlerini okuyabilir, yorumlayabilir. Ali Taygun'un bu konuda yapabileceği, sunabileceği bir şey olabilir mi?

Erdal Öz burada iken Zülfü'nün Yunan bir bayan şarkıcıyla Nazım şiirleri üstüne ortak bir çalışma yaptığını, yapmakta olduğunu söylemişti. "Ataol bu konuyu araştırabilir" dedi. Sen bunu Zülfü'ye bir sor, görüş. Kimdir Yunan bayan şarkıcı?

Halit Ağabeyin[3] Nazım'la ilgili "Hukuk Sempozyumu" düşüncesini çok önemsiyorum. Eğer bu konu kabul görürse sempozyuma katılacak Hukukçuları Halit ağbey saptıyabilir.

Selahattin bey[4] "Barış Gecesi"nin edebiyat bölümünü TYS üstlensin, sorumluluğu TYS'de olsun istiyor. TYS'nin önereceği şairler listesi konusunda buradan bir itiraz olamaz. Tüm bu konuları ayrıntılı oturup görüşebilmek için sen 15 Martta atla gel. Ben Selahattin Beyle ancak ayaküstü ve rast gelişlerle konuşup kimi düşüncelerimi açıklayabiliyorum. Akın arkadaşla bu konularda uyumlu bir çalışma içindeyiz. Benim resmen bir görevim yok. Bir gönüllü olarak koşturuyorum ve kimi tasarılarımı Akın'a sunuyorum yalnızca.

"Festival Komitesi" gibi, Valinin başkanlığında yapılacak Komite toplantı listesinde resmen adım var. Komitede değişik kuruluşların temsilcileri olacak.

Şu bilgileri de bu arada aktarayım: İstanbul'da Sinematek'te festival ile ilgili bir büro kuruldu. Onat Kutlar ve Işıl Kasaboğlu festivalin film vs işleriyle ilgili tüm işleri üstlenmiş durumdalar. Büroda her zaman Işıl Kasaboğlu ile görüşmek mümkünmüş. Işıl arkadaş kimdir, tanımıyorum. Onat'la geçmiş yıllarda yine festivaller dolayısıyla tanışıklığımız var. Görürsen selamlarımı.

Akın arada İstanbul'a gelecek TYS'ye, sizlere uğrayacak, gerekli görüşmeleri yapacak. Akın'ın biraz kasıntılı havasına bakma. Sağduyulu ve olumlu bir arkadaş.

İşte böyle sevgili Ataol. Şimdiden "Barış Gece"sinin çoşkusunu duyuyorum.

Unuttum: Aynı gece "Hukuk Sempozyumunun" bir sonuç bildirgesi, bildirisi okunsun diliyorum. Halit Ağabeyle bu konuda aramızda böyle bir konuşma geçmişti. Sempozyum sadece konuşulup orada kalmasın, kitlelere ve yarına bir belge kalsın dilyorum.

1- *Bezirci*
2- *Belediye basın görevlisi. Önen*
3- *Çelenk*
4- *Belediye Başkanı. Tonguç*

Tarihsiz

32

Sevgili Ataol,

Senden on gün önce bir kart almıştım. O günlerde yazamadım. Bir kartla yanıt vermek de hiçbir şey söylememek demekti. Kartında yazdığın gönül alıcı sözlere teşekkürler... Selamlarını Gürkut'a ve diğer arkadaşlara ilettim. Gürkut, festival günlerinde (geceleri demem gerekiyordu) gecelerinin birinde sabaha dek süren şiirli, türkülü yaşadığınız o geceyi hep anıp duruyor. Selahattin beyi görmem olanaksız. Selamını, teşekkürlerini Akın yoluyla ilettim diyebilirim. Sıkı ricama karşılık unuttuysa benim bir günahım yok.

(....)

Festival günleri ve "Barış Gecesi" etkinliğinin üstünden aylar geçti. Belki sen unuttun. Bende izleri duruyor. Burada iken bu geceye ilişkin kimi şeyleri oturup konuşmak da mümkün olmadı. Şimdi sular duruldu ve sana o günlerin mutfağından biraz söz etmeliyim. Bu konularda sen de belli yük ve emek çektin. Eksiğini, artısını- olumlu, olumsuz yanlarını konuşmalıyız. Bugün için böyle düzenlemelerde görev almak konusunda şu an elim, ayağım soğudu ise de, ilerde bu duygusallıklardan kurtulup belki yine soyunurum bu gibi işlere. bu bakımdan senin dışardan bir konuk olarak gözlemlediğin şeylerin kimi sıkıntıları oldu. Olacak. Ayrıca konuk; ev sahibinin sıkıntılarını, önüne pişirilip gelen yemeğin nasıl hazırlandığını, ne koşullarda hazırlandığını bilmez, bilmek zorunda da değildir. Seni bu konuda yalnızca konuk saymıyorum, hem konuk, hem yarı ev sahibi.

"Barış Gecesi"inde trübünleri dolduran halkın arasındaki genç arkadaşlarımızın iki de bir "Aşık..... sahneye!" diye tempo tutup gecenin akıp giden güzelliğini bulandırmalarının bir arka öyküsü var. Ama bunun festivalin son kapanış gecesinde patlayacağını bilemezdim. Onanmış bir programa "Aşık bilmem kim" diye birini yazdırmak, sokuşturmak için bir dayatma yaşandı günler önceden. Başkan "hayır" dedi ve iş inatlaşmaya bindi. Ben de, biz de başkanın bu tavrını doğru

bulduk. Bana karşı da bir tavır geliştirildi. Sahnede şiirimi okurken "Aşık...sahneye" temposunu biraz daha arttırmaları bu yüzden. Neyse... Bu gibi sekterlik, dayatmacılık kişiliğimde ve yaşamımda olmadığı için ve tam A. Kadir, Nazım'la ilgili şiirini duygulu bir sesle okurken yükselen bu bağırtı ve A.Kadir'in susup kalması anında utançtan yerin dibine geçtim. O sıra hemen sahnenin ardında Işık'la[1] birlikteydik ve sıramı bekliyordum. Işık benim ricam üstüne uyarı için sahneye çıktı. Yaşanan unutuluyor, dün, geceyi banda almış bir arkadaşın kasetinde Işık'ın gençlere şu seslenişini dinledim. Dinlerken aynı üzüntüyü bir kere daha yaşadım. Genç arkadaşlar ertesi gün A.Kadir ağbeyden özür dilemişler. Bu bir anlamda beni avuttu. Işık'ın bantdaki sözlerini aynen yazıyorum:

"Arkadaşlar, özgürlük diyorsunuz, A.Kadir Ağabeyin şiir okuma özgürlüğüne engel oluyorsunuz. A. Kadir Nazım'la şunca yıl hapis yatmış bir şairimizdir, izin verin şiirini okusun... "Sonra derin bir sessizlik ve şiir bitiminde uzun uzun alkışlar. Bir özeleştiri de sayabiliriz. Bu bence genç arkadaşlarımızın geçmişle, geçmiş mücadelelerden hiç bir haberi olmadığını gösteriyor. A.Kadir Ağabey de sahneye çıkma hazırlığı sırasında ve Işık adını seslendirirken müsamereye çıkan bir çocuğun saf heyacan ve kıpırtılarını gözlemledim ve derin bir sevgi saygı duydum. Şiirini okuyup bitirdikten ve sahneden indiği zaman merdiven önünde karşıladım kendisini ve kutladım, özür diledim. Kulağıma küpe olacak güzel bir-iki söz etti. Unutmadım. Görürsen bunu an. Söylediği sözü derhal anımsayacaktır. Dize gibi yaşam deneylerinden süzülmüş bir söz. Bu söz ve Işık'ın benim gerginliğim, tedirginliğin üzerine söylediği gönül alıcı sözlerini hep anımsayacağım. Işık yalnızca soylu bir sanatçı değil, mükemmel bir insan.

Siz önde otururken ben iki kez (gecenin sonlarına doğru) Başkanın ve Vali Yardımcısının bulunduğu şeref trübününe gittim geldim. Bir zabıta ile birlikte. İkinci geçişimde "Metin, n'oluyor yahu?"diye sormuştun. Açıklaması o an mümkün mü? Sonra da konuşamadık. Başkanı müthiş tedirgin gördüm. Vali Yardımcısını da. Bir provakasyon ürküsü... Öğretmen arkadaşla birlikte Selahattin Beyi trübün ardında sakinleştiremeğe çalıştık. Stadyumda "Aşık.... sahneye" salvoları dinmiyordu hala. Öğretmen Hasan arkadaş bu kişinin sahneye çıkması için ricalarını sürdürdü. Ben hiçbir şey demedim. Çünkü böyle bir dayatmayı doğru bulmuyordum.

Sevgili kardeşim, bu tablonun gri yanları. Elbette ışıklı ve güzel yanları daha fazla. Bir kere Ahmed Arif'in on bin kişiye şiirini okuması, dinletmesi en güzel yanlarından biri. Bunun dışında Aziz Abinin konuşmasını, Zülfü'nün, Ruhi Abinin, Rahmi'nin, Timur'un sunduklarını, Bulgar mizah yazarının barıştan, dostluktan yana yaptığı güzel konuşma, Genco'nun Nazım şiirlerini yorumlaması, Işık Yenersu'nun geceyi su gibi sunuşunu bir yana bırakıyorum. Senin okuduğun kendine ait şiirleri de. Ritsos'tan çevirip ilk kez okuduğun, ilk kez dinlediğim "Barış" şiiri beni dehşetli etkiledi. Gecenin bu tatsızlıklarından gelen tüm gerginlikler ve gövdemde birikmiş zehirli elektirik bu şiiri dinlerken toprağa boşaldı. Öyle heykel gibi dikilip kaldığımı anımsıyorum.

"Çocuğun gördüğü düştür barış"

Bu şiir kendi dilinde de bu kadar güzel mi?

"Ve bir tren ilerler geleceğe doğru
Kayarak benim dizelerimin rayları üzerinden"

Su gibi akan Türkçeye bak!

Bunları o gece doldurulmuş banttan dinliyorum. Bir gün Antalya'ya geldiğinde stadyumun uğultuları arasında son derece berrak duyulan bir sesle okuduğun bu şiiri sana da dinleteyim.

Şunu da söylemeden geçmek istemiyorum. Lara'da kaldığınız tesislerde Ahmed Abi[2] ve Aziz Abi arasında geçen tartışmayı [3] ve ayrıntılarını bilemiyorum. Bilmek de istemiyorum. Otel değiştirme konuları büyük sıkıntı yaratmıştır. Sen taraf oldun. Benim bir ev sahibi olarak uyum ve uzlaşmayı sağlamam gerekiyordu. Zaten Gürkut da[4] o gece sizin dileğiniz doğrultusunda elinden geleni yaptı. Benim durumum iki arada bir derede kalmak diye açıklanabilir. Veli[5] Abiyle Aziz Abiyi.... Motel'den almağa gittiğimizde , Aziz Abi denizden çıkıyordu. Kırk basamak merdiveni tık demeden çıktı. Benim merhaba, nasılsınız? dememe kalmadan "Ahmed'i kim çağırdı?" oldu ilk sözü. Eleştirel, kızgınca bir ses tonu. Benim yanıtım, "Aziz Abi Ahmed Arif buraya koşa koşa gelmedi, Biraz Ataol ve biraz da bizim ısrarımız ricamız üzere geldi" demek oldu. Sustu. Bir şey söylemedi. Ben işittiğim azarla kaldım. Sen bir ara Ahmed Abinin yanında ve onun da onayıyla "Yahu sen şairsin, bırak bu işleri başkaları yürütsün, koştursun.." gibi bir şeyler söylemiştin. Bir anlamda bana iltifat. Ama iş bildiğin gibi değil ki. Ben festival süresince o söylediğin kimliğimi sildim. "Barış

Gecesi" gibi şarkılı, türkülü, şiirli bir gecenin düzenlenmesinde karınca kaderince bir emeğimin olması ve onuru benim için daha önemliydi.

Gecenin erken kapanması çok az bir bölümün gerçekleştirilememiş olması andığım provakosyon korkusundan.

(.....)

Asıl önemli olanlar halka sunulabildi. Kalan önemli değil.

Sevgi ve selamlarla

[1] - *Yenersu*
[2] - *Arif*
[3] - *Anılan tartışmadan Aziz Nesin'in "Benim Delilerim" adlı yapıtında söz konusu ediliyor*
[4] - *Gürküt Acar CHP İl Başkanı*
Gemici

26.4.1978

33

Sevgili Ataol,

Bugün Ankara'ya gidiyorum. Üç gün kalacağım. 30.Nisan gecesi dönmüş olacağım. Doğan Öz dostun ölümüne üzülürken ardından Tanilli ve diğer yurtsever insanlarımız... Eli kanlı faşist katiller, alçaklar. Nasıl üzülüyorum ve nasıl bir öfke içindeyim tahmin edersin. Böyle durumlarda şiirden, türküden konuşmak ayıbıma gidiyor. Ne yaparsın, tüm bu olanlara karşın yaşam sürüyor ve şiir de bizim biricik sığınağımız.

Doğan Öz bizim Vahap'ın çok yakın bir arkadaşıydı, kendisiyle yakın bir dostluğum yok. Sadece bir kere bir rastlantıyla görüşüp, tanışmıştık. Şiir tutkunu bir arkadaştı.

Nasılsın?

"Barış Gecesi" festival programına alındı ve resmen onandı, on gün önce. Mayıs ayında festival görevlisi (Akın Önen) arkadaş İstanbul'a geliyor, doğrudan TYS ile, seninle görüşecek. Ahmet Arif'e ulaştırılmak üzere (senin elinle) bir de yazı-çağrı verecek sana. Ahmed Abiyle doğrudan senin bir ilişki kurmanın iyi olacağını söyledim. Akın, Ahmed Abiyle, Aziz Abi arasındaki dargınlığı bilmiyor. Bir açıklama da yapmadım. Ben, Ahmed Arif-A. Kadir-Ataol Behramoğlu olarak üç ad önerdim. Daha fazlası olursa ne âlâ. Bulgaristan'dan, Romanya'dan ve Yugoslavya'dan da birer ozan çağrılacak. Akın bu konuyu Aziz Abiyle görüşüp sonuçlandıracak.

Akın gelene kadar bu konuları bir düşün ve hazırlıklı ol.

Sevgilerle. Mektubu ivedi yazdım, karışıklığı hoşgör.

Tarihsiz

34

Sevgili Ataol,

Mektubunu aldım. Sana Akdeniz ışığını taşıyan bir mektup yazacak havalarda değilim. İçimi karartan, çökerten, çürüten olaylar yaşadım. Hatırlamak bile istemiyorum.

Barış'ın doğum haberini gazeteden öğrendim. Nasıl sevindiğimi bilemezsin. Bir kutlama telgrafı bile çekemedim. Bu mektubumla sizleri kutluyorum, Barış'a dünyamıza hoş geldin diyorum. Baba olmak güzel bir duygu. Barış seni değiştirecek, iyiye doğru. Barış kavgalı, döğüşlü bir dünyaya doğdu. Ümit ederim o büyüdüğünde, büyürken ülkemizdeki bu karmaşa durulur ve güzel günlere büyür.

Yeni iş yerim kent dışında, havaalanı yakınında bir yer: KÖY-KOOP. Genel Müdürü öğrenciliğinden tanığıdım, Onur adlı bir arkadaş. "Sanat Emeği'ne" abone oluyor, adresini ve parasını postaladı. İzlemeni rica ederim.

Evcek seni ve Ludmila'yı yeniden kutluyoruz.

28.2.1979

35

Sevgili Ataol Kardeşim,

Önce selam ve sevgiler..

"Kuşatmada"yı aldım. Ardından mektubun geldi. Severek okudum. Pek ısınamadığım şiirler de oldu. "Akdeniz Günlükleri"ni yeniden ve yeniden okudum.

Mektubun gelince yazmakta gecikmenin muhcubiyetini yaşadım. Bir mektup yazmak için bile uygun ve rahat bir günüm olmadı. Bir takım can sıkıcı olaylar yaşadım. Anlatması uzun sürer.

Lorca'dan aktardığın iki dize insanın içinde nostaljiyi de içeren hüzünden bir damla bırakıyor.

"Ah! Sevda.
Yitip gitti sonsuzca"

Kendimi kapıp koyvermiş değilim. İleriye yönelik kimi kültürel etkinlikler, tasarılar planlıyorum kafamda. İlerdeki günlerde bu konularda ayrıntılı yazacağım. Bu çalışmaların yaza doğru somut sonuçlarını alacağım. Antalya'ya daha çok gelip gitmelerin olacak.

Nasılsınız? Rahat ve huzurlu musun? Evinizin Sarıyer'de kuytu bir yerde olmasına sevindim. Bu çalışma ve verimlilik için önemli. Ludmila'nın kızı nasıl? Sanırım bir kızı vardı. (Bir yanlışlığım varsa, düzelt) gözlerinden öperim.

A.C. Çalışkan adlı bir öğretmen arkadaştan (İstanbul) mektup aldım. Sanat Emeği ile ilgili kimi eleştirileri var. Sanırım size de benzer bir mektup ulaşmıştır. Kendisine yazdım, ilgisine teşekkür ettim ve doğrudan dergiye yazmasını önerdim. Ben hariçten gazel okuyanıyım bu derginin dedim.

Burada "Toplum Kitabevi"ne" istendiği halde kitap gönderilmemiş. Arkadaş bana yazıyı gösterdi, 23.2.1979'da yazılmış mektup. "Hazırol Kalbim" için de aynı şey söz konusu. CEMMAY'a yolun düşerse bir hatırlatıver.

Sevgiler, selamlar.

Not: İçinde fotoğraflar olan mektubumu almış mıydın?

30. Eylül. 1979

36

Sevgili Ataol,

Selam. Nasılsın?

"Mustafa Suphi Destanı"nından parçalarla yayımlanan ilanı gördüm. Dergi elime geçer geçmez de tadını çıkararak okudum.

On gün önce bir şiir gönderdim. Ulaşmıştır umarım. Bildirisi açık, slogansal, kalın sesli, biliyorum. Kimi kötü sezgilerin yazdırdığı bir şiir. Adı da öyle: "Faşizm Pusuda" Kimi zaman böyle şiirleri de salıvermek gerekiyor kafesinden .

"İpini yağlarken cellat
Kuşanırken kılıcını faşizm
Karanlık odalarda.
Çiğnenirken ekmeğimiz, unumuz
Çiğnenirken papatyaların kırlardaki
Çocuklarımızın uykularındaki gülümseyişi" [1]

Böyle gidiyor.

Ludmila'nın doğumu ne zaman? Baba olmana ne kaldı?

"Struga" ile ilgili yazılarını okudum. Oktay[2] Abiyle birlikte olman ne şans. Yol arkadaşlığı önemli. Bunu ben geçen yıl yaşayarak öğrendim.

"Struga Şiir Akşamları'ndan İzlenimler" şiirim aşağı yukarı tamamlandı. Dilime takılan, beni tedirgin eden bir-iki yeri var, düzeltmeden göndermek istemiyorum. Bu şiirimi, "Struga"da senin de bildiğin, üstünde kırk dilde şiirler okunan ve altından masmavi suların aktığı köprünün korkuluklarına bir ikindiüstü abanıp mırıldanmışım. İlk dize her zaman önemli, ilk imge. Beyaz bir ipekliye düşmüş bir

boya gibi dağılıp, çoğalıp gidiyor ve eğer yoğun ve güçlüyse...

"Struga'nın ışıklı köprülerinin birinde
Dilimde Nazım'ın hasret şiirleri
Alnımda mavi serinliği suların
Kırlangıçlar ve martılarla
Kederli bir tadı var köprülerden geçmenin"

Daha sonraki dizeleri yazmam. Israr(!) etme.

Orada benim için en ilginç olan şey dilimdeki bir şiirinden (Eray'ın çevirdiği) kimi dizelerin dolandığı Vietnamlı şair Şe Lan Vien'le tanışmak oldu. Biliyorsun kitabımda andım bunları. "Sen gidince akşam gelir / Yitirir kuşlarını bahçe / Sen gelince aydınlık gelir / Açar bütün su çiçekleri /../..

Dergi dosyalarında bizim Duran'ın[3] bekleyen bir öyküsü var. Bir de Hasan'ın bir-iki şiiri. Dergi mutfaklarını bilirim. (iyi -kötü) Yığınla şiir geldiğini de... Yine de herhangi bir dergi değil ki.. Anadolu'da değişik bölgelerle sıcak ilişkiler kurulmalı. Orada olsam üşenmem gelen ürünlere göre bir-iki satır yazarım. Senin bu konulardaki duyarlılığını biliyorum. Her şeye vakit ayırmak da zor. Anlıyorum.

Duran'ın öyküsünü bir arkadaş okusun diliyorum. Duran'ın çok güzel bir dili vardır. Üstelik geçip gitmekte olan bir yaşam ve kültür üstünedir, (Yörükler) yazdıkları. Hasan'ın[4] şiirleri için bir şey diyemiyorum.

Barış'a[5] selam ve sevgilerimi iletiver.

Evcek selam ve sevgiler.

Not: Başta yazdığım şiirimde üçüncü dizeden sonra bir dize daha vardı, atlamışım. "Ve cümle puştluk pusuya yatmışken yolumuz üstüne"

1- *Bu şiir "Sanat Emeği" dergisi, sayı 22, Aralık 1979 yılında yayımlandı.*
2- *Akbal*
3- *Yılmaz*
4- *Varol*
Pirhasan

Antalya, 20.03.1980

37

Sevgili Ataol,

Önce selam, sevgi ve özlemle kucalarım.

Mektubunu ve "Dörtlükler"i aldım. Daha önce de M.Suphi Destanı gelmişti. Sağol. "M.Suphi Destanı"nı bir kaç kez okudum. Çok az şey bildiğim bir olay ve hakkında önemli şeyler öğrendim. Ne yazık kitabın baskısı çok kötü. Bu da bir şans mı? Daha iyi bir yayınevi basamaz mıydı? Altlarını çizerek okuduğum yerler var, dönüp yeniden okuyacağım. M.Şevket Paşayı tek dizeyle ustaca betimlemişsin. "Ürkütülmüş Gölge" M. Şevket Paşanın bilinen tek fotoğrafını seyrederken insanda gerçekten böyle bir izlenim kalır.

Mustafa Suphi'nin macerasını bir destan diliyle, şiir diliyle anlatmak onuru sana kısmet oldu. Kutluyorum.

Kitap üstüne Hasan İzzettin Dinamo'nun bir yazısını okudum. Sen de okumuşsundur sanırım. Bir de Cengiz Gündoğdu adlı bir arkadaşın (18.3.1980) "Demokrat"ta bir yazısını okudum. Başka yazılar çıktı mı bilmiyorum.

Nisan içinde Antalya'ya gelebileceğinden söz ediyorsun. Beklerim ve bekliyorum. Biraz başını dinlemek ve çalışmak için şu olanaklar var.

1-Konyaaltın'da Belediye Obaları onarıldı ve mevsim dolayısıyla bomboş duruyor, odalardan birinde konuk olabilirsin.

2-Ahmet Yalçın, Kemer yolu üstünde, önü deniz, orman içinde bir motelimsi yer kiraladı, 5 yıllığına. Bugünlerde çevre ve bahçe işleriyle uğraşıyor. Ben de çocuk bahçesine çocuklar için çocuk salıncak takımları yapıyorum. Sanırım bugünlerde ya da Nisan ortalarında açılışını yapacak. Ahmet'le konuşurum sevinecektir ve seni seve seve konuk edecektir.

3-Kaş'da değişik bir yerde ucuz bir motelde bir kaç gün kalmak

da var. Kaçabilirsem (kaçarım) ben de gelirim. Arabayla sahil yolundan Kaş'a ve bir-iki gün sonra Elmalı üstünden benim doğduğum, çocukluğumun geçtiği bölgelerden, Akçay'dan geçerek Korkuteli üstünden döneriz. Daha sonra Oba'da ya da Ahmet'in motelinde dilediğince kalabilirsin. Çalışmalarını, üreteceklerini düşünerek söylüyorum, bu yıl iyi bir tatili hak ettin.

Arkadaşımsın, arkadaştan öte kardeşimsin, sana söyleyebilirim, bu yıl öyle kötü günler geçirdim ki. Yıprandım iyice. Ruhen bir çöküntü yaşadım, yaşadığım bazı tatsız olaylar beni çok sarstı. Gelince konuşuruz. Buna ihtiyacım var.

(.....)

Mektuba Hasan'ın bir şiirini ekliyorum. Adresini de yazıyorum. Eğer okursan ve vaktin olursa şiiri üstüne iki satır bir şeyler yazabilirsen memnun olurum. Şiire tutkun, tutkun sözcüğü açıklamaz. Biraz umutluyum iyi bir şeyler yazabileceğine. Bu umut boşa da çıkabilir. Kırsal resimler yapıyor sözcüklerle yaşadığı yöreden kokular, tadlar vs.

Hasan'ın üyelik formuna ben imza atmıştım. Sekreter bayan "TÖB-DER"li olanları üye yazmıyoruz" demiş. Hasan böyle söyledi. Böyle bir şey olur mu? Hasan ikinci bir başvuru formu doldurup bırakmış.

Barış kızını nasıl merak ediyorum bilemezsin. Bir fotoğrafı yok mu? Ludmila ile evliliğin, yaptığın iyi, isabetli işlerden biri bence. Biraz daha gecikseydin evde kalıyordun.

Nihat kitabını yollamış. Sevdiğim bir şiiri vardı: "Hiç Bakılmamış Bir Yerine Ufkun" o şiirde ufak tefek değişiklikler yapmış. İlk yayınlandığı biçimle karşılaştırmalı okudum. Yaptığı değişiklikleri doğru buldum. Ben de oynarım kimi zaman kimi şiirlerim üstünde. Aslında doğru değil.

Nihat'a yazdım. Kitabının adını çok sevdiğimi söyledim. Yanıt verdi. "Struga" şiirleri üstüne övücü güzel şeyler yazmış. Nihat'la kırgınlığını biliyorum. Senin kardeşlerine karşı hoşgörünü ve sevecenliğini koruduğunu gözlemledim çoğunca. Bu yanını kutluyorum. Türkçeye onca güzel şiirler kazandırmış bir şair hırçın ve hodbin olamaz. Ayrıca böylesi duygular kimseye bir şey kazandırmıyor, kazandırmaz. Çevremizde, insan ilişkilerinde sevgiyi egemen kılmalıyız. Bu konuda belki daha çok biz şairlere görev düşüyor. Çoğu zaman benim de karamsarlık bir katran gibi sarıyor yüreğimi. Düşman karşıda duru-

yorken solcuların birbirlerini nasıl kıydıklarına tanık oldum. Kendim şahsen yaşadım. Hani şu Latince bir söz vardır, "Homo Hominu Lipus" (doğru yazdım mı) "İnsan İnsanın Kurdudur" bu sözü ben artık solcu solcunun kurdudur diye okur oldum.

Karamsar şeylerin kapısını kapatıyorum. Atla gel. Toroslar bembeyaz karla yüklü. Ağaçlar çiçekte. Güneş pırıl pırıl ve Akdeniz domuzuna mavi! Gel ve İstanbul kirini soyun git. Ne zaman Akdeniz'e geldin de, dağarcığın boş döndün.. Yeni şiirler, ışıltılar bohçala git.

Antalya Sanat Derneği ile ilgili bir-iki not, bilgi:

Dernek yeni kuruldu. İlk etkinlik, Aziz Nesin'in bir oyunu vesilesiyle Belediye Kültür Salonun'da bir söyleşi yaptık. (Aziz Nesin-Metin Demirtaş) Konu: Sansür. Dilersen senin seçeceğin bir konu üstünde bir söyleşi, şiir okuma, imza günü gibi bir etkinlik düzenleyebiliriz.

İnşallah seni sıkmıyorum: Yine Hasan konusuna döneceğim. Bir kaç satır yalnızca.

Sanat Emeği'nde bir- ki şiirinin yayınlanmasında senin yardım ve katkılarını bilir ve her zaman teşekkür eder. Daha önce çok kaba, politik, yontulmamış satırlar döktürdü. Şimdi inceldi. Kızamık hastalığını aştı. Onu incelikli kırsal şeyler söylemeye doğru yönlendirmeye çalışıyorum. Sana pek çok mektup yazmış, senin oradaki durumunu, yüklerini bilmesi zor. Çünkü benim gibi köylüdür. Bir- ki satır yazabilirsen.. Adresini şuracığa yazıyorum. H. Varol..... Pastanesi eliyle. Manavgat / Antalya

Şiirim için söylediğin güzel, gönül alıcı sözlere teşekkür ederim. Sakin bir ortam ve dingin bir iç dünya yetiyor iyi kötü bir şeyler karalamaya.

Sevgi ve selamlarımla. En kısa zamanda görüşmek dileklerimle.

Not: Barış'a 1000 TL ile birlikte bir abone listesi gönderdim.

15.8.1980

38

Sevgili Ataol,

Sana 13.8.80 tarihli bir mektup göndermiş ve o mektubumda "Türkiye Üzgün Yurdum"la ilgili duygularımı ve sevgi sözlerimi sıralamıştım. Nazım az önce 6.8.80 tarihli metubunu getirdi. Sevinçle okudum. Kaş'ta o lacivert taşlı, keçilerin otladığı tiyatroya giderken aramızda geçen hır-gürü ve tartışmalarımıza ilişkin özeleleştiriler içeren satırlarını okurken gülümsedim. Ben unuttum, gittim. O gün ya da Antalya'ya geldiğin o günlerde neden gergin olduğunu bu satırları okuyunca anladım. Üstünde durmuyrum. Dostlar arasında olur böyle şeyler. Her zaman yağ bal olunmaz.

(....) Bir önceki mektubumda Akçay'la ilgili fotoğraflara eklediğim kimi bilgiler vardı. Bir yineleme olmazsa yeniden bazı şeyleri yazıyorum. "Elma Şenliği"inde ilginç, güzel gösteriler oluyor. Bu yıl daha da güzel şeyler olacak. Akçaeniş'ten (Tahtacı Fatma filminin çevrildiği ve Ruhi Abinin bir semah türküsü derlediği köy, alevi köyü) semah ekibi gelecek. Bunu çok önemsiyorum. Akçay zeybekleri ve Akçaeniş'de semahlarıyla köy meydanında bir gösteri sunacaklar. Düşünülmesi bile coşku verici. Akçay Belediye başkanı çok değerli bir arkadaşımız. Buradan da katılımlar olacak. Bir kaygım şu: CHP merkezi, Gürkut ve Malik ekibini görevden aldı. CHP ve sosyalistlerin iyi bir iş ve güçbirliği vardı. Bu katılımı etkiler mi? Kaygım bu. Biz "Antalya Sanat Derneği" olarak katılacağız. Senin de bulunmanı istiyorum. Bunun ne kadar zor olduğunu bildiğim halde istiyorum. Çok değişik bir coğrafya ve çok değişik insanlarla, doğrudan üretici olan insanlarla ve onların başlıca geçim kaynağı olan bir şenlikte birlikte olacağız.

KÖY KOOP ekonomik nedenlerden ötürü kapandı ve ayrıldı. İşsiz kalan arkadaşlarla, sorumluğundaki işçilerle belediyenin Boğaçayı kum ocaklarında bir demir atölyesi kurduk. Yeni bir

atelyenin kurulması, yeni bir işyeri vs. yorgunluklarım oldu. Şimdi Kemer'e giderken 18 km'de iki dağ arasında bir şantiyede çalışıyorum.

(.....)

Yavuz Çizmeci geldi. Kuşadası'nda "Barış Kongresinde" görüşmüşsünüz. Selamlarını getirdi. Barış Derneği giriş formlarını da verdi. Selahattin Beye ve Gürkut'a vereceğim.

(.....)

Fikret-Filiz Otyamlar geldiler. Rıfat Ilgaz da beraberlerinde. Enver Gökçe gecesi için geldiler. Geldikleri akşam bizim çadır önünde mangalda köfte ile rakı içtik. "Eski Tüfeklerin" muhabbeti güzel oluyor.

Fikret Abi Gazipaşa'dan ayrılırken muz hevengini vermeyi unutmuş, üzüldü. Ben, "Ataol tavanda asılı duran muz hevengini acaba istesem mi" diye gönlünden geçirmiş deyince daha da üzüldü. Meğerse biz gelmeden Belediye Başkanından o muz hevenklerini bizim için, senin için özel olarak bir gün önce isteyip asmış tavana. İşe bak!.. "Bir daha da gelirseniz devesiyle alın götürün" dedi. Fikret Abinin yurtluğunda muzdan çok ne var.

Sevgilerle, selamlarla

Tarihsiz
Hacettepe Hastanesi Ortopedi Bölümü.
Kat, 2, Oda no: 62/17

39

Sevgili Ataol,

Ankara Hacettepe Hastanesi Ortopedi Bölümü No: 62/17 odada yatıyorum. 14 Eylül'de Günsel'le Antalya'dan Ankara'ya hareket ettik. Vahap'ın ve İcen adlı bir arkadaşın omuzlarında o doktor, bu doktor gezdik. Güçlükle de olsa Hacettepe'ye yatabildik. Antalya SSK'dan havale etmişlerdi. Hacettepe'ye yatabilmem bir şans oldu. Bunu da yakın dostlara borçluyum.

Sol diz kapağımda, kist, ur gibi (kemikte) bir olaydan yatıyorum. (Bir aydır koltuk değnekleriyle dolaşıyordum.) Yarın diz kapağı kemiğinden bir parça alınıp patolojiye tahlile gidecek. Hemen ardından ameliyata alacaklar.

Sana Akçay'la ilgili mektubu yazdıktan sonra hızla kötüleştim. Belki yanlış tanı ve tedavi.... Tıp fakültesinde bir prof. daha ciddi bir rahatsızlık olabilir dedi. Sanırım en az bir ay buradayım. Yolun düşerse uğramayı ihmat etme. Ziyaret günlerini yazıyorum: Salı-Perşembe-C.tesi-Pazar Saat: 13.30-14.30 arası. Başka gün gelirsen özel izinle girebilirsin.

Vahap dün "Sanat Emeği"ni getirdi. M. Suphi Destanı eleştirilerine verdiğin yanıtı okudum. Düzeyli, olgun bir yazı. Yanıtını okuduktan sonra destanı bir kere daha karıştırmak isterdim.

(....)

Antalya'da dışarda bir kaç kez göründüm dostlara. Gören işi ciddiye almayıp gırgıra aldılar. "Ayakların intikamı" gibilerden. Hani sağa sola koşturup dururum ya....

Antalya'ya son gelişinde hani o eski Antalya evleri ve daracık yasemin kokulu sokaklarda sen arkada ve ben önde hızlı hızlı yürürken beddua mı ettin ne(!) o günkü ağız dalaşımızı anımsadım.

Günsel ablasında kalıyor. Orda rahatı iyi. Her gün gidip geliyor. Antalya'da "topal koca istemem" diye beni istirahata zorluyordu. Ben de her zamanki gibi şu işi de bitirivereyim, bu işi de bitirivereyim gibi bir savsaklama içine girmiştim. Antalya'da son günlere kadar belediye şantiyesindeki işimin başına gidip geldim. Tüm dostlar (Ankara'da) el ayak oldular. Onlara zahmet verdim diye eridim, bittim. Günsel, "almağa değil vermeğe alışıksın" diye özetledi durumumu. Doğru.

Kendimden bu kadar çok konuştuğum için bağışla. Milliyet Sanat'taki yumuşak, kederli şiirinin son iki dizesini sevdim. Kısa, öz bir şiir. "...Reis Ağıdı" (Ömer Reis Ağıdı) şiirini sevemedim. Ankara'ya gelirsen Günsel'le görüşme imkânını ara. Kadınlar bizden çok, "Aramadı sormadı" duygusuna kapılırlar. Diyeceklerim bu kadar.

Selam ve sevgilerle

Ankara, 20 Ekim 1980
Hacettepe Hast.

40

Sevgili Ataol,

Ziyaretime gelip gittikten sonra, garip ağrılar başladı. Garip ve dayanılmaz Ağrı kesicilerin de pek kâr ettiği yok. Zaten ilaçlara yüklenmek de istemiyorum. Biraz da katlanayım istiyorum. Az önce acılar içinde kıvranırken defterime notlar alıyordum, düşündüm ve birine yazayım istedim. Dozu aşan ağrı kesici haplar aldım, biraz sakinleştim ve sana bu mektubu yazmaya başladım. Bu benim için bir ruhsal sağaltım da (rehabilitasyon) olabilir. Çünkü zihin belli bir konuya konsantre olursa ağrılar geçebiliyor. Bu da ilginç birşey!

Bir saat önce Vahap ve İlhan geldiler. (Erdoğdu-Erdost) Günsel'in ameliyattan sonra kulağıma fısıldadığı sözleri yinelediler: "Hadi kurtardın paçayı" Doktorlar, ancak ameliyattan sonra kesin birşey söyleyebiliriz demişler. Tümörün kemik dokusundaki hasarını görerek vs.. Hem Vahap'tan hem de İlhan'dan söz almıştım: Bir ömür biçilecek olursa bana açıkça söyleyeceklerdi. Bu konularda biraz rahat ve tevekkül sahibi biriyimdir. Yaşamı çılgınca sevmeme karşın ölüm sözcüğü de pek ürküntü vermez bana.

Arada sol bacağımın yatakta bıraktığı boşluğa bakarak biraz mahzun olmuyor da değilim. Ama bir bacağa karşılık bir yaşam.

Doğrusu bu alışverişte bayağı kârlıyım (!)

"Fantom Ağrıları" yaşadığım ağrıların tıp dilindeki adıymış. Doktorlar öyle söylediler. Türkçesi "Hayali Ağrılar" Ama ne hayali"! Gerçekten daha gerçek. Ameliyatı yapan genç doktorlardan biri ağrının özelliklerini anlattı. Bana izlenimlerimi sordu, anlattım. En ince ayrıntısına kadar. Doktorlar, "Biz" dediler, "bu fantom ağrılarını öğrencilere anlatırken çok zorlanırız, sen öyle anlattın ki.."

Öyle bir anlatmışım ki, ertesi gün tüm stajyer doktorlar başıma

toplandılar... Ve her gelen genç stajyer doktor grubuna başladım ağrılara ilişkin izlenimlerimi anlatmaya. Şimdi sana anlatacağım gibi.

"Fantom Ağrıları": Olmayan bacağın, olmayan topuğunun (bilekten üstte güdüğe kadar olan bölümde bir şey yok), olmayan ökçesinin, olmayan parmaklarının ayrı ayrı yanması, ağrıması... Her bölgenin ağrısı kendine göre: Topuk kubbemsi, eğrimsi biçimde, tüm noktaların izdüşümüyle... Ökçe bir köze basmış gibi yanarak... Ve her parmak (yine olmayan diye vurgulamalıyım) kendine göre: Başparmak kendi biçimi gibi küt ve kalın, kaba saba bir ağrıyla... Küçük pamak kendince, ince ve zarif, tüm sınırlarıyla, yani beyinde bir görüntü olarak.. Evet, evet görüntü olarak. Tıpkı resim gibi, algılayarak, duyarak, duyumsayarak... İnsan yaşadığı sürece ayağına ait bu bölgeleri, bölümleri yaşayamaz, algılayamaz. Ama beyin denen bu olağanüstü, vefalı organ, senden alınıp atılmış olanı sana öyle bir anımsatıyor ki... İnanılır şey değil!

Bu belki beynin başkaldırısı, protestosu...

Ben tüm bunları stajyer doktorlara sana yukarda yazdığım gibi anlatıyorum, anlatıyorum ve hep şu sorularla karşılaşıyorum: "İyi ama nerde hani, yok ki ayağın!"

Ağrının adı hayali ağrı ya, sanıyorlar ki insanın kendi yarattığı psikolojik bir olay. Ben bu "yok ki"lere hep "var" diye yanıt verdim. Öyle bir var ki, var olan sağ bacağımdan, ayağımdan daha var! Bir keresinde ayağımın tahmini var olabileceği yeri yatakta göstererek, "işte orada" dedim. Biri eliyle bastırmağa kalktı, "sakın ha!" diye müthiş tepki gösterdim.

Dün gece daha garip bir olay yaşadım.: Olmayan ayağımın dış topuğu öyle bir kaşındı ki, çıldırayazdım. Kaşınan yerin sinir uçlarını üstte, güdükte bir yerlerde bulurum umuduyla arandım, kaşıdım durdum. Çöplüğe atılan bacağımı getirsinler de topuğumu doya doya bir kaşıyayım gibi gerçeküstücü arzular geçti içimden.

Şimdi, şu anda uzak şimşek şavkımları gibi ve ufak ufak gelen "fantomları" duyumsamaya başladım. Yani anlayacağın geliyorlar.!

Kaldığım oda batıya bakıyor, biliyorsun. Sonbaharın ön günlerindeyiz, ama sonbaharı anımsatacak ne bir ağaç, ne bir bitki.. Grimsi bir gökyüzü ve beton bloklar. Antalya'yı özlüyorum. İki-üç gün sonra çıkmayı düşünüyorum. "Erken ama, olur" dediler. Bugün ameliyatın 8. günü. Yatak bekleyen bir yığın insan olduğunu biliyorum. Ayrıca burada yapılacak birşey de yok zaten.

Senden sonra Ahmed Abi (Arif) Ayten yengeyle dün ikinci kez ziyarete geldiler. Remzi İnanç, A. Say, İcen-Demet Börtücene, İlhan, Muzaffer Abi, (Erdost) Antalya'dan bizim Hasan ve daha pek çok arkadaş vardı. Ağrılara Laz fıkraları iyi geliyor deyince Ahmed Abi bir Laz fıkrası anlattı ki enfes! Hepimizi kırdı geçirdi. Geldiğinde eğilip öpmüş ve "Nasılsın ?" demişti, Yahya Kemal'in ünlü dizesiyle yanıt vermeğe kalktım! Anmaz olaydım!

"His var mı bu alemde nekahat gibi tatlı"

Nereden çıktı bu? der gibi baktı yüzüme. "O adam hiç iyi olmadı ki, hep hastaydı, nerden bilsin iyileşmenin nekahatin sevincini, mutluluğunu." Bunu öyle bir dalga geçer biçem ve edayla söyledi ki hepimizi güldürdü. Protestosu bununla da bitmedi: "Şair ısmarlama şiir yazar mı? Yahya Kemal yazmıştır.."

Kavaklıdere şarabı için bir ikili yazmış Yahya Kemal. Bilmiyordum. Okudu: (Aklımda kaldığı gibi aktarıyorum.) "Veda ettik bu akşam biz kedere / Getir oğlum bize bir Kavaklıdere" (Aç oğlum da olabilir) Y.Kemal bu iki dize karşılığı o zamanın parasıyla 1000 TL almış.

Barış'ın kayınpederi Hüsnü Göksel Hoca birilerini gönderdi, hatırımı sordurdu. Tanımıyorum Hüsnü Göksel'i. Fikret Abi (Otyam) kendisinden söz etmişti, Hastanede bir hoca, bir insan olarak kendisinden saygı ile söz ediyorlar. Saygın bir adı var. Antalya'ya varınca kendisine bir kitap ve teşekkür mektubu yazacağım.

Yazımı okuyabilecek misin, bilmiyorum. Hastanede, yatak-yastık üzerinde ve 'fantomlar' içinde yazılan mektup bu kadar olur.

Selam ve Sevgiler

Not: Mektubu bugün birisiyle postaya veriyorum. Yanıt yazma. Sen bu mektubu alana kadar ben tuburcu olmuş olurum. Yazarsan Antalya adresime yaz. Sevgiler.

Remzi İnanç ve İlhan bir iki kitap getirmişlerdi. Kitapların içinde Şahap Sıtkı'nın hazırladığı bir kitap: "Orhan Peker", "Orhan Peker"i duyardım. Bir iki resmini görmüşlüğüm vardır. Ama bu kitabı okuduktan ve resimlerini seyrettikten sonra erken ölümüne çok üzüldüm. Büyük bir ressam! Bu kitabı bulursan oku, resimlerini seyret. İlkin kırmızı, büyük bir leke biçiminde çizilmiş "Boğa güreşçisi"ni...

Ve bu savruk mektuba şu dört dizeyi iliştiriyorum:

Sonbahar çağırıyor beni
Yağmurlu sarışın sokaklara
Başucumda bir tutam karanfil
Bir hastane odasında

Yeniden sevgiler, selamlar

Antalya, 24.11.1980

41

Sevgili Can Kardeşim Ataol,

Önce selam, sevgi ile gözlerinden öperim. Natali'nin, Barış'ın gözlerinden öperiz. Ludmila'ya ve Günsel'le birlikte ayrıca selam ve sevgiler.

14 Kasım'da Ankara'ya gitme konumuz ertelenmişti. Ben çok önceden sana tel çekmiştim. Umarım telimi zamanında almışsındır. Almanya'dan gelen ilaçlar, yeni ek iğnelerin (24 adet) bitirilmesine bağlı olarak kontrol gününü 24.12.1980 tarihine ertelemişler. İğneler serumla damara boşaltılıyor ve insanı bunaltan yan tesirleri oluyor. Katlanıyorum.

Fantom ağrılarının beni bunaltan sıkıntıları oluyor. Moby Dick romanındaki kaptan Ahab'ı anımsıyorum. Sanıyorum o balinanın ardına düşme, öc alma tutkusu bu ağrılar sırasında bir saplantı olarak yerleşti beynine. Rembo'yu da anımsıyorum. Okumuştum, bacak gittikten sonra afyona yüklenmiş, iyice uyuşturucuya vermiş kendini. Ve çeşitli bunalımlar, buhranlar...

Bacağımın, ayağımın olmadığına yeni yeni alıştırdım kendimi, daha doğrusu beynimi. Gece kalkmak istediğim zaman sol bacağımı yataktan aşağı sallamak ve yürümek istiyorum. Bir keresinde bastım sol ayağımın üstüne (güya var, bastım) ve düştüm. Zamanla alışılacak herhal.

Hastaneden çıkıp geldiğim ilk günler iyiydim. İlhan'ın'(Erdost) öldürümünü 10 gün sonra öğrendim, apansız, televizyonu izlerken. Evde benden saklamışlar. Zaman zaman evde Cumhuriyet gazetesi yok oluyordu. O geceyi çok kötü geçirdim. Hastaneye yatarken onun omuzlarında çıkmıştım merdivenleri. Bu acı, gövdesel acıyla birleşti ve allak bulla oldum.

(....)

"Türkiye Yazıları"nda birinin yazdığı ve senin taa 1964'lerde

yazılmış yazılarla süren kötü ve kötücül yazıyı okudum. O çevreden bir arkadaş bu gençleri Veysel(Öngören) pohpohlayıp, kışkırtıyor dedi. Bilmem yalan, bilmem doğru.

Şehir Tiyatroları'ndaki gelişmeleri izliyorum. Oradaki işin devam ediyor mu? Merak ediyorum. Vahap telefon etti günler önce, Üç kez aramış evde yokmuşsunuz. Telefon numaranı yeniden kontrol ettim. Vahap'a verdiğin numara doğru. Ben de meraklandım, iyi misiniz?

Sizleri özledik. Bütün yaşanan acılara rağmen yine güneşli bir günde bir masa çevresinde buluşur, otururuz çoluk çocuk ve bir-iki duble rakı. Bunun özlemini çekiyorum.

İlhami Emin'e[1] bir kart atıp (arada bir kart, mektup gider gelir aramızda) "Dörtlükler"in çevirisi dolayısıyla kutlayacağım. Geçenlerde Milliyet Pazar Dergisi"nde bir haber olarak okudum 'Dörtlükler' çevirini. Küçük bir haber. Seni de kutlarım. Çalışmalarında başarılar dilerim.

Sana eski bir dergide rastladığım "Edirne" [1] şiirini gönderiyorum. Sevdim. Bitiş çok güzel.

Mektubunu dört gözle beklerim. Fantom ağrılarına çok ilgi çekici bir fıkra ya da benzer bir şeyi dinlemek iyi geliyor. Bir dosttan gelen mektup da. Yani ilaç gibi bir şey.

Sevgiyle gözlerinden öperim.

Sevgili Kardeşim Ludmila, fincan içinde yetiştirip gönderdiğin çiçeği Ataol getirirken uç filizi kırılmış, incelikli bir armağan. Teşekkür ederim. Antalya güneşinde tez iyileşir. Bakıp gözetiyoruz. Çok teşekkürler.. Geldiğinde onu iyi ve çiçek açmış göreceksin.

[1] *O tarihte Üsküp Halklar Tiyatrosu Müdürü Şair-yazar. N. Akıncıoğlu*

Antalya,18.2.1981

42

Sevgili Ataol,

15.12.1980 tarihli yanıt verilmemiş mektubun önümde duruyor. Beni bağışlarsın umarım. Güzel duygularla yüklü bir mektuptu, yanıtı geçiktirilmemesi gereken bir mektup, ama geciktirdim.

Sağlığımı bildiren bir telgraf çekmiştim, sanırım almışsındır.

Güzeller güzeli kızınız Barış'ın fotoğrafı karşımda rafta duruyor. Hemen Ludmila'nın bir fincanda yetiştirip yeşerttiği ve taa İstanbul'dan gönderdiği çiçek açmış kaktüsün yanında. Kaktüsün yeşilliği arasında Barış'ın ayçiçeğini andıran gülücüklü yüzü ışıyıp duruyor. Şimdi sağlığı nasıl? Aman dikkat, özellikle aşılarına ve en önemlisi çocuk felci aşısına. Tüm bunların titizlikle uygulandığını biliyorum. Uyarılarımı hoşgörün.

Eylül başlarında gelebirseniz. Barış'ın tenini Akdeniz güneşine bir değdirelim, kışa sağlıklı girsin. Belki Kaş'da (Andifli) topluca bir tatil yapabiliriz. Kaş kartpostalını, Kaş'ı Ludmila'ya gösteresin, tanıştırasın diye yolluyorum. Böyle üç-beş gün bir kaçamağı, tatili Günsel de çok istiyor. Kartpostalda görülen mendireğin betonları üstüne yatıp uyumuştuk, anımsadın mı? O bir-iki günlük kaçamağımız, (Günsel beni bırakıp gittiniz dese de....) yaşamdan çaldığımız güzel anlar.

23.2.1981'de Ankara'ya ikinci kontrole gidiyoruz. 'Sintiografi' diye bir film türü varmış, onu istediler. Bir karaciğer ve mafsal, kemik taraması...

Haftada bir yapılan iğneler (damardan) beni bir hayli bunaltıyor. Mide bunaltısı yapıyor, insanın yaşama şevkini kırıyor. Saçlarım dökülüyor vs. Tüm bunlar gövdeye zerkedilen ilaçların yan tesirleriymiş.

Emeklilik için evraklarımı tamamlayıp SSK'ya verdim. Tüm iş yerlerinden ayrılırken belge aldığım için toparlamak kolay oldu. Ayda ortalama 9.800TL ile emekli oluyorum. 17 yaşımda Ankara'da Anatamir Fab.'da tornacı olarak başlayıp, 1981'de biten eksiksiz 26

yıllık bir çalışma toplamı. 30.12.1980'de başvursaymışım aylığım 12 bin TL olacakmış. Nasıl iş anlayamadım.

Yeni bir iş kurmak için tasarılar kuruyorum. Bu koşullarda yaşamı sürdürmek güç. Siz İstanbul'da nasıl ediyor, nasıl geçiniyorsunuz, bilemiyorum.

Bu gidişimde Ankara'da SSK Dışkapı Hastanesinde takma bacak için ölçü vereceğim. SSK'ın yaptığı ilkel ve kaba olurmuş. Varsın olsun. İlerde gövde, güdüğün değişen biçimine göre ikinci bir bacak gerekirmiş. İkincisini Almaya'daki dostların dileği ve dayanışmaları doğrultusunda yaptırmayı kuruyorum.

Ankara'da Gül'e[1] Prof. H. Göksel ve Muzaffer Abilere uğrayacağım. Türküler için yazdığın şiire çok sevindim. Muzaffer Abi çok memnun olacaktır. Şiir bitince Ankara'ya yollarsın. Bir sakıncası yoksa bu şiirden Muzaffer'e söz etmek isterim. İlhan'la ilgili bir kitap yapmayı düşünüyormuş. Çıkan yazı ve şiirleri derliyormuş bir yandan.

(...)

Bol bol okumağa çalışıyorum. Fahri Erdinç'in "Ali" ve "Kardeş Evi" romanlarını daha önce okumuştum. "Acı Lokma"yı yenice bitirdim. Ege yöreleri ağzı ve harika bir Türkçe!

Mektuba ekli "Akçay Ağıdı" , "İlhan Erdost İçin" şiirlerimi YAZKO'da yayınlatmak istiyorum. Doğrudan da gönderebilirdim, senin elinle ulaşmasını yeğledim. Köyümde Akçay'da jandarmanın vurduğu Hasan, gerçek bir civan delikanlıydı. Yandım. Bu acı ve yangın "fantomlara" karıştı ve iyice bunaldım. Şiirde, 'Civanlar güzeli Memet / Bu nasıl gidiş kardeşim böyle / Biçilir gibi iki selvi / Katran karası bir ölümle'/.. diye andığım çok sevdiğim, saygı duyduğum ve köyde 'Civanların Memed" diye anılan ve her zaman , her yerde 'Memed Abi' diye seslendiğim biriydi. Jandarma kurşunuyla ölen bu iki insanın öldürümüne bir tarih düşmek oldu yapabildiğim. 'Hedef olmuşlar bir jandarmanın kurşunlarına' desem biliyorum ki yayınlanmaz. Gördüğün gibi genel bir sıfatı 'hain' demeyi yeğledim. Şiire konu olan, şiirde anılan 'Gülendost Kavaklarını', Akdağ'ı ilerde oralara seni götürebilirsem tanıtır, tanıştırırım.

Nihat'tan inceliklerle dolu bir kart aldım. Adresi yok. Bir yanıt yazamıyorum. Yazarsan en azından güzel kartını aldığımı ve teşekkürlerimle, sevgilerimi iletiver. Dışardan gelen mektuplar açılıp kimi damgalar yiyiyor. Sanırım Türkiye çapında genel bir uygulama.

Aylar önce Isparta'dan Yılmaz Güney'den bir mektup aldım,

uzunca... Umut ve iyimserlik sözleri... "Senin için ne yapabiliriz" diyor. Yanıt yazdım cezaevine, "asıl biz sizin için ne yapabiliriz" diye. Daha önceden yüzyüze ya da mektup vs. ile bir tanışıklığımız yok. Nihat eliyle bir kitabımı göndermiştim çok önceleri... Belki bu da değil. Nihat bahsetmiş olmalı. Isparta buraya 120 km. Uzak değil. Bir fırsatını bulsam ziyaret etmek isterim. Kış ayları yerler kar buz iken koltuk değnekleriyle kaymadan, düşmeden yürümek bir hayli zor. Bahara doğru düşünüyorum.

Mektubundan öğrendiğim Yunanistan'da yayımlanacak "Türkiye Üzgün Yurdum.." haberin beni sevindirdi. "Bahara çıkıyor" haberin benim için gerçek bir müjde ve sevinç oldu. Şimdiden kutluyorum.

Kitaplarının yayını ve dağıtımı konusunda YAZKO ile yaptığın girişime sevindim. YAZKO dergisi ve yayınları çok büyük bir ilgi görüyor. Dilerim yozlaşmaz. Üye kaydını durdurmuşlar diye bir haber aldım. Doğru mu? Bizim Duran da üye olacaktı, durum böyle olunca beklemeye alacaklar demektir.

Bilim ve Sanat Dergisi'nde "Şampiyon" filmi üstüne yazdığın yazıyı okudum. "Sanat Olayı"nda (Şubat sayısı olabilir) O. Akbal'ın günlüğünde şiirinle ilgili kısa bir değerlendirme var. Belli biçimdeki şiirlerin ele alınarak yapılmış genel bir değerlendirme. Rastlamış olabilirsin.

"Sesimiz" dergisinden çok önceleri bir söyleşi yapmak istemişlerdi, istek yinelendi ve sorular geldi, yanıtlayıp gönderdim ve Şubat sayısında yayınlandı. "Sesimiz" Ankara'da çıkan bir dergi. Vecihi Timuroğlu "Yazın" adlı yeni bir dergi hazırlığında. Benden de şiir ve bir "Özeleştiri Yazısı" istedi. Deneme türü bir şey. Bir şeyler karaladım, okudum, beğenemedim yırtıp attım. Yani beceremedim.

Mektubum uzadı. Özlem mektupla geçmiyor. Dilerim kısa zamanda görüşürüz.

Barış'ın kayınpederi Prof. Hüsnü Bey[2] güzel bir insan. Yakın ve sıcak ilgisini gördüm. Giderken kendisine Antalya'ya has bir armağan götürmek istiyorum. Antalya kokan bir şey.

Fikret Ağabeyin resim sergisi nasıl geçti bilemiyorum. Yolcu olurken 'Zorba' gibi esen, coşan bir havası vardı. Beklediği ilgiyi göremedi mi acaba? Kendisinden ses seda yok.

Selam ve sevgi ile kucaklarım.
Ludmila kardeşimize Günsel ve benden selam ve sevgiler ayrıca.

Not: Barış'a selam. Ve soran tüm dostlara selamlar. Barış'ın[3] şiirlerini izliyorum. 'Yarabbim"li şiirini sevmedim. Sanat Emeği'nde E. Ergönültaş'ın incelemesi bence yayımlanmasa da olurdu.

İlhan'ın yaşam yoldaşı Gül Erdost
[2]*-Prof.H.Göksel*
[3]- *Pirhasan*

13.6.1981, Antalya

43

Kardeşim Ataol,

Sana bir kartpostal yollamıştım, aldın mı? Kaş Andifli'den lacivert taşlı küçük antik tiyatroyu gösteren bir kart..

Turgay'ın[1] "Karda Işıltılar"ı geldi. Zahmet edip yollamış. Kitabın zarfını Nâzım açmış ve zarfın üst bölümü yok. Adresi yazılı mıydı bilemiyorum. Turgay'a yazdığım teşekkür mektubunu da senin zarfa koyuyorum, bir zahmet..

Bodrum yolculuğunuz 15 Ağustos muydu? "Ucuz bir tatil imkanı" diyorsun, bir dost evi mi? Beni dinlersen bu tarihi ileriye kaydır, Eylül'e. Bodrum'a hiç gitmedim, gitmek de istemedim. Yaz aylarında kalabalık, kokusu çıkmış bir yer. Eğer eylül ayına kaydırma imkanı varsa belki biz de bir delilik yapıp atlar geliriz tabii, uygun bir motel bulunabilirse. Olmazsa burada çadır kurulan bölgeye bir çadır kurmayı düşünüyoruz. Evde boğulduk. En üst kat olunca dam, tavan bir cehenneme dönüyor.

Yüzme konusunda bir kaygım vardı. Hacettepe'de rehabilitasyon merkezinde "biraz zorlanırsın" demişlerdi. Bizim Muammer'e[2] "yahu" dedim, "beni tenha bir yere götür yüzmeyi bir deniyeyim", götürdü attı beni denize, sol bacağın eksikliği bir şey farketmiyor, eskisinden de iyi yüzüyorum.

Sabahattin Ali üstüne yazdığın yazıyı severek okudum. Kutlarım. Nankörlük son bulmalı. Bu yazıyı yazmış olmandan ötürü gurur duydum. Kendi değerlerini bu denli horlayan, küçümseyen başka bir toplum var mıdır diye düşünüyorum. Her küçümseyenin tavrında kendi küçüklüğünü gizleyen bir yan bulurum. Bitmeli bu kadirbilmezlik, acımasızlık. Sabahattin Ali benim dünyamı kuranlardan biridir. Her zaman severek okudum. Yazıldığı koşulları ve zamanı unutmamak

gerek değerlendirirken. Ben "Kuyucaklı "lıyı 5 numara gaz lambasının titrek ışığında sarsılarak okumuşumdur. Bu gün bile bir kez daha okumayı isterim Ama o yıllar okumaya öylesine açtım ki, okumadım yedim, içtim "Kuyucaklı"yı. Romanın birçok bölümü, sahnesi vs. belleğimde, imgelemimde yaşar durur. Konya'da öğretmenlik yaptığı günlerde bir çamaşırcı kadını anlatır.. Ana kız soğuktan donup ölmüşlerdir. Çığlık bir öyküdür.

Sabahattin Ali'nin özel yaşamına ilişkin kimi dedikoduları bu gün öne sürmenin ne alemi var? Ayrıca kime gerekli?

Özetle, S. Ali üstüne yazdığın yazı aydınlık, bilinç geliştirici ve duru.

Türk Dili Yazın Kuramları Özel Sayı'sındaki yazdıklarını da okudum, yararlandım. Yerellik-Evrensellik konularında birçok şey okumuşumdur bu güne değin. Ama Gogol'un Puşkin için söylediği ve alıntıladığın söz bilincimi aydınlatıverdi: "...Çünkü gerçek ulusallık köylü mintanının betimlenmesinde değil, halkın ruhundadır"

Edebiyat 81'deki soruşturmaya benden de bir şeyler istediler, yanıtlayıp gönderemedim.

(...)

"Geniş soluklu şeylere yönelmek istiyorum" diyorsun. Gogol'un yolundan yola çıkarak Anadolu halkının ruhunu yakalamak. En ilerici kavmi ele almalı bence. Bektaşilik benim de ilgimi çekiyor. İsmet Zeki Eyuboğlu'nun "Bektaşilik" diye bir kitabı çıktı bu günlerde. Rastlamamış olabilirsin, düşündüğün konularda yararlı olacak bir kitap olduğunu sanıyorum.

Karına, Natali'ye sevgi selam.

Barış'ı öpüyoruz.

Not: K. Rileyev'le ilgili çevrilebilecek şiirler var mı? Puşkin, Rileyev'i karşılaştıran yazından beri ilgimi çekti.

"Dünya Potorunu Çıkarıyor" adlı bir Bulgar öykücüsünün Bilgi'den bir kitabı çıktı, okudun mu? Aman mutlaka oku.

[1] *Fişekçi*
Soysal

Antalya, Eylül. 1982

44

Canım Kardeşim Ataol,

Önce sevgiyle, hasretle gözlerinden öperim. Mektubunu köyden (Akçay'dan) ayrılırken almıştım, Kaş kartpostalına karşılık yazdığın yanıt mektubunu. Dileklerini anacığıma ulaştırdım. Hapiste olmandan ötürü, üzüntülerini, selam ve sevgilerini iletiyorum.

Çocukların okul durumuna bağlı olarak Akçay'dan erken göçmek zorunda kaldık. Yaylaların en güzel günleriydi oysa... Günsel ve çocuklar haklı olarak ivedilik gösterdiler. Biliyorsun, benim bu sıkıntılı günlerimde, çocukluğumun geçtiği yörelere- yaz ayları için- çekilme kararıma pek gönüllü katılmadılar. Günsel'in durumu hem ağlarım, hem giderimdi. Arada gelip gitmek koşuluyla Antalya'da kalmalarını, beni bir başıma bırakmalarını da sağlayamadım.

Şimdi Antalya'dayız ve yapışkan bir sıcak beni iyice bunaltıyor. Protezle azıcık yürümek bile benden inanılmaz bir sinirlilik yaratıyor.

Bağışla... Yine ayak-bacak sızlanmasına döktüm işi.

Filistin'de olanlar ve bir halkın boğazlanması ve tanık olunan şeyler insanda yaşama sevinci bırakmıyor. Bütün bunları atlayıp hemen kendi ufak tefek sıkıntılarımızı gündeme getiriveriyoruz.

Mektubunda sözünü ettiğin şiirini isteyeceğim. Güzel şiirlere hasretim. Ludmila'ya mektup yazıp ilk mektubuyla o şiiri göndermesini rica edeceğim.

Şu 'hasret' sözcüğü dilime öyle yatmış ki, bir türlü 'özlem' diyemiyorum. 'Hasret' derken 't' sesinin vurguladığı ve duyguyu daha yoğun bir biçimde açığa çıkaran bir derinlik sezinliyorum. Oysa 'özlem'de güzel bir sözcük. Ayrıca Türkçe! 'Hasret'in de dilden düşmemesini, yaşamasını isterim. Zaten aksi olanaklı değil, 'Sunam' ve başka kimi hasret türküleri söylendikçe:

"Şafak söktü yine Sunam uyanmaz
Hasret çeken gönül derde dayanmaz"

Metin Demirtaş'tan Ataol Behramoğlu'na

Halk arasında, kahvelerde öyle güzel Türkçe deyimsel sözler duyuyorum ki, bayılıyorum. Beni şaşırtan öyle özlü ve güzel ifade biçimleri! Ayrıca bizim buralara has bir konuşma ağzı, dili vardır, iki Akçaylı bir araya geldiğinde hemen bu ağızla konuşmaya kaptırırlar kendilerini. Köyden okuyup çıkmışlar içinde, bu ağzı iyi konuşanlardan biri sayılırım.

Eski yeni şiirlerimi ben de toparlamağa çalışıyorum. Yazdıklarım ne denli az! Şairce bir yaşamım olmadı ki.. Ekmek kavgası nice şeyleri hep erteletti durdu. Önümüze hep engeller kondu. Yıllarca şiirden uzak bir yaşamın içine gömüldüm. 1968 yılında Rıfat Ilgaz'dan uzunca bir mektup almıştım, dosyamda saklı durur, arada okurum. Bir mektubumda, buna benzer sıkıntılarımdan söz etmiş olacağım ki, şöyle bir şey yazmış: "Toplumdan, yaşamdan palamarı çözmemiş olmak önemli...!" [1] Zaman zaman bu sözün verdiği avuntuyla yaşadığım olmuştur.

Bir gün bir bacağı yitirdikten sonra kendimi biraz sakinleşmiş hissediyorum. Dervişce bir kabulleniş ve kendi içimde biraz demirleme ve kendimi dinleme fırsatı. Ya da tüm bunlar kendi kendime yarattığım bir avuntu.

Bu tatsız konuyu geçiyorum.

Dün gece Ludmila ile telefonda konuşurken Barış'ın ve Natali'nin bağrış, çığrışları geliyordu. Masum kardeş kavgaları.. Onların bir şeyden habersiz masum dünyalarıyla, yaşanan karabasanlardan doğan duygular karmaşasının ben de uyandırdığı sade hüzündü. Onların sesleri kuş cıvıltıları gibiydi ve telefondaki sesimize sesleri dalıp dalıp çıkıyorlardı. Bunları yazarken umarım seni üzmüyorumdur.

Bugün Muzaffer Abiye de yazacağım. Daha önce bir-iki mektup yazdım, atamadım. Kanamakta olan yarayı daha da kanatmak gibi bir yanlışlık yapmaktan korktuğum için. Hastane merdivenlerini İlhan'ın omuzlarına yaslanarak çıkmıştım, oysa biliyordum o da belinden rahatsızdı. Bu anı beni - her aklıma gelende- üzüyor, yaralıyor, kanatıyor.

Barış'ın ve Natali'nin telefona karışan sesleri ve başka başka izlenimlerden oluşmuş "Beni Çocuklar Kanatır" adlı şiirimi yazarken şiirsel imge üstüne bir kez daha düşündüm. İmgenin yoğunluğu insanı şiirden soğutuyor. Defterlerimden birinde Reverdy'den alıntılanmış imgeye ilişkin kimi sözleri buraya aktarıyorum: "Bütünüyle kendini ele veren imge tiksindiricidir"- "İmge için imge tiksindiricidir"-"Bir imge yaratılamaz, onun kendi kanatlarıyla çıkıp gelmesi gerekir" vb.. Hilmi Yavuz'un bir çok şiirinde Reverdy'nin tanımına uygun kimi zaaflar, zayıflıklar bulmuşumdur. Yoğun imgeye boğulmuş şiir, her gün yenen

baklava gibi insanı bıktırıyor. (İyi bir örnek oldu mu bilmiyorum..)

Bir de senin "Her Şey Şiirdir" adlı şiirinden insanın zihnine yağan şeyler var: Yalın, duru imgeler. "Bir ırmağa usulcacık yağan kar" gibi, "Çocuklukta okunan dua"nın insana yüklediği huzur duygusu gibi. Ve hiç beklenilmeyen bir anda halk şiirine yadırgatmadan bir gönderme: "Gökyüzünde bölük bölük turnalar" şiirin son dizeleri insanda hoş duygular uyandırıyor. Bir sevgilinin koynunda beklemiş ve bir gün çıkıp gelecek mektupların uyandırdığı ince bir erotizmi de içeren duygular, imgeler...

"Beni Çocuklar Kanatır" şiirimde belki yeni, özgün imgeler yok. Ama ben seviyorum. Bir gün Antalya Hapishanesi[2] önünden ağır, aksak geçiyordum, kapıya görüşmeciler yığılmış, çoğu kadınlarımız, analar, ablalar, sevgililer. Ve arada örselenen çocuklar. Bir itişme kakışma...

Eve döndüm ve biraz da yüreğim terleyerek yazdım o şiiri. Şiirin böyle bir arka öyküsü var. Oysa, o sıra, yukarda duru bir gökyüzü ve maviliğe savrulmuş çınar dallarının oluşturduğu olağanüstü bir görünüm dallara takılı gibi duran küçük ak bir bulut vardı. Bu da bir şiirdi ve yazılsa güzel de olurdu. Ama biz kendi bencil duygularımızın tüneğine tünemiş bülbüller değiliz ki... Şiirin ilk dörtlüğünü yazıyorum:

"Beni çocuklar kanatır
Babaları götürülmüş evlerde
Asılı salkımlardır
Analarının eteklerinde"

Çocukları asılı salkımlara benzetmek, gözlerini kara oğlak gözleriyle ilişkilendirmek (ikinci dörtlükte var bu benzetme) özgün şeyler değil biliyorum. Ama dolu dolu bir yaşanmışlıktan çıkarsanmış şeyler ve ben seviyorum.

Ritsos'un "Umarsız Penelope"[3] kitabında okuduğum ve aklımda kalan bir hoş dize var: "Bir papatyayı incitmeden diz çökmeleri" Bir başkası: "Kavalının her deliğinden fışkıran meşe ormanları" Yine Nâzım'dan başka bir dize, "Üşümüş bebek elleri gibi" Benzetmeyle yaratılmış bir imge ve ne kadar güzel!..

Geçmiş mektuplarını karıştırırken şiir üstüne pek fazla konuşmadığımızı gördüm. Şiirin kuramsal sorunları üstüne kendimin ne kadar yetkili ve birikimli olduğumu biliyorum. Kimi şeyleri senden dinlemek ve senin düşüncelerini öğrenmek isterim. Bunları bilmek insanı şair yapmaz, biliyorum. Belki şairi yapaylığa, yapmacıklığa da sürükleyebilir. Ben, "Bizim de dağlarımız vardır" derken, bir arka dil yaratmak

gibi bir düşünceyle çıkmadım yola. Böyle bir kavramdan habersizdim denebilir. Ama bugün ister istemez yazdıklarım üstünde bilinçli bir çalışma, şiirin orasını, burasını oynama gibi çalışmalarım oluyor. Kim yapmıyorum derse, yalan söyler. Kağıda dökülmüş, yaşam deneylerinden süzülmüş, bilinç biçimine yükselmiş kimi bilgilerle kimi şiirleri yontma ve düzeltmenin yanlış olduğunu sanmıyorum. Ama yazılıp da bir daha üstünde çalışma yapmaya gereksinimi olmayan olduğu gibi kalan şiirlerimiz de vardır muhakkak.

"Antalya, Dostlar, Yaseminler" adlı uzunca bir şiirim vardı, "Yarın"da yayımlandı. Sanırım görmedin. Antalya'yı, Kırkmerdiven'i, İskeleyi, Eşeksemeri Meyhanesi'ni ve kimi tanıdığım insan yüzlerini anlatan... Kaleiçi'ni, sokaklarını, eski Antalya evlerini ve lodosla savrulan yaseminleri anlattığım bir bölüm var, "Sevdalı kız" ya da "Deli kız" gibi bir söyleyişi var. Bu ikisinden hangisini seçeceğimi uzun uzun düşündüm ve "Sevdalı kız" demekte karar kıldım. O bölümü sana yazıyorum:

"/../ Yazılmadı yaseminlerin şiiri/O kokulu yıldızcıkları eski Antalya evlerinin / Yağmurlu lodoslarla / Utrillo'yu anımsatan sokaklara dökülürler de / Yağan kar mı gecenin laciverdine / Çıplak sırtında çığlıkara saçları / Hangi sevdalı kız süpürmüş böyle / Tozuyor gecenin göğü / Yıldızları ve samanyollarıyla yerlerde"/../

"Türkiye Üzgün Yurdum" şiirindeki ulaştığın yalınlık, halksallık beni de coşturuyor. Yanlış bir tanımlama olmazsa, yer yer bir Japon şiiri (hay-ku) tadı, izlenimleri bıraktı bende. Şiirde geçen "Portakal balı" sözünü Kemer'de Ali Alpazar'ın ağzından duyunca bir arıkuşu çevikliği ile kapıp çantana koyunuşu bugün gibi anımsıyorum. Kaş'dan, Kemer'e dönerken ufak-tefek bir hır-gür çıkmıştı aramızda ve otobüste bir iki saat suskun kalmıştık. Bizi bu "Portakal balı" sözünün sevinci barıştırmıştı. Şiiri okurken bunları anımsadım biraz mahzun oldum.

Mektubunu son bir kez daha okudum. Şunları ekliyorum: "Drina Köprüsü" romanını okumuştum. 1978'de Struga Şiir Şenliği'nde bizi gezdiren oralı Türk dostlara Drina Köprüsünü görmek istediğimi söylemiştim, uzakmış ve ayrıca izlence düzeninin dışına çıkmak elimizde değildi.

Yeni bir kitabım yayınlanırsa Politika gazetesinde yazdığın "Metin Demirtaş'a Mektup"u kitabın başına almak istiyorum. Arka kapağa da bir bölümü alınabilir mi bilmiyorum.

Çalışmalarına seviniyor, kıvanıyorum ve özellikle Lermontov çevirilerini merakla bekliyorum. Federanko[4] 1977 yazında burada,

Yazarlar Sendikası konuğu iken Lermontov'dan öyle coşkuyla söz etmişti ki... "Çevrilmesi güç" diyordu, "hangi dile olursa olsun" Ve inan Lermontov'un kimi şiirlerini bize okurken (Belleğinden Ruşça) kendinden geçiyordu. "Bütün bir gençliğimiz onun şiirleriyle doludur ve o bizim gençliğimizdir." Böyle diyordu Lermontov için.[5]

Bugün 21 Eylül. Gece Ludmila'ya telefon edeceğim, umarım evde bulurum. Kimi zaman sanırım annesinde oluyor. Andığın şiirini tez göndermesini isteyeceğim.

Buradan tüm tanıdığın dostların selam ve sevgilerini iletiyorum. Bizden de sevgi ve selamlar. Hasretle kucaklarım. Sağlıcakla kal.

Not: Mektuplarını karıştırırken Cumhuriyet gazetesinde Hikmet Çetinkaya ile yapılmış bir söyleşine rast geldim. Gazeteden kesip saklamışım. Orada şiire ilişkin söylediklerine elbette katılıyorum. Benzer ya da yakın şeyleri 1978'de Politika gazetesinde, benimle yapılan bir söyleşide ifade etmiştim.

Birlikte yaptığımız konuşmalarımızdan esinlenmiş ya da sentez şeyler denebilir. Söyleşi dosyalarımın birinin içinde olacak, bulabilirsem gelecek mektubumda gönderirim. Sevgiler, selamlar...

1- Bu mektup (Rıfat Ilgaz'ın el yazısı ile 8 sayfadır.) R. Ilgaz belgeliğindedir.

2- Hapishane kent içindeydi, daha sonra yıkıldı.

3- "Umarsız Penolepe" E Yayınları, Nisan, 1974, Çev. C.Çapan

4- Federanko: 1977'de SSCB'nin Yazarlar Sendikası Genel Sekreteriydi.

5- A. Behramoğlu'nun Lermontov çevirileri daha sonra kitap olarak yayınlandı: Adam Yay. A.Ş. 1. Basım: Mayıs 1983. Lermontov, "Hançer" M. Demirtaş'ın "Hançer ve Lirik" adlı kitabında Lermon-tov'un "Mahpus" adlı şiirinin A. Behramoğlu tarafından 'Damda' adıyla çevrildiğine ilişkin bir gönderme vardır. "Hançer ve Lirik" 2. Basım. s. 59. Onur Yayınları.

12 Kasım 1982

45

Sevgili Kardeşim Ataol,

Az önce Ludmila ile telefonda konuştuk. Karını her zamanki gibi morali iyi ve iyimser buldum. Çocukların yine cıvıldaşıp duruyorlardı. Mektup atmıştım henüz almamışlar. Ludmila, "Bugün yarın alırım" dedi. Şiirlerini istedim. Gönderecek. Yeni nakil olduğunuz cezaevinin geldiğiniz yere göre biraz daha iyi olduğunu sanıyordum, koğuş bir hayli kalabalıkmış, öyle mi?

31.10.1982 tarihli mektubunu 10 kasımda aldım. Gecikme buradan kaynaklanıyor. Bulunduğun koşullar içinde, şiir ve şiirsel imge üstüne yazdıkların yararlı oldu benim için. Bunları ilerde başkaları da okusun diye bir konuşma biçiminde yayınlamayı düşünüyorum. İlerde yazacaklarını da içine alarak. İmge konusunda Ayzenştayn'ın (Brehct de olabilir) bir sözünü anımsıyorum, şöyle bir şey: "İki görüntünün içerdiğinden çok, yarattığı üçüncü terim ilgilendirmeli bizi.."

"Gösteri" dergisindeki konuşmanı okuyup yararlandığını söyleyen genç arkadaşlara rast geldim.

"Gösteri" bu sayıda (Yaşar Kemal kapaklı sayı) Murat Belge ve İsmet'in karşılıklı konuşmaları var. İsmet'in söylediklerinde doğrular da var, kafa karıştıran düşünceler de. Şiire biz de saygın bir yer veriyoruz gönlümüzde. O fetişleştiriyor. İsmet'in şiirini sevdim ve severek okudum. Konuşmaların içeriğinde karşı olarak söylenecek şeyler var. Ben bu konuda kendimi onlarla tartışacak kadar donanımlı saymıyorum. Sen bulunduğun koşullara rağmen bir şeyler yazamaz mısın? Bunu "Kardeş Türkülerin" başı için istiyorum. Birikimlerin, izlenimlerin, söyleyeceklerin hepimize yararlı olacaktır.

Lotüs Ödülü'nü alman seni sevenleri sevindirdi. O sıra Ankara'da idim ve "Bir Gün Mutlaka"nın ilk dizelerini, seni anımsayarak ve bu ödül sevincinin haberiyle o gün daha güzel yürüdüm. Uzun uzun yürüdüm. Bu duygularımı telledim ve telimin alındısını Ludmila'dan

öğrendim. Ayrıca seni ve ödülü kutlayan bir kucak (bu bir kucak nitelemesi Ludmila'nın) dolusu telgraf geldiğini ve sana ulaştırdığını söyledi Ludmila.

Telgrafı çekip PTT'den çıktıktan sonra Vedat Abiyle[1] karşılaştım, bir pastanede oturup konuştuk. Selam ve kutlamalarını iletiyorum. Aynı gün Özdemir İnce ile birlikte bir-iki saat birlikte olduk. Özdemir sana uzunca bir telgraf çekmiş. Almış bulunduğun ödülün böyle dostlarca ortak bir sevince dönüşmesi ne güzel!

Japon şiirine benzeyiş, anımsatma derken, yalınlığı esas almıştım. Süssüzlüğü.. "Eylül" şiirinde de böyle uzak anıştırmalar bulmuştum. "Eylül sabahının serinliğini / Yaprakların serinliğini / Ciğerlerime dolduruyorum"

Kitaplığımda L. Sami Akalın'ın "Japon Şiiri" antolojisinden sevdiğim ve arada açıp okuduğum üç-beş örneği yazmak istiyorum.

Kimilerini kendimce düzenlemişimdir:

"Unuturum sevgilimi
Ve bahar
Unutur kiraz çiçeklerini"

Unuturum şiirlerimi
Ve bir şehir
Unutur yıldızları
Aman ne hoş
Anason
Yağmur altında çiçek açıyor

Şu erik çiçekleri
Ne kırmızı, ne kırmızı
Ne kırmızı değil mi?

Akşamın tek gürültüsü
Erik çiçeklerinin
Dökülüşü
Söz verdi
Gelirim dedi
Bekledim gözlerim yollarda
Ay dolandı geldi de
Ah o yok görünürlerde

Metin Demirtaş'tan Ataol Behramoğlu'na

Senin İngilizcesini ve çevirisini gönderdiğin şiiri belki bulurum diye bir hayli karıştırdım, bulamadım.

Hilmi Yavuz şiirinde, tüm parlaklığına karşın benim ısınamadığım ya da beni tedirgin eden şeyin senin nitelediğin "kurgu şiiri" kurgusallık sözlerinle açıklanabilir. Sözcükler, imgeler şairin kanında, iç evreninde, kan dolaşımında dolanmadıysa böyle bir zaaf çıkıyor ortaya.

Şiirsel imge konusunda söylediklerinin özeti şu: "Açıklayamayacağımız karmaşık bir duygunun dışlanması". Yine de benzetme gibi görülen, benzetmeyi aşan, bir betimleme gibi algılanabilen (ilk anda) kimi örnekler beni düşündürüyor.

"Uludağ etekleri al ipekten bu akşam"

Bu dizeyi ilk dize ile birlikte yazmalıydım. Yazıyorum. Sen önce bu dizeyi oku.

"Dağların yere indi koyu serin gölgesi"
"Ciğerleri küçük, elleri büyük
Nefesleri yetmez avuçlarına"

"Karanfil kokan cigara" "Görüşmecim yeşil soğan göndermiş" vs.. Yine geçenlerde Ece Ayhan'ın bir şiirinde iki dizeye rastgeldim. Aklımda kaldığı gibi yazıyorum: "Bazı geceler/Aydan evlere girilemiyordur"

Geçen ay "Milliyet Sanat" dergisinde Marquez'in "Karda Kan İzleri" adlı bir öyküsünü okudum. Şiirsel bir dil ve şiirsel imgelerle örülü bir öykü.

(...)

Geçen mektubumda yazdığım, andığım uzunca şiirimde iki dizeyi şu biçime getirdim:

Yağan kar mı gecenin laciverdine
Yoksa sevdalı kızlar mı süpürmüş
Tozuyor gecenin göğü (...)

Senin şiirlerini merakla bekliyorum. Bana sevinç getireceklerdir.

Sevenlerine, soranlara her zaman selamlarını iletiyorum. Gürkut'un mektubuma iliştirilmiş selam ve sevgiler yollayan kartını almış mıydın? Hasretle, sevgilerle.

Not: YAZKO kasım sayısında A. Bulut'un, benim, 'Eskiden daha

özgürdü/Daha güzeldi adıma gelen mektupların adresi' dizelerimi çağrıştıran "Arkadaş Adresleri" adlı bir şiiri var. Okudun mu? O şiirde ince, güzel şeyler var, ama çoğaltılmış, laf kalabalığına kurban edilmiş. Bu konuyu Abdülkadir'e dostça yazacağım. Şiiri sevdim. Ama bunları da açık yüreklilikle söylemeyi bir dostluk, arkadaşlık görevi sayıyorum. Benzer eleştiriler beni hiç yaralamaz, bilirsin. Yararlanırım. Abdülkadir de benim soydan bir şairdir. Gönül rahatlıyla yazabilirim.

Yeniden sevgiler kardeşim.

6.12.1982 Antalya

46

Sevgili Ataol,

"Sadece yağmur sularından pırıl pırıl bir yürek"

Köyüme gitmiştim. Yenice döndüm. PK'dan "Yarın" dergisini aldım. "Ben mi Evet" şiirini okudum. Değişik bir şiir.

Nasılsın? Üstüste iki mektup yollamıştım, aldın mı? Seni yanıt için sıkıştırmak istemem. Ama sağlığını, durumunu bildiren iki satır da olsa yaz. Her an aklımdasın.

"Barış Kız ve Hüsnüyusuf Çiçeği" adlı şiirciğimi sizinkilere göndermiştim, almışlardır sanırım. YAZKO Kasım sayısında yayımlanan "Beni Çocuklar Kanatır" şiirimde Barış'ın, Natali'nin esinlettiği bir şeyler vardır. O şiiri bu duygularla okumanı dilerim. Ocak sayısında kısa üç şiirim olabilir. Okursan eleştiri ve düşüncelerini beklerim.

Havalar birden soğudu. Kendine iyi bak. İçerde sağlıklı olmak daha da önemli.

Bizler iyiyiz. Dostlar iyi. Gürkut, Ali İhsan ve diğer bildiğin dostlar her zaman soruyorlar ve selamlarını söylüyorum. Onların da her zaman selam ve sevgileri mektuplarıma ilişiktir.

"Gösteri"ye bir şiirimi gönderdim. Biliyorsun kimi zaman bir desenle yayınlıyorlar. Şiir daha albenili oluyor. Şiirin, gerçek şiirin böyle yan desteklere gereksinimi yok biliyorum.

(...)

A. İpekçi Ödülüne "Struga'da Yunan Ozanlarıyla" adlı bir şiirimle katıldım. Son anda katıldım. Bir değerlendirmeye girer mi bilmiyorum. Karşı yakadaki barıştan, kardeşlikten yana olan dostlara bu yakadan bir gül. Uzunca bir şiir. Ödülün amacına tam denk düşen bir şiir. 1978'de Makedonya'da "Struga Şiir Akşamları" günlerinden kimi

izlenimlerden oluştu. Görünce, okuyunca seveceğini, beğeneceğini umuyorum.

Bu konuyu daha önceki mektubumda andıysam ikinci baskı oldu.

Sevgi ve hasretle kucaklarım kardeşim.

Koğuş arkadaşlarına selam.

Not: Üç gün önce Ludmila ile telefonla görüştüm. İyilerdi. Arada yine telefon edip bir dilekleri var mı soracağım.

Akçay, 8-9 Temmuz 1983

47

Sevgili kardeşim Ataol,

"Aşkı sessizlik tanımlar
Gençken tersini düşünürdüm
Akşamla geriye dönerken dalgalar
Yalnızlığı çırılçıplak gördüm"

5-6 gün önce sana uzunca bir mektup atmıştım. Sanırım almışsındır. Nasılsınız? Ludmila, çocuklar?..

Bugün Elmalı'ya gittim. "Gösteri"yi aldım. Şiirini okudum. Bana sıcak bir merhaba gibi geldi. "Canımın yongası" sözün bana "mal canın yongası" deyimini, sözünü anımsattı. Bunun için mi sevemedim bu seslenişi? Bir de Cahit Külebi'nin "Ben yalnızlığı gökte uçar gördüm" diye bir dizesi var. Yoksa, "...naçar gördüm" biçiminde miydi? Sanırım her iki türlü söylenmiş dizeleri vardı. Bu anıştırma bir kusur olabilir mi? "Akşamla geriye dönerken dalgalar" dizesi, dalgaların gürültüyle gelip, sanki yenilmiş gibi geriye doğru çekilişlerini anımsattı ve değişik imgeler uçurdu zihnimde.

"Akşamla dönerken geriye dalgalar/Oturup bunu düşündüm" Kısaca Ludmila'ya sunduğun bu şiiri bu bir iki soruyla sevdim.

Burada iyiyim. Kendimi dinliyorum. Geceleri ovada inen akşamla kararan ahlatları ve kimi zaman geceleri kavakların şarkısını dinliyorum. Kavakların gece sessizlikte birden çıkan rüzgarla çıkardıkları haşırtılı sesleri unutmuşum. Kentlerde ağaç denilen nesne yok edildi hayatımızdan.

(...)

Gelen-gidenden fırsat buldukça getirdiğim kitapları okumağa çalışıyorum.

Ekte gönderdiğim Can Şiirlerini[1]
"Gösteri" ye gönderdim. Bir desenle yayınlanırsa örneğin eşek üstünde bir sarhoş Can. Ya da tersi, Can'ın üstünde bir eşek.

(...)

Mektuplarını bekleyeceğim. Mektup burada Antalya'dan daha kıymetli. "Somut"taki konuşmayı okudum. Güzeldi. Söylenecek bir iki şeyi yüz yüze geldiğimizde konuşuruz. "Gösteri"de Müştak[2] Ağabeyle yaptığın konuşmayı da severek okudum. Müştak Ağabeye ve sevgili Bilge kardeşe selam ve sevgilerimi.. O gece senin evde Müştak ağbey "Lorca" şiirini okurken sesine fazlaca teatral bir eda yüklemişti. Abartılı. "Lorca" şiirini yazılı okurken biraz daha sevdiğimi söylemeliyim. Bu duygularımı iletiver.

Evcek herkese selam ve sevgiler

Not: Mektuplarını doğrudan M.Demirtaş Akçay/Elmalı
Antalya adresine gönder.

1- *Can için yazılmış iki şiir*
2- *Erenus*

2.9.1983

48

Sevgili Ataol,

24.8.1983 tarihli ve B. Ada'dan postaladığın mektuba ancak bugün yanıt verebiliyorum.

Mektubunda yaşam sevinçleriyle birlikte, özel yaşamına ilişkin satır aralarında kimi sıkıntıları, tedirginlikleri de okur gibi oldum. "Bastırılmış yaşama kıvılcımları.."/...../ (*) hepimizin yaşamında sızlayan yanlar... Ada'da kaldığınız evi tanımladığın satırlarda, çamların kokusunu, martı seslerini duyar gibi oldum. Mahkemeler ve duruşmalara gidip gelmeler gibi can sıkıcı şeylere karşın orada, o sakin ortamda iyi ve güzel şiirler yazacağına inanıyorum. Hayatımıza tek anlam katan şey de galiba şiir.

Üstünde yoğun çalıştığın ve göz nuru döktüğün antolojini merakla bekleyeceğim.

"Canımın yongası" deyişini sevdim, güzel. Ama "mal canın yongası" diye de bir deyim var. Açıklamanla geçen mektubumda öne sürdüğüm kaygımı, eleştirel anlama gelebilecek sözümü geri aldığımı söyleyebilirim.

"Hançer ve Lirikler" şiirimi tamamlandığında yazar gönderirim. Şiirin adı belki yalnızca "lirikler" olabilir.

"Canımın yongası" gibi, bir ağıttan ödünç aldığın deyimsel söze bağlı olarak şunları söylemek istiyorum: Beni imge kadar halk dili ve söyleyiş, söyleniş biçimleri de ilgilendiriyor... İmgenin ayakları yerde ve somuta ulaşmış olanı gözüm, başım üstünde. Bulvarların neon ışıklarında, solmuş, pörsümüş kimi sözcükler, kimi duyguları anlatmaya yetmiyor.

Ahmet Ada'nın "Yerel Maddi İçerikler" biçiminde tanımladığı kimi 'değinilerini' ben özenle okuyorum. Yerel dil ve söyleyiş biçimleri şiirimize bir renk ve güç katacaktır. Halk dili, halkın dili ve söyle-

yiş biçimleri...

Bu noktada şiirin çevrilme sorunu geliyor aklıma: Çeviride, ana dile aktarılabilen nedir, aktarılamayan nedir? Örneğin Ahmed Arif'in "Bir ben bilirim ne afat sevdim" dizesini özgün ve güzel kılan 'afat' sözüdür. Bir halk söyleyişi ama sırtında Ahmed Arif'in damgasını taşıyor. Anonim bile olsa, gayrı bir başka şair bu sözcüğü kullansa ve tamamen özgün bir dize kursa da hemen Ahmed Arif akla gelecektir. Şimdi, böyle bir dize bir başka dile nasıl çevrilebilir? "Uy havar", "Muhammed İsa aşkına"daki çığlık nasıl çevrilebilir? (Son örnekte uzaktan uzağa bir Dranas var) Burada sözcüklerin ötüşü, tınısı şiire bir şeyler yüklüyor. Ana dile alabildiğine bağlı bir şiir Ahmed Arif'in şiiri. Çeviri söz konusu edildiğinde bu bir talihsizlik. Kuşkusuz böyle talihsizlik dostlar başına.

Karacaoğlan'ın, "Sevda sevda derler behey erenler" dizesinde de böyle bir özellik var. Buradaki 'sevda' sözünün ötüşüne, uğultusuna bak.

Annem ve Günsel reçel kaynatıyorlar, seslendiler, çay içmeye çağırıyorlar. Aklıma gelmişken söyleyeyim, fırsat bulursam yaptıkları reçellerden (vişne-şeftali) birer kavanoz göndermeğe çalışacağım.

Bir başka konu ve soru da şu: "Yaşantı eskiyince şiir de eskir mi?" Bu konuda düşüncelerimi örneklerle sürdürmek istiyorum.

"İşte doğduğun eski evdesin birden
Yolunu gözlüyor lamba ve merdiven
Susmuş ninnilerle gıcırdıyor beşik"
(..)

Köyle kasaba arası (yani burada, Akçay'da) bir bölgede geçtiği için çocukluğum bilirim: (belki sen de yaşamışsındır, babanın memuriyeti dolayısıyla böyle evlerde) Köy kasaba evlerinde ahşap merdiven başına geceleri iyice kısılmış bir gaz lamba konurdu. Oğlum gece merdiveni çıkarken düşmesin diye. Ben bu dizelerin bende uyandırdığı duyguların ardında her zaman bir annenin yüzünü görmüşümdür. Onun titreyen yüreğini... Şimdi o evler yok. Merdivenleri çıkarken elektrik var, otomat var vs. Dizelerin yansıttığı duyarlık ne olacak şimdi? Ya da geçmişinde böyle bir yaşam deneyi olmayan birine bu dizeler ne kadar seslenebilir? Sözcüklerle kurulmuş bir dünyayı ve güzelliği ayrıca aklımda tutarak soruyorum.

"Çöküp peynir ekmek yediği bir taşı"

Bu ve ardından gelen ikinci dize beni her zaman, her anışta, okuyuşta esrik eder. "Bütün bunlar aşkın güzelliğiyledir" bu esrikliği doruğa çıkarır. Çocukluğum kırsalda, köyde geçti. Doğanın içinde büyüdük. Çoğu yiyeceğimizi doğadan kendimiz topladık, devşirdik, türlü

otlar, ahlatlar vs... Koyun, keçi otlattığım oldu. Anamın belime bağladığı azık yağlığını bir taş üstünde açıp ekmek peynir yediğim olmuştur. Tüm bu yaşanmışlıkların, dizeyi daha şiir dünyasının kapısı önünden geçerken rastladığımda, hemen algılayıp sevebilmemde bir etkisi var mıdır? Aynı şiirin başlangıç dizeleri olan "Hoyrattır bu akşamüstüler daima" dizesini okuduğum zaman ise, ne diyor bu adam diye düşündüğüm olmuştur.

"Bir el çıkarmağa başlar bohçamızdan
Lavanta çiçeği kokan kederleri"

Bu dizeleri deli gibi sevebilmem tadına varabilmem için 30-40 yaşlarını beklemem gerekiyormuş. Bu işin gizini Necatigil söylüyor:

"Bazı şiirler bekler bazı yaşları"

Sana burada yazdığım küçücük bir şiir:

"Bahçedeki vişne ağacı / Çiçekten meyveye döndü / Daktilodaki bahar şiiri / İnat ediyor"

Köy evimin küçücük bir bahçesi var, toplam 150 metrekare, aklıma gelen bütün ağaçları dikmek istiyorum. Bir tane de vişne fidanı aldım, babam, "oğlum, vişne bahçeyi batırır, dikme" dedi. Bu "batırır" ı ilkin anlayamadım. Meğer vişne her yana saçak atıp, filiz sürermiş. Olsun dedim. Vişne sözcüğünün de ötüşü güzeldir. Ağzı sulandıran, kamaştıran bir tad imgesi... Neyse bir de baktım bizim küçümen baharın ilk günleri pıtır pıtır çiçeğe durmuş. Yukardaki şiiri o yazdırdı bana.

Can'la ilgili iki şiirimi senin elinle ulaştırma düşüncesi belki biraz daha ciddiye alırlar diye. Daha önce de bir şiir gönderdim, (İsmail Uyaroğlu önermişti) kulak asan olmadı. Ben de sormadım. Sorsam ne yazar. "Gözden ırak olan", "Dizilmiş ama basamıyorlarmış" diye ifade ettiğin şey bence başka şey. Benzer şiirlerden bir ikisini "Milliyet Sanat"a, Ülkü Tamer'e göndermiştim. Basılmadı. Daha yaygın okuyucusu olan bir dergide yayınlansın gibi gibi bir tamah işte... Sana zahmet verdim.

YAZ-KO'ya gönderdiğim yazı senin Lermontov'un "Hançer"i ve Azer'in Yesenin'in "Lirikler" çevirileri üstüne. Demirtaş Ceyhun'da "yayınlanacak" demişti. Umalım.

İyi haberlerini bekliyorum. Yaşadığımız şu kötü günlerde iyi haber her ne kadar uzak bir umut ise de...

Günsel, anam, çocuklar, hepimiz selam, sevgi, sağlık ve esenlik dileklerimizi iletiyoruz.

(*)Kıvrıldığı yerden yırtılmış olduğu için, mektubun bu satırı okunamadı.

Antalya, 20 Kasım 1984

49

Sevgili Ataol,

Merhaba demeden şiire ilişkin takıldığım kimi sorularla başlamak istiyorum mektubuma. Benzer şeyleri biraz soru, tartışma vs. biçiminde, Fethi Naci'ye de yazdım. Fethi Naci ile tanışmam. Yazdıklarını özenle okurum. O da beni bir şair olarak anımsar mı bilmem. Edebiyat zevkimin, kültürümün oluşumunda payı vardır, yiğidi öldür hakkını ver...

"Gösteri" Kasım sayısını okuyordum, F.Naci'nin "Eleştiri Günlüğü"ne takıldı gözüm. Oktay Rifat'ın şu üç dizesi üzerine düşünceler geliştiriyor, yorumlar yapıyor:

"Bir kitap yerde ve elin dizinde
Kucağında deniz
Kedisi evin"

"O şiiri İlhan Berk'in deniz kenarındaki evinde okumuştum, deniz evin kedisi gibi aramızda dolaşıyordu. Şimdi düşünüyorum: Acaba denizi hiç görmeyen birini o üç dize nasıl etkiler? Denizi, deniz kıyısındaki böyle bir evi hiç görmeyen biri sadece sözcüklerin etkisiyle, bu şiiri sevebilir mi? Yoksa "Ne diyor bu şair mi der?"

Ben bu ilginç soruya 'demez' , eğer şiir, şiirse böyle bir soru çıkmaz orta yere gibi bir şeyler yazdım F. Naci'ye. Kimi başka örneklerle. Şiirde başka bir doğa başka bir gerçeklik yaratılabilmişse elbet. "Kucağında deniz / Kedisi evin" dizeleri denizle iç içe bir ev imgesi uyandırıyor insanda. "Böyle bir evi" illa görmek şart olmasa gerek.

Yazdım bunları F. Naci'ye. Adresini bilmiyorum. "Gösteri" eliyle gönderdim. Eline ulaşır mı? Ulaşırsa "Eleştiri Günlüğü"nde söz konusu eder mi bilmiyorum.

Ama yine de F. Naci'nin sorusu beni başka düşüncelere ve hep düşünüp kaldığım bir kaygıya sürükledi: Yaşantı ortadan kalkınca

şiirin anlattığı gerçeklik, duyarlılık da yok olur mu? Böyle bir soruyu daha önce Veysel Öngören'e sormuş ondan bir yanıt almıştım. O mektup dosyaların birinde olacak. Aklımda kaldığınca; bu duyarlılıkları ancak romancılar yaşatabilir, aktarabilir gibi bir şeyler söylüyordu. Veysel'e verdiğim örnek Dranas'ın OLVİDO'sundandı.

"İşte, doğduğun eski evdesin birden
Yolunu gözlüyor lamba ve merdiven
Susmuş ninnilerle gıcırdıyor beşik" (...)

Kuşkusuz geçmişte kalan yaşam biçimlerine ilişkin kimi şeyleri geniş bir çerçeve içinde ancak roman yansıtabilir. Yani bir roman yansıtabilir. Yani bir roman kahramanın yaşam dilimleri içinde. Lamba, merdiven ve lambayı oraya koyan annenin duygularının anlatımı, kahramanın bu mekan içinde gece eve dönüşlerini vs.. izleyerek. Diğer nesne ve nesneler için de aynı şeyler söz konusu. Örneğin bir evde, bir köşecikte duran beşiğin mahzunluğu, o beşikte büyüyüp gitmiş insanlar vs...

Buna benzer konulara ilişkin sorularımı geçen yıllarda da konu ettiğimi anımsıyorum. Mektuplarını karıştırsam bulurum. Benim için ilginç ve doyurucu yanıtlar vermiştin. Bugün yeniden F.Naci'nin "Gösteri"deki yazdıkları gündeme getirdi.

Eğer Fethi Naci gibi düşünecek olursak C. Külebi'nin "Çamlıbel'den Tokat'a doğru" diye başlayan şiirini anlamak, sevmek için de öyle bir yolculuğu yapmak gerek. F. Naci de kestirip atmıyor, şiiri oluşturan nesnelerden biri bilinmiyorsa okuyan "ne der?" diye bir soru yöneltiyor.

Ama şu dizeler için düşünürüm: "Atların kuyruğu düğümlü / Bir yandan yağmur yağar, ıslak / Bir yandan hamutlar şak şak eder"

Bu şiiri açıklarken, çözümleme yaparken bir Türkçe öğretmeninin öğrencisine 'hamutu', hamutun atın sağrısında, sırtında 'şak şak' edişini tanımlarken, betimlerken düşünüyorum. Nasıl betimleyebilir ki?

Bu dizelerin söylemek istediği şeyleri daha çok sevebilmek için belki böyle bir yaşantıya, bir gözleme insanın gereksinimi olabilir diyorum. (Yine de belki kaydını düşerek)

Yine Cahit Külebi'den bir örnek: (Severim Külebi'nin şiirlerini. 17 yaşımda şiirleriyle kanıma karışmış bir şairdir. Bir rastlantıyla tanıdım, tanıştım, hırçın ve tedirgin buldum. (....)

"Ne olur her seven alıp gitseydi
Bir mendil kiraz gibi kızları"

(Dizeleri belleğimden yazdım, umarım yanlış aktarmadım) Çocukluğumda çarşılardan kiraz bir mendile doldurulup mendil dört ucundan bağlanır, bohça biçiminde mendil parmağa takılır götürülürdü. Şimdi böyle bir durum yok. Naylon poşete konuyor her şey. Ama bu iki dize güzelliğini sürdürüyor.

Yine aynı soruya dönüyorum: Yaşantı, şiirin anlattığı yaşantı, gerçeklik yok olmuşsa, şiirin gücü zayıflar mı?

Bu kiraz sözcüğü beni hep düşündürmüştür: Çağrıştırdığı bir ağaç imgesinin ötesinde bir büyüsü var bu sözcüğün. Başka ağaç adlarında yok bu büyü.

Cahit Külebi ile ilk kez Ankara'da "İlhan İlhan" kitabevinde karşılaştım, tanıştım. tüm bu düşüncelerimi kendisiyle konuşmak, tartışmak istedim. Cesaret edemedim. Daha doğrusu fırsat tanımadı. Kendisini herkesten önce Orhan Veli'nin anladığını söyledi. Ya da ilk kez Orhan Veli'nin anladığını... "Kavun", "Karpuz", "Kamyon" sözcüklerini "İlk kez ben soktum Türk şiirine" diyordu. Doğruydu. ama bunu sanki birileri yadsımış gibi bir öfke ve hırçınlık içinde dile getiriyordu. Bir dizesini okudu: "Soyulmuş yumurtaya benzer komşunun kızı" -Aklımda kaldığı gibi yazdım- Buna benzer halksal benzetmeleri ustaca kullandığını bir yazısında yazmış, övmüş Orhan Veli. Orhan Veli'nin böyle bir yazısından söz etti. Sessizce ve saygıyla dinledim. Az önce de söyledim, sevdiğim bir şair. Bana kimi şiirleriyle büyük sevinçler, mutluluklar yaşatmıştır. Kırsal kökenli oluşum ve çocukluğumda köyüme duyduğum 'sıla özleminin' bunda bir payı olsa gerektir. Konuşmaları arasında biraz da bizim H. Demirhan'ı konu etti. Sami Karaören, H. Demirhan 40'lı yıllarda Antalya Lisesi'nden öğrencileri. "Türk edebiyatına iki değer yetiştiriyorum" diye övünürmüş o yıllar. -Bunu H.Demirhan'dan işitmiştim -Geçirdiğim rahatsızlıktan, otururken önüne doğru uzanmış ve toparlayamadığım bacağımın takma olup olmadığından haberi var mı hiç analayamadım. Bir ara, bacağımı kaykılır gibi uzatıp oturuşuma mı alındı acaba diye kaygı duydum. Beni bir şair olarak tanıyor mu, biliyor mu bunu bile anlayamadım. Tam tokalaşıp ayrılıp giderken dönüp demez mi: "Cumhuriyet'teki söyleşide söylediğin şu söze katılıyorum": "Hani diyorsun ya, yağmurunu sıkça toprağa boşaltan bulutun şimşeği cılız olur" sözümü tamı tamına böyle aktarmadı. Ama söylediklerinden, aktardıklarından içe-

rik, anlaşılıyordu. "Hançer ve Lirik" çıktığı günlerde bizim Duran Yılmaz'la biraz da benim söyleyeceklerime göre düzenlenmiş sorularla bir söyleşi yapmıştık. O söyleşiye gönderme yapıyordu. Ancak bu sözünden sonra anladım beni tanıdığını. Oysa ben ilk merhabalaşmada kendimi tanıtırken adımı Metin Demirtaş diye biraz da vurgulu seslendirmiştim. O ana kadar Cahit Abi beni tanıyamadı, anımsayamadı ya da bilmiyor diye düşündüm hep.

Cumhuriyet'te, hatırladıkça utandığım o yakışıklı (!) sözümü ben hep unutmağa çalıştım. Cahit Abinin nasıl aklında kaldığını düşünürken, kendisi de seyrek yazdığı için hoşuna gitmiş ve aklında kalmış olmalı diye düşündüm.

(...)

Konuyu dağıttım.

Son bir örnek de kendimden. Bu dizeleri 1978 yılında Makedonya'da "Struga Şiir Akşamları" şenliğine çağrılı gittiğim günlerde mırıldanmıştım:

(..)

"Kaç gün oldu ki memleketten ayrılalı
Turnalar gibi nazlı ve derin
Hasret geçiyor şiirin ilk dizesinden"

Bu dizeleri yazarken: 'Acaba, gökyüzünden turnaların bir dize düzgünlüğünde süzülüp geçmelerini, tarlalara sırtüstü uzanıp seyretmemiş ve o hazin, derinlerden gelen sesleri dinlememiş biri, söylemek istediğimi benim gibi algılayabilir mi?' Biliyorum anlamsız bu kaygılar. Ama ben gerçekten düşündüm ve oğlum Nâzım'a okudum ve sordum. Turna kuşunu belki resim olarak görmüş olabilir, ama yine de sordu, "nasıl bir kuştur? nasıl geçerler?" diye. Anlattım, türkülerden örnekler verdim. Kimi turna türkülerini söyledim. Bundan sonra dizelere daha bir yakınlık duyduğunu söyledi. Diyeceğim bu gibi kaygılar da pek boş değil.

Tüm bunların dışında sözcük ve imgelerle kurulmuş bir dünya var ve şiir hiçbir açıklamaya yer vermeksizin kendini ele verebilmeli, sevdirebilmeli. Gerçek şiirden söz ettiğimi vurgulamalıyım.

Son bir söz: Yukarıdaki son dizeden "hasret"i çıkar, "özlem"i koy, şiir biraz düşüyor değil mi? İlkin 'özlem'di. Sonra 'hasret'te karar kıldım. 'hasret' sözündeki vurgu önemli.

(...)

Sevgili kardeşim, mektup uzadı. Bitiriyorum.

Senden en son Notrdam'ı gösteren bir kart aldım. Benim bir önceki mektubumdan söz edilmiyor, eline ancak ulaşmış olabilir. Bazen senden yanıt gelmeden de bir fırsat ve uygun zaman ve ortam bulduğumda oturuyorum mektuba. Senin kadar sıkça değilse de arada gurbette olan senin durumunda olan bir-iki arkadaşa da yazıyorum. Bu mektuplar hal hatırı geçmiyor. Senden gelen mektuplar benim şiir duyarlığımı besliyor.

(...)

Mektubu hemen bugün postaya yolluyorum. Mektupların arasını fazla açmamanı dilerim.

Evcek selam ve sevgiler...

Özlemlerle...

Antalya, 2.3.1985

50

Sevgili Kardeşim Ataol,

Yazmakta geciktim. Yazmak için uygun bir ortam ve zaman bulamadım. Senden en son bir kart almıştım. Hani şu kırmızı balonlu kart. Kartı görünce ünlü filmi anımsadım birden. Kartın üstündeki adresin üstünden posta mührü geçmiş, umarım doğru okumuşumdur. (A.Baykal 37 Bd.Ornano.75018 Paris) mektubunu bu adrese yolluyorum, alınca hemen iki satır yazarsan meraktan kurtulurum. [1]

(...) A.Kadir Ağabeyin ölümüne çok üzüldüm. Dosyalarımın birinde bir mektupçuğu olacaktı. Bir de 1978 yazında Antalya Film Festivali günlerinde İskele'de, rıhtım üstünde, sen, Ahmed Arif, Zülfü Livaneli, F. Baykurt, Ünsal Oskay'la çekilmiş bir fotoğraf... O günleri andım.

Ahmed Abi ile Aziz Abi arasında çıkan tartışmayı vs.. [2]

Nâzım'ın karısının kendisine yazdığı bir mektuptan düzenleyip yazdığı bir şiiri vardır, anımsarsın, İren Küri'ye yazılmış, ya da İren Küri'yi andığı dizeler...

(...)

"Acıdım
Ama aynı acıma değil elbet,
Acıyorsun İren Küri'ye
Çocuklarını düşünüyorsun, kocasını,
Ama daha çok dünyaya acıyorsun
Büyük bir insan öldü diye" [3]

A.Kadir Ağabeyin ölümüne de benzer biçimde, ülkem adına üzüldüm.

Yurtdışından gelen mektuplara sansür uygulaması kalktı. 5-10 günlük bir olay. Mektuplar bir yerlere gidip oradan damgalanıp geli-

yordu, biliyorsun. Bu yüzden elime geç ulaşıyordu. Artık daha tez ulaşacaklar ve zarf üstünde insanı rahatsız eden 'Görülmüştür / Sıkıyönetim' damgalarını görmeyeceğim. Bu da önemli değil. Önemli, niye önemli olmasın! Mektuplar Paris'ten iki günde geliyor, hemen karşıdaki postaneden beş-on günde ancak ulaşıyordu. Ne tuhaf, böyle bir şey bile sevinç sebebi olabiliyor..

İki gün önce Almanya'dan, senden dolaylı olarak selamla bir arkadaş geldi. Adı, Yılmaz. Gazete ilanlarında gördüğü, kabası bitmiş bir binaya talip olmuş. Antalya'yı tanımıyor, yardımımı istedi. Önüne düştüm. Ev Lara'da. Bilirsin iyi semttir. 'Hemen al' dedim. Ve aldı. Çok iyi bir arkadaş. Bu kadarcık yardımıma binbir teşekkür. Sınıfımdan böyle rafine insanları görünce gururlanıyorum. Kendisine, "Öyle bir dostun selamı ve adıyla geldin ki, gösterdiğim ilgi teşekküre değmez" dedim ve teşekkürlerini böylece azalttırdım. Öyle olmasa da, yolda karşılaşıp tanımış olsam bile yardımcı olurdum.

Sevgili kardeşim,

Dün başladığım mektuba zorunlu bir sebepten ara vermiştim. Bugün kaldığım yerden sürdürüyorum.

Önümde, "Şiirler 1959-1982" Toplu Şiirler kitabın duruyor. Arada açıp okuyorum, çoğu bildiğim ve yazılışlarına tanık olduğum şiirler. Yeniden okurken aldığım tadları Necatigil'in bir dizesine başvurarak açıklayayım: "Kimi şiirler, bekler bazı yaşları" Dizeyi doğru anımsadım mı bilmiyorum.

Değerlendirmelerimde ne denli nesnel olabilirim? Ama üstünden zaman geçtikçe tadlanan şiirler. Bunu açık yüreklilikle söyleyebilirim. Arkadaşlarla bir araya geldiğimiz günlerde kitabın çoğu zaman yanımda oluyor. Bu yüzden biraz yıprandı.

"Akdeniz Günlükleri"ni bugün yeniden okurken, gurbette bir dosta duyulan özlemin yanında, yurtsama duyguları da karışıyor işin içine: Konuk olduğun obayı, o grimsi hüzünlü eylül ikindisini, zeytinle içtiğimiz iki şişe şarabı, esrikliğimizi, Akdeniz'de bağıra çağıra kulaç atışımızı, senin apansız kapıldığın derinlik korkusunu anımsadım. Sıradan şeyler gibi, ama anılara karışınca ve bugünlerin içinden bakıldığında başka ve hüzünlü bir anlam kazanıyor.

"Bir aşk kırgınıydın" O günlerdeki mahzunluğunu, ilgili şiirleri okuduktan sonra daha iyi anlıyorum.

(...) "Hemingway'in Bir Şiirinden..."i[4] ilk yayımlandığı günlerde

okuyup geçmiştim. Bugün bu şiirde insanı çeken, çekim alanı, şiir yükü diye tanımlayabileceğim bir şey var. Bu alan içine girince de şiir üstünde, sıradan sözcük ve kavramlarla oluşmuş bu şiirin gizi üstünde, düşünmeden edemiyor insan. Şiire esin olan öykünün ayrıntılarını, ardında duran öyküyü bildiğimden mi bana sıcak ve yakın geliyor bu şiir?

"Kadın ve adam oturuyorlardı
Uzakta beyaz dağlar vardı
Gara girmek üzereydi Barselona-Madrit treni
Kadın üzgündü, üzgündü, üzgündü
Adam düşündü, düşündü, düşündü" /.../

Ve ardından gelen şu güzel dize: "Ve hüznün aşılmaz engelleri"

Bir gün bir sebepten darılırsak bizi barıştırabilecek şiirlerden biri de bu olabilir.

Bu da nerden çıktı diyebilirsin. Şu an aklıma geldi, hani bir Ege türküsü vardı, "Beni bir gelin vurdu, yaramı kız bağladı" ne güzel ne yalın bir söz! Her iki yanı da kollayan inceliğe bak! Ne kızı küstürüyor, ne gelini... Ben bu dizeyi zaman zaman değiştirerek okurum: 'Beni bir şair vurdu /yaramı şiiri bağladı' "Kırkmerdiven"de, benzer bir başlık altında her sayı kimi güzel şiirler sunmuştuk okuyuculara.

Hacettepe hastanesinde yatarken Ahmed Abi(*) ziyaretime geldiğinde uzun sürdürdüğü dargınlığını ima ederek kendisine okumuştum bu iki dizeyi, değiştirdiğim biçimiyle. Hoşuna gitmişti.

(..) Az önce Cumhuriyet Gazetesinde kitabının 4.basım duyurusunu okudum ve sevindim. Aranan, okunan (daha sıcak bir ilgiyle) bir şair olduğunu ve kitabının iyi satıldığını Ankara'ya uğradığım kitapçılardan duyuyorum. Çoktan hak edilmiş bir ilgi.

Bir hafta önce, Malik, Ali İhsan, Gürkut ve başka arkadaşlarla Akdeniz kıyıcığındaki meyhanede birlikteydik. Anımsarsın, Abdülkadir'le de oturmuştuk aynı yerde. Türküler, şiirlerle biraz efkar dağıttık. Kitabın çantamdaydı. Gürkut kaptı, nezle görmemiş sesiyle bağıra, çağıra bir okuyuş okudu ki, şiirdeki lirik duyarlığı mafetti! Bir de demez mi, "nasıl okudum ama.." takıldık ve biraz gülüştük.

"Yarın"dan bir mektup aldım. "Şiirde İmge Üstüne" adıyla düzenlediğimiz (Hasan'la) kurgusal söyleşi ilgi çekmiş, mektuplar almışlar genç şair arkadaşlardan. Sevindim. Bu düzenlemenin daha derli

toplu olmasını isterdim, acemiliğimize geldi. Neyse, öyle de olsa yayınlanması iyi oldu.

"Şiirde eda" , 'eda'nın şiire kazandırdığı olanaklar üstüne de konuşmak, bu konuda da düşüncelerini öğrenmek isterim.

Bu konuya yine dönerim. Nasılsınız demeden yine daldık şiire. Hani ayının on türküsünden dokuzu andız üstüneymiş. Bizimki de şiir ya da memleket.. Buradan bir dileğiniz var mı? Gazete kitap vs. Lütfen yaz.

Oradaki yaşamınızı, durumunuzu dehşetli merak ediyorum, gelecek mektubunda lütfen ayrıntılı bilgiler...

Niyazi Akıncıoğlu'nun "Umut Şiirleri" eline ulaştı mı? Şiirlerini tek tük bilirdim. Şimdi topluca elimin altında. Öldüğü sıralarda Atilla İlhan TV'de Divan şiir ses ve edasıyla "Edirne" şiirini okumuştu ve gerçekten nefis okumuştu. O günden beri daha merakla izler oldum Akıncıoğlu'nun şiirlerini.

"Umut Şiirleri" eline ulaşmadıysa, yaz göndereyim.

40'lı yılların şiirinde 'eda'nın ustaca kullanıldığını gözlemliyorum. Kimi deyimlerin de ("et mi kaynar dert mi" gibi) çok kötü kullanıldığını.. Kimi şairlerin kimi şiirlerinde böyle deyimler bit pazarından alınmış elbise gibi şiirin üstünde sarkıyor. Ama Ahmed Abi'de (Arif) şiirin özsuyuna karışıyor. Örneğin "tuz ekmek payı" deyimi sanki bir halk söyleyişi, deyimi değil de, Ahmed Abinin özgün bir yaratımı gibi. Anımsarsın 1978'de Antalya Film Festivalinde Antalya Stadyumunda kitabında olmayan bir şiirini okumuştu (Ne güzel günler.. on bin kişiye şiirlerimizi, türkülerimizi dinletmiştik) Ahmed Abinin sesinden banddan dinlediğim gibi kurgulayıp o şiirden birkaç dizeyi buraya alıyorum:

"Kuşatmışlar sesimi soluğumu
Kesilmiş tuz ekmek payım
Vurgunum ve darda gözaltındayım
/.../
Dal kor keser penceremde açarsa
Kuş vurulur üzerinden uçarsa"

'Şiirde Ses', 'sesin değeri?' Bir soru da bu. Ben sese, ses uyumuna önem veriyorum. Teknik bir sorun, anlıyorum. Şiiri yapan ögelerden biri. Ahmet Haşim'de örneğin 'ses' önemli. Modern şiirimi-

ze Ahmet Haşim şiirinin kattıklarını tam olarak değerlendiremedik gibi gelir bana. Ne dersin?

"Yarin hayali gibi
Nazlıdır. Usuldur, ince, bilgedir"

Bu dizelerde, Ahmet Haşim şiirinin sesini uzaktan uzağa duyar gibi olmuyor mu insan? (Ahmed Abi duymasın)

Yine Apolinaire'den bir örnek, aklımda kaldığı gibi.. (Çünkü birçok çevirisi vardır bu şiirin, bilirsin; karıştırırım)

"Mirebeau köprüsü altından akan Seine
Akan sevdalarımız
Hasrete anmak mı düştü neden
Hiç gülmedi yüzüm, ilkin üzülmeden"

Burada da yine ince bir hüznün dışlaştırılmasındaki ustalıkta, şiirin akılda kalmasında uyakların, sesin; bir de 'ses değeri' açısından incelenmesi gerek diye düşünüyorum. a, e, ü, seslilerinin ve s, m,n sessizlerinin yarattığı yumuşak, lirik ses.

A. Arif, E. Gökçe, N. Akıncıoğlu şiirlerine bir de bu açıdan bakmak gerek diye düşünüyorum. Akıncıoğlu sese, salt biçim olarak, biçim kaygısıyla bakmış gibi gelir bana.

Örneğin:

"Mevsim faslı bahardır,
Gecedir ve mehtap vardır
Ve sen,
Bir kavsi kuzahta yürür gibi köprülerdesin.
Şataraban makamında bir şarkı dudaklarında,
Düşünür çözemezsin
Bu naz-ı istiğna, bu avaz neden?
Neden yarı eğilmiş suya dallar/"(...)

Şataraban yerine "Eviç" deseydi keşke, demişimdir çoğu kez. Ayrıca biliyorsun Edirne türküleri çoğunlukla 'eviç' makamındadır. (Burada İsmail Baha Sürersan var ünlü besteci, Nuri Erkal'ın komşusu, dün Nuri ile bu şiiri okuduk. İsmail Bey "Şataraban"ı "Şeddiaraban" diye düzeltmiş. Neyse bu önemli değil. Akıncıoğlu bizim ağza göre uyarlamış. Doğrusu bu.)

Uzatmıyayım, diyeceğim şu: N. Akıncıoğlu ağzı dolduran, kalabalık ve tumturaklı sesten hoşlanıyor. Atilla İlhan da bilirsin kimi şiirlerinde böyle 'afili' sözcükleri kullanır.

A. Arif dilin en yeni sözcüklerini şiire ustaca sindiriveriyor. Bir şiirinde "kutludur" sözcüğü geçer. İlk bakışta ve Ahmed Arif şiiri düşünüldüğünde bu sözcüğün daha halksal bir sözcük olan "mübarek" olması gerekir gibi geliyor insana. Ben bir ara öyle düşünmüşümdür. Yanlış.

"Berrak çelik, renkli pamuk, sütlü buğday
Kutludur, saygındır kuşkusuz"

Burada da sanırım 'u'-'ı' seslilerinin uyumu söz konusu..

Bu konularda senin kadar donanımlı olmadığımı biliyorum. Bu da çok doğal. Sen şimdi orda şiire ilişkin sorunların içinde dolanıyorsun. Düşüncelerini ayrıntılı yazarsan sevinirim.

Son bir iki soru...

Akıncıoğlu'nun kimi şiirlerinde bir özgünlük gibi görünse de bu Divan şiiri ses ve edası şiiri gölgeliyor gibi geliyor bana. Bu konuda ne dersin? Özentili, yapay bir dil. Oysa, "Selamın geçiyor besbelli/Yeşerdi telgraf direkleri" dizelerindeki Türkçe ne güzeldir. Şu iki dizede ise, eskil, yadırganan tumturaklı bir dil:

"Seyreyler cemalini eğilmiş suya
Mermer ihtişamında serhadd-i vatan"

Şimdi yazarken ayrımına varıyorum: İlk dizede bir Ahmed Haşim sesi sezinlenmiyor mu?

(...)

Antoloji konusu öylece duruyor değil mi? [5] merak ettiğim, beklediğim bir antolojiydi. Gecikmenin tek avuntusu şu olabilir. Yeni eklerle, yeni şairlerle genişletip zenginleştirebilirsin. Bunu düşün ve sıkma canını.

Mehmet Fuat'ın yeni antolojisi çıkmış, henüz Antalya'ya gelmedi, kimler var kimler yok bilmiyorum.

1967'lerde Fen Fakültesine bağlı bir kurumda teknisyen olarak çalıştığım yıllarda tanıdığım bir Cemalettin Aykın vardı. Sen Dil Tarih'te öğrenciyken o da o yıllarda hem çalışıp hem fakülteye devam eden bir öğrenciymiş. Seni tanıyor elbet. Şimdi Provence'de bir üniversite'de öğretim üyesi. Adresini kendisine yazdım. Tanışırsanız,

görüşürseniz sevinirim. Kitabımı göndermiştim, onurlandırıcı bir mektup aldım kendisinden. Mektubundan, senin oralara ilişkin yaşadığın duygularını, iç sıkıntılarını da dile getiren bir iki satırı alıntılıyorum:

"Yurdumuzdayken yabancılık kavramı, yabancı kültür, yabancı insan, yabancı bir sokak gibi hep insan ilişkileriyle ilgili bende. Burada doğanın yabancılaşmasını, yine insan ilişkilerine bağlı olarak, doğayla duygusal bağları yitirmek gibi bir başka yabancılık türünü de öğrendim. Yabancı ağaçlar, yabancı kuşlar, yabancı bulutlar, yabancı yağmurlarda üşümek. Yabancı bir sonbahar bir kış... İlkbahar... Bir karabasan dünyası bu" (....)

Yeni şiirlerini merak ediyor ve bekliyorum. Ne yazık şiirden başka sığınağımız yok! Öyle bir sığınak ki, ancak orada arınıp, durulanıp, mutlu olabiliyoruz. İyi ki şiir var ve yaşasın şiir!..

Kitabevini şimdilik Günsel'le götürüyoruz. Kolejlere yönelik ingilizce ağırlıklı bir dükkan. Kırtasiye de var. Bu yakınlarda Türkçe roman, hikaye, şiir kitapları bölümü de olacak.

Çoğunlukla Ardıç'ta oluyorum. Palmiye sokak adresimiz geçerli. Kitabevinin bulunduğu Selekler Çarşısı PTT'nin karşısında. Ardıç adresini yeğliyebilirsin.

Hepimiz iyiyiz. Umut eşkıyası yanımızda. Bize gel-git işlerinde epey yardımı oluyor. Tülay ODTÜ'de öğrenciliğe devam. Nâzım Hacettepe Elektronik Bölümünü kazandı.

Sizler nasılsınız? Ludmila, Barış, Natali?

Hepimizden selam ve sevgiler.

Mektubunu dört gözle bekleyeceğim. Alınca ilkin bir kart at. Kart üstünde okuduğum adresten emin değilim.

Özlemle.. Sevgilerle

[1]- A. Behramoğlu yazışmalarda A. Baykal takma adını kullanıyordu.
[2]- Aziz Nesin'in "Benim Delilerim" adlı yapıtında A. Arif'i anlattığı bölümde bu tartışmalar konu edilir.
[3]- "İstanbul'dan Mektup" adlı şiirinden.
[4]- "Hemingway'in Bir Hikayesinden Çağrışımlarla"
(*) Ahmed Arif
[5]- Daha sonraki yıllarda "Sosyal Yayınlar"ca yayımlanacak olan "Son Yüzyıl Büyük Türk Şiiri Antolojisi"

Antalya, 8.7.1985

51

Sevgili Kardeşim,

Suçum bağışlanacak gibi değil. Mektubuna yanıtta bağışlanamıyacak kadar geciktim. Günsel'le soyunduğumuz yeni iş bilmediğimiz bir iş: Kırtasiyecilik. Öğrenmeğe çalışıyoruz. Bu arada kimi ertelenmeyecek şeyleri erteliyoruz.

Mektubun sevinçleri ve hüzünleri yan yana taşıyordu. Ve hasretle yüklüydü. Gözünle ilgili rahatsızlıklarını okurken dehşetli kaygılandım. Görme zayıflığı gittikçe artıyor mu? Nedir ve nasıl bir rahatsızlıktır anlayamadım. Geçmiş olsun diyorum ve bu konuyla ilgili gelişmeleri her mektubunda ayrıntılı yazmanı bekliyorum. Göz bu. Başka bir organ değil ki. Üzüldüm.

(...)

Natali'nin hâlâ İstanbul'da olduğunu bilmiyordum. Ondan bende kalan imge, sarışın bir yüz ve kırık bir gülüş. Eğer Antalya'ya gelebilirse burada bir süre çocuğumuz gibi bakabiliriz. Bir moral, bir değişiklik olur. Bu sanırım Ludmila'nın annesinin iznine bağlı. Bir dost, onun dedesinin cenaze törenini yönettiğini söyledi. Çocuklara çocukluğunu bile yaşatmıyoruz.

(...)

İşinin şiirle ilgili olması ne güzel. Aklıma gelmişken söyleyelim, Apollinaire'in Rose Monde şiiri Cumalı tarafından çevrilmişti. Varlık dergisinde yayınlanan "Apollinaire'den Şiirler" adlı kitapta var. Sana şimdi o kitaptan, onun çevirdiği biçimi yazacağım. Peşin söyleyeyim vezne bağlı kalarak çevirmiş ve bence başarısız. 10 heceli. Özgürce çevrilemez miydi?

"Uzun uzun kadının girdiği
Evin dış kapısında kaldım da
Ardından koşmuştum o gün iki
Koskoca saat tam Amsterdam'da
Elimle öpücükler yolladım
...
Kanal ıpıssızdı gelgelelim
Rıhtımda desen ne in var ne cin
Nerden ulaşsın öpücüklerim
Oysaki ömrümün ona bir gün
İki saatten çoğunu verdim
...
Kanal ıpıssızdı gelgelelim
Diledim adı olsun dünya gül
Anınca öyle anayım diye
Ağzı Hollanda diyarında gül
Çıktım usul usul derlemeğe
Ben de kendime bu dünyada gül"

Cumalı'nın çevirisi böyle.

"Uzun uzun kadının girdiği" dizesi ne denli tatsız, tuzsuz.

"Rose Monde" çevirini merakla bekleyeceğim.

"Paris Şiirlerini" artan bir sevgiyle okumayı sürdürüyorum. Senin şiirlerini bilinçle okuyan bir okurun daha var: Nâzım. "Yaşadıklarımdan Öğrendiğim Bir Şey Var" ve "Yorgun düşmelisin bir çiçeği koklamaktan" dizesi dilinden düşmüyor. Nâzım'ın da sevgi ve hayranlıklarını duyuruyorum.

Bana gönderdiğin şiirleri arkadaşlara da okudum. O günler burada Fikret Abinin sergisi vardı. Ardıç'ta kendisine bir imza günü yaptık. Daha doğrusu böyle bir dileğimi büyük bir incelikle yerine getirdi. Fikret Abi sayesinde Ardıç biraz daha duyuldu. Şiirlerini istedi, kopi çekip verdim. Fikret Abi "Pavli Kardeş" adlı yeni kitabını imzaladı okurlarına.

(...)

Hapishanelerde yüzyüze tanışmadığım genç arkadaşlarla mektuplaştığımı biliyorsun. Bir gencin sana soruları var. Mektubunu bu mektuba ekliyorum. Zamanın olur yanıt verebilirsen memnun olurum. Bir başka arkadaş aşağıdaki dizeleri yazarak şiir böyle olmalı diyor ve ancak böyle şiirler kitlelere ulaşabilir gibi bir yargıda bulunuyor. Di-

zeleri biliyordum, aman kimin olduğunu anımsıyamıyorum. A. Z. Özger'in mi? A. Telli'nin mi?

"Alnını dağ ateşiyle ısıtan kardeşim
Senin uyurken dudağında gülümseyen bordagül
Benim gönlümü harmanlayan isyan olsun"

Belagat. İri laf etme. Aldatıcı bir şıklık. Genç arkadaşa uygun bir dille anlatmağa çalıştım. Dışarda olsak ve karşı karşıya olsak kavga eder gibi konuşurdum. Şiir konuşurken öyle bir huyum var. Bilmem sen ne diyorsun düşüncelerime?

Genç arkadaşa bir çok örnek arasında "Gösteri" dergisi Haziran, 1985 sayısında çıkmış C. Külebi'nin şu dizelerini örnek verdim: "Küçük gümüşten derelerdin sen, akıp gittin/İnce ince yitirdim seni" /.../ "Senin, o sıcak kiraz sesin/ Sevecenlikle tınlıyacak" Dedim, bu dizelerin ne günahı, kusuru var?

"Kiraz sesin.." böyle bir söz İlkin yadırganacak gibi geliyor. Ama Külebi'nin imge dünyasından ve yadırganmıyor.

A. Kadir'le ilgili yazın yayınlanmaz ise bana kopisini gönderebilir misin? A. Kadir Ağabeyin en son Varlık'ta bir şiirini okumuştum. Ne yazık fazla anlatımcı ve şiir olamamış bir şiirdi.

Kimilerine kalmadan biz toplumcu şiirimizi, biz, bizi namusluca eleştirmeliyiz. Toplumcu şiir yazıyorum demek kimseyi kurtarmıyor. Ve toplumculuğu kendimize bu bakımdan kalkan yapamayız. A. Kadir Ağabeyin eski şiirlerinde ezbere bildiğim nice güzel şiirleri var. Ama Varlık'taki şiir onun o yaşta yaşadığı acıyı, trajediyi karşılamıyor. Yazılmasa da olurdu. Ben A. Kadir Ağabeye duyduğum saygıdan ötürü böyle açık yüreklilikle söylüyorum tüm bunları. (...) Varlık dergisi eline ulaşmamış olabilir. Şiirden kimi dizeleri buraya alıntılıyorum.

"Şu duman var ya şu duman/Dünyanın bağrına çöken / Dağılacak /.../Şu toprak var ya şu toprak/Buz kesmiş/Çiçeklerin koynunda ısıtılacak/../Şu eller var ya../ diye sürüp gidiyor.

Bizim sevgili A, Bulut'ta da düz anlatımcı ve nesirden kurtulamamış örnekler gözlemliyorum. Onun şiirini kurtaran biraz da kırsalı iyi bilmesi ve oralardan renkler, kokular taşıması. Yani "Kasabalı bir Lorca" olması.

Senin şiirin bizim şiirimizde güzel bir pencere. Açtığın zaman her zaman taze ve coşkun bir hava doluyor içeri. Hapisanedeki arkadaşlara sıkça örnekler veriyorum şiirlerinden. Bir çoğu Türkiye Yazıları'nda

Metin Demirtaş'tan Ataol Behramoğlu'na

Veysel Öngören'in yazı dizisini okumuş sorular soruyor. "Kulak asmayın o değerlendiremelere" deyip geçiyorum.

Sevgili Ataol, sana biraz da Antalya'dan söz edeyim. Denizi yine mavi. Ama rıhtımda Amerikan Nükleer Gemileri var ve bu yüzden bir kirlilikten söz ediliyor. Orhan Taylan'ın Promete resminin üstü kapatıldı. Mehmet Aksoy'un elinde portakal tutan işçi ve oğlu yontusu gözden ırak bir yere taşındı. (Yahu Memet Aksoy bir trafik kazası geçirdi diye duydum ve hatta öldü dediler doğru mu?) Vandalca saldırılar. Bir grup ressam arkadaş ve sanat severler, dostlar imza topladılar elde kalmış kimi geçmişde yapılmış sanat eserlerini korumaya aldılar.

İşte böyle.

Orhan'ın Prometesi üstüne bir şiirim var. Mektup sonuna yazarım.

"Çocuklar büyür nar gürbüzlüğünde"

"Nar" sözcüğünün seçimi sese de bağlı. Doğru. Ama nar biraz da sağlık simgesidir. Hani nar gibi yanaklar denir ya...

Mektubunu baştan bir kez daha okudum. Görme bozukluğunun sola da kaydığını bildiren satırın altını çizmişim. Üzüntümü anlatamam. Sana tez iyileşmeler diliyorum. Dilerim geçici bir şeydir.

52

Sevgili Kardeşim,

Dün, 8.7.1985 tarihli mektubu postaya veremedim. Sabah erken kalktım bir iki satır daha karalıyorum.

Dosyaları karıştırırken Göçmen İbrahim Abinin bir mektubuna rast geldim. Adın geçiyor, sana yolluyorum bu mektubu. Göçmen İbrahim Agayı anımsadın mı? Bir gece evine gitmiştik ve oldukca esrikti. Seninle Rusça konuşmaya direndiydi. İbrahim Abi göçmenliğin tüm çelişkilerini, dramını kişiliğinde taşıyan bir insandı. Eski göçmenlerden. Ahmet Yalçın'ın hem iş hem can dostu. Birlikte içtiğimiz zamanlar belli bir saatten sonra beni politbüro üyesi yapar, kızınca da bu unvanı geri alır bir diğerine takardı. Öyle şen şakrak günler. Bir yıl yatalak yaşadı. Ne hüzün. Doğa tutkunu bir insan... Doğrusu öldü kurtuldu. Öyle insanların ağaç gibi birden devrilmesi gerek. Şimdi "Hançer ve Lirik" kitabımda ona yazdığım şiiri bul, oku. Ya'det. Biliyorsun seni de çok severdi. Vaptzarov çevirilerini eleştirecek kadar.

İşte ona yazdığım şiirden en güzel, en sevdiğim bir bölüm. Tam onun resmi:.....

Torbanda hazır tutardın
Yeni rakıyla, tulum peynirini
Yakana takılı
Afili bir çiçek gibi taşırdın
Göçmenlik lirizmini
Coşkun bir edayla
Kendi dilinden okurdun
Milev'in Eylül şiirini.

Bir gün İbrahim Abinin ülkesine yolun düşerse ve Plovdiv'e,

Filibe'ye 11 km. ötede Kuklen köyü vardır. Kent gibi modern bir köy. Orda kardeşi parti üyesi Burhan var. Ayakkabı tamircisi. Ve Emine Nine. Çok hoş insanlardır. Evlerine konuk ol. Ben 1978'de Yugoslavya'ya giderken Arif Damar'la uğramıştım. Gönülleri hep burada, buralarda. Kuklen; Fahri Erdinç'in, Nâzım'ın kurulmasına önayak olduğu bir kooperatif köyü. Burhan'ın evinin duvarlarında Fahri Erdinç'in, Nâzım'ın geçmiş yıllarda Kuklen'de konuşurken fotoğrafları vardı. Emine Nine hâlâ sağsa benim için ellerinden öpüver. Burhan nefis erik rakısı yapar. Ben uğradığımda İbrahim Abinin önerisiyle bu işte kullandıkları sakızdan yarım kilo alıp götürmüştüm. Bana da koca şişelerde rakı hediye ettiler.

Olura, belki bir gün Bulgaristan'a yolun düşer.

Bir ay önce Ankara'daydım. Konuk olduğum evde çok sevdiğim bir kardeşin annesi de, senin annen gibi gerginlikler, yaşanan acılar yüzünden erken dünyaya elveda demişti. Anneleri andık. Senin, "Nasıldı annemin yüzü" diye başlayan şiirini ve Attila Joszef'in "Anneme" şiirlerini okuduk, gözlerimiz dolarak. Ve Paul Celan'ın şiiri. Paul Celan'ı bilirsin. Bir acıyı, bir sorunu aşamaz ve 1974'ün yazında Paris'te kendini Seine Nehrinin sularına atmakta bulur çözümü. Ahmet Necdet-Gertrude Drusoy çevirilerini sevdim. "Bademlerden Say Beni" Kitabın adı da güzel. Sana ordan Celan'ın "Anneme" şiirinden üç-beş dize yazıyorum:

"Akçakavak, yaprağınla akça akça bakarsın karanlığa
Ak düşmemişti hiç annemin saçlarına

Kara hindiba, Ukrayna ne kadar yeşil
Sarışın annemse dönmedi yuvasına

Yağmur bulutu, kaynağın kurudu mu?
Benim sessiz annem ağlar tüm insanlara"

Annesi faşizmin temerküz kamplarında çile çekmiş ve ölmüş. Kendi sağ kurtulabilmiş. Kitabın tanıtım yazısından öğrendim bunları.

Mektup uzadı. Özlem arttı.

Kal sağlıcakla.

23.9..1985, Antalya

53

Sevgili Kardeşim,

En son bir kartını almıştım. 14.8.1985 tarihli yolculuğa çıkacağını bildiren kartını. O günlerde elim erip yazamadım. Yeni işimizin getirdiği yükler, baskılar yakamı bırakmadı. Kafamı toparlıya-mıyorum.

Yolculuğun göz ameliyatı olduğunu biliyordum. Şimdi sonuç sonsuz merakımdır. İlk mektubunda ya da bir kartla sonucu bildir. İçimde iyi bir haber alacağımın kıpırtıları, ışıltıları var. Bu bir sezgi.

Güzelim kitapların geldi. Postacı merdivene bırakmış. Çocuklar, sokağımızın çocukları Metin Amcalarını severler, hemen koşup getirdiler paketi. Postacı aşağıya merdivene bırakmış gitmiş. Kitabını getiren çocuğu güzel bir kalemle ödüllendirdim.

Şiirlerinde sevdiklerimi, ısınamadıklarımı, yazılmasa da olurdu dediklerimi bir ikinci mektupta yazarım. Yine de bir sevinci, mutluluğu yaşadığımı belirtmeliyim.

Sevgili arkadaşımız Abdülkadir Bulut'un ölümünü daha önce bildirmiş miydim? Bu nasıl saçma bir ölüm! Dolmuş kapısına yaslanmış ve bir sarsıntıyla kolu dolmuşun koluna düşmüş ve tam o sıra, yol kıyısında bir kaya parçasına denk gelmiş düşünce başı. Olacak şey değil. Bir metre ötede yumuşak bir toprak. Yahu sabah Ardıç'a giderken Cumhuriyet'i açıp acı haberi okuyunca beynimden vurulmuşa döndüm.

"Abdülkadir'i Anarken" diye ve bir başka yine onun ölüm üzüntüsüyle yazılmış iki şiirimi "Düşün" dergisine yolladım. Yayınlanınca gönderirim. Orda yayınları izleme olanağın var mı? İsmet'in[1] Milli Gazete'de bir yazısı vardı. Şöyle bir tümce: "Solcuları fikir düzeyi olarak da, ahlak seviyesi bakımından da karşıma alıp konuşmam" gibi laflar. Ne kadar üstten konuşuyor.. Ve ne kadar, nasıl toptan bir yargılama. Aynı tümceyi tersten ben de sağcılar için kurabilirim. Seçkinci,

kendini beğenmiş bir tavır. Oysa sade Müslümanların ya da bu inanca içtenlikle bağlı insanların dervişce ve 'tevazu'lu söz ve davranışları vardır. İsmet'le parlak yapraklı dergilerde bol bol röportajlar yapılıyor. Şiirlerini beğenerek okuyor, izliyorum. Bu ayrı.

Ruhi Abi de öldü.[2] Başın, başımız sağolsun. Dünyamızdan bir güzel insan daha eksildi. Aziz Abi büyük bir öfke ile bir türlü verilmeyen ve öldükten sonra, iş işten geçtikten sonra verilen pasaportu "alsınlar da kıçlarına soksunlar" gibi bir söz etti. 1977 yılında arabamla ve Saffet'le köyümün karşısındaki Tekke-Akçaeniş köylerine götürmüştük. (Alevi köyleri, Fikret Abi yıllar önce 1950'li ya da 60'lı yıllarda buralarda röportajlar yapmıştı) Oradan semahlar dinledi, derledi. Derlediği bir semah "Semahlar" uzunçalarında vardır. Aynı köylere Livaneli de gitti ve aynı türküyü o da çaldı, seslendirdi, yorumladı. Ruhi Abi "Semahlar" plağında kapakta bir yerde "Ben bu türküyü Elmalı Akçaeniş köyünde falancadan derledim" diye adamın adını da (sanırım) anar. Zülfü kardeş hiç sözünü etmez. Oysa dağ bayır özellikle "Boğaz Havaları" dinlemek için dolaştı bu yöreleri. İşte iki insan. Ruhi Abi böyle gönlü yüce bir insandı. Evimde konuk olduğu bir gün içinde, ondan, onun davranışlarından, inceliğinden çok şeyler öğrendim.

Özdemir[3] bana bir yıl önce Yorgo Boz'un adresini vermişti. Kitabımla birlikte ayrıca yazılmış imzalanmış "Yunan Ozanlarıyla" şiirimi göndermiştim. Bu şiirimin o dile çevrilmesi ve iki halk arasında kendi çapında dostluğa, barışa, bir katkısı olur, olsun dilemiştim. Yorgo Boz'dan mektup aldım kitabımı almış ve ilgili şiirimi çevirmiş. Başka kitap ve varsa bu temada şiirler istiyor. Bunların üç-beşinin bir tanıtım yazısı ile yayınlanması dileklerini yineliyor. İstediklerini gönderdim. Oralara yolun düşerse Yorgo Boz'un (Herkül Milas) adresini yazıyorum: Yorgo Boz 6, Omiru, ...Athens-Grece.

Fikret-Filiz Otyam'lardan epeydir haber alamıyorum. İlk görüşmemizde selamlarını ileteceğim.

Sevgi ve özlemlerle
Sağlık haberlerini bekliyorum.
Sağlıcakla kal.

1- *Özel*
2- *Su*
3- *İnce*

Antalya, 26.10.1985

54

Sevgili Kardeşim,

Az önce çekmecemde sana yazılmış fakat gönderilmemiş bir mektup buldum. 15-20 gün önce sana gönderilmek üzere hazırlanmış gazete kesikleri, fotokopileri zarfa koymuştum, mektubu unutmuş olmalıyım. Umut benim gibi evecen biridir, onun, 'hadi baba' telâşından (PTT'ye giderken) böyle bir dalgınlık yapmış olmalıyım. Mektupsuz zarf, Madame Denisenko adresine taahhütlü yollanmıştı. Bundan sonra mektupları yeni adresine göndereceğim. Adresin sık sık değiştiği için şaşırıyorum. Hapishanedekiler ve bir de senin durumunda olan birkaç arkadaş adres defterimde oradan oraya göç edip duruyorsunuz. Ne hazin birşey...

Mektuplarını "Ardıç"a ya da doğrudan P.K. 477 adresime gönderebilirsin.

Dün dostlarla kulağını çınlattık. Acılı, üzüntülü bir günümüzdü. Malik'i[1] tanırsın, 5 yaşında bir oğlu vardı, Kerem. Çocuğu görmedim hiç, balkondan düştü, komada üç gün yaşadıktan sonra öldü. Şimdi anarken bile ürperiyorum. katlanılması güç bir acı. Malik'i severim. Gülücüğünü yüzünden düşürmez. Biraz dolaştıralım diye evinden aldık, Konyaaltı'nda barakamsı bir meyhaneye oturdu. Hepimiz biraz suskunduk. Yine şakalar yapan Malik oldu. Biliyorum bu bir incelikti. Bizi üzmemek için. Ben böyle durumlarda ne yapacağımı bilemem, suskunlaşırım. Sonra sonra açıldım. Şiir, türkü derken biraz hafifledik.

68'de Ankara'dan göç edip Antalya'ya demir atölyesine kapılandığımda, Sezai Karakoç'un "Balkon" şiiri aklımdaydı.

"Çocuk düşerse ölür çünkü balkon
Ölümün cesur körfezidir evlerde"

Metin Demirtaş'tan Ataol Behramoğlu'na

Ben hep ince teknisyenlik işlerinde çalıştım. Soğuk demir ve demir balkon işleri bana ne kadar uzaktı. Ama zorunlu olarak bu işlere soyununca evlerin balkon korkuluklarına bakar oldum, Karakoç'un şiirini anımsayarak. Bir çocuk balkondan nasıl düşer? Belli bir yükseltinin üstüne çıkmanın ötesinde? Balkon yüksekliği ve balkon demirlerine paralel atılı, çocuğun merdiven yapabileceği bağlantı ve süs için konan atkılardan sakınmak gerektiğini gözlemledim. Kimi mimarlarla bu konuyu tartışmışımdır: Yaptığın balkonun korkululğunun ayrıntısında, mimarın çizdiği tasarıma uymak zorunluluğu vardır çünkü. "Balkon" şiirinden oluşmuş bir bilinçle bu gibi hususları gözetir oldum ve kimi mimarlara bu iki dizeyi okudum durdum hep. Şairin önerdiği balkonsuz eve de karşıyım. Balkon içerdeki insanın dışarıyla, gökyüzüyle, sokakla, doğayla iletişim kurduğu bir mekan, ayrıca soluk alma bölümü. Şair de balkonsuz ev yapın demiyor sanırım. Annelere bir tehlikeyi imliyor.

Maliklerin evine daha önce gitmedim. Balkon bu dediğim tehlikeleri taşıyor muydu, bilemiyorum. Başsağlığına gittiğimde de çocuğun düştüğü balkona dönüp bakamadım.

Sezai Karakoç, şiirinde yine de "balkonsuz evler yapan mimarların alnından öpmeye gidiyorum" yerine, "güvenlikli balkonlar yapan (çizen) mimarların..." diyemez miydi diye düşünmüşümdür hep. 'Balkonsuz ev, hep kapalı, içe dönük. Şairin dünya görüşü ve iç dünyasıyla da örtüşüyor bu imge.

Unutulmuş bir mektubu haber vereyim derken sana acı haber ilettim. Bağışla.

25 Kasım'da Şan Tiyatrosunda Abdülkadir'in[2] 'Anma Günü' var. Gazetede okudum. Gidebilmeyi, katılmayı ne çok isterdim. Özdemir'den[3] aldığım adrese göre karısına bir mektup yazmıştım, yanıt alamadım. Bir daha da yazamadım. Özdemir kızkardeşine biraz uzak ve kırgın gibi görünüyordu, acaba adresi yanlış mı anımsadı diye düşünüyordum. Neyse...1976-1977 1 Mayısında Yazarlar Sendikası flamasını birlikte taşırken çekilmiş fotoğraflarımız vardı, (sanırım bizim Erol çekmişti) Bulut benden almıştı, eşinden bu resimleri istemiştim, yeniden fotoğraflarını çektirip yollayacaktım. Yanıt alamadım ve bu umudum suya düştü.

Şiirde, şiirin kuramsal sorunlarına ilişkin bir sürü soru geliyor aklıma. Bunları seninle zaman zaman konuşmak, tartışmak isterim. En başta gelenek sorunu. Turgut Uyar'ın "Divan"daki şiirlerini düşünüyo-

rum. Dönüp bir daha okumam olanaksız. Atilla İlhan'ın eskil sözcüklerle yazdığı şiirler için de aynı şeyleri söyleyebilirim. Bu arayışı saygıyla karşılıyorum. Hece, Halk şiiri, Divan vs. Bizim şiirimizde Fransız şiirinin baskın etkilerini gözlemliyorum. Ben bile 17 yaşımda Cahit Sıtkı'nın çevirdiği Baudelaire'ın "Balkon" şiirini ezbere biliyordum. Dranas'ın çevirdiği "Düşman"ı da. Şiir eğitimimde, şiir bilincimde, Fransız şiirinin hatırı sayılır bir yeri vardır.

1969'larda (sanıyorum) Yeni Edebiyat dergisinde Kemal Tahir Turgut Uyar'ın "Konyalı Abdal" adlı bir şiirini göklere çıkarmış ve örnek şiir diye övmüştü. O sıralarda A. Arif şiiri gündemde ve dillerdeydi. Bu övgü bilinçli bir rastlantı mıydı bilemiyorum. "Konyalı Abdal", "Büyük Saat"te olmalı. Kitap yanımda yok, sana o şiirden dizeler sunamıyorum. Belki bu şiiri sen de anımsarsın. Ben Ahmed Abiye[4] bu konuyu bir gün açmıştım, Kemal Tahir'in yorumunu gırgıra alan şimdi anımsayamadığım birşeyler söylemişti. Kuşkusuz Kemal Tahir'in seçimi, dünya görüşüne ve tezlerine uygundu.

Kemal Tahir'in Nâzım'ın rubailerini överken "Saat 21-22 Şiirleri"ni hiç anmadığını, es geçtiğini sen anımsatmıştın bana.

Halk şiiri ve türkülerine gelince, sanırım en yakın ve en önce akla gelen C. Külebi ve A. Arif. Her ikisinin de yaslandığı kaynak aynı diye düşünüyorum. Çok ayrı şiirler söyleseler de...

"Bizim şiirimizde Halk şiirinden, Divana kadar birçok etkiler vardır" gibi bir tümceni anımsıyorum. Şiirimizde Fransız şiirinin etkileri, gölgeleri?..

Mektubum biraz dağınık oldu, gelen gidenle ilgilenmekten.

Burada noktalıyorum.

Mektubunu, sağlık, esenlik haberlerinizi bekleyeceğim.

Sevgi ve özlemle.

1- *Malik Günal*
Bulut
3- *İnce, A. Bulut, Ö. İnce'nin enişte sidir.*
4- *A. Arif*

10.12.1985, Antalya

55

Sevgili Kardeşim,

Kartını ve şiirlerini aldım. Hasret duygularım kabardı. Duygulandım. Kavlimiz üzre sana hemen bir kart göndermem gerekiyordu, dilediğim gibi bir kart bulamadım. Hemen oturdum, ivedi yazıyorum.

Şiirilerini okudum, sevdim. Hepsi üstünde ayrı ayrı konuşmak isterdim, şimdilik dilime yatan Helsinki Şiiri'nden iki dizeyi çok sevdiğimi belirterek, sevgiyle yazıyorum:

"Gece derin ve maviydi
Fin körfezinin üzerinde"

M.Bayrak'ın kitabını tez almışsın. Paraya kıyıp uçakla yollamıştım. (Bu 'paraya kıyıp' lafını hoş gör, dilimden düştü) Aralık 16-19 günleri Hacettepe hastanesindeyim. Bir fırsat bulup Bayrak'a telefon edeceğim. Gönderdiğim kitapları alıp almadığını öğrenir yazarım. Ayrıca selam ve sevgilerini, teşekkürlerini ileteceğim.

Her mektubunda bir-iki şiir bekliyorum. Şimdi gelen kart ve şiirlerini dosyaya koydum, arada açar okurum. Ben de sana arada yeni bir şiir sözü veriyorum. Bu söz benim itici gücüm olur. Senden şiir sağnağı, varsın arada benden serpinti olsun.

Sana bir yazı fotokopisi yolluyorum. Seninle ilgili rastgeldiğim benzer yazı vs. kopi yapıp göndereceğim. Mektubunda yinelediğin isteğini yerine getiremedim, bağışla. Annemin evine gidip orada saklı duran kitap ve dergilerimi bir türlü toparlayıp gelemedim. Bu isteğin bir not olarak defterimde duruyor. Bildiğim kadarıyla bir iki Nekrasov çevirin vardı.

Atina'dan Yorgo Boz'dan mektup aldım. Kitabımı almış. haketmediğim bir-kaç satır övgülü sözler. Şiirimi çevirmiş. Bir dergide yayınlanacakmış. Bir kaç şiirlik bir tanıtma yazısıyla yayınlansa daha

iyi olur diyor. "Hazırol Kalbim"i de yolladım.

(...)

Abdülkadir için yapılacak 'Anma Gecesi'ne izin vermemişler. Memlekete bak! Geçenlerde beni ziyarete geldiğiniz gün çektirdiğimiz fotoğrafa bakıp hüzünlendim. Fotoğraftan biri düşmüş, yaşamıyor, biri sürgünde, biri 60 yaşında Çanakkale cezaevinde yatıyor.[1] Biri ise, tahta bir bacakla ortalarda sersem sersem dolaşıp durmakta.

Emmi Antalya Cezaevinde yatarken her mektupta parça parça Nâzım'ın ünlü "Hapiste yatacak olana..." şiirini gönderdim. Emmi her gelen mektubun olmadık yerine yazılmış bir - iki ya da üç - beş dizeyi kurgulayıp, monte edecekti. Etti. Toptan yazsam biliyorum geçmez. Şimdi Emmi'nin zulasında Nâzım'ın o şiiri eksiksiz duruyor. Selamını her zaman yazıyorum. Onun da selamlarını iletirim.

[1] *Öğretmen Musa Uysal (Emmi)*

Antalya, 18.3.1986

56

Sevgili Kardeşim Ataol,

Sıcak, dost sesinin tınısı hâlâ kulaklarımda. Telefonla görüşmemizden sonra "Ardıç" içinde biraz dolandım. İçimin üzgünlüklerini ve kabaran duygularımı yatıştırmak için. Dükkanımızın arka penceresinden "Kadınyarı Köprüsü " ve senin bir şiirinde de sözünü ettiğin "Mavi Duvaklı Akdeniz" görünür. Dinlerdirici bir görünüm. Caddeden gelen araba gürültülerini saymazsak. Çarşı yeni olduğu için yoğun bir müşteri de yok.

Bu mektubu şu benim emektar daktilo ile değil, elle yazmak isterdim, araya giren mekanik bir araç ne de olsa duyguların akışını bozuyor. Ama hemen yazıp atmak için oturdum daktilonun başına, gecikmek korkusuyla hemen şıpınişi yazıp postalamak istiyorum. Nasıl olsa gelen-gidenle ilgilenmekten mektubunda yine kimi kopukluklar olacak, daktilo ile sürdürüyorum.

PTT memuru Paris kodunu 1 diye tutturdu, beni yanılttı; bilsen ne kadar uğraştım çıkarabilmek için, arada duyduğum Fransızca sözlerle biraz Fransızca öğrendim diyebilirim. Neyse sonunda konuştuk ya, önemli olan da bu.

25.12.1985 tarihli uzun mektubunu bir kaç kez okudum. Şiire sevdalı, şiire soyunmuş her genç şair adayının (her şairin) öğreneceği ne çok şey var.

Abdülkadir'le ilgili takıldığım bölümle yardımın ve katkın beni mutlu etti. Bu şiirde senin de payın var, ne güzel! Bunu gururla söylüyorum. İkimizin de sevdiği ve anlamsız bir kaza ile aramızdan ayrılmış bir arkadaşımıza yazdığım şiire emeğini, katkını Abdülkadir bilseydi nasıl sevinirdi. Son dizeleri önerdiğin biçimde değiştirdim. İlk başlangıç dizelerini de buraya alıyorum, bir bütün olarak okuyasın diye:

"Arkadaşlarla / Abdülkadir'i anıyorduk ki / Birden ortalığı / Kekik ve nane kokusu sardı /

"Yahu arkadaşlar / Hele bir bakın / Şiirleriyle sokaktan /

Abdülkadir geçiyor olmasın "

Kitapevine gelen, giden oldu, mektuba biraz ara verdim. Bugün yalnızım. Günsel evdeki işler yüzünden gelemiyecek, Umut'da kursta. Mektubu sürdürmeğe çalışacağım, kopukluklar ve daldan dala bir hava olursa bağışla.

"Paris Şiirleri"ni severek okuyorum. I nolu şiirin kimi dizelerini şöyle böyle anımsamağa çalışıyorum. Camdan mahzun gözlerle dışarıyı seyreden ve cigara üstüne cigara için bir kadın imgesi çakılı kalmış zihnimde. Mektubunla birlikte yolladığın metinleri bulup konuşmak daha yerinde olacak..

Şu iki dizeyi olağanüstü güzellikte buluyorum:

"Orada, sılada bıraktığım yüzün / Yağmurda bir gül yaprağıdır"

Sıla ve özlemi çekilen sevgilinin yüzü, yağmur ve yağmurda ıslanan gülle, sevgilinin yüzünü ilişkilendirmek... Bu iki dize bana sonsuz bir mutluluk veriyor.

"Verlaine'in Paris'i ve yağmur yağıyor"

Bu dizeden sonra gelen, "Ömrüm çürük bir diş gibi sallanıyor" dizesini okurken ard ardına gelen iki zengin uyak beni rahatsız etmişti ve dize sanki "Verlaine'in Paris'i ve yağmur.." deyip, üç nokta ile bitiyormuş gibi okumağa çalışmıştım. Tabii yanlış düşünmüşüm.

"Paris Şiirleri"ni okurken aklıma geldi. Bu söyleyeceklerimin "Paris Şiirleriyle" bir ilgisi yok. Biçime ilişkin bir şeyi anıştırdı sadece. Hece ölçüsüyle yazılmış kimi şiirlerdeki o geometrik, düzgün biçim beni anlayamayacağım biçimde rahatsız etmiştir. Örneğin: C.S. Tarancı'nın "Otuz Beş Yaş" şiirini okurken hep böyle bir izlenim kalmıştır bende. Sanki şiirle birlikte insanın duygularını rahat-hazırola çeken bir şey, bir izlenim. Yani o çok ütülü insanı sıkan bir biçim. Bilmem anlatabildim mi?

Bu ve başka konularda kafama takılanları daha genişçe ayrıntılı bir biçimde yazmak istedim, bugün mümkün değil, gelen gidenle ilgim dağılıyor. Necatigil'in ünlü şiirinin dizelerini anımsamanın sırası:

"Siz geniş zamanlar umuyordunuz / Çirkindi dar vakitlerde bir sevgiyi söylemek / (....) "Gizli bahçenizde açan çiçekler vardı / Gecelerde ve yalnız / Vermeye az buldunuz / Yahut hiç vakit olmadı.

Geçen mektubunu okuduktan sonra, sana, "gelenek" ve "gelenekten yararlanma" konusunda bir soru hazırlamıştım, ardından C. Külebi'nin bu konuya değgin "Gösteri" dergisinde bir sözünü okudum. Şimdi dergiyi arasam bulamam. Sözü aklımda kaldığı gibi aktarmak zorundayım malesef. "Gelenekten yararlanmak üzümden şarap / rakı yapmak gibidir, rakı üzümden ne denli uzaklaşırsa rakı o denli tatlı olur" gibi bir şey.

Halk şiirine salt biçim olarak öykünmek toprağı eski usul sabanla sürmek gibi bir şey. Oysa sabandan sonra pulluk var, sabanın ucuna takılan çelik var vs... Severek okuduğum kimi şiirlerde bir halk şiiri, halk türküsü tadı sezinliyor, seviyor ve önemsiyorum. Bu sezinletme kör kör parmağın gözüne gibi değil, sindirme kaynaştırma şeklinde.

Ekte gönderdiğim şiirleri daha önce "Düşün" dergisinde yayımlandığında rast gelip, okumuş muydun? Niyazi Abinin (Tunga) 1965 yıllarında bir kere adını duymuştum. Afrika'da doktorluk yapmış, Lumumba'nın doktoru diye anılırdı. Kendisini çok sonraları tanıdım. Bizim Muammer ve Emmiler tanıştırdı. Can ve güpgüzel bir insan! Bir kemik erime hastalığından rahatsız. Can Yücel de "Bizim bu Niyazi küçüle küçüle.." diye, anımsayabildiğim kadarıyla hastalığının durumunu anlatan bir şiir yazmıştı. Eridi, küçücük kaldı. İyice eğildi. Burnu nerdeyse yere değecek. Ama capcanlı bir sosyalist bilinç ve yaşama sevinci. Saygı duyduğum bir insan. Beni çok sever. Bir şey oldu mu, "dur bakalım bizim Metin ne diyor.." gibi şöyle aşağıdan yukarı insanı görebilmek için kendini zorlayan bir bakışı vardır. Şubat-mart aylarında Numune Hastanesi'nde Prof. Yavuz Ağabeyin[1] koruması, gözetimi altında bulunuyordu. Geçenlerde telefon etti ve beni hem üzen ve hem de gülümseten sözler söyledi: "Metin sözünü tuttum, bu kış da ölmedim.."

"Köprüler" şiirimi daha önce yolladığımı sanıyorum. İlk kez bir şiirimde ölümden söz ediyorum: "Ölümümden sonra da / Esrik ve güzel / Geçilsin isterim bu köprüden / /" İnsan'ın belli yaşlarda arada ölümü düşünmeğe başlıyor.

"Kadınyarı Köprüsü"nü (Belki ilerde bu şiir "Sardunya Kokulu..." Olacak) yayınlanmış biçimiyle yolluyorum. "Köprüler" şiirimde "İnce narin kemerleriyle" demiştim, sonra sade "İnce Kemerleriyle" oldu. Eş, aynı sözcük gibi düşünmüştüm. Oysa "ince" ile "narin" sözcükleri ve yarattıkları imge, çağrışım açısından çok ufak da olsa değişik anlam ve tadlar var. "İnce"de yumuşak bir sözcük, kendini

anlatan bir sesi var. Ama "narin" sözcüğünde, daha kırılgan ve daha "zarif" bir şeyler var. Neyse... Kitaplaşırken "narin"i eklerim.

"Nokta" dergisinde bir itirafçı polisin anlattıklarını okuyabildin mi? Bu dergi oralara ulaşmıyordur sanırım. Günlük gazetelerde de konu oldu, rast gelip, okumuş olmalısın. Anlatılanlar bildiğimiz şeyler. Yine de okurken insan, insanlığından utanıyor. Cennet'in anacığı kızı için bir köşe yapmış, üzerlikli, fotoğraflarla süslü bir köşe. Ortada Cennet Kızın kara kaş, kara gözlü büyükçe bir fotoğrafı duruyor. Derginin o yapraklarını sana göndermeğe çalışacağım. Okuduklarımdan bende kalan acılarla, hüzünlerle, öfkeyle yazılmış "Cennet Kıza Ağıt" şiilerimden birini yazıyorum ve dağarcığımı boşaltıyorum. Yazabildiklerim acınacak kadar az biliyorum.

"Bir dergide gördüm resmini / Kara kaş / Kara göz üstüne / Bakışın üzgün / Benziyorsun Karacaoğlan'ın sevdiği / Gelinlerden birine / O devirde gelseydin / Takılırdı bin aşık / Zülfünün tellerine / Ne çare bacım / Asmışlar şimdi seni / Çırılçıplak bir kasap çengeline /"

Dergileri buldum. İtirafçı polisin anlattıklarını içeren "Nokta"nın 2 sayısını zarfa koyuyorum. Biliyorum seni üzecek kanatacak. Kanamayan bir sevincimiz mi var bu memlekette.?

Şiirin iki dizesi M. C. Anday'ın çevirdiği bir şiirin iki dizesine anıştırmalar yapıyor. İnan ben bunu sonradan fark ettim. Ayrıca ne önemi var? Uzak bir anıştırma sayabilirim. Kaygı etmiyorum.

"Asmışlar karabiberimi / Dört yol ağzında bir ağaca"

"Cennet Kıza Ağıt II" şiirimi gönderiyorum. Ben bu şiirimi Cennet Kızı ve onun işkence altında ölümünü daha somutluyor, çarpıcı biçimde veriyor diye düşünüyorum.

Telefonda sözünü etmiştim, Yılmaz'ın bahçesine türlü ağaçlar dikiverdim. Cevizden eriğe, muşmulaya, portakal, mandalina vs... çeşit çeşit. Fidan aldığım bahçıvan fidanlardan birini verirken "Valansiya" dedi. Valansiya İsyanya'da bir kasabanın adı. Halk bu portakal türüne bu yörede "yaz portakalı" der. Haziran, Temmuz ayına kadar dalında durur ve iyice tatlanır. Sözcüğün söylenişi ne kadar güzel, "Valansiya!.."Antalya'da da Alanya diye bir ilçe var biliyorsun ve "Alanya Portakalı" diye de bir portakal türü. Fidancı fidanı 'Valansiya' deyip uzatırken bunları ve Lorca'yı düşündüm ve içimden Akdenizli bir şiir yeli esip geçti.

Fidanları yağmurlu bir gün, babaları anaları ölmüş, öldürülmüş,

içerde sürgünde çocukların adını anarak, onlar adına (Türküler-Alaz-Barış- Zeynep-Ogün-Ali vs...) ve Nihat'ın gurbette doğmuş kızı Mavi için de bir mandalin fidanı diktim. Mavi ne kadar güzel bir ad. Dikim işini, Ali Ulvi'nin asker arkadaşı "Hançer ve Lirik" kitabının arka sayfalarında sözünü ettiğim Göletçi Ahmet Ağa ile birlikte gerçekleştirdik. Çağırdım yurt tuttuğu kıraçlardan çıkıp geldi. Ağrı dilince Göletçi Ahmet'in ruhu gençleşiyor. Ağaç, yeşil ve doğa tuttkunu bir insan!... Geçen gün bir uğradım. Yılmaz'ın bahçesine, "Mavi" çiçeğe durmuş üç tane kar aklığında çiçek. Tüpte aldığım için fidanlar en az bir -iki yaşında. Mavi orada dikildiği köşecikte Akdeniz güneşi altında akça akça gülümseyip duruyor. Fotoğrafını çektim. Mavi'nin babasını ağlatmak için (anasını değil) göndereceğim. Fotoğraflar henüz tabdan çıkmadı, alınca sana da bir tane gönderirim.

Çağrını her zaman yineliyorsun sağol. İçinde bulunduğum koşullarda oralara çıkıp gelmem olanaksız. Maddi koşullar hiç elvermez. 15 yıldır taksidini ödemekten bıktığım ve bir türlü de satıp çıkamadığım bir kooperatifin taksitlerine güç bela yetişiyoruz. Antalya serbest bölge vs. denilince her şey ateş pahası oldu. Pahalı bir kent. Hızlı bir göç var. Korkarım önümüzdeki yıllarda ekilebilir topraklar da imara açılacak ve o zaman görebildiğimiz bir parça yeşillik de yok olup gidecek. Geçenlerde çevreci bir dergide, kapakta bir başlık: "Ufuklarda bir ağaç göründü!" 1978'de Struga Şiir Şenliği'ne giderken Edirne'den sonra ilk gördüğüm Bulgar kenti Filibe oldu. Devasa ağaçlar içinde bir kent.. Hayran kaldım, imrendim.

Burada, Selahattin Tonguç'un döneminde bir örgütlenmiş koop. birliği var: ANT-KOOP. Başındaki arkadaşlar bildiğimiz insanlar. 1977 yıllarında örgütlendi. ANT-KOOP. 10-15 kooperatifin bir üst kuruluşu. Kooperatiflerin kimilerinin ihaleleri yapıldı, temelleri atıldı. Bunlardan birine seni üye yapmayı düşünüyordum. Senin yerine güvenilir birini üye edebiliriz. Sosyal Demokratların gerçekleştirdiği (belediyecilik açısından başarılı bir örnek. Başka başarılı işler de var.) somut işlerden biri ve başarılı. Elinde avucunda ne varsa derle topla ve hazır ol. Sana koop. evraklarını, gerekli tanıtıcı belgeleri göndereceğim. Bunları dikkatle oku.

Mektup burada bitiyor. Selam ve sevgilerle.

Not: Kooperatif konusuyla ilgili ayrıntılı bilgileri içeren büroşür vs.leri mektup zarfına koydum.

EK:

Mektupları Umut götürüp atıyordu. Şu saate kadar gelmedi. Doğrudan eve gitmiş olmalı. İyi de oldu. Mektup postaya gitmeyince, mektubu yeniden bir kez daha okudum. Şunları eklemek istiyorum. İsmet'le ilgili İsmet'in yıllar önce benim "Guevara" şiirimle ilgili söylediği sözlere ve şiirdeki "özgünlüğü", "yeniliği", "tazeliği" fark etmiş olması beni sevindirir. Bunlar dostça ve güzel şeyler. Ben de Onun şiirine derin bir sevgi ve ilgi duydum, duyarım.

Geçenlerde televizyonu izliyordum, bir haberde adı geçti, yazar olmayan bir "yazarlar"(!) örgütünün onur ödülünü almış. Gerçek yazarlar hapiste, sürgündeyken içinde ırkçıların da barındığı sağcı bir örgütten ödül almak!...(...)

İsmet'in kişisel seçimine ne benim, ne senin, ne de başka birinin bir şey dediği yok. Bu içtenliğe saygı da duyarım. İki yüzlü olmaktansa, 'benim safım burada ben buradayım' demek namuslu bir davranış. Ama sana gönderdiğim gazete küpüründe söylediği sözleri bir oku. Solu bir genellemeyle nasıl toptan aşağılıyor.

Seçkinci bir tavır, böbürlenen.. Sevmedim. Hadi ordan dedim. Ben onun Müslümanlığına saygı duyarım. Okuduğum kadarıyla Koca Sakallıdan öğrendiklerim içinde şu söz her zaman aklımda olmuştur. ***"İnsanoğlunun yarattığı bütün iyi, güzel değerlerin mirasçısıyız.."*** (Böyle miydi?) Seçtiği alanda şiirini geliştirebileceğini hiç sanmıyorum. Necip Fazıl bu yolu ondan önce kapamıştır. Fazıl Kısakürek o dünya içinde tıkanıp kalmıştır. O da bir şair olarak kararıp kalacaktır. Yazsa da, yazdıkları ve yazacaklarını marazlı çiçekler diye okuyabilirim. Hayat kokusu taşımayan çiçekler.. Bence sol dünya görüşüne bağlı olduğu günlerde yazdıklarıyla anılacaktır şiirimizde. Benim düşüncem bu. Zaten öyle de.

Senin bu arkadaşa karşı gösterdiğin bağlılığı, vefa duygunu saygıyla karşılıyorum. 70'li yılların ortalarında Sorgun'da İsmet'le ilgili ve şiirine ilişkin o yazıyı yazarken bana: "Yahu, Metin, İsmet bizden koptu ya, benim de bir yanım kopmuş gibi" buna benzer birşeyler söylemiştin, anımsayabiliyor musun?

İsmet'in kimi şiirleri zaman'zaman dilimde dolanır:

"Susmuş bir şahanız /Ne kadar şahan olsak da"

Pardon, "susmuş" değil, 'Pusmuş bir şahanız" olacaktı değil mi?

Sevgilerle....

[1]-*Prof.Yavuz Erkoçak*

1.7.1986.Antalya

57

Sevgili Kardeşim Ataol,

Şöyle uygun bir ortam ve dingin bir kafayla oturup yazayım diye diye bugüne geliverdim. Baktım böyle bir anım olmayacak, oturdum Ardıç'ta, tenha bir saatte yazıyorum.

"Kaleiçi" şiirimde, "Bir zamanlar Ant dağlarında/Vurulan bir yiğidin anısıyla sarsılan kalbim/Terliyor sıtmalı bir hasta gibi şimdi/Ödenecek bonoların telaşıyla".../ diyordum ya, bugün yine ufak da olsa, benzer telaşlar içinde olduğum günler oluyor. Hemen hepimiz yaşamın getirdiği küçük kaygıların teknesinde çalkalanıyoruz. Tüm olumsuzluklara karşın, senin yine şairce bir yaşamın olduğunu, şairce bir yaşam sürdürdüğünü düşünüyorum.

Arada, Andras Fador'un yazısından alıntıladıklarını dönüp okuyorum. Bizde bir şairi tüm yönleriyle irdeleyen bir eleştirmen var mı? Her şey mekanik ve kuru. Senin seçtiklerin yanında ben Fador'un yazısında şu sözlerin de altını çizmişim.... "(Ozanın) aslında sosyalizmi şiir olarak ne kadar yaşadığı..." Sosyalizmi şiir olarak yaşamak!

(...)

Şimdi K. Özer'in Attila Jozsef çevirilerini merak ediyorum. Dilerim "Anneme" şiirine dokunmaz. Çünkü o şiir senin çevirdiğinden daha güzel çevirilemez. Biliyorsun bunu birçok kez dile getirmişimdir. Arada mırıldanmaktan mutluluk duyuyorum. Son dörtlüğü buraya yazmaktan da kendimi alamıyorum:

"Ağlamak için çok geç şimdi
Annemi uçuşan kır saçlarıyla
Görüyorum gökyüzü sonsuzluğunda
Göğün suyuna katarken çivitini"

Sanki Macarca değil de, Türkçe yazılmış gibi.

Attila Jozsef ve Paul Celan'ın intiharlarını sıradan intiharlar olarak düşünemiyorum. Faşizme bir çeşit protesto, başkaldırı gizli bu ölümlerin biçiminde, içeriğinde.

E. Tasnadi'nin "Broy" dergisinde söylediklerini okudun mu? Gözünden kaçmış olabilir diye buraya bir-iki satırı alıntılıyorum. Şöyle söylüyor andığım yazısında E. Tasnadi: "....Türk toplumu, halen Attila Jozsef'in irdelediği bir sürü problemle karşı karşıya kalıyor. Denebilir ki Türkiye'de Attila Jozsef tam anlamında bugünün şairi, güncel ozanıdır."

(...)

Sevgili Nihat'ın[1] kitabı geldi. Bugün de "Gösteri"nin hazırladığı şiir kasetlerinin birinde Nihat'ın kendi sesinden "Paris Gece Boyu Akıyor" şiirini dinliyorum. Hatırlanmış, atlanılmamış olduğuna sevinerek. Kalemini yüreğine batırarak yazdığı bir yazı da elime geçti. Kitabını şiir tutkunu bir genç arkadaşa verdim, okuyup o da bir başka arkadaşa verecek.

Yolladığın gazeteyi de aldım. Nâzım'ı iyi anlatmışsın. Özgün bir yaklaşım.

Mektubumu sevgi ve selamlarla noktalıyorum.

Özlemlerle.

[1]- *Behram*

Berlin, Nisan 1987

58

Sevgili Ataol,

Bir cafede oturuyorum, yalnızım ve kısaca yazıyorum. Okuma ve söyleşi günlerimin ikisi de güzel geçti. En önemlisi kimi eski dostları gördüm. Adnan Binyazar da buradaymış, yıllar sonra yeniden görüşmek kısmet oldu. İkinci okuma gününe geldi. Az önce Sargut[1] ve evinde konuk kaldığım genç arkadaş, Acem Özler beni buraya oturtup bir işleri için ayrıldılar. Biraz sonra gelecekler. Sana bu satırları yazarken sarışın Alman kızının (kirpikleri mavi) sunduğu kahveyi yudumluyorum bir yandan. Protez işi bitmediği için kanadyen koltuk değnekleriyle geldim buraya ve gezinirken yoruldum. Sargutlar görülecek kimi yerleri dolaştırdılar. Ahşap yükseltilere çıkıp karşı tarafı, Doğu Almanya'yı dürbünle bir sirki seyreder gibi seyreden Amerikan turistlerini gördüm. Duvarı gördüm. Hüzün verici şeyler.

Beni Plotzensee'e diye bir yere getirdiler. Sargut, "Metin Abi görmen lazım" dedi. Plotzensee'e'nin karşılığı 'İnfaz Yeri' demekmiş. Sargut çevirdi. Görmüş, ziyaret etmiş olabilirsin. Yine de gözlem ve izlenimlerimi yazacağım. Hitler'in Alman yurtseverlerini, aydınlarını topluca idam ettiği yer. Bir çelik putrelin altında iki ucundan kıt bir biçimde utturulmuş bir lata. Üstteki çelik putrelde en az sekiz ipin ilmeği geçirilecek kasap çengeli. Yurtseverler, demokratlar, sosyalistler, sendikacılar yani faşizme karşı olanlar lata üzerine diziliyorlar, boyunlarına ilmek geçiriliyor ve lata çekiliyor... İmgelemime sallanan ölüler düştü, ürperdim ve sırtımdan buz gibi bir ter aktı.

Girişte bir cam vitrin. Vitrinde idam törenine çağrılar. Sargut birini çevirdi: "Şu gün, şu saatte şu, şu kişilerin idam törenine teşrifleriniz ..." Bayağı böyle bir düğüne, derneğe çağırır gibi davetiyeler. Bir annenin mektubu, Sargut bunu da ricam üzerine çevirdi: "Oğlunu bağışlamak için bir annenin yalvaran, yakaran sesi, Hitler'e yazılmış

bir mektup."

Yoksul, ama onurlu Doğu'yu seyredenler çoktu. Buraya geldiğimde bizden başka kimseyi göremedim. Buraların ziyaretçileri de bizim gibi fukaralar.

Yarın Frankfurt'a dönüyorum. Bu mektubu az sonra Sargut'tan rica edeceğim ve buradan postaya vereceğim.

Sevgiler, selamlar

Not: Burada Şahap Eraslan diye şiir sevdalası genç bir arkadaş tanıdım. Tanışıyormuşsunuz. Selamlarını iletiyorum. Acem'in ve Sargut'un da.

[1]- *Sölçün*

Antalya, 3.6.1987

59

Sevgili Kardeşim Ataol,

18.5.1987 tarihli metubunu almıştım. Yanıtlayacak, hemen yanıtlayacak fırsatım olmadı. Gelir gelmez bir ev taşıma telaşı içine düştüm. Hem Günsel'in, hem benim üstümde bir sinirlilik. Bilirsin ev taşınmalarda böyle olur. Ya da bende böyle bir durum. Neyse...

(....)

Dün P.K'dan "Eski Nisan"ı aldım. Heyecanlandım, sevindim. Hemen yakın bir parka ve banka oturdum. Gölgelik, serin bir yer. Denizden dökülen ince bir esinti. Şiirlerin havasına uygun bir atmosfer. "Helsin'kiye Şiir"inde şu iki dize belleğimde şöyle gezinip duruyordu: "Derin ve maviydi gece / Helsinki körfezi üstünde" / Oysa, "Gece derin ve maviydi / Fin körfezinin üzerinde"

Yani P.K'nın önünde "Birden çarptım", "Eski Nisan"a. Şiirler güzel. Basımı da.. Kitabım kutluyorum. "Avşa Günlükleri"nden söz etmiştin, biliyorum. Daha önce bir yerde yayınlanmış mıydı? İlk kez okuyorum. Sevdim.

"Ekmek mayalanır, çiburek kızarır
Dumanı tüter balık çorbasının"

Yalın şeyler diyeceğim, değil. Basit, sıradan şeyler.. Somut göndermeleri var. Tüten sanki balık çorbası değil de mutluluğun dumanı. Ulaşılması güç bir halk dili tadı. Sevdim şiirlerini, mutluluktan ağlayacak kadar sevdim. Çiburek nedir? Çıtır, çıtır imgesi olan sevimli bir sözcük.

Şu dizeyi buraya yazarken tanımsız bir mutluluk duyuyorum. Hüznün, kederin bulaştığı bir mutluluk.. "Çingeneler. Göçebe ay. Göçebe ömrümüz" Sevinci bulandıran şey, sizleri orada, yurdunuzdan uzakta olduğunuzu düşünmekten doğan bir duygu.

Sevgili kardeşim, kitabını öptüm, kokladım ve bana yaşattığın

güzel duygular için teşekkürler ediyorum.

Sana telefon ettiğimiz gün, derlenmiş, toplanmış eşyalar arasında bunalıp kalmıştım. Ali İhsan geldi, her zamanki ironisiyle ve espirileriyle. Yığılmış eşyalar arasında kendimize bir yer açtık, küçük bir sofra. Ali İhsan'ın elinde "Adam" dergisi vardı. Şiirlerini okuduk. Hadi Paris'e bir telefon edelim dedik ve güçlükle düşürebildik numarayı. Senin sesinden heyacanını fark ettik. Sesini duymak bizleri de mutlu etti.

Ludmila'ya Berlin'de iken telefon etmiş, bulamamıştım. Başsağlığı dilemekte geciktim, biliyorum. Ludmila dayanıklı bir insan. Kolay değil, babası ölüyor son yolculuğunda bulunamıyor, annesi ölüyor bulunamıyor.. Zor. Kendi sıkıntılarının üstüne bir süre taş bas, onu koru, kolla derim.

"Ve doludizgin geçerek her acıyı bir sevinçle
Yolu yok kalbim, sağ çıkacağız bu acılardan"

Bu işin özeti, aslı bu.

Ludmila'ya başsağlığı dileklerimle, dayanma gücü diliyorum.

Bir gün tüm bunlar da birer anı olacak. Sizleri en kısa bir zamanda yurdumuzda görme umudum biraz daha kuvvet kazanıyor. Bir gün o güneşli kasabada ("Portakal Balı" sözlerini kapıp çantana koyduğun ağacın altında) oturup bu günleri yâd edeceğiz.

Burada ben dostlukları koruyor, kolluyorum. Kötü ve kötücül olanları bile hoşgörümle uslandırmaya çalışıyorum. Her insanın iyi bir yanı var, o yanını görüp, sulayıp, yeşil tutmak. Hepsi bu. Geldiğinde çok daha geniş bir dostluk çemberiyle kuşatılmış göreceksin kendini.

Ne garip, ben de senin "Guevara" şiirinin... Pardon, "Bir Gün Mutlaka"da olacak, bir dizeni çağrıştıran bir dizemin tedirginliğini yaşadım hep. Sonra fark ettim. Dize şu: 'Yoksulluğun boyunduruğunda boğulmuş güzelim halk"[1] Şimdi senin kitabını bulmam güç. Senin dize şöyleydi değil mi? "Kötüler cellatlar elinde bunalırken güzelim halk"

A. Erhan'da sanıyorum, benim bir dizeme yakın bir dize vardı. A. Ada belki biraz da bilerek "Dostlar adressiz" diyor. Benim "Adressiz yaşayan dostları" dizemi anımsarsın. A. Telli de sanırım benim bir dizeme karşıt şöyle diyordu: "Kalbim katlanma bunlara" Ben, "Kalbim katlan bunlara" diyorum.

Oluyor böyle duygu akrabalıkları. Kimseyi suçlamıyorum. Bende

de bulunur, bulunabilir.

Sorduğun için ve merakını gidermek için dizemi yazıyorum. "Ve yalnız büyük fırtınalarla kımıldayan"

Ayşe Kilimci'nin kitabını araştırdım. Antalya'ya gelmemiş malesef. Kitabevinde çalışan arkadaşa sipariş ettirdim. Yakında 10 adet gelecek ve ilgili dostlara önereceğim.

Halk dili, yöresel dil konuları üstünde düşünüyorum, önemsiyorum, az önce de söyledim, "Avşa Günlükleri"ndeki şiirlerinin kimilerinde, senin sesin soluğun karışmış bir halk dili tadı var. Bunu seziyorsun okurken. Benim, "Kurşunlara gelmişler.." diye başlayan şiirimde bu anlamda vurguladığın şeyler ve sevmiş olman beni mutlu etmiştir. Ayşe Kilimci'nin öykülerini bu bağlamda da okuyacağım. Kitabı gelince Duran'a da bir tane satın alıp armağan olarak götüreceğim. Bizim Duran, Ayşe Kilimci'den haberli olabilir. Ama bana bugüne değin hiç söz etmedi.

Fahri Erdinç'in daha önce severek okuduğum romanlarını (Acı Lokma, Kardeş Evi) senin Varlık'ta okuduğum küçük yazından sonra bir kez daha okuyacağım. "Acı Lokma"da bir ayakkabı tamircisi anlatılır. Nefis sayfalar, betimlemeler... Enfes bir dil.

1978'de Struga'ya giderken Arif Ağabeyle[2] Sofya'daki evine uğramış, bulamamıştık. Oturduğu apartmanın posta kutusuna iki satır mektup ve yanımda bulanan bir kitabımı, 'Hazırol Kalbim"i bırakmıştık.

Bunları yazarken aklıma geldi, geçen yıl Tanilli'ye bir mektup ile 'Hançer ve Lirik'i bir zarfa koymuş, zarf üstüne gerekli pulu yapıştırmış Ankara'ya Cumhuriyet adresine, Ekmekçi'ye göndermiştim. Sade adresi yazıp postaya atıverecekti. O sıralar adresini bilmiyordum. Aldı mı merak ediyorum. Yanıt beklemek gibi bir beklentim ve bencillikten ötürü değil, eline geçmiş olmasını diliyorum. Bir görüşmenizde bunu soruver. Geçmediyse bana Tanilli adresini gelecek mektubunda yazıver lütfen.

Yayınevleriyle ilgili kartın dosyamda duruyor. İzleyeceğim. Hesap no kartımı almış olmalısın, geçenlerde göndermiştim. Yine de yazıyorum: T. İş Bank. Antalya Şb. Hes.No: 1290835

(.....)

..Müşküle'ye mektup yazacaktım, sağ mı bunu bile bilmiyorum.[3] Öner'e [4] yazdım, İznik'e gittiğinde Müşküle'ye uğrayıp selamını ve mesajını dilden götürecek. Antolojinden , şiirlerinden söz edecek. Ve "Aman güze kadar bekle ölme! Antoloji çıkıncaya kadar ölme!" diye-

cek. Öner durumunu gözlemleyecek maddi bir sıkıntısı olduğunu sezinlerse bana bildirecek, Ataol ve Metin olarak Öner eliyle, ya da doğrudan Müşküle'ye bir miktar uygun bir dil ve mektupla para göndereceğim. Öner'le kavlimiz böyle. Seyit'e[5] yazdığın metubu da Öner'in mektubuna ekledim. Yakında sana yeterli miktarda "Yaşayan Şiir" gelebilir. Paketi Öner gönderecek, PTT giderini ben buradan gönderirim dedim Öner'e.

Bir rica: Sovyet Şiirleri Antolojisi ve öteki kitaplarından bana 5'er tane yollasınlar.

(....)

Yesenin çevirilerini nasıl merak ediyorum bilemezsin. "Ergen rüzgar omuzlarına kadar / havalandırdı eteğini kayın ağacının" Böyle miydi? [6] O gün o devasa çelik köprüden karşıya geçerken okuduğun dizeler müthiş heyecanlandırmıştı beni.

Berlin'deki okuma günü çok güzel geçti. Yıllardır göremediğim kimi dostları orada gördüm. Ahmet Kardam bunlardan biri. Karısı Filiz'le de orada tanıştım. Oğullarıyla da.. Oğullarının adı Umut. Bizim Umut'la adaşlar. Sargut,[7] Adnan Binyazar... Yeni tanıştığım Acem Özler, Şahap anımsayabildiklerim.

Gültekin Emre ve ağabeyi bana çok sıcak davrandılar. Trenden indim, beni bekleyen yok. Oysa Diusburg'dan hareket ederken tren varış saatini Berlin'e bildirdik demişlerdi. Berlin'deki arkadaşlar yanlış anlamışlar. Bana da varış saatini yanlış söylediler. Onların söylediklerine göre benim daha bir saat gitmem gerekiyordu. Yanımda Macar olduğunu sandığım biriyle yarım yamalak İngilizcemle Berlin'de ineceğimi söyledim. Az sonra tren Berlin'e girdi ve sırtımda çanta, içinde bir-iki ufak rakı ve tek bacak iki kanadyen koltuk değneğiyle o kısa süre içinde atladım trenden. Beni karşılayan yok. İstasyondan yüklenip kanadyenlere bir direk dibinde, yükseltiye oturdum. Defterimde Gültekin'in ev telefonu, geleni geçeni izliyorum.

Erzurumlu tipli biri yanımdan geçerken seslendim. Tam isabet! Anlattım meramımı. Gitti telefon ediverdi Gültekin'in Ağabeyine. Benim bulunduğum yeri tarif etmiş, on dakika sonra arabayla çıkıp geldi ve aldı beni Gültekin'in evine götürdü. Gültekin'e, varsa bir bekâr arkadaş yanında kalmak istediğimi söyledim. İnadımdır bilirsin. Hep birilerini rahatsız etme duygusu, korkusu. Dede Bostan adlı bizim Sargut'un öğrencilerinden birinin evine götürdü. Ev dediğim tek oda. Ne mutluluk. Bir yer yatağı. Alâ! Andığım arkadaşı daha önce "Parantez" dergisinde Neruda çevirilerinden tanıyordum. Benim üç

şiirimi de çevirmişti. Acem Özler diye bir takma ad. Oysa Dede Bostan ne güzel. Rahmetli Ümit'de[8] Garip Tatar gibi bir adı değiştirmişti. Neyse..

İşte Berlin maceramdan bir kesit.

Almanya'daki dostlarım, işçi arkadaşlar bana güzel ve kullanışlı bir protez bacak armağan ettiler. Onur ve gurur duyuyorum. Emeği geçenlere her zaman teşekkür ediyorum.

Sevgilerle.. Hepinize sağlık, esenlik diliyorum.

Ek Not: P.K'dan 25.5.1987 tarihli mektubun çıktı. İvedi ayaküstü okudum. Genişçe yanıt yazarım. Bir-iki satır karalıyorum. Mektubunda Türkiye'ye dönme kararını okurken heyecandan tıkandım. Derin bir solukla heyecanımı yatıştırdım. Kararını uygula!

Ayşe Kilimci'ye yazacağım. Kitaplarımdan göndereceğim. "Sevgi Yetimi Çocuklar"ı hemen okuyacağım. "Kızıma Mektuplar" gelmedi. Bekliyeceğim. "Adam Sanat"şimdi geldi. "Bir serüvenin yazılması mı? Bir yazmanın serüveni mi?" hemen ilk sayfada okuduğum satırlar. Küçük kısa bir yazı ama, özlü, düşündüreş bir yazı. Evde daha dingin bir kafayla okuyacağım.

Şimdi yurda dönüş kararının heyecanı ve karmaşası içindeyim. Mektubuna uzuSnca yanıt yazacağım gecikmeden. Şimdilik hoşçakal.

Ludmila'nın mutsuzluğunu anlıyorum. Ama bu sıkıntıları, acıları aşacak güç ve yürek var onda. Kendisine saygılarımı sunuyorum.

1- *M. Demirtaş'ın "Sinanlara" adlı şiirinden*
2- *Damar*
3- *Müşküleli köylü şair İsmail Başaran'dan söz ediliyor.*
4- *Yağcı*
5- *Nezir*
6- *Dizenin doğrusu: "Ergen rüzgar omuzlarına / dek sıyırdı eteğini kayın ağacının"*
7- *Şölçün*
8- *Kaftancıoğlu*

Antalya, 4.Ekim.1987

60

Sevgili Kardeşim,

21.9.1987 tarihli, yeni taşındığınız adresten gönderdiğin kartlarını aldım. Üç gün önce ben de sana bir mektup atmıştım. O mektubumu izleyip eski adresten almalısın. Keşke biraz daha bekleseydim. Bu kadar çabuk taşınacağınızı tahmin edemezdim. Yeni taşındığınız yerde güle güle oturun. Eski evinizi, arka bahçeyi hayal edebiliyordum ve ev içini, ev içinde sizleri...

"Bilim ve Sanat"ta fotoğrafını gördüm, şiirini okudum. Daha önce birinci şiiri bana Paris'te okumuştun. Varlık'a yazdığın mektup da insanı hüzünlendiriyor: "Paris'in güzü de güzeldir. Ama Ankara'nın güzü gözümde tütüyor... Ve tabii meyhaneler..." Sıradan sözler gibi. Ama söyleyenin Paris'te yurt özlemi çeken bir şair olduğu düşünülünce başka bir anlam ve hüzün yüklüyor insana. "Bilim ve Sanat"ın geçen sayısında Serol Teber'in Nâzım'ın benim de hiç dilimden düşmeyen "Gece Yarısı Son Otobüs" şiiri üstüne yazdığı yazıyı okudun mu? Farklı bir yaklaşım.. Ve iyi tanımlıyor şiiri. Yaşama sevincini duyumsatan bir şiir yorumuna katılıyorum. Oysa Nâzım kederler içinde yazmış o şiiri. Ama bütün güzel sanat eserlerinin insana verdiği coşkuyu ve sevinci tattırıyor. S. Teber'in yazısının kimi bölümlerine katılmadım. Eric Fried ve bu Alman şairinden verdiği örnekler de güzel değildi. Almanya'da iken Eric Fried'den daha güzel şiirler okumuşlardı bana. Ve kimi Türkçe dergilerde verdiği örneklerden çok daha güzel şiirler okumuştum.

V. Tulyakova'dan yapacağın çeviriye sevindim. (Tabii bende kalır) Nâzım'la ilgili her şey merakımdır.

Celal Güzelyürekler Antalya'ya gelmişler ama henüz görüşemedik. Tekrar döneceklermiş Fransa'ya diye bir dosttan bir haber almıştım. Umarım buradadırlar ve onları evimde ağırlarım. Paris'te onlarla, Timur'la birlikte geçirdiğimiz o keyifli günü hiç unutur muyum!

"Fransa bizi kabul etmedi" sitem ve şikayetinde ne denli haklısın bilemiyorum. Herhalde ayrıntılarına inemediğin kimi sıkıntıların var. Haklısın mı diyeyim bilemiyorum.

Sevgi ve hasretle kucaklarım.

Not: Ankara'da Özdemir'e (İnce) rast geldim. Abdülkadir'in oğulları Ekim ve Eliçin'i merak ediyordum. Sordum. "Üç yıldır ben de görmüyorum, darginız" dedi. Doğrusu bunu hiç anlayamadım. Üzüldüm. Özdemir'den bilgi alırım umudum suya düştü. Karısına yazmıştım, yanıt alamadım ve öyle kaldı. Arkadaşımızın çoluk ve çocuğunu arayıp, sormamış olmanın utancını ve üzüntüsünü yaşıyorum. Elimden de bir şey gelmiyor.

Avustralya yolculuğunu göze alabilirim. Gerçekleşirse senin sayende ve girişiminle gerçekleşecek. Şimdiden teşekkür ederim.

12-13.Ekim.1987

61

Sevgili Kardeşim,

Sana geçende bir mektup atmış ardından bankaya uğramıştım, Özdemir (İnce) 270 bin TL yollamış. Deftere işlettim. Gerekli ödemeler için bir miktar aldım. Kalanı defterde duruyor. Fırsat bulabilirsem sana defterin ilgili yaprağının kopisini çekip göndereceğim.

Bekir ve Oya burada. Yarın sabah yolcu olacaklar. Oya, Günsel denizdeler. Bekir divanda kestiriyor. Her akşam Bekir'le kulağını çınlatıyoruz. Reşit usta uzo göndermiş. Şişenin dibi çoktan göründü.

Bekir, "memleketin durumunu görüyor, gelmekte ivedilik göstermesin" gibi yorumlar, düşünceler sergiliyor. Kendisi de bu konuda sana birşeyler yazacak.

"Salihli Şiir İkindileri"ne çağrılıydım. Günsel, Umut kalkıp gittik. Güzel bir girişim. Eksikleri var. Şadan'a (Gökovalı) bunları dostça yazacağım. Her yıl bir şaire onur plaketi verebilirler ve o yıl o şairle anılabilir. Bu yaşayan da olabilir, yaşamayan herhangi seçkin bir şair de...

Salon çok güzel. Burada, bu salonda Ataol'la da şiir okuruz diye düşündüm. "Beyaz ipek gibi yağdı kar" Frankfurt'ta ne güzel okumuştun. Her seferinde yeni dinliyormuş gibi bıkmadan severek dinleyebileceğim bir şiir. Bir de tabii çok güzel okuyorsun.

Birçok şair vardı. Semih Sergen ön sıraları aldı. Ben konuk ve önemli şair olduğum için (Şadan'ın yorumu) sonlara alınmışım. Bu hiç de 'aman ne iyi' denecek bir şey değil. Kulağıma fısıldanan bu söze 'peki' demek düştü. Semih Sergen o çok süslü ve teatral sesiyle 'Telli Kavak' diye bir şiirini okudu. Alkışlar... Bize sunulur mu? Hayır. Sunulmadı da. Necatigil'in şiirini anımsarım böyle durumlarda. Hani "Edebiyat Matinesi" diye bir şiiri vardır. "Eski Toprak" kitabında vardır ve arada açar okurum.

"....."
Hiç bulabilir mi beyaz evi çok uzak
Uçurduğunuz kuş?
Kılıç gibi keskin karlı dağ.
Hiç yeri miydi açmak kalbi
Bu çiğ ışık altında.

Sizden önce birisi bir fantezi okudu
Kırdı geçirdi.
Yayvan gülüşlerden ağızlar çok geç döner
Şimdi sıra sizde üzgün ağır,
Ne güzel!

Mehmet H. Doğan da vardı. Uzun uzun İkinci Yeni şiir övgüsü. Edip Cansever'den bir iki örnek şiir okudu. İkinci Yeni şiiri yerine Türk şiiri üstüne genel bir konuşma dinlemeyi yeğlerdim.

Şadan çok güzel bir çağrıyla salona buyur etti. Salona çıkış merdiveni dar ve uygunsuz ve biraz zorlanarak çıktım. Yorgunum ve salon yorgun. Nâzım'la başladım söze ve Nâzım'dan bir şiir... Salon biraz canlandı. Tiyatroda okuyan Hasan adlı çok sevdiğim bir arkadaş da duyunca adımı, aynı saatlerde bir tiyatroya gideceklermiş, yakmışlar biletleri ve topluca arkadaşlarıyla beni dinlemeğe gelmişler. Sanıyorum beni biraz da onların alkışları kurtardı. Genç arkadaşların ilgisi ve dikkati ve ışıldayan gözleriyle geçti yorgunluğum. Kısa konuşmalar arasında seni de andım. Biraz da senin adınla alkış topladım. Özdemir İnce de vardı çağrı listesinde, gelememiş.

İşte böyle kapattık perdeyi.

Aynı akşam Çınar Çığ'lar Gümüldür'de beni bekliyorlardı. Şadan arabasına aldı bizi, ama bir kilometre gittik, gitmedik Günsel'le ortak kararımızı Şadan'a ilettik, doğru garaja ve hemen bilet bulup Antalya'ya döndük. Katlanılacak yorgunluk değil, ama katlandım.

(...)

Akçaylı Elmacıların Türküsü" şiirimi okurken senin bir dizen düştü aklıma. Benim andığım şiir şöyle başlar: "İlk cemreler düşer/Küçülür dağların yorganı" Uzak, uzak senin "Orman battaniyeliydi hala" dizeni çağrıştırmıyor mu?

(...)

Sabahattin Ali'yi anma gününden izlenimleri ve bilgileri M. Ekmekçi'den öğrenirim. Ekmekçi yazınca haberimiz oluyor çoğu benzer şeylerden.

Başka ne yazayım. Bu sayfanın arkasına Bekir de bir şeyler yazacak.(...) Bekir aile ilişkilerine takmış kafayı. Anne-baba-dede torun ilişkileri. Aile çevresini anlatan bir roman var kafasında.

19-20. Ekim günleri Ankara Hecettepe Hast.de olacağım.

Şimdilik sağlıcakla kal.

Antalya, 29.Ekim.1987

62

Sevgili, Canım Kardeşim,

Dün döneþildik Ankara'dan. Tedavi ve kontrollarla ilgili işler uzun sürdü. 4 yıldır bir başıma gidiyordum. Bu kez 'mevcutlu' gittim. Günsel benim sağlığımla ilgili aldırmazlığıma kızdığı için sonuçlar konusunda doğrudan kendi bilgi edinmek için katıldı yolculuğa. Bilgisayarlı röntgende görülen kitlenin korkulacak bir şey olmadığı anlaşıldı. Karımı ve dostlarımı telaşlandırıp, üzdüğümle kaldım. Yine de 1. Mart.1989 günü bir film daha çekip gelişmeyi izlemek ve yüzdeyüz emin olmak istediler.Peki dedik. Şimdi Günsel'in yüzü güleç. Üzüntülerini, duygularını pek belli etmeyen ve içine atan bir yapısı vardır, suskunlaşır sadece. Şimdi öyle değil, iyi. (...)

Gelir gelmez P.K'ya uğradım. Bir yığın dergi ve mektup içinde bir zarf ve el yazın yüzüme gülüverdi. Mektuplarımı almışsın. Biri hariç: Bekir'le birlikte yazdığımız mektup. Onu da sanırım bugünlerde alırsın. 14 Ekim gibi bir tarihte atmıştık. Umut postaneye değil de Lise yanındaki posta kutusuna atmış, gecikme bu yüzden de olabilir. Zarf üstüne A. Behramoğlu Suzanne diye semt adını da virgülsüz bitişik yazmıştım. Hani ne olur, olmaz gibi aşırı bir titizlik. Bekir içtenlikli ve dostça güzel şeyler yazmıştı. Mektubu alınca bildirirsin.

Avustralya'da Umran'dan[1] mektup aldım. Bu yakınlarda yazacağım. Avustralya yolculuğu hazırlıklarına başladık. Ordaki dostlara kimi yurt kokulu armağanlar götürmek istiyorum.

Nihat'a bugünlerde bir mektup yazmayı düşünüyorum. Daha önce bir kart atmış yanıt alamamıştım. Eline geçmemiş olabilir. Mavi'nin[2] ve karısının İstanbul'a geldiğini nice sonra öğrendim. Karısını buraya bir dost yoluyla yolcu ettirebilirdim. Bir kaç gün konuğumuz olabilirlerdi.

(...)

Sana bir gazete kesiği gönderiyorum. Birisinin senin adını verdiği zorla alınmış ifadesine ilişkin davayla ilgili bir haber. Özdemir[3] bu davayla ve seninle ilgili biraz karamsar yorumlar yapıyordu. Haber Özdemir'i de sevindirmiştir. Ben iyimserliğimi hep korumağa çalışmıştım. Öyle bir ülkemiz var ki canlı, dipdiri. Her yeni gün yepyeni değişikliklerle geliyor. Ziya Osman Saba, "Sabahlara bir yenilik getirmeyen güneş" der ya, öyle değil. Her sabah yeni bir şeyle uyanıyoruz.

"Düşün" dergisinde üçümüzün buluşması hoş bir raslantı. "Sinanlara" şiirimle ilgili söylediklerin gönendirici şeyler. Teşekkür ederim. Cumhuriyet Dergi'de de Refik Durbaş her hafta bir dize seçiyor ya, bu hafta benim "Bir türküde gezer olmuş adları" dizemi seçmiş. "Türküde göğeren meşeler" sözü, "meşeler göğermiş varsın göğersin" türküsüne bir göndermedir. Türkünün sözlü yazımında "Göğer vermiş" biçiminde, türküde "göğermiş" diye seslendiriliyor. Ben türküde okunuş biçimini doğru buldum.

Günün özdeyişi:"Şiir, matematikle uçurumun kesiştiği yerdedir" bu sözünü sevdim.

Ankara'da Bekir'in[4] üç öyküsünden çıkılarak yapılmış "Çark" filmini gördüm. Bekir, Antalya'da iken uzun uzun söz etmişti. Filmde Bekir'in küçük bir rolü var. Alfred Hichkok'un her filmde göründüğü gibi. Filmde vasıfsız bir işçiyi oynuyor. Ne yazık Antalya Film Festivali'ne alınmadı. Feyzi Tuna başkanlığındaki ön jüride elendi. Zor koşullarda yaratılmış bir film. Yer yer açık bildirisine karşın ben sevdim. Kimi bölümler kurgusallık kokuyor. Final Yavuz Özkan'ın "Maden" filminin finalini anımsatıyor. Bunu, filmin özgünlüğüne küçük bir gölge sayıyorum. Senaryo Haşmet Zeybek ve Tarık Akan tarafından ortaklaşa yazılmış.

Özdemir'i arayamadım. Telefonu yanımdaydı ama fırsat düşmedi.

Öner[5] Hacettepe hastanesinde buldu beni. Elinde yeni çıkmış "Turnalar" romanı vardı. Yeni romanının sevincini ve heyacanını yaşıyordu. Kutladım, kucaklaştık. Antolojiyle ilgili gönderdiğin yeni eklemeleri almış ama bu saatten sonra girmesi mümkün değilmiş. Bu biçimiyle kabul edeceksin. 2. bir baskıda bunları ve başka yeni şairleri eklersin. Kâğıt işi halledilmiş ve antolojin TÜYAP fuarına yetişecekmiş. Antoloji biliyorsun 2 cilt oluyor. I. cilt 1950'ye kadar olanlar. 2. cilt 1987'lere uzanıyor. Kapak vs. için elden geldiğince titiz çalışıyor-

larmış. Öner senden çok işin peşinde. Gönlün rahat olsun. Çok yakında antolojin elinin altında olacak.

Sevgi ve selamlarla.

[1]- *Baran*
[2]- *Nihat Behram'ın kızı*
[3]- *İnce*
[4]- *Yıldız*
Yağcı

24.11.1987,Antalya

63

Sevgili Kardeşim,

"Ve silah yapımına
Harcanan para
Ömür ve sağlık
Oluyor insana."

Bu epik şiirini anımsıyorum. Paris'te okumuştun. "Ölüm ve Genel Kurmayı"nı "Yeni Düşün"de yeniden okuyorum. "Broy"daki "Savaşı Kim İster" de güzel. "Sen ister misin/Siperde evini özleyen?" çarpıcı bir soru.

Bilinç verici, epik, Brechtyen şiir yazmak kolay değil. Söze didaktiklikten kurtarıcı bir sıcaklık katabilmek...

(...)

Defterime Attila Joszef'ten çevirdiğin bir dizeyi not etmiş ve altına, şairin, Attila J.'in soluğu duyuluyor diye yazmışım.

"Her şeyiyle Macar, ama kendi içine sürgün ruhum!"

Sevgili kardeşim, 8.10.1987 ve 5.11.1987 tarihli mektuplarını Umut müjdelerle getirmişti. Şimdi önümde duruyor. Umut akşam karanlığında "Müjde" diye dalmıştı içeri. Belli senden mektup var. Böyle bir müjdenin karşılığı da günlük harçlığın biraz daha artırımı. Verdik müjdenin karşılığını.

Şiirim için söylediğin güzel sözlere teşekkür.

Dışarda ılık bir sonbahar yeli. Yaz yeni bitiyor Antalya'da güz daha uzaklarda. Güzel bir hava. Birlikte olmayı ve bu güzel havayı birlikte tatmayı çok isterdim. Dilerim kavuşmak çok uzamaz.

Avustralya'dan Umran Baran bir yazısının kopisini göndermiş. Bugün ona da bir mektup yazacağım.

Geçen gidişimde Ankara'da ayaküstü Azer Yaran'la görüştük, kucaklaştık. Eli sarılıydı. Nedenini sormadım. Bir meyhane kavgası olmalı sebeb diye geçirdim içimden. Görüştüğümüzde de bayağı içkiliydi. Alkolün birini esir etmesi beni hep üzmüştür. Azer elime küçük bir şiir tutuşturdu. Çeviri mi, kendinin mi bilemedim. İşte iki dizesi:

"Dal ağrıyor kuş uçmuş
İnce giysilerinde dolanıyor yel"

"Giysilerinde" sözcüğünün "Giysileriyle" olması gerekmez mi?

Broy'da Gültekin Emre'nin şiiri de güzeldi. Okumuş olmalısın. "Akdeniz gibi sürekli akşamcı"/.../ "Atları nereye götürürler/Ağaçların altına serilir eylül/ Beni bulursan al da gel"

Dizelerin birbiriyle bir anlam bağıntısı yok ve sanki ayrı ayrı şiirlerden uçup gelmişler gibi. Ama gizliden gizliye bir lehim var aralarında.

Vecihi Timuroğlu'nun da Muzaffer Erdost'un "Şemdinli Röportajları" üstüne yazdığı bir yazıda andığı bir Kürt türküsü vardı. Az önce aradım, yazıyı bulamadım. Türkünün sözlerini aklımda kaldığı gibi yazıyorum.

"Yağmur yağdı meşeli çeşmeye
Güzelleri kapıştılar
Bu gece duman ederler ipek saçları"

(...)

Uzunca bir şiirimde beni tedirgin eden bir dize var. Ben bu dizeyi bir yerlerde okumuştum gibi anımsıyorum. Lorca olabilir. Kitaplığımda tüm Lorca çevirilerini karıştırdım, bulamadım. Belki sen anımsarsın. "Ay germiş tefini" dize bu. "Geçiyor salına salına" diye devam ediyor. Eğer senin de böyle bir dizeyi okumuşluğun varsa, çıkaracağım.

Ve bir başka soru: "Acı dinmez, hasret eksilmez/Susar da türkülü bir yürek/Seine'in serin sularında/Eyfel bunu bilmez" "Eyfel" sözcüğü ilkin "Paris"ti. Sonra "Eyfel" dedim. "Eyfel'in" kara, katı, soğuk duygusuzluğuyla, sıcak bir yüreğin sönüşü vs. Böyle iki zıt imge... Özdemir'e[1] de sordum. "Paris" olmalı dedi.

(...)

Barış'ın ayçiçeği gibi gülen fotoğrafından "Barış Kız ve Hüsnüyusuf Çiçeği" şiirime yansımış bir şeyler vardır.

Umut öğlenci, az sonra okula gidiyor ve mektubu çantasına koyuyorum. Mektuplarının arasını açmamanı dilerim ve sağlık, iyilik haberlerinizi beklerim. Barış'ın piyano tuşlarında gezinen parmaklarını öperim. Natali'ye, Ludmila'ya ve sana hepimizden selam ve sevgiler.

[1]- *İnce*

Antalya, 10.12.1987

64

Sevgili, Güzel Kardeşim,

Merhaba!

Evin önündeki küçük bahçede çalışırken parmağımı yaraladım. Mektubumu bu yüzden daktilo ile yazıyorum.

Okul dönüşü Umut 1.12.1987 tarihli mektubunu getirdi. Okşayarak açtım, okudum. Mektubu okurken şurama bir şeyler düğümlendi. "..Gelecek yaza birlikte olacağımıza..." diyorsun. Okurken heyecanlandım. Düşüncesi, hayali bile güzel derler ya, işte öyle bir duygu sağnağı içinde kaldım.

Mektubunla birlikte P.K'dan "Düşün" de geldi. "Nötron"u okuyorum. Bence epik şiirin bulunmaz örnekleri. Şairin kalp çarpıntılarını da barındırıyor ve kuşkusuz bundan ötürü güzel diyorum. Yoksa bu tip şiirlerde mekanik ve kurgusallığa, didaktizme düşme tehlikesi her zaman var. Örneklerini okuduk, okuyoruz. Şiirde en güzel bölüm bence çocuklarla ilgili bölüm:

"Çocuklar kahvaltıda
Olurdu bu saatte
Yataklarında hepsi
Kül rengi yüzleriyle"

İlk kez okurken "saatte"yi "saatlerde" diye okumuşum. Oysa şiir 7 heceli. Şiir, 4'lük, kolayca ezberleniyor. Sanırım bunu kolaylaştıran ölçülü olması.

Senin sıkça telâffuz ettiğin "organik şiir" kuramını da anarak hem epik ve hem de organik, lirik şiirler diye karşılıyorum bu çalışmanı. (...)

Senin mektubunu almazdan önce, o şiirimi, yazdığım biçimiyle dergiye yolladım. Sanırım önümüzdeki aylarda yayınlanır.

"Ay germiş tefini
Geçiyor ardıçlığın ordan"

Gördüğün gibi bir değişiklik yapmadım, birinci dizeyi öylece

korudum.

1983'lerde Akçay'da deftere karalanmış satırlardan yola çıkılarak yazılmış ve içinde gurbette olan dostların da anıldığı uzunca bir şiirimi bitirince göndereceğim. Düşüncelerini, eleştirilerini yazarsan sevinirim.

(...)

Alıntı konusunda yazdıklarını dikkatle okudum. Kişiliklerin yakınlığı, benzerliği şiire de taşınıyor. Kuşkusuz böyle olacak. Şiir; şairinin canından sağılan bir nesne, ürün. Necatigil'i sevmişimdir. Kişiliği ve dünya görüşüyle tam örtüşen bir şiir üretmiştir. Kimi zaman onun kırık sesi 'mızmızlanan' bir sese dönüşür. Sevememişimdir bu gibi şiirlerini. Necatigil'den öğrendiğim şeylere yeni bir öz ve ses eklemek ve kendi dünya görüşüme uygun ve örtüşen, özümseme ve yeni bir bileşim. Ben etkilenmeyi böyle anlıyorum. Kemal Burkay da çok severdi Necatigil'i. O ve şimdi İzmir'de yaşayan yüreğinde erken ölmüş genç bir şairi taşıyan Gültekin K. Suvarlı diye bir arkadaşımız vardı, Necatigil'in şiirlerinin birini bitirir birine başlardık 1957'lerde, Ankara'da. Benim, Kemal'in şiirinin sesi altında kazınsa bir Necatigil sesi duyulabilir, (ben kendim için Z. Osman Saba'yı da katabilirim işin içine) ama daha dirimsel. Canlı ve daha güzel bir dünyayı kurma yönünde insanı atılıma yönlendiren, hızlandıran bir biçimde.

(...)

Şiirde kimi benzer dizeler kurmak bilerek yapılıyorsa kötü. Ama bilmeden aynı duyarlığı yaşamış bir başka şair benzer şeyler söyleyebiliyor. Ahmet Erhan şöyle diyor: "Kitaplar ve dostlar çekilip gittiler" Ben, 1977'de yazdığım bir şiirde, 'Şiir coşku ve cümle kitaplar/Çekilip gittiler bir bir hayatımdan' diyorum. A. Ada'da da rastladığım kimi benzerlikler var. Geçiyorum.

Alıntıladığım bir dizenin tırnak içine alınması bile beni kandırmıyor. Ayrıca kitabın bir yerinde ya da şiirin dip notunda şu, şu şairin, şu şiirinden alınmıştır gibi bir not düşmeyi doğru ve zorunlu görüyorum. Aşırı bir duyarlık mı? 'Hancer ve Lirik'te bu gibi alıntıların kaynaklarını kitap sonunda gösterdim. Neruda'dan, Apolla-naire'in Cemal Süreya çevirisinden falan diye...

Akçay'da iken bir geline mutluluk dileklerine, ziyarete gitmiştik Günsel'le. Yoksulca bir ev. Önünde küçücük ıslak toprak kokan bir avlucuk.. Teneke saksılarda fesleğenler, karanfiller ve bir doğa kokusu. Buradan esinlenilmiş bir şiir ve bu şiirin bir bölümünden kaynaklanan bir tasa. Önce bölümü yazayım:

Geldik konuk olduk evine
Çardak altı serin
Avlun yeni süpürülü ıslak
Nane kokar
Yeşil soğan sarmısak

Tasa, kaygı şuradan: Sanki benzer bir şiiri ve dizeleri anıştırıyor gibi geldi. Derin bir kuşkunun izini sürünce, benzer edalı bir şiir belleğimi zorlamağa başladı. Cumalı'nın "Uyandım kar aydınlığında" diye başlayan şiiri.. Yakın duyarlıklar. Cumalı'nın o şiirinde ilgili bölümü de buraya yazıyorum:

"**.....**
Evlerinin avlusunda ayva nar
Sedirinde acı biber rengi bir kilim
Odan ıslak tahta kokar biraz da toprak"

Cumalı bu şiiri bir kasabada yazmış ya da şiirde anlatılan bir kasaba atmosferi ve duru, aydınlık bir şiir. Bu şiiri elbette çok önceden biliyorum. Ben dizeleri kurduktan sonra anımsadım ve vazgeçmedim. Eğer varsa bir günahım işte sana itiraf ediyorum. Evine ziyarete gittiğimiz gelin bizden hemen önce evinin avlusunu, girişini sulayıp ot süpürge ile süpürmüş ve gerçekten betimlediğim gibi bir hava. Şiir uzunca, sana bir başka dörtlüğünü de yazayım.

"**Yerde bir kilim**
Kilimde huzur
Bağdaş kurmuş oturur,
Sevdayla mı dokudun
Böyle renk renk, nakış nakış
Sevda türkü olup tütecek
Desen dere olup akacak"

Mektup uzadı. Şimdilik burada noktalayalım. Hepinizi sevgiyle kucaklıyoruz.

Antalya, 28.1.1988

65

Sevgili Kardeşim,

Üç gündür durmadan yağmur yağıyordu. Bugün hava açtı. Yunmuş arınmış pırıl pırıl. Gökyüzü masmavi. "Camın kırılan yerindeki mavi" gibi bir gökyüzü. Oturduğumuz bölgenin üst kısımlarında henüz kıyıma uğramamış çınar ağaçları ve söğütler var. Bağlık, bahçelik yerler. Oralarda gezindim biraz. Mevsim kış ama çınarlarda ve söğütlerde daha dökülmemiş yapraklar var, sarıdan eflatuna doğru yayılan bir renk cümbüşü. İnsan yaşlandıkça doğaya daha hayran gözlerle bakıyor. Ya da insanın içinde oluşan ikinci göz daha da olgunlaşmış olarak baktığından, gördüğünden daha derin ve değişik tadlar çıkarabiliyor.

Güzü ve Haşim'in güz şiirlerini severim.

"Bir gamlı hazanın seherinde
Israra ne hacet yine bülbül"

"Ve Nâzım'ın "S. Bach'ın Dominor Konçertosu" şiiri. Kaç nolu konçertoydu? Ne önemi var. Dalında ballanan meyveler gibi olgun ve tatlı bir şiir.

"Güz sabahı üzüm bağında / Sıra sıra büklüm büklüm/ Kütüklerin tekrarı/ Kütüklerde salkımların/Salkımlarda tanelerin/ Tanelerde aydınlığın"../

Belleğimden yazdım. Yanlışım varsa Nâzım baba bağışlasın.

Masamdayım.Yılların masası ve rafı. Bir türlü atamıyorum. Anılarımız var. Ondan bana, benden ona bir şeyler sinmiş. Duygusal bir ilişki. Kuru bir tahta masa değil de sanki canlı bir nesne. Benimle üzülüyor, seviniyor, soluk alıp veriyor.

Çehof'un Vişne Bahçesi oyununu 60'lı yıllarda Devlet Tiyatrosunda seyretmiştim. Orda sahnede eski bir dolap ve masa vardır ve köşkten son ayrılan uşak onunla bir diyaloğa girişir, konuşur vs..

Masamın üstünde Barış'ın bir resmi var. Hemen yanında İlhan'ın kızlarının, Alaz ve Türküler'in çerçevelenmiş küçüklük resimleri. Barış'ın doğal gülüşü insana huzur ve mutluluk sunuyor. Yağmurdan

sonra güneşle birden açan sarı papatyalar vardır, öyle doğal, kendiliğinden bir gülüş.

Masa arkadaşlarımdan memnunum.

Hüzün de duyuyorum: Bu çocukların gülüşleri kararmasın istiyorum. Ve bu düşünceler hüznü de yanında getiriyor. Nâzım'ın bir dizesini anımsıyorum: "Velhasıl bir haylice müşkül zanatmış bizde babalık zanatı da.." Oğlunun doğum sevinci üstüne yazdığı bir şiirinde böyle bir dize vardır.

Barış öyle güzel gülüyor ki, bu gülüş bana hüzün de veriyor. Nerden nereye, şimdi de Dağlarca'nın bir dizesi düştü aklıma: "Çok muntazam, ki bana hüzün verir." Bir dize ile kalamam. O bölümü yazmalıyım.

"Niçin böyle örtmüşler üstümü
Çok muntazam, ki bana hüzün verir
Ağarırken uzak rüzgârlar içinde
Oyuncaklar gibi şehir"
(...)

"Adam Sanat" dergisi düzgün geliyordu. Bu ay gelmedi. Andığın yazıları okuyacağım.

3. Şubatı merakla bekliyorum. Ali İhsan'la izliyoruz.

Son şiirlerimi "Sardunya Kokulu Köprü" ya da "Bir Mendil Gökyüzü" gibi bir adla Öner'e yolluyorum. Birinci ad özgün değil biliyorum. Ama içeriğe denk düşen bir ad. İkinci ad ise uzun. "Sinanlara" diyemem, onların adlarını, anılarını kullanıyormuş gibi bir suçluluk duyarım. Kitap küçük, ince bir kitap olacak. İsmail Uyaroğlu'nun, "Şiir Ölümcül Yolculuğum.." kalınlığında bir kitapçık. Yukardaki adlar konusunda bir önerin var mı?

"Toplumcu olmak, olmamak önemli değil, sahici olmak önemli" diyorsun. Bu söze katılıyorum. Bence bizim toplumcu şiirimizin asıl zaafı burada. İç evrenimizde sözcüklerin anlam içeriklerini yaşamadan bir görev gereği gibi şiir yazıyoruz. O zaman da ortaya kuru, tıkız şeyler çıkıyor. Necip Fazıl'ın "Kaldırımlar" şiiri yaşıyor. Çünkü içinde vehimleri, korkuları, karabasanları ve hüzünleriyle capcanlı bir insan soluk alıp veriyor, geziniyor.

"Uzanıverse gövdem taşlara boydan boya
Alsa şu soğuk taşlar alnımdaki ateşi
Dalıp sokaklar kadar esrarlı bir uykuya
Ölse kaldırımların karasevdalı eşi..."

Senin "Paris Şiirleri"nden iki dize:

"Sendin beklediğim bütün bir sonbahar
Yağmurlar inatla işlerken içime"

Şairin (senin) özlemlerinin, yoğun duygularının yükünü taşıyan ve üstünde şairin gölgesi dolanan iki güzel dize.

(...)

Kooperatif konusunda son bilgiler şunlar: (...)

Bir konu, istek: Tülay Kanada Elçiliğinde çalışıyor biliyorsun. Eline 410 bin TL geçiyor. Fransızca öğrenme tutkusu, saplantısı var. Bebek bakıcılığı yaparak Londra'da İngilizce'yi öğrendim, Fransa'ya, Paris'e gideceğim diye tutturdu. Orada Amerikan aileleri çocuk bakımı işlerinde epeyce yüksek para ödüyorlarmış. Sizin adresinizi aldı dün Ankara'ya döndü. Annesine dertleniyor: "İşten eve git gel! Şurada ucuz domates, patatesin iyisi vs.. hayatım sıradanlaştı hayat bu mu?.." gibi serzenişleri var. Ne diyebilirim. Gençliğimde benim de kaçmak duygularım, düşlerim, ütopyalarım vardı. Yaşam onun. Karışmıyorum, karışmam. Yönlendirmeye çalışıyorum yalnızca.

Özet: Ludmila'ya bir mektup yazacak ve Paris'e gelme ve uygun bir aile bulma konularında ne gibi yardımları olabilir gibi soruları var. Umarım size, Ludmila'ya zahmet vermez. Ben Tülay'a, 'Ludmila ablanın önerilerini al ve öyle hareket et' dedim. Senin deyiminle Paris bir gayya kuyusu. Çocuğumun yanlış bir adım atıp yaşamının heder olmasını istemem.

Çocuklar büyüyor, sorunları da büyüyor.

Uzattım.

Sevgi ve selamlarla. Günsel, Ludmila'ya ayrıca Tülay için, yapacağı yardımlar için şimdiden teşekkür ediyor, sevgi ve selamlarını gönderiyor.

Tarihsiz

66

Sevgili Kardeşim,

Şehre indim ve P.K'ya uğradım. 2.2.1988 tarihli mektubunu aldım. Postanede oturacak uygun bir yer bulup okudum ve kısaca bir iki satır yazıp zarflayıp postalayacağım.

Mektup trafiği düzene girdi sanırım ve alınmamış herhangi bir mektup kalmadı.

Benim de ilkin üstünkörü okuyup güzelliğine varamadığım şiirler olmuştur. Bu gerçeği geçmiş mektuplarımda dile getirmiştim. İnsan kimi şiirlerin gizini sonradan fark edebiliyor. Ya da her şiir için belki belli bir hava, pisikoloji vs. gerek. Bir de, farkına varmadığım bir şey, senin şiirlerin senin okumalarınla ayrı bir anlam ve tad kazanıyor. Bunu çok düşündüm. İnsan şiiri kağıt üstünde okurken ayrımına varamadığı bir ayrıntıyı şairi okurken ve dinlerken varabiliyor. Şiir ayrıntıda...

"Kız ve Kiraz" şiirimi ben de severim. Hoş bir şiirdir. Bir kere 'kiraz' sözcüğünün "azzz" diye ötüşünden bir puan kazanır. Bir de yeşil dallar ve yapraklar arasında kızarmış kirazların imgesinden oluşan renk, tad vs. kazanımları vardır. 'Kız' sözcüğünün, içine ergenlik karışmış bir de koku imgesi vardır. Ve 'Kız ile Kiraz'ın yan yana ve ard arda okunuşundan gelen bir ses güzelliği...İlk ve son bölümünü buraya alıyorum:

"Kiraz ağacındaki kız
Seker daldan dala
Kiraz devşirir.
Dere boyunda ince ılgın
Salınır sağa sola
Savrulur etekleri
Sallanır iki yana
Kiraz moru memeleri
.....
Kız basar dal ırgalanır
Yel eser kirazlar...
Yelde kız ve kiraz kokusu
Kız değil bire bu
Yürek üzgüsü"

"Kız ve Kiraz" şiirimi sevebilmiş olmana sevindim. Daha hiç kimse ve hiçbir dost bu şiir için bir çift söz etmedi. Ben de acaba, deyip duruyordum.

Yeri gelmişken şunu da söylemek istiyorum. Senin Antolojiyi karıştırırken bir genç arkadaşın (genç mi?) bir şiirinde bir dizesine rast geldim. Şöyle: "Öpülse dudakları eriyecek"[1] Benim dize şöyle biliyorsun: "Öpülse eriyip ağızda kalır/Kiraz çürüğü dudakları"

İnan, kiminse bu şiiri yeni okuyorum. Dizenin aslını tam yazamadım. Ama benzer bir sözdü. Hani ne derler güneşin altında yeni bir şey yoktur.

Kitabımın adı "Bir Mendil Gökyüzü" oldu ve Cem'e gitti. Cem işini Bekir'e borçluyum. Bana, "Yahu sen kimseden bir şey istemezsin, varsa basılacak bir şey Cem'den hallederiz" demişti. Bekir'in verdiği cesaret ve bu sözü üzere dosyayı hazırladım. Bekir'in güzel yanlarından biri de bu. Kitabın çıkışını ona borçlu olacağım. Yoksa benim, birine gidip de 'kitabımı basar mısınız?' deyecek halim yok. Zaten kimsenin de sorduğu yok. Şiir kitaplarının satışı da malum.

Mektubundan: "Bir şiirdeki yağmur sonsuza kadar yağıyorsa o şiir sahicidir..." "Eski Nisan" çantamda, "Paris Şiirleri"inde Verlaine'in yağmurunda söz ettiğin dizeni yazayım:

"Verlaine'nin Paris'i ve yağmur yağıyor"

(...)

Öner'in her ayın belli gününde Antoloji telif ücretini tahsil edip

göndermesi daha uygun. Benim buradan izlemem oldukça güç.

(...)

Evlilik sorunlarla yürüyen bir kurum. Yeni bir fırtınaya, yeni bir ayrılığın sorunlarıyla boğuşmak... İyi düşünmen gerekiyor. Böyle bir şeyin şiirine yararlı olacağını bilsem... Karı-kocalık zor bir iş. Her evliliğin sorunları var. İlişki cehenneme dönüşmüşse sürdürmenin ne gereği var. Sizin sorununuzun bu boyutta olduğunu sanmıyorum. Karın güzel bir insan. Güçlükleri seninle birlikte göğüslemesini bildi ve gelecek sıkıntıları da göğüsleyebilir. İş ayrılıkla bitmiyor. Barış'ın, Natali'nin durumları... Onların bu ayrılığı nasıl karşılayacakları vs. zor.

Antolojideki dizgi yanlışlarını oturup ciddi bir biçimde tarayıp sana sayfa numaralarıyla bildireceğim. Sen oradan bu işi yayıncıyla hallet. Bir ikinci baskı için böyle ciddi bir çalışma gerekiyor. Keşke Öner'le son bir kez okuyabilseydik.

Sevgi ve selamlarla, hoşkal diyorum.

1- Dizenin doğrusu: "Dudakları, bir öpüşte eriyecek". Ahmet Köksal (Antoloji, cilt 1. S. 490)

Tarihsiz

67

Sevgili Kardeşim,

Mektubunu az önce aldım. Her satırından yaşama sevinci ve mutluluk dökülüyordu. Bu sevinç beni de sardı. İkilemden kurtulmuş olmanın sevinçleri... Verilmiş bir kararın rahatlığı... "Pasaport verilse de , verilmese de 89'un ilk aylarında yurduma dönüyorum" sözlerini okurken heyacanlandım ve şurama bir şeyler tıkandı. Gözlerim doldu. 'Demek ilk yağmurlar/karlarla çıkıp gelecek Ataol Paris'ten' dedim.

Yolculuk öncesinin telaş ve gerginlikleri içindeyim. Günsel bavulları hazırladı, kapıda. 29.5.1988. İstanbul'dan 10.30.'da Avustralya, Sidney'e uçuyoruz.

Bundan önce Bekir'le ortak yazılmış bir mektup ve "Bir Mendil Gökyüzü" kitabımı yolladım. Sanırım almışsındır.

Aziz Çalışlar'ın rahatsızlığından hiç haberim yoktu. Büyük geçmiş olsun. Adresini yazabilseydin ne iyi olurdu. Londra'da senin gibi politik göçmen bir arkadaşım var: Abdullah (Yılmaz) ona ivedi bir mektup yazıp bu konuyu açacağım. Abdullah, Aziz Çalışlar'dan mutlaka haberlidir. Adresini temin eder etmez bir geçmiş olsun mektubu ile kitaplarımdan göndermek istiyorum. Adresini yazabilseydin yola çıkmadan önce gerçekleştirirdim bunu.

(...)

Kıbrıs'ın Güney kesiminde bir süre eyleşmişsin, öyle mi? Fikret Demirağ "görüşemedik" diyor. Bekir (Yıldız) Kuzey'den ayrılırken sen güneye gelmişsin.

(...)

Milliyet'te Nihat'la ilgili Haber-röportajı okudum. (10-15 gün önce) Ahmet Abinin Cumhuriyet'te söylediklerini okudun mu? Sen Kıbrıs'ta iken yayınlanmış olabilir. "Ses afyondur, sözdür benim için esas olan" gibi bir şey söylüyor. Kuşkusuz doğru. Ama "ses" olgusunu da kolluyoruz. A. Arif 'ses' derken, içi boş, şairane, tumturaklı 'ses'i

kasdediyor. Bu sözünden sonra bir açıklama gerekirdi gibi geliyor bana. Yani konunun açıklanmağa muhtaç yanları var.

"Dal kor keser penceremde açarsa
Kuş vurulur üzerimden uçarsa"

"Kor" ve "üzerimden" sözcüklerinin seçiminde 'ses değeri'ni kollayan bir kaygı yok mudur? Niye üstümden değil örneğin?

Yine:

"Amansız sarmasında kollarımın
Esrik, çığlık çığlığa
Erir kar gibi vücudun kollarımda"

İlk yayınlanışında ikinci dizedeki "esrik" sözcüğü "mest" idi. "Esrik" sözcüğü yeğlenirken yine aynı kaygı vardır diye düşünüyorum.

Kuşkusuz 'sözdür' esas olan. Ahmet Abiye katılıyorum. 'Ama' ile başlayan bir açıklama da gerekiyor. Sadece bunu söylemek istiyorum.

Ahmet Abiyle son görüşmemizde Antalya'ya gelmek ve bizim pansiyonda kalmak konusunda anlaşmıştık. Aynur yengeyi, Filinta'yı da alıp gelecek. Gelince bu konuları bir söyleşi havası içinde konuşup tartışmak istiyorum.

Öner söyledi, Ahmet Abinin kitapta yaptığı değişiklikler tepkiler almış. Ben hiç alınmıyorum, eleştirmiyorum. Onun içinde esen fırtınaları biliyorum, anlıyorum. Çünkü Attila Jozsef'i tanıyorum. Bir kere Ahmet Abinin psikolojisi darmadağın olmuş. Son görüşmemizde elle tutar gibi gözlemledim bunu. Türkçe'nin en büyük şairlerinden biri bu hale getirilebiliyor. İçime bir acı çöktü. Sarılıp boynuna ağlamaktan zor aldım kendimi. Yaşadığı ürküler içinde daha bir sevdim Ahmet Abiyi ve daha derin bir saygı duydum.

Şairi, ancak şair olan anlar.

Yeni baskı eline geçince değişiklikleri okuyacaksın. Ama ben yine de bir ikisini yazayım: "Kürdün gelinini söyler maltada biri" "Gelinin türküsünü söyler..." olmuş. "Kız saçı demiş kirveler" "Kız saçı demiş zeybekler" vs... İkinci örneğe denilecek hiç bir şey yok. Ege'ye ve daha geniş bir coğrafyaya bir gönderme. Ahmet Arif bu toprağın her santimetrekaresinin şairi. Türkçe'nin tellim çiçek açan zirvelerinden biri.

Sevgiler.

17.5.1988, Antalya

68

Sevgili Kardeşim,

Bekir, Oya ve Öner'ler geldiler. Bekirleri bülbül sesleri içinde, henüz betonlaşmamış bir bölgede kuytu bir pansiyona yerleştirdik. Bir gün konuğumuzdu. Ev ve bizim pansiyon önceden verilmiş sözlerle dolu olunca ayrı bir yere yerleştirmek bizim için bir zorunluluk oldu. Zaten bir haftalık bir tatil için gelmişler. Fazla kalamıyacaklar. Akşamları yine birlikte olacağız.

İmza günümüz vardı ve çok güzel geçti. Bekir'le Öner bana güzel bir sürpriz yaptılar: Yanlarında "Bir Mendil Gökyüzü"nü getirmişler. Basıldığından hiç haberim yoktu. Doğrusu benim için bir sevinç oldu. İmza, söyleşilerle canlı bir biçimde sürdü. Günün ağır konuğu Bekir'di.

Kasetin geldi.[1] Dinliyorum. "Gitme kal sevgilim..." yüreğim kabararak dinliyorum. Acılı, ağıtsal bir ses. Ezgi de, şiir de, söyleyen, yorumlayan da güzel. Harika! Kaseti çoğaltıp dostlara armağan edeceğim. Böyle güzel bir çalışmanın insanlarımız tarafından duyulamamış, dinlenememiş olması ne acı. Şiirler okunurken müzik baskın çıkıyor ve sözcükler, şiir tam anlaşılamıyor. Bunu ufak teknik bir kusur olarak görüyorum. Kimi bölümlerde şiiri tam algılayabilmek için pür dikkat olmak gerekiyor. Defalarca dinleyip şiirin ve müziğin zihnimde yer etmesini istiyorum.

Avustralya yolculuk önü telaşları içindeyim. Bir yandan ufak ufak hazırlanıyoruz.

"Adam Sanat" henüz elime ulaşmadı. "Organik Şiir" yazısını merak ediyorum.

"Bir Mendil Gökyüzü" kitabıma mektuplarının birinden küçük bir alıntı yaptım. Çok önemli şeyler söyleyen satırlar. Bunu sana önceden haber edemedim. Yazın, alıntı, kitabıma bir zenginlik katıyor.

6.5.988. tarihli kartların geldi. Nedense geç geldi. (13.5.988'de

elime geçti) 14.5.988 günü kuytu bir meyhanede bildiğin dostlarla oturup seni andık, kadeh kaldırdık. Nâzım'dan söz etttik ve Avustralya'da okuyacağım Nâzım şiirlerinden arkadaşlara örnekler sundum. Keyifli, hoş bir gündü.

Biletlerimiz geldi. 29.5.988 gecesi 10.30'da İstanbul'dan uçuyoruz. Dönüşümüz 14.Haziran.1988 günü. Maalesef 20/21 tarihlerine dönüş bileti bulamamışlar. 15 gün de bize yeterli. Çok bile.

Nâzım'ın 25. Ölüm yıldönümünde gurbetçi dostlara Nâzım üstüne bir şeyler söylemek fırsatını sen yarattın. Bu onur ve mutluluğu sana borçluyum ve yeniden teşekkürler ediyorum. Nihat'ın bu konudaki aydınlatıcı mektubuna da ayrıca teşekkür ediyorum. Nihat'a kitap ve mektup postalıyorum bugün.

Bu gidişle bu yaz da görüşemeyeceğiz. Sağlık olsun. Seni özleyen tüm dostlarla birlikte sevgilerle kucaklıyorum.

[1] *Mustafa Suphi Destanı.*

18.5.1988

69

Sevgili Ataol,

Bekirlerleyiz. Evimizin balkonunda.. Gün batmak üzere. Akdeniz her zamanki gibi mavi mavi, ışıl ışıl göz kırpıp duruyor. İnsanı baştan çıkarmak için. Tahtalı Dağ tüm görkemiyle karşımızda. Bahçedeki petunyalar hafif hafif kokularını suvurmağa başladılar. Masamızı kurduk. Bekir bir büyük rakı getirmiş yanında. 'Bunu Ataol geldiğinde içelim' dedim ve Bekir'le üstüne bir kağıt yapıştırıp "Ataol'la içilecek!" yazdık ve imzaladık. Tarih 18.5.1988. Bu şişe, sen ülkene, buraya gelene kadar saklanacak.

Teybe "Mustafa Suphi Destanı"nı koyduk. Hafiften dinliyoruz. Arada fıkralar anlatıyoruz. Anlatılan fıkralardan Bekir'in fıkrasını birinci seçtik. Fıkrayı sana da yazacağım. Yalnız Bekir'in edasıyla, tadıyla aktarmam olanaksız. Özellikle bitiş sözlerini Bekir'in ayrı ve hoş bir eda ile dillendirişi var ki, ölürsün gülmekten. İşte Bekir'in fıkrası:

İmam musalla taşının başında kederli, suskun oturuyor. Yoldan geçen biri: "İmam efendi işler nasıl?" diye soruyor. İmam şöyle dönüp adama musalla taşının altına ayağıyla vurup söyleniyor: "Kurudu anasını tiğiminin taşı kurudu!"

Güldük ha güldük.

Sevincimizin bir yanı buruktu. Nedenini açıklamağa gerek var mı?

Bu mektubu dün yazdığım mektubun zarfına ekliyorum.

Sevgi ve selamlarla .

-Kart-

Sydney-2. Haziran.1988

70

Sevgili Ataol,

İki gündür buradayız. Bir sevgi kuşağıyla kuşatılmış olarak. İlk akşam konuk olacağımız Halk Evi'nde tüm dostları bekler bulduk. Adlarını önceden bana yazdığın dostlarla yüz yüze tanıştık. Gösterilen ilgi ve sevgiye layık olabilmek için 'ben ne yaptım?' gibi sorular döndü kafamda. Ya da ülkemizde tümden bir sevgisizlik ortamında yaşadığımızdan, itilip kakıldığımızdan mı?

Dün Vera ve Abazha yazar Fazıl İskender'i karşıladık. Vera ile tanıştırıldım. Kısa sıcak bir söyleşi. Kendisiyle her karşılaşan Türk ünlü şiirin o iki dizesini okuduğundan olacak "Saçları saman sarısı / Kirpikleri mavi" dizelerini Türkçe hoş bir aksanla okuyor arada. Sanırım bildiği tüm Türkçe de bu kadar. Hoş ve yüzü güleç bir insan izlenimi buraktı bende.

Kart bitti. İkinci karta geçiyorum.

Bu kart özel: Görünüme yabancı değilsin. Umran söyledi. Burada iken görünüm İstanbul'a Boğaz'a benzediği için sıkça gelip oturmuşsun bir bankta. Umran beni de götürecek yakında. Opera Haus'un ilerisinde bir parkmış.

Konuk olduğumuz evde çok rahatız. Bir evde konuk olmak beni yorardı. Burada bağımsızız. Burayı sana niye anlatıyorum ki, bildiğin bir yer.

Tüm dostlardan sevgi ve selam. Günsel de.

Ben de ayrıca selam ve sevgiler diyoruz.

Not: Nihat Ziyalan'la ilk akşam kucaklaştık. Yakışıklılığı üstünde bir Nihat. Anımsarım bir zamanlar "Papirüs"e bir fotoğrafıyla kapak olmuştu.

Nâzım üstüne Sydney ve Melbourne'de yapacağım konuşmayı değiştirdim: Gençliğinden başlayarak hayatının değişik kesitlerinden seçilmiş şiirleriyle tanıtmağa, anlatmağa çalışacağım. Kurgusal olmayan, kaş göz yarsam da sıcak içten doğaçlama gibi bir konuşma yapmayı düşünüyorum.

Antalya, 3-4 Eylül1988

71

Sevgili Kardeşim,

Mutfakta akşam yemeği hazırlıkları yapıyorduk, Avustralya'dan Fatma Çakan, (Fatma on gündür yeğeni ile konuğumuz) Günsel, ben... Kimimiz soğan doğruyor, kimimiz kızartma başında vs. Senden konuşuyorduk bir yandan. 1988 şubatında geleceğinden falan. Umut geldi. Elinde kartın vardı. 'sözünün üstüne geldi' dedik. Göz ameliyatının iyi geçtiğini öğrendik ve sevindik. Bu iyi haber akşam yemeğimizin keyfi oldu, olacak.

Bekir-Fatma Avustralya'da senin de bildiğin gibi can insanlar. Bizi el üstünde tuttular. Günsel'le iyi anlaşıyorlar. Günlerimiz huzur içinde geçiyor.

(...)

2000'e Doğru'daki röportajını okudum. Söylediklerin, saptamaların bilinç açıcı şeyler. Özellikle Batılı aydınlar ve 3. Dünya ülkeleri ve sanatı üstüne söylediklerin.

(...)

Gözaltına alınmam senin de belirttiğin gibi olağan şeyler. Alıp geldiğim ya da postaladığım 'Yorum'larda benimle ilgili haberler vardı. Yorum'un yasak olduğunu Avustralya'da söylemişlerdi. Evraklar İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesine gitti. Neden oraya gitti anlayamadım.

"Anılar" [1] Kasım'a yetişir mi?_ Biliyorsun 5-13 Kasım tarihlerinde kitap fuarı var. Yazarlar Sendikası'nın çağrısına olumlu yanıt verdim. Ben de katılıyorum. Vera'yı orada görebilirsem Antalya'ya çağıracağım.

(...)

Gelişmeleri izliyorsun. İyimser olmak için fazla bir neden yok. Fazla kötümser de değilim. (Can hınzırı bu sözcüğü "Götümser" diye kullanıyor, bir söyleşisinde, "Kötümser değil, götümserim" gibi bir

şeyler söylüyordu)

(...)

Mektuba hapishanede yatan bir arkadaşın mektubunu ve şiirini iliştiriyorum. Şiirde senin iki dizeni kendi dizelerine kaynaştırmış. En iyi örnek bu. Genç arkadaş mektubunda, "Yazılmağa değer şeyler biz de var" diyor. Nazikçe, "doğru" dedim. "Ama tüm bunları gerçek bir şiir düzeyine ulaştırabilmek koşuluyla" diye yazdım. Arabesk her yana sızdı. En çok hapisane şiirlerine. Demirli, prangalı, abartılı şiirlerden çok, kendi sahici duygularına yönelik şeyler yazın demeğe çalışıyorum çoğuna.

Biz de iyi örnekler sunabiliyor muyuz? Ben kendimden memnun değilim. K. Özer'in "Çerçeve 34-35" sayısındaki "Rüzgar ve Gül İklimi" adlı şiir kitabından seçtiği "Tanımak" şiirinde sevebileceğim, umutlu, ışıltılı dizeler aradım.

(...)

14-18 Ekim tarihleri arasında Amsterdam'da bir şiir festivaline çağrılıyım. "Kırmızı Gül" adlı bir dergi çevresindeki arkadaş grubu düzenliyormuş. M. Ekmekçi vasıtasıya ilişki kuruldu. Arkadaşları tanımıyorum. Sen de gelebilir misin? Ali Yüce de geliyormuş. Ali Yüce zaten 10 gündür Almanya'da imiş.

Seni yakında 33-1,452..... /no telefondan arıyacağım. Bu telefon numarası değişmedi değil mi?

Fatma Çakan da kargacık, burgacık yazısıyla sana bir mektupçuk yazmış, mektuba iliştiriyorum.

Hepimizden selam ve sevgiler.

[1] *V Tulyakova'nın anıları*

Antalya, 30 Ekim 1988

72

Sevgili Ataolcuğum,

Amsterdam'a gelemedin. Üzüldüm. Amsterdam havaalanında beni karşılayan Haydar ve Bektaş arkadaşlara ilk sorum 'Ataol geldi mi?' oldu. Yanıt olumsuzdu. İletişimde bir takım aksaklıklar olmuş. Bu işe en çok Haydar Eroğlu üzüldü.

Uçak 6 saat gecikmeli kalktı. Gecenin ortalarına yetişebildim. Ben salona geldiğimde Fuat Saka söylüyordu. Hemen ardından yol yurgunluğuyla sahneye çıktım. Haydar'la birlikte biraz konuşma ve şiir. Salon çoluk çocuk bizim insanlarımızla doluydu. Bir gün önce Ali Yüce gelip gitmiş. Görmek, görüşmek isterdim. Muzaffer İzgü benden bir gün önce gelmiş. İkimiz bir gece Bektaş arkadaşın evinde kaldık. Geceyi düzenleyenler Sorgun, Bahadınlı arkadaşlar. Yusuf Ziya Bahadanlı'nın öğrencileri.

Hollanda'yı sevdim. Toprağı, insanları insancıl ve yumuşak. Seziyorsun bunu. Van Gogh'un ülkesi. Vah Gogh'un ölüm yıldönümü ya da anma yılıydı. Her yerde onun resimleri. Müzeyi gezdim. Taa 1955 yıllarına gittim; 1955'de Ankara'da Denizciler Caddesinde bir sahaftan bir kitap almıştım: "Yaşama Hırsı" İrvin Stone. Kapakta örümcek ağlarını yırtmaya çalışan bir adam resmi. Bilmeden aldım ve Van Gogh'un yaşamını 17 yaşımda 5 numara gaz lambasının ışığında Altındağ'da kaldığım tek göz bir gecekondu odacağında okudum. Sarsılarak, ağlayarak. Bektaş'a ve Haydar'a bu anılarımı anlattım.

Hollanda'ya gidişim M. Ekmekçi sayesinde. Ona bilet yollanmış, gidemeyecek. Ankara'da o sırada yanındayım. Telefon açtı Metin Demirtaş'ı yolluyorum diye. Bir rastlantı. Ordan coşkuyla karşılanmış önerisi. Bir rastlantı Hollanda'yı, Amsterdam'ı da görmüş oldum.

Hollanda'nın kızları da güzel. Bektaş'ın evi önünde ağaca yaslanıp Bektaş'ı beklerken önümden geçen kızlardan bir ses "Guten

morgen" ülkemizde alışık olmadığımızdan birden toparlanamıyorsun, gülümseyen yanıtım her zaman gecikiyor. Kimi mavi kirpiklerini eğip geçiyor. Hepsi sarışın ve hepsi güzel. Kimileri bisiklet üstünde uçan, uçuşan papatyalar gibi.

Ve sen yürürken ve bir yere girerken elinde bastonunla aksayarak yürüdüğünü görünce açılıp yol veriyorlar. Olacak şey değil! Yani insanın üstüne yürümüyorlar. Ülkemizde neden gergin olduğumuzu anladım. Hepimiz dikenlerini savurmağa hazır kaktüsler gibiyiz. İnanmazsın birden sakinleştiğimi, bir huzur duygusuna kavuştuğumu duyumsadım esenlikli bir hava içinde buldum kendimi.

Müze gezisinden sonra Bektaş ve Haydar Eroğlu arkadaşlar gemiyle kanal gezisine buyur ettiler beni. Amsterdam'ı ancak böyle gezip görebiliyor insan. Gemide şımarık Amerikan turistleri. Cam kıyısında bir yere oturdum. Her yan güzel. İnsan nere bakacağını bilemiyor. Canım içki içmek istedi. Seni aradım. Gelemediğine en çok bu gezi boyu üzüldüm. Gezi boyunca konuşmağa, özlem gidermeğe çok uygundu zaman ve mekan. Neyse...

İşte şimdi Antalya'dayım. Biraz sonra şiirini yazdığım meyhaneye gideceğim: "Stad Döner" böyle meyhane adı mı olur? Zaten meyhane değil, bizim zorumuzla Hasan meyhaneye dönüştürdü. İçki yasak. Stadın duvarı yüz metreden yakınmış ve eğitim tesisi (!) olduğundan içki ruhsatı alamıyor bizim Hasancık. Öyle gizli saklı idare ediyoruz. "Bir Mendil Gökyüzü" kitabımda anımsayacaksın "Stad Döner" meyhanesinin şiirini, "Kaçtı Meyhanenin Keyfi" adıyladır. 85'lerde senden ve başka arkadaşlardan alınmış sevinçli mektupların havasıyla yazıldı.

"Stad Döner"de bir masa / Örtüsü basmadan / Yanımda bir kitap / Jean Christophe-Romain Rolland / Masmavi bir sevinçle geldim buraya / -Hasan durma! / Bir şişe şarap getir bana / Haber aldım sürgündeki dostlardan / Bu güzel halim biraz da ondan / Ekmek ufaladım palmiyenin dibine / Kuşlarım da gelir birazdan /

Mektup şiirsiz olmasın diye karaladım. Bir saat sonra oradayım. Dostlar da gelecek ve adını anacağız, şiirlerini okuyacağız. Şimdilik sağlıcakla kal.

-Kart- Antalya, 18.1.1989

73

Sevgili Kardeşim,

Yazamadım. Bu güne değin senden de bir şey gelmedi. (Yoksa bir kart almış mıydım?) Bugün kısaca yazıyorum.

İyiyim.

İnsan Hakları Derneği ile ilgili işler dolduruyor günlerimi. 29.1.1989 günü bir panelimiz var: "Kadın Hakları ve Demokrasi" Reha Hanım, [1] Işıl Özgentürk, Zeynep Oral gelecekler. Aynı gün bir de imza günü var. Daha ilerdeki günlerde konserler vs. ile sürecek etkinlikler.

Sana içinde gazete vs. olan bir mektup yollamıştım, almış olmalısın.

Macarca "Szel Almafa Barat" adıyla yayınlanan kitabınla ilgili küçük bir gazete küpürü yolluyorum. Kapağa ve kitap adına bayıldım; "Rüzgar, Elma Ağacı, Dost" Rüzgar ve elma ağacı sözcüklerinin arasında 'dost' sözcüğü ne güzel duruyor! [2]

Birden benim Attila Jozsef şiirimin Macarca'ya çevrilip çevrilmediği takıldı aklıma. Sahi çevrildi mi acaba?

Evin altında oluşturduğumuz pansiyon işleri yordu beni. Borç-harç somya, yatak vs. aldık. Pansiyon bizim geçimimizi rahat sağlayacak. Pansiyonun önünde küçük sevimli bir bahçecik yarattım. Geldiğinde göreceksin.

Çocuklar iyi. Nâzım bu yıl üniversiteyi bitiriyor. Ankara'da bir şirkette Mak. Mühendisi olarak bir iş ayarlıyor kendine.

Bizden haberler bu kadar. Sevgi ve hasretle kucaklarım. Nisan, en geç mayısta görüşmek umutlarımla

Bin sevgi, selam.

[1]- İsvan

[2]- A. Behramoğlu'nun "Europa" yayınları arasında çıkan şiir kitabı.

Antalya, 25.2.1989

74

Sevgili kardeşim,

Bir mektuba başlamak için keyifli bir günümde değilim. Yine de oturdum yazıyorum. Yazarken belki açılır, iyileşirim. Yaşadığım bir iki olay tadımı kaçırdı. Açıklaması uzun sürer, buna gerek de yok. Olur olmaz şeylerden çabuk etkilenip kederlere boğuluyorum. Bu yanımı hiç sevmiyorum.

15.2.89, 11.1.1989 tarihli mektupların önümde duruyor ve bir kez daha okuyorum. Yaşadıklarından, deneylerinden çıkarılmış öyle güzel, doğru sözler ediyorsun ki kimi dostlara okumadan edemedim; " Bireysel, delice cesaret... bütün bir halkın cesaret kazanması....." Ve bütün bunlar akılla, bilgiyle kazanılacak şeyler...." "Ateşli Sabır"ın yazarından alıntıladıklarını okumuştum. Şimdi biraz daha yürek gözüyle okuyorum. Alıntılanlara biraz da senin bulunduğun koşullar ve yaşadığın gerçekliklerin penceresinden bakıldığında bu ve diğer sözler daha bir anlam kazanıyor.

"Uykusuzluk çekiyorum" diyorsun. Zaman zaman benim de başıma geliyor. Böyle gecelerde bir şeyler okumak da avutmuyor insanı. İçinde bulunduğun sıkıntılı dönemin tez geçip gitmesini diliyor ve bu duruma üzülüyorum. Yaşadığın ikilem sebeptir buna. Yurduna, kendi toprağına dönme, ayak basma duyguları, özlemleriyle, buna bağlı kimi kaygıların ruhunda yarattığı karmaşık duygular, düşünceler. Ne olursa olsun dönmeni istiyorum. Buradaki en kötü günün orada yaşadığın en iyi günden daha iyi olacaktır. Geldiğinde çalıştığım şantiyeden bir-iki gün izin alıp kırlara açılırız. Ben sıkıntılarımı kırlara açılarak giderebiliyorum. Bozkırın sessiz, dingin görüntüsü bana huzur veriyor. Ankara'ya gittiğimde de Vahap'la törensi bir biçimde gerçekleştiriyoruz bu özlemimizi. Ankara'da bozkırı görmek için de epey açılmak gerekiyor.

Yarın, 26.2.1989 günü "Demokrasi ve İnsan Hakları" adıyla bir

panelimiz var. Salonu tuttuk. Ne resmi formaliteler... Böyle bir açık oturuma izin alabilmek için insana deveyi hendekten atlatıyorlar. Konuşmacılar: Reha Hanım, N. Helvacı, Jülide Gülizar ve belki Ali Sirmen de gelecek. Konuşmacılardan biri de benim. Paneli Ali İhsan yönetecek. Ben şiirlerle yürüyen bir konuşma yapmak istiyorum. Senden söz edeceğim. "Türkiye Üzgün Yurdum..."u okuyacağım. Nâzım'dan da bir-iki şiir.

Tülay'ı yuvadan uçurduk Nikah törenine Ekmekçi ve Hüsnü Göksel de geldiler. Nikah yapılan salonun kırk basamak merdiveni var. Ekmekçi ve Hüsnü Göksel'i merdiven başında kabul edip, teşekkürlerle yolcu ettim. Merdiveni inip çıkmak başlı başına bir iş. Hüsnü Hocanın inceliğine nasıl teşekkür edeceğimi bilemedim.

"Edebiyat Dostları" dergisini sürekli izleyemiyorum. Bir kaç sayısını edindim. Belli bir niteliği olan bir dergi. Haksız ve acımasız eleştirilerine elbette katılmıyorum. "Sanat Emeği"ne yaklaşımlarını doğru bulmuyorum. Adalet Çutsay'ın eleştirilerinin kimi yerlerini çizmiştim. Kimi yerlerini anımsıyorum. "Politikası olmayanın kavgası, kavgası olmayanın politikası olmaz" diyordu. Sanat Emeği'nin politikası ve kavgası yok muydu? Polemikçi, hırçın bir üslup. Yalçın Küçük'ün dili ve söylemine özenilmiş bir ifade biçimi. Yine şöyle bir tümce ve suçlama: "Burjuva çevreler sosyalistlerin ürettiği sanat ürünlerini küçümsüyor, aşağılıyorsa bunda S. Emeği'nin de payı var" Burjuva çevrelerden önce A.Çutsay aşağılıyor, küçümsüyor.

"Edebiyat Dostları"na göndereceğin yanıtı merakla izleyeceğim.

Gazete şu anda yanımda yok. Konuşmaya katılan arkadaşlar namusluca, içtenlikle belirtmişler düşüncelerini. Barış Pirhasan içtenlikle ve yer yer bir özeleştiriyi de içeren doğru şeyler söylemiş. K. Durmaz'ın yazısından hiç bir şey anımsayamıyorum. "Mevlana dergahına döndürdüler S. Emeği"ni diyen o muydu?

Bu konuda yanıt verecek en yetkili arkadaş sensin. Yanıtını mutlaka yayınlayacaklardır ve izleyip okuyacağım. S. Emeği çıktığı günlerde nasıl bir denge unsuru olduğunu ve nelerle boğuştuğunu az çok biliyorum.

(...)

Hilmi Yavuz'un "Çeviri Şiirler" adıyla Cem'den çıkmış küçücük bir kitabı geçti elime, Anna Ahmatova'dan çevrilmiş iki dörtlük bana anlatılmaz duygular ve mutluluklar yaşattı. 'harkulade' bir çeviri. Çevirinin güzelliğini ancak bu sözcükle tanımlıyabilirim. 'Olağanüstü' de-

mek karşılamıyor. Bilmiyorum bu kitap eline geçti mi? Görmemişsin kabul ederek şiirin aklımda kalan iki dizesini aklımda kaldığı gibi buraya almak istiyorum:

"Bir şarkı vardı eskiden, can sıkıcı bulurdun
Şimdi söylersin onu, anlamlı ve güzel bularak"

Hayır bu yetmez. Bir mutluluğu yarım yamalak bırakmak istemiyorum. Kitabı raflardan bulup şiirin tamamını yazmak istiyorum. Hilmi Yavuz şiirin tümünü çevirmemiş, ya da çeviememiş. Önsöz'de açıklıyor nedenlerini:

"Olur ilkyazdan önce böyle günler bilirsin
Çayırlar örtülmüştür kalın bir yığın karla
Rüzgarlar ılık eser yumuşacık ve hafif
Geldiğini duyarsın diri, kuru dallarla

Tenin kamaşır birden, öyle aydınlanır da
Yabancı gelir artık oturduğun ev bir bak!
Bir şarkı vardı eski ve cansıkıcı bulurdun
Söylersin onu şimdi yeni ve anlamlı bularak"

"Yabancı gelir artık oturduğun ev dön bir bak" da denebilirdi diye kurşun kalemle bu dize ve diğer kimi dizeler üstünde kendimce değiştirmeler, alıştırmalar yapmışım.

Son iki dizeyi çok seviyorum: Bir zaman eski ve can sıkıcı bulunan bir şarkının gün gelip yepyeni ve güzel bir anlam kazanması... Hayatımızda yaşadığımız gerçekliklerdir bunlar.

Mektuba başlarken anlatılmaz bir iç sıkıntısı içindeydim. Ahmatova'nın bu şiiriyle içim ısındı, yenilendi ve esenlikle doldu.

Ankara'da bir film izledim: "Örümcek Kadının Öpücüğü" Çok güzel bir film. Oralarda izleme olanağı bulabilirsen mutlaka izle. Ama mutlaka.

Sevgi ve selamlarla.

Not: Mektubu postaya verememiştim. Açık oturum yaptık. Çok iyi geçti. Ayrıntıları gelecek mektupta yazarım. Bütün dostların selamını iletiyorum.

Antalya,3.3.1989

75

Sevgili Kardeşim,

Yeni bir mektuba başlamak zaman aldı. Sana bugün son bir kaç satır yazıyorum.

"Demokrasi ve İnsan Hakları" açık oturumu yaptık. Büyük bir katılım oldu ve çok güzel geçti. Dolu salon ve içten alkışlar bizi gönendirdi. Açık oturumu Ali İhsan yönetti. Reha Hanım, N. Helvacı, Jülide Gülizar ve ben konuşmacılardık. Şiirlerle yürüyen bir konuşma yaptım. Senden selamla "Türkiye Üzgün Yurdum" şiirini okudum. Reha Hanım önümde duran Almanya baskısı kitabını gördü ve konuşmamdan önce çok güzel duygularla, çok güzel şeyler söyledi. Sevgi ve selamlarınızı ileteceğim dedim. Reha Hanımın içten, sıcak selam ve sevgilerini iletiyorum. Şiirin bitimini vurgulu, titreyen bir sesle bitirdim. Duymanı istediğim bir alkış tufanı.

Boğgun, kötü günlere karşın, böyle çiçek açan günlerimiz de oluyor. Ve bizi ayakta tutan da budur.

Ertesi gün duruşmam vardı. Polis eve not bırakmıştı. Günsel'le gittik. Adliye koridorunda, cigara dumanları içinde saatlerce bekledik. Asliye Ceza Mahkemesi kapısında dava çeşitleri arasında (Hırsızlık-Irza geçme-Gasp....) adım karşısında "Yasak yayın bulundurma" yazıyordu.

Ne yaparsın.

Açık oturumda işkence türlerini sayarken, "bir tanesi de herhal bir insanın, bir şairin, bir yurtseverin yurdundan uzakta yaşama zorunda bırakılmasıdır" dedim. Okuduğum şiirler içinde "Cennet Kıza Ağıt" şiirlerim de vardı.

Açık oturumu banda alacaktık. Arkadaşlar teybi unutmuşlar. Çok canım sıkıldı. Bunu açık oturum başladığında farkettik. İş işten geçmişti. Yoksa sana bir band gönderebilirdim.

Dernekte zaman zaman politik ve üst düzeyde tartışmalar oluyor. Ben dinliyorum dinliyorum ve genç arkadaşlara, "Arkadaşlar teoriyi bırakalım, pratiğe bakalım, kül tablaları dolmuş, yerler kirlenmiş, temizlik yapalım" gibi yarı şaka dokundurmalar yapıyorum. Hepsi genç pırıl pırıl arkadaşlar. Alınmıyorlar bu gibi şakalarıma.

Şimdilik senin gülümsediğini görür gibiyim.

(...)

10.3.1989'da Aziz Nesin geliyor. Aziz Abiyi biraz dolaştıracağım. O günleri ve izlenimleri de yazarım.

Reha Hanım dönüş kararını benden öğrendi ve çok sevindi. Bu duygularını da iletiyorum.

Sevgi, selam kardeşim.

Tarihsiz

76

Sevgili Ataol,

Yazamadım, geciktim. 15-20 gün önce senden bir mektup almıştım. Mektup içeriğini anımsıyorum. Ama bugün sana biraz yeni işimden söz edeceğim. Yeni işi ve yeni gelen Bulgar göçmenleriyle çalıştığım tozlu bir şantiyeden izlenimler. Kısaca. Hemen şu öğle saatinde. Kaleiçinde eski bir ev restore ediliyor. "Mavi Papağan Bar" Kazablanka filminden esinlenme. Patron Alman. Şantiye şefi Türk. İşçiler Bulgar göçmeni. İyi mi? Alman bir dayanışma olsun diye yeni gelen göçmen topluluğundan 20 kadar işçi aldı geldi. Hepsi hoş güzel insanlar. Akşama kadar şu canım Rumeli ağzını dinliyorum. "Ahbapça, kardeşce konuşulan dilim" içlerinde cin gibi bir oğlan var, adı, Ali Gavazov. Yardımcım gibi bir şey. Tırnova'dan gelmişler. Bir de uzun boylu Hüseyin Aga. Bir eşkıyayı andırıyor. Geri dönme düşleri kuruyorlar. Konuşmalar ürkek. Ben de dikkatliyim. Ama ısındık birbirimize. Bir türkü ile kuruldu köprü. Anlatacağım. Ama önce sade Hüseyin Aga'nın niçin geri döneceğini anlatayım. Gelirken 5 küçük fıçı şarap yapmış ve fıçıları "belki dönerim, sana emanet" diye köy imamına, evin anahtarı ile teslim etmiş. Hoca satmış şarap fıçılarını. Bunu telefonla öğrendiği an kan tepesine çıktı. "Gideceğim, vuracağım" diyor.

İlk günler usul usul niye geldiniz diye sordum. Sürü pisikolojisini ne güzel anlattılar. Herkes gidiyor diye katılmışlar kervana. Bir sebeb de şu: (Şaka falan değil, sebeplerden bir küçük sebep) "Metin Abey" dediler, bize "sabahın zeherini" bile söyletmiyorlar. Bu ne ola? Meğer benim çok iyi bildiğim ve çok da güzel söylediğim bir Rumeli türküsü: "Sabahın seher vaktinde görebilsem yarimi". Gelin alma törenlerinde, gelin giderken mutlaka bu türkü ile uğurlanır, karşılanırmış. Bunu da yasaklamışlar. İyi mi? Sosyalizme bak!

Türküyü benim çok iyi bildiğimi söyleyince "illa bi söyle Metin Abey" diye tutturdular. Bir öğle saati dış kapıyı kapatıp bir asıldım ki çıt yok. Kimi başladı ağlamağa. İnanılmaz bir şey. Al sana bir Osman Şahin öyküsü. Bizim Duran'a eğer rast gelirsem Osman Şahin'e bu izlenimleri anlatacağım.

Benzer daüssılayı sen orda yaşıyorsun. Şu insanlığın kaderine bak. İnsanın doğup büyüdüğü topraklarla ilgili gizemli bağlarını düşünüyorum. Bulgar göçmenlerinin topluca geri dönme hayalleri ve her an köylerini, evlerini özlemelerini ve yaşadıkları trajediyi düşünüyorum.

Geleli iki ay olmuş, bu kez geldikleri yeri özlüyorlar. Bu duyguları Göçmen İbram Agadan beri bilirim. "Oraya gidersin bura, buraya gelirsin ora özlenir" diye açıklardı bunu.

Sevgili kardeşim,

Öğle saatinde şantiyede başladığım mektubu bitirememiştim. Bugün evde son mektuplarından birini karıştırdım ve yeniden hüzünlendim. Pasaport verilmeme konusunun mutlaka bir çözümü olacaktır diye düşünüyorum. "Bana pasaport verilmiyor, verilmeyecek" ifadende alabilciğine ümitsiz bir hava içinde olduğunu anlıyorum ve bu havadan kendini tez kurtarmanı diliyorum.

Mektubundan bir iki satır: "Türkiye'ye gelmek, yitirilmiş bir yoğunluğu yeniden bir ucundan yaşayabilme duygusuyla,-hayatın kırılan parçalarını toplamaya çalışma-duygusuyla ilgili. Ve bu sözlerin "bana pasaport verilmiyor, verilmeyecek".. diye gidiyor. Bunu geçici bir karamsarlık sayıyorum. Ve yakında ülkende olacağın ümit ve inancımı koruyorum. Türkiye çok hızlı değişen bir ülke. Bunu benden iyi biliyorsun.

Bulgar göçmenleri Ali Gavazov ve arkadaşlarının duygularını, hallerini en iyi sen anlarsın diye bir iki satır yazdım. Seni hem gülümsetebilir, hem acıtabilir.

Vera'nın kitabı henüz elime ulaşmadı. Burada kitapçılardan soracağım. Kitap elime geçince Babayev'in "Nâzım"ı ile birlikte okumayı düşünüyorum. "Nazım'la Söyleşi"nin çıktığından haberim vardı. Kutluyorum yeniden

Sevgi ve selamlarla.

Antalya, 30.6.1989

77

Canım Dostum, Sevgili Kardeşim,

Dar bir zamanda kısaca yazıyorum. En azından ekteki kooperatif bilgilerini içeren mektuba bir çiçek iliştirmek için.

Gönderdiğin fotoğrafları aldım. Çocuklar ne kadar büyümüşler. Natali'yi nerdeyse tanıyamıyordum. Barış'ı ben de var olan eski fotoğrafla anımsıyordum.

Hasret duygularını anlıyorum. Nâzım'ın bir sözünü anımsıyorum, oğluna söylüyor, aklımda kaldığı gibi: "Oğlum her hasreti çek yurt hasretini asla!"

Nihat'tan da benzer hüzünlerle, özlemlerle yüklü bir mektup aldım. Kemer'de susam yolduğu tarlayı, üzüm topladığı ardıç ağacını soruyor. Çocukluğunun geçtiği Aras nehrinin otlarına, çiçeklerine duyduğu özlemin bir çeşidi. "Ay Işığı Yana Yana" kitabını ve şiirlerini Akdeniz'in güneşli kıyılarında dolaştırdım bir süre.

(...)

"Hayat beni acıtıyor" diye başlayan mektubundaki ruh halini anlıyorum, anlamaya çalışıyorum. Yine de kimi yolculuklarla renklendirebiliyorsun. Genele bakınca senin adına kimi avuntular çıkarabiliyorum: Bir kere şairsin ve tüm yaşadıklarını dışlaştırabiliyorsun, sözlere, imgelere yükleyebiliyorsun. Bunu yapamasaydın herhal delirirdin.

(.....) Mektubunda önemle altını çizdiğim şu satırları bir kere daha okuyorum: "Kendini yakmak-Sürtünerek yaşamak" , "Önce bir kişilik olmak gerek" gibi çarpıcı şeyler. Ve bu satırların ardından Attilla Jozsef'le ilgili şiirimden dizeler sıralamışsın. Duygularını benim dizelerimle açıklamış olman beni sevindirdi.

Bir tura katılıp, Macaristan'a gitmek ve andığın şairin toprağına bir merhaba demek içimde hep bir düş olarak kaldı.

Kalınlıklar, kabalıklar arasında geçiyor ömrümüz. Ne diyordu

Gülten Ablamız, [1] "Ah kimselerin vakti yok durup ince şeyleri anlamaya"

Yazacak şey bitmedi. Ama vakit yok!
"İnce şeyleri" yazmağa da vakit yok!
Bin sevgi, selam

[1]- *Gülten Akın*

21 Mayıs 1990

78

Sevgili Ataol,

24 Mayıs gece 9'da Kamil Koç'la hareket ediyoruz. Bizi bekleme. Geçen yıllarda tanıdığımız, evimizde bir-iki gün konuk olan Fahriye Teyze diye bir tanıdığa ineceğiz. Sabahattin Ali'nin öz dayısının dul eşi. Filiz[1] elinde büyümüş. Atatürk'ün ilk gençlik kuşağından çok hoş ve saygıdeğer bir insan. Bizi bekliyor. Oraya konuk olmak bizim için de uygun. Sen bizi sabah şu numaradan ara: 1573...

Vedat Abinin son romanını okudun mu? 1985'lerde Antalya'da evimizde bir sabah kahvaltısında bu romanından söz etmişti. "Sıkı bir roman olacak" diye. O sıra bu roman için Hakkari'ye bir yolcuğa çıkıyordu. Romanda böyle bir yolculuğun nedenini hatırlatacak bir bölüm okumadım. Yani romana ilişkin olarak bir ön bilgim vardı. Roman beni karamsar etti.

İlya Ehrenburg'un "Paris Düşerken"ininde bir şiir dizesi gibi anımsadığım satırlar vardır. Şöyle bir söz: "O zamanlar Verlaine, tellere takılı kuşlar gibi çığlık mısralar yazıyordu"

Son ürünler, roman, şiir vs. Bir çığlık olmalı. Bir yoğunluğu, ağırlığı olmalı. Nazım'ın son şiirlerinde bu çığlığı, yoğunluğu sezinleriz.

Verlaine'i anınca yine senin Paris Şiirleri'n aklıma düştü. O şiirleri okurken dizeler boyu insan ruhunun "İnginliklerine" doğru ilerleyen bir trende gidiyorum gibi bir duyguya kapılmışımdır. Her sözcüğü candan sızdırılmış, yaşanmış şeyler.

Bu mektup belki biz İstanbul'a inmeden eline geçebilir diye düşünüyorum. O zaman bizi doğrudan verdiğim telefon numarasından arayabilirsin. Sabah 9.00 gibi Fahriye Teyzede kahvaltıda oluruz. Sen aramazsan ben belli bir süre sonra seni ararım.

Selam ve sevgilerle İstanbul'da görüşmek dileklerimle.

[1] *Filiz Ali Laslo*

Antalya,12.02.1991

79

Sevgili Ataol,

Kitaplar geldi. "Nazım'a Bir Güz Çelengi" o gün ve süren günler benim için bir sevinç oldu. Yazılarını yeniden bir kez daha okudum. O yılların (1977-78'li) kaba politik sorun ve söylemlerinin içinde nice güzel şeyleri tam algılayamadan, özümseyemeden okuyup geçtiğimizin ayrımına vardım. Bu yalnız senin şimdi sözünü ettiğim yazıların için değil. "Nâzım Hikmet Üstüne Düşünceler" yazını daha ince bir dikkatle okudum. 87'de "Düşün"de okurken de ilgiyle okumuştum. "Nazım'la Söyleşi" ile birlikte okununca, kişilik, sanatçı kişilik, bireysel kişilik ve ideoloji üstüne değindiğin şeyler bende bir çevren açtı. Kişilik ve kişiliğin oluşumu üstüne düşündüm: Aynı aileden, aynı anne babadan ve hemen hemen aynı çevrede büyümüş iki kardeşten biri nasıl gaddar olabiliyor da diğeri merhametli, şefkatli olabiliyor? Birisi özverili, verici, bölüşmeden mutluluk duyarken öteki hasis ve bencil olabiliyor? Ben ilk yıllar, biri sosyalistse, yani 'sosyalistim' diyorsa tamam bu adam hilesizdir, dürüsttür gibi safca düşüncelere kapılmışımdır. Bu yanılsama uzun yıllar sürüp gitti. Bir çeşit koşullanmışlık. 12 Eylül'den sonra öylelerini tanıdım ki adamın solculuğu sadece bir maskeymiş. Ama insan bir maskeyi bunca zaman nasıl taşıyabilir, buna da şaşmadım değil.

"Nâzım'la Söyleşi"yi kimi yerlerde duygusal patlamalarla okudum. Çıplak ve insan yanlarıyla capcanlı bir Nâzım resmi çıkıyor ortaya. Okuduklarımın kimi bölümlerini, kimi anıları Avustralya'da Verâ'dan dinlemiştim. Kitabın bir yerinde, Vera, onun "halksız bir şehzade" gibi mahzunluğunu, şiirlerinin halkına yasaklanmış olmasının verdiği acıyı dindirmek için, yaşadığı sürece üne ve zenginliklere, alkışa boğulmuş, ama ölümünden sonra unutulmuş değersiz bir besteciyle "Carmen"in bestecisi Bizet'i örnek gösteriyor. Bizet değeri anlaşılma-

mış bir besteci, ölümünden sonra anlaşılmış büyüklüğü... Vera soruyor: Bizet mi olmak istersin, yoksa? Nazım'ın yanıtı ne kadar hüzünlü ve acı vericidir.

Ben o sayfaları okurken müthiş bir üzüntü duydum ve ağladım: Nazım'ın büyük yalnızlığına, yurduna, insanlarına duyduğu derin hasretten doğan mutsuzluğuna.

"Nazım'a Bir Güz Çelengi"[1] çevirinini onlarca kez okudum. Dilimin altında bir başka çeviri vardı ve kimi dizelerini ezberlemiştim, hep o çeviri biçimine kaydı durdu dilim.

Çeviri dosyalarından birinde olacaktı, bulurum.

"Neden öldün Nazım? ne yaparız şimdi biz
şarkılarından yoksun?
Nerde buluruz bir başka pınar ki
orda bizi karşılandığın gülümseme olsun?"

Yine şiirin ortalarında bir iki dize, her iki çeviri de güzel. Senin çevirdiğin biçimde "adanmış asker" diye bir söz var diğer çeviride buna rast gelmedim. Yok. "Adanmış asker" tanımı Nazım'ın trajik yaşamı düşünüldüğünde önemli bir vurgu. "Çiçek açan kiraz ağacı" sözlerinin geçtiği dizeler andığım öteki çeviride bana daha güzel geldi. Belki ilk o çeviriyi tanıdığım ve dilim ona yattığı için... Senin çevirdiğin biçimi aynen yazıyorum.

"Kardeşim benim, adanmış asker, dünyada nasıl yalnızım sensiz
Senin çiçek açmış kiraz ağacına benzeyen yüzünden yoksun"

Diğer çeviri:

"Kardeşim benim, dünyada nasıl yalnızım sensiz
Çiçek açmış kiraz ağacının altınına benzeyen yüzüne hasret"

"Hasret" sözcüğünün yanında, vurgu ve duygu yükü açısından "yoksun" sözcüğü biraz 'yoksun" kalmıyor mu?

Bir de şu: "Karşılanırkenki gülümseyişin gibi" "kenki" sivri ve söylenirken dile batmıyor mu?

Sevgili Ataol, bunları yazarken her iki çeviriyi de sayısız kez okudum. Şunu da açık yüreklilikle söylemeliyim, çevirinin tümü ele

alındığında senin çevirdiğin biçimi yeğlerim. Ama şu dizeden ya da çeviri biçiminden bir türlü vazgeçemiyorum.

"Çiçek açmış kiraz ağacının altınına benzeyen yüzüne hasret"

(Bu kiraz sözcüğünün şiirselliğine ve bu şiirselliğe ilişkin gize bir türlü akıl erdirememişimdir. Kiraz imgesi yer aldığı her dizeyi güzelleştirmiştir. Cahit Külebi'nin iki tatlı dizesini her zaman anarım, bilirsin: "Ne olur her seven alıp gitse / Bir mendil kiraz gibi kızları" Ceyhun Atuf'tan: "Ama eski tad yok kirazlarda..." Senin antolojinde, Halim Yazıcıoğlu'nun o güzelim şiirinden iki dize:

"Sırtımı bir kiraza dayadım
Düşüncenle serinledim"

Yine benim "Kız ve Kiraz" şiirimden "Kiraz moru memeleri", "Kiraz çürüğü dudakları" ve "Yelde bir kız ve kiraz kokusu" /..../ Başka örnekler de var. Bence çağrıştırdığı ağaç imgesinin ötesinde salt sese dayalı bir güzelliği ve tatlılığı var. (Belki yalnız Türkçe'de ötüşüne ilişkin bir özellik ve güzellik..)

Ceyhun Atuf Kansu'nun bahsettiğin şiirini buldum bir kez daha okudum. Yazılış tarihi 1950. Bilmem buna dikkat etmiş miydin?

Ceyhun Abi sevdiğim, saydığım bir şairdi. alçakgönüllü, bilge bir insandı. İlk kez Mehmet Koç'un çıkardığı İMECE dergisinde tanıdım, tanıştım, 1965'lerde. Kısa süreli söyleşilerimiz olmuştur. Benim "Guevara" şiirimde üniversitelerdeki taşradan gelmiş gençlerin yoksulluğunu anlatan, 'üç zeytin az ekmek üniversitelerde' deyişimi çok severdi.

"Sanat Emeği"nde ölümü üstüne yazdığım yazıyı anımsarsın. Kimi arkadaşların "Kemalist bir şairdir" yorumuyla yazıyı basmak istememelerini de .... Ne aptallık.

"Akasyalar üstüne yağmur çiseler"

Ankara'da kesilen akasya ağaçlarına ağıt yakan bir ozandı. Cemal Süreyya. "Biz şairlerin Cumhurbaşkanı adayı" derdi. Ve şu sözler de Cemal'in: "Dedem Ceyhun boy boyluyor, soy soyluyor"

Az önce Antolojini karıştırırken Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun

"Zindanı Taştan Oyarlar'ını okudum. Bildiğim bir şiir. Ama bugün bana başka dokundu. Nâzım üstüne yazılmış en güzel şiirlerden biri.

Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Hangi mahallede imam yok / Ben orada öleceğim" diye başlayan şiirine rastlayamadım. İkinci bir baskıda bu şiirin mutlaka alınmasını dilerim. Takıldığım, gözüme çarpan dizgi yanlışlarıyla birlikte bunu da bir yere not ettim.

Biraz önce çeviriden söz ederken aklıma gelmişti. Kemal Özer; Attila Jozef'in o senin çevirdiğin güzelim "Anneme" şiirini çok kötü çevirmiş! Bir şiire, çeviride nasıl kıyılıra iyi bir örnek! N'olurdu Kemal kardeşimiz ya çevirmesiydi ya da senin çevirini olduğu gibi alsaydı. Sen Paris'teyken Broy'dan çıkan "Temiz Yürekle" adlı Attila Jozef çeviri şiirler kitabında var. Güzel, tanıtıcı bir önsöz yazmış. Bir de benim şiirimi (Attila Jozsef'le Tanışma) almış başa. Bu da bir incelik. Ayrıca önsözde anıyor benim adımı, 'Militan'dan söz ederek. Şiirin adı "Anacık" olmuş. "Anneme"deki yumuşak, sevecen, sıcak tonlama nerde "Anacık"taki gırtlağa takılan 'gıcık' ses nerde! Senin ezberinde olduğunu bildiğim halde (Bilirsin ben o şiirin tümünü ve bir iki yerini senden habersiz değiştirerek ve senin söyleyişinden iyi olduğuna inanarak okurum, yazıya dökmem, sadece okurken kendimce değiştirir öyle okurum. Bu da sanırım bir suç değil) dörtlüğü buraya severek, coşku duyarak yazıyorum:

"Bütün bir hafta aralıksız
Annemin görüntüsü geçti gözlerimden
Kolunda ağır çamaşır sepeti
Çatı katına tırmanırken"

Ve Kemal Özer'in çevirdiği biçimiyle:

"Bir hafta boyunca dura düşüne
Anacığımı getirdim gözümün önüne
Gıcırtılı bir sepet kucağında
Çabuk çabuk tırmanırken çatıya"

Son dörtlük daha da kötü. "Ağlamak için ne kadar geç şimdi" [2] gibi, insanı yüreğinden yakalayan dizeye de rastgelmedim Kemal Özer'in çevirisinde.

Karşılaşırsam açık yürekle, "Temiz Yürekle" adlı çeviri kitabına ilişkin eleştirilerimi, teşekkürlerimi sunarım. Ve yineliyorum, "Anneme"yi berbat etmiş.

Birkaç çevirisi olan kimi şiirler benim için bir çalışma malzemesi oluyor. Geçenlerde dosyamda rahmetli Tahsin Saraç, Necati Cumalı, Ahmet Necdet çevirisi "Le Pont Mirebeau" üstüne yazdığım bir denemeye rastgeldim. Orada şiirin bir bölümünü kendimce şöyle yapmışım.

"Elele tutuşalım
Göz göze bakışların uyumunda
Geçsin kollarımız köprüsü altından
Sonsuz dalgaları aşkın"

Kime zararı var? Bir çeşit dil, söyleyiş alıştırmaları..

Ahmet Necdet'ten selam geldi. Kitaplarımı göndermiştim, ardından mektubu ve imzalı kitaplarını postalamış. Bugün ona da yazacağım. Yıllar önce beş-on dakikalık bir görüşmemiz, tanışmamız oldu. O kadar. İzmir'de görüşmüşsünüz.

Sana "Kırkmerdiven'in ilk sayılarında çıkmış bir yazımın fotokopisini yolluyorum. Yazı o kadar önemli değil. Orada anılan insanlar önemli. Selahattin Çakıcıoğlu gizli bir şairdi. Tanıdığımın ertesi yılı bir trafik kazasında kaybettik. Ne yazık, onun şiirindeki lirizmi farkedecek birine rastgelememiş ve kendi kendine bir Ağustosböceği gibi ötüp durmuş. Bana şiir dosyasını gösterdiğinde ne yalan söyleyeyim, "Eyvah!" dedim. İşte yine dilimin tadını bozacak bir yığın zırva! Ama içli bir şairle karşı karşıyaydım.

Cahit Kerse'ye göstermiş ilkin şiirlerini, Cahit kimi eleştiriler yöneltmiş. "Boşver" dedim. Sende işlenmemiş bi şiir damarı var. "Varlık"ta K.Özer'in sayesinde bir şiiri yayımlandı ama ne yazık ki yayınlandığını göremedi. Sadece iki dizesini anımsayabiliyorum. Bu iki dize bile şiiri üstüne bir düşün veriyor.

"Yediye çiçeklerini bilirsin, dokununca
Çocukluğunun kırlarına düşer uçurtman"

Nasıl güzel değil mi?

Çocukluğundan beri bildiğim "kadirne kuşlarını" ilk onun şiirinde gördüm, sonra ben kullandım.

"Gökyüzü asmış bir dala
Yedi renkli örtüsünü
Kadirne kuşları geçiyor altından"

Yazıda göreceğin "Eylül Sesi" şiirini izniyle epeyce düzeltmiştim. Şiirsel duygu ve şiir elbet onun. Şu dize inanılmaz bir nostalji duygusu uyandırıyor bende:

"Hadi bana bir şarkı söyle
Yağmurlar yağarken
İçinde unutulmuş bir fayton sesi olsun"

Elinde "Kırkmerdiven'den" kopi yapıp gönderdiğim yazıda bir dize ne yazık ki dizgide atlanmış son kıtanın "Havada Antalya Kokusu"dan sonra "Bu gece kederler şöyle dursun" diye üçüncü bir dizesi olacaktı. Sen bu dizeyi oraya ekle ve öyle oku.

Göletçi Ahmed, Ali Ulvi'nin asker arkadaşı. Yazıdaki gibi bir toprak adamı. İçim daraldığında yanına çeker giderim. Toprak kokulu güzel bir Türkçe ile konuşur. Tatlı şaraplar üretir. Bir gün geldiğinde yanına gideriz.

İyiyim, iyiyiz. Günsel'le bugünlerde tatlı tatlı geçinip gidiyoruz. Alman'ın "Mavi Papağan Bar" inşaatı bitti. Şantiye ile ilişiğimi kestim. Üç aydır haytalığın tadını çıkarıyorum. Bir başka şantiyede bir iş bulmuştum Alman'ın işinden ayrıldıktan sonra, götüremedim, ayrıldım.

Umut üniversiteye gitti, oda tamamen bana kaldı ve bundan ötürü rahatça ve uzunca yazabiliyorum.

Kooperatifle ilgili işlerin gereği tarafımdan yapıldı. Genel kurul notları sana gönderilecektir

Geçenlerde Nihat'tan bir kart aldım. Böylece adresini de ele geçirmiş oldum. Sanırım sen anımsattın. Uzun-uzatmalı gurbetçiye uzun bir mektup yazdım. Temiz yürekli, namuslu bir kardeş. Severim kendisini,bilirsin.

"Kırkmerdiven"i Nuri Erkal yürütüyor. Arada küçük yazılar veriyorum. Dergi mutfaklarını bilirsin, ufak tefek sürtüşmeler oluyor. Uzak durmaya çalışıyorum. Yıllardır mapushanelerde yatan kimi genç arkadaşların elimdeki şiir denemeleri üstüne eleştirel yazılar yazmak istiyorum. Mektuplaştığım çocukların çoğu şiirler karalıyorlardı. En zor işe soyunuyorlar. Olsun. Onları içerde bir parça mutlu edebiliyorsa ve

yaşama bağlıyorsa kime zararı var? Denemeleri söz yığmalarıyla yüklü. Onları incitmeden, kırmadan nasıl eleştirebilirim? Zor iş. Mapusaneye düşenin şiire sarılmasını şöyle açıklayabiliyorum: Dara düşen türküye sarılır.

"Akdeniz Seçki"de güzel şiirler yayınlanıyor, seçilmiş güzel şiirler. Bu sayıda senin o çeviri anıtı şiir var: Ritsos'un "Barış" şiiri. Bu şiiri çok seviyorum.

(...)
"Ve bir tren ilerler geleceğe doğru
Kayarak benim dizelerimin rayları üzerinden
Buğdayla ve güllerle yüklü bir tren.
Bu tren, barıştır işte"
(...)

1978 yazında Antalya stadyumunda on bin kişiye okuduğun sırada şiirin beni ürperttiğini anımsıyorum. Yarattığın güzel söyleyiş, güzel çeviri, Türkçenin rayları üzerinden nasıl su gibi akıyordu. "Çocuğun gördüğü düştür barış" Barış bundan daha güzel nasıl tanımlanabilir ?

"Akdeniz Seçki" dergisine Yesenin'in "Kayın Ağacı" şiirini de vermek istiyorum. Senin çevirdiğin biçim mutlaka aslına bağlı ve öyle olmalı. Ama Türkçe'de daha çıngılı kıvılcımlı imgeler yaratabilmek için aslını biraz zorlamak suç mu?

Sen:

"Ve hafif bir kelebek sürüsü gibi
Uçtular yönüne bir yıldızın"

diyorsun ve sanırım kutup yıldızına doğru uçtuklarını imliyorsun.

Ben:

"Ve hafif bir kelebek sürüsü gibi
Uçtular ardından kayan bir yıldızın"

diye okumayı tercih ediyorum. Kayan yıldızın çıkardığı çıngılarla, sonbahar yapraklarının sarıdan, kahverengiye ve eflatuna doğru saçılan renk tonlarındaki fosforlu renk pırıltılarını ilişkilendirmek için. Böyle olunca yıldızın fosforlu çıngıları ile kayın ağacının güz renkli yaprakla-

rı imgelemimde daha belirgin bir görüntüyle harman olup savruluyor.

Frankfurt'ta konuk olacağımız bayan arkadaşın evine gitmek için karşı yakaya geçerken ağır aksak yürümenin sonucu iyice yorulmuştum. Sen çevirmekte olduğun Yesenin'in şiiriyle ilgili o iki dizeyi okuduğun zaman ben bu iki dizenin kanatlarında çoktan çocukluğumun kırlarına uçmuştum.

"Ergen rüzgar omuzlarına dek
Sıyırdı eteğini kayın ağacının"

O gün, o an bu iki dizenin verdiği esriklikle alışmakta zorlandığım protezin tüm yorgunluğu geçivermişti sanki. Bu duygumu o gün sana yeterince dile getirememiştim. O günü, o anı ve o kirli Frankfurt göğünü, ruhuma yüklenmiş metal yorgunluğunu hiç unutmuyorum. Yesenin'in bu dizelerini duyunca köprünün yarıdan sonraki bölümünü bir kuş hafifliğiyle geçivermiştim. Bir de üstüne üstlük konuk olduğumuz evde kuş ve gül işlemeli Çorumlu bir yastık koymaz mı ev sahibi başım altına. Tüm bu duyguların, izlenimlerin şiiri yazılmamış olarak şuracağımda duruyor.

Sana bu güzel şiirden, bu şiirle bana tattırdığın sevinçlerden ötürü teşekkür ederim. Mektup uzadı, burada kesiyorum.

Sevgilerle, özlemlerle.

Not: "Bütün bir hafta aralıksız" dizesini ben, "Bütün bir hafta boyu" diye okuyorum. Böyle daha çok seviyorum. İkinci dize de "Annemin görüntüsü geçti gözüm önünden" biçiminde zihnimde kalmış. Ama özgün metindeki yani senin söylediğin biçim daha iyi. Ben öyle okur gider olmuşum. Açıp okuyunca farkına vardım.

"Nâzım Hikmet'i sevmek" yazında katılamadığım ya da anlayamadığım şeyler var: "Nâzım Hikmet'i Türk şiirindeki oluşumların dışında ya da üstünde algılayanlar" kim? Bir sohbet ya da tartışmadan kalan izlenimler mi? Ben böyle bir sav içeren herhangi bir yazı ya da inceleme okumadım. .

"..... entellektüel yaşamımız üstüne boca edilişi, bir şok yarat-

tı,....." diyorsun. Katıldığım bir saptama 1974'de "Yansıma dergisinde yazdığım bir yazıda Nâzım şiiri ile ilk karşılaşmamı şu sözlerle belirtmiştim" ....Nâzım şiiriyle karşılaşmam, durgun bir yaz öğlesinde yürüyüp giden bir insanın birden apansız bir sağanağa tutulmasına benzer. Ben Nâzım şiiriyle karşılaşınca böyle bir şaşkınlığı, hayreti ve hayranlığı yaşadım" /.../

[1]- Neruda'nın Nâzım için yazdığı şiir.
[2]- Doğrusu " için çok geç şimdi"

Tarihsiz

80

Sevgili Ataol,

Telefon görüşmemizden sonra dernek başkanı Mustafa Şahin[1] arkadaşla görüştüm, izlencenin içeriği konusunda "Sen bilirsin" deyip her şeyi bana bıraktılar. Cemniyetten izin vs. gibi işleri halledecekler. Ne yazık en masum etkinlikler için bile bir yığın formalite.

Duyurunun, etkinliğin adı kabaca şöyle olsun istiyorum: "İnsan Hakları Derneği / Barış-Kardeşlik Şiirleri / Okuma-Söyleşi-İmza Günü... / vs..

Ben yarın belediyeye salon konusunu konuşmağa gidiyorum. Günü 30 Mart 1991 Cumartesi saat: 14.30 olarak saptadık. Dilekçeyi elden götüreceğim. Salon güzeldir. 1978 yılında aynı salonda film vs. izledin, hatırlarsın. Kaba inşaatından sonra iç düzenlemesini atölye olarak biz yapmıştık. Pir aşkına! Akustiği olağanüstü. Cep tiyatrosu gibi dinleyici ile sahnedeki insanın sıcak kucaklaşabileceği bi esprisi vardır. Salon için hayır deneceğini sanmıyorum. Benim çalıştığım dönemden kalma belli dairelerde bildiğim dostlar var, yardımcı olacaklardır.

Günü doğrudan senin Ritsos'un o güzelim "Barış" şiiriyle açmanı istiyorum.

"Çocuğun gördüğü düştür barış
Ananın gördüğü düştür barış
Ağaçlar altında söylenen sevda sözleridir barış."

Sen bu şiiri okurken 1978 yılında Antalya Hipodromunda A. Arif'li, A. Kadir'li, I. Yenersu ve Aziz Nesin'li bir rüzgar esecek gönlümde. "Barış" şiirini ilk kez o gece dinlemiştim senden. Ürpermiştim. Ve bakındım sağıma soluma aynı duygularla sarsılan var mı diye.

Dranas, "Hatırada kalan şey değişmez zamanla" diyor ya, ben bu dizeyi şöyle seslendirmek istiyorum: "Hatırada kalan şey güzelleşir

zamanla" belki daha da güzelleşir demek gerek.

Ahmet Tüzün arkadaş seni telefonla aramış. Ahmet Tüzün iyi okuyan, Almanca çeviriler yapan edebiyat zevki olan yetkin bir arkadaş. Kaleiçi Sanat Evi'nde (Ressam Safai adlı bir arkadaşın açtığı bir yer) ayrı bir söyleşi ve imza günü düzenleyecekler. Bu konuyla A. Tüzün arkadaş ilgili. Sanat Evi restore edilmiş, resim sergilerinin de gerçekleştirildiği güzel bir mekan. Ayrıca Akdeniz Kitabevi de bir söyleşi ve imza günü düşünüyor. Tüm bunlar için yeterli kitap var mı bilmiyorum. Sen yine de yanında kitap getirsen iyi olur diyorum. İnsan Hakları Derneği olarak yapacağımız etkinlikte epey kitap satışı olacağını umuyorum.

Az önce Sanat Evi ile ilgili Ahmet arkadaşı iş yerinde telefonla aradım, bulamadım. Sanırım Sanat Evi kitapları temin edecekmiş.

Az önce Fazıl Yalçın adlı öykücü bir arkadaş (Kırkmerdiven'de bir iki öyküsünü okudum) telefon etti. Akdeniz Kitabevi ayrı bir kitap gelerisi açıyormuş. Fazıl arkadaş da ortak. Yeri tarif etti. Belediyeye yakın bir binanın bodrumu. Açılış için son hazırlıkları yapıyorlarmış. 27-28 Martta açılışları varmış. Biraz daha erken gelebilirsen Öner Yağcı-Sunay Akın söyleşi ve imza günü yapıyorlarmış. Yeni açılan galeride kitapların eksiksiz varmış. Sanat Evi'nde yapacağın söyleşi günü kitaplarını yine Akdeniz Kitapevi temin ediyormuş.

THY'yi aradım. 31 Mart'a rezarvasyon yaptırmak için. Her gün uçak varmış. Uçak tarifeleri şöyle: Her sabah Antalya-İstanbul Sabah saat 6.30 İstanbul'dan Antalya'ya da her akşam uçak var. Ayrıca her salı gece 20.15'de Ankara-İstanbul. Uçak fiyatı 325 bin TL Geliş-gidiş uçak masrafı ve burada konuk edilmen hiç sorun değil. Gelmişken biraz kal diyorum.

Sana şimdilik söyleyebileceklerim bunlar. Önümüzde daha zaman var. Gelişmeleri sana ayrıca bildiririm. 30 Mart 1991 C.tesi saat 14.30. "İnsan Hakları-Barış-Kardeşlik Günü Antalya" tarihini defterine not et. Sanırım bu tarih değişmiyecek. Akdeniz Kitabevi Galeri ve Kaleiçi Sanat Evi-Okuma-Söyleşi konuları senin dileğine kalmış.

Sevgi ve selamlarla.

[1] *İnsan Hakları Derneği Antalya Şb. Başkanı*

Antalya,22.5.1991

81

Sevgili Kardeşim Ataol,

"İyilikle dolu güneşin kalbi
Ve iyi şiirler dilimin ucunda"

Yukardaki ikili o bodrum yerde kitaplarımızı imzalarken bunalmış bir anımda temiz bir hava gibi çarpmıştı yüzüme.

Yolda otobüste "İz" dergisini yeniden okudum. Yanımda George Trakl'ın "Akşamları Kalbim" çeviri şiirler kitabı da vardı. Ahmet Necdet, "Trakl dostu, sevgili Metin Demirtaş'a" diye imzalamış. Ben bütün soylu şairlerin dostuyum. George Trakl'ı da Gertrude Durusoy-Ahmet Necdet çevirileriyle daha yakından tanıdım. Daha önce Necatigil'in "Yalnızlık Yağmura Benzer" çeviri kitabında kimi şiirleriyle tanışmıştım. Kitaplığımda H. Kayahan'ın "Akşam Vakti" adlı çevirisi de duruyor. Az sonra karşılaştırmalı çeviri örneklerini yazmak senin de düşüncene sunmak istiyorum.

G. Trakl'ın şiirlerini senin yaz şiirleriyle birlikte okudum.

Otelden ayrılmadan önce kapını tıklayıp sana bir hoşçakal demeyi düşündük. Saat 8.30'du, uyuyor olabilirsin diye vazgeçtik. Danışmaya bir not bırakmıştım.

Kadim bir dostum vardı. Eski şairlerden. Kemal Burkay, ben, o üçlü bir arkadaşlığımız vardı 50'li yılların sonlarında. Türk Dili'nde o sıralar şiirleri yayınlanırdı. Yıllardır birbirimize biraz kırgındık. Adı Gültekin K. Suvarlı. Kimbilir belki anımsarsın. Ama zor. Arkadaşımın Gümüldür'de evi var. Bizi oraya buyur etti. Oğlu Bumin sabah arabayla geldi aldı ve otelden ayrıldık. Gümüldür'de gece geç vakitlere kadar eski günleri yâd ettik. Onun kimi belleğimde kalan dizelerini okudum. Duygulandı. Ben de.. "Çöllerden geliyorum karakavruk/Al yüreğimi çarp taşa/Gül biter sıcağından" gibi ve hep anımsadığım,

"Yağmurlu havaları severim/Böyle günler aramam evimi" diye başlayan sevdiğim bir kaç şiiri vardır. Şiirin iyisini bilir. Baudalaire'i birlikte keşfettik. Ne yazık sustu. Kendisine takılırım hep; "Yüreğinde genç ölmüş bir şair taşıyan adam.."

Neyse.. İzmir'den paldır küldür ayrılışımızın nedenini- açıkladım sanırım.

Salihli'yle ilgili Cumhuriyet gazetesinde küçük bir yazı okudum. Şadan senin için, "şiirimizin atom bombası" diyor. Yahu Şadan nerden buldun bu lafı diye gülümsedim. Sevginin söylettiği bir söz.

'Sart Yıkıntıları'ndaki okuma nasıl geçti?

"Yaz" değişik bir şiir. Sayıklama şiiri. Trakl ile birlikte okurken dışa vurumcu şiir üstünde biraz düşündüm. Trakl büyük bir şizofren. 27 yıl yaşamış. Bu kadarcık bir ömür içinde yazabildikleri insanı şaşırtıyor. Şu dizelere bak:

"Karanfil kokuları içinde ağlar akşam rüzgarı"

"Karanlıktır bahar yağmurunun türküsü geceleyin"

"Simsiyah bir aydı geceleri ormanda bulduğumuz"

Bu dizeler A.Necdet-Gertrude Durusoy'un çevirilerinden şu dizelerde:

"Eski parkta dolaşırken yeni baştan
Ey sarı ve kırmızı çiçeklerin sessizliği!
Siz de , siz de acı çekersiniz yumuşak başlı tanrılar
Ve karaağaçların altın sarısı"

İlk iki dizeyi Necatigil şöyle söylemiş: Gene eski parkta ağır ağır dolaşmak/Ah, sessizliği sarı kırmızı çiçeklerin" H.Kayahan ise şöyle söylemiş: Yine gezinerek eski parkta/ Ah, sessizliği sarı kırmızı çiçeklerin" ve ardından kötü bir Türkçe: "Ve güzlü altını karaağacın" Necatigil bu dizeyi kuşkusuz güzel çevirmiş, yukardaki iki örnekten de güzel.

"Ve karaağaçların güz altınları"

Ve yine Necatigil'in çevirisi bir başka dize: "Kımıldar usulca mavimsi gölde saz." Dize okunurken sazların hışırtısı duyulur gibi oluyor mu?

Ahmet Necdet'le de konuştuk bu konuları.

Ahmet Necdet'i şiirleri, çevirileri (Bademlerden Say Beni, Paul Celan) ve mektuplarıyla tanıyordum. Aramızda bir iki mektup gidip geldi. Hoş bir insan. O gece kalktı seni öptü, bana baktı, gözleri doluktu. Duygulanmıştı. Günsel'in sorununu kulağına fısıldayınca bir

olimpiyat atleti gibi nasıl koştu. Unutmayacağım. Günsel'le de aramızda arada anıp gülümsediğimiz bir anı.

Bizi çağıran çocuklar Antalya'dan tanıdığım ve çok sevdiğim Bornova Folklor Derneği'ninin kurucuları. Bizimle çok yakın sıcak ilgilenen Kemal'in sevgisi kadar katıksız, yalın bir sevgi olamaz. Senin şiirleri okuyan genç arkadaş tiyatroda okuyor ve Kollez Hasan diye tanınır Antalya'da. Özene bezene hazırlanmış. Konuşamadık, Hasan'ın sunduğu şiirleri ve sunuş biçimini nasıl buldun? [1]

"Çizgi" dergisini karıştırdım, okudum. Gençliklerini hesap ederek belli bir düzeyi olan ve edebiyat tadı olan bir dergi. Cahit Külebi'nin yaklaşımının eleştiri olmadığını, çok 'ben' koktuğunu söylemeliyim. O güzelim şiirlerine söyledikleriyle gölge düşürüyor. Dar bir zamanda benimle ve seninle yaptıkları söyleşide neler söylediğimi bile anımsayamıyorum. O günlerde Öner,[2] Sunay'la[3] Antalya'ya gelmiş ben uygun ve uysal bir yorum yapmıştım. Öner, Sunay'a, "Metin Abi her konuya, olaya böyle peygamberce yaklaşır" demişti. Özdemir'in[4] seçiminde eksikler, yanlışlar, eleştirilecek yanlar olabilir. Şiire hizmet ediyor. Son çözümlemede ben böyle bakıyorum. Seyit'i[5] de tüm kusurlarına karşın belki bu yüzden seviyorum. O da şiir gibi bir belayla uğraşıyor, "Broy"la bir şeyler yapmaya çalışıyor.

Mektup uzadı.

Kemal Aslan yazarsa bir-iki satırla gönül almanı dilerim. Beni, seni ve şiirlerimizi içtenlikle sever, izler. Dar geçitlerden onuruyla geçmiş has bir çocuktur.

"İz"deki 'Özel Bölüm'de "Belki ben..." diye başlayan dörtlük o kadar mı? Yoksa bir şiirden bir parça mı? Güzel bir dörtlük.

Sevgi ve selamlarla. Mektup beklerim.

1- *Bornova Folklor Derneği'nde yaptığımız söyleşi ve imza günü.*
2- *Yağcı*
3- *Akın*
4- *İnce*
Nezir

27.II.1991. Antalya.

82

Sevgili Ataolcuğum,

Uç gündür Ankara'daydım. Aziz Ağabeyin[1] çıkarmayı tasarladığı ve üç yıldır çalışmaları süren bir gazete[2] konusu için çağrılı gittim. Biri Aziz Ağabeyin Kızılay civarındaki evinde olmak üzere iki ayrı toplantı yapıldı. Bol bol konuşuldu. Laf laf... bilirsin işten çok laf üretiriz. Varlık ve bizim Antalyalı Aras[3] arkadaşlar projenin başında ve sürükleyicileri konumundalar. Aziz Ağabey böyle bir gazetenin çıkarılabileceğine hepimizden çok inanmış ve inanıyor. 50 bin satış gazeteyi kurtarır diyor ve 50 bin aboneyi de garantilemek gerek diyor. Aziz Ağabey adına senetler hazırlanmış. Toplanan para ile ilkin bir arsa alınacak ya da başka alanlara para yatırılacak vs...

Çok konuşuldu. Aziz Ağabey bir ara sinirlendi ve böyle giderse biz solcular bi b..k yapamayız diye öfkesini boşalttı. Anadolu'nun değişik illerinden gelmiş genç arkadaşlar vardı, coşku dolu, atak. Saatler süren konuşmalarda çok sevdiğim bir Çerkez Atasözünü anımsadım: Sözün eyleminden uzun olmasın.

Geldim, ayağımın tozuyla P.K'ya uğradım. Antolojin 2. Baskısı daha özenli ve temiz bir baskıyla beni bekliyormuş. Yeniden kutluyorum.

İyiyim. Telefonda söylediklerini Günsel nakletti. Mektubumu ve Koop. ev fotoğraflarını almışsındır umarım.

Uzun yazamıyacağım. Sevgi ve selamlarla...

1- *Nesin*
"Onbinler"
3- *Varlık Özmenek-Rifat Aras*

-Kart-

Antalya, 20.12.1992

83

Sevgili kardeşim Ataol,

Bu kartın sergilediği manzaraya bakarken 1974'lere Nihat'la Antalya'ya ilk geldiğiniz günlere gidip geldim. İnsan yaşlandıkça anılara dalıp gidiyor. Manzarada görülen Asmalımescit'i anımsadın mı? Hemen kıyıdaki bankta, sardunyalar içinde oturup şiirler okumuştuk. Nostalji, yurtsama denilen duygu, yıllar geçtikçe derinleşip, tatlanıyor.

Kitaplara teşekkürler.

"Güz Sancısı"nı okuyacağım. Fethi Naci vurdu, eleştirdi. "Asmalımescit" sözü beni o güzelim şiirine götürdü.

Bakü ve Azerbaycan izlenimlerini merak ediyorum. Umarım bir yerlerde yazarsın. Eski dönem ve yeni dönemleri karşılaştırarak.

1993'de sağlık esenlik diliyorum.

Kavgalar, hır-gürler, boğazlaşmalar biter mi?

Sevgi ve selamlarla.

Tarihsiz

84

Sevgili Ataol, Merhaba

"Belki de bu kitapçık yepyeni şiirlere bir önsözdür, kimbilir?" sunusuyla gönderdiğin "Sevgilimsin"leri aldım. Ali İhsan'ın kitabını kendisine tez ulaştırdım. Teşekkür ve selamlarını iletiyorum. Bu mektubumu Vâhap'ın basıp armağan ettiği 'gökte yıldızlar gibi ışıyan' mavi zemin üstüne serpiştirilmiş, şiir kartıma satır başları biçiminde yazıyorum, kısaca. Uzun, ayrıntılı yazmaya zamanım yok malesef.

Kitabını sevdim.

"Yaz" şiirinde Dali'nin gerçeküstücü dünyasına göndermeler buldum. "Saçlarımdan otlar ve kertenkeleler fışkırıyor" dizene bakıp söylemiyorum yalnızca. Bu anıştırmayı sezinleten başka dizeler de var.

"Bir Arka Odada"da eski kimi şiirlerini anımsatan bilinç akışı tekniği. Sayıklamalar vs...

"Yaz Sonu"nu okurken Baudalaire'in (E. Alkan çevirisi) belleğimde eksiksiz kalan bir dizesini anımsadım: "Kıyıya çarpar gibi ona vuran aşkımı"

"Göre" ilkin bir tekerleme gibi dilden akıyor. Sonra sonra dilden düşüyor. Bir kurgusallık sezinledim. "Yeni şiirlere önsözün" habercileri baştaki şiirler yine de.

"Paristi"yi sevdim. Zaten tüm "Paris Şiirleri"ni seviyorum. Hepsi yoğun, yaşanmış duygular içeriyor çünkü.

"İsim Nedir ki"yle ilgili, "Göre" için söylediklerimi yineliyebilirim.

"Kıbrıs Günlükleri" sevimli şiirler. "Sütbeyaz Köyü" Bence bir köye böyle bir ad verilmeli. Barışı da çağrıştıran şiirsel güzelliği, ötüşü var. Tüm Köy Enstitüsü adlarında da görürüz bunu: İvriz-Beşiktepe-Cılavuz-Kepirtepe-Gönen-Aksu vb. Kitabımın sonunda okumuşsundur, halkın koyduğu bu yer, yöre adlarının şiirselliği üstünde durdum.

Şiirlerin birinde "asker" ve "selvi" sözcüklerini görünce Dağlarca'nın kimi dizeleri düştü aklıma. Baştaki dizelerde bir "asker" sözü

geçer, hatırlıyorum. Şu iki dizeyi hep dilimde dolaştırmışımdır: "Orda bir su vardır / Nerde bir kavak varsa.." Bizim kırıçlardaki Akkoca'nın defterine Dağlarca'nın şiirini yazmış ve eklemiştim: "Nerde bir damla su / Ve bir tutam yeşillik varsa" "Orda Nâzım ve doğa dostu bir Ahmet Akkoca vardır" gibi.

"Yangın Yeri" şiirin, Antalya'da Ali İhsan'la oturup rakı içtiğimiz ve Klee'nin bir tablosunu anımsatan o liman gecesinde dinlerken beni iyice hüzünlendirmiş ve çarpmıştı. İçimizi yakan bir olayın, acının birden anımsatılmasından mı? Bugün kitapta okurken aynı heyacanı duyamadım. O sıra esriktik de... Bunları hesaba katıyorum. Yine de seviyorum bu şiiri.(.....)

Yazılacak başka şeyler var: Koop. ev konusu, emlak, faiz, komisyon gibi sözlerle karartmıyayım bu şiirli kartı. Koop'la ilgili son durumu ayrı bir mektupla yakında yazarım.

Selam ve sevgilerle

Dağlarca'mn anılan şiirinin üstteki dizeleri:

"Ölüm yeşil
Sonsuzluk baharsa"

Ataol Behramoğlu

Şiirler

BİR ÇOCUĞUN RÜYASI İÇİN ŞİİR

Bir çocuğun rüyasında her zaman
Kaybolmuş bir sevgili vardır
Onu eskiciler çalmıştır
Bir akşamüstü hiç umulmadan

Kırların serinliği gelir
Konar bir çocuğun alnına
Onun için uyurken alınları
Beyaz ve gergindir çocukların

Senin de çocukluğun akrabadır
Yaz bahçeleriyle, elmalarla
Tozlar kalkmıştır bir akşamüstü
Mezarlığın ordaki bayırdan

Kaybolmuş bir sevgi her zaman
Kaybolmuş bir bilyaya benzer
Anımsanır ışıltısı
Belli belirsiz gözyaşlarıyla

Bir çocuğun rüyasında bazen
Bulunur kaybolmuş bir bilya
Kiraz ağaçları sallanır
Güvercinler uçuşur havada

(1970)

BEN Mİ? EVET...

Ben mi? Evet...
Bir gün çıkıp gideceğim kapıları, evleri, dergileri, hüzünleri bırakarak...
Bir çiçek merhaba diyecek...
Hoşgeldin diyecek dağ...
Orman gülümseyecek...
Anımsayışların, bekleyişlerin, ümitlerin ya da ümitsizliklerin
Hırsların, yarışların, tasaların kalktığı yerde
Tam anlatının, salt anlatının kaldığı yerde başlayacak şiir...
Hiç kimseye seslenmeyen, kendi kendine yeten sadece...
Kendi mantığı, kendi güzelliği içinde tutarlı...
Ama halkın yaşantısı girecektir oraya, çünkü yaşayan, büyük bir şeydir halk...
Deniz ve ufuk girecek, karınca yuvaları, gökyüzü, kozalaklar
Ve köpük ve artık hasetsiz bir aşk...
Yani sevişmek denizle, koşulsuz, önyargısız, hesapsız...
Yani uzanmak ve düşünmek binlerce yıl...
Doğan, ölen ve yaşayan şeyleri...
Doğumu, ölümü ve yaşamayı...
Yani dingin ve büyük olan her şeyi anlatmak...
Ben mi? Evet. Çıkıp gideceğim bir gün...
Tasasız, gözyaşsız, geride bir şey bırakmadan ve bir şey beklemeden ilerde...
Sadece yağmur sularından pırıl pırıl bir yürek
Artık kendi kendinin anlamı ve nedeni olan bir yürekle...

(1975)

HEMINGWAY'İN BİR HİKÂYESİNDEN ÇAĞRIŞIMLARLA

Kadın ve adam oturuyorlardı
Uzakta beyaz dağlar vardı
Gara girmek üzeriydi Barselona-Madrid treni

Kadın üzgündü, üzgündü, üzgündü
Adam düşündü, düşündü, düşündü
Aşkımız bitmesin isterim dedi

Biralar içildi ve başka içkiler
Kadın ve adam kederliydiler
Ne birleşiyor, ne ayrılıyordu elleri

Neden, neden sönüp gider bir aşk
Acının silinmez tortusunu bırakarak
Onulmazca inciterek yürekleri

Kadın daha gerçek bir acıyla yaralıydı belki de
Tasalı bir sevecenlikle baktı erkeğine
Gözyaşları içinde gülümsedi

Kadın ve adam oturuyorlardı
Aralarında bir masa vardı
Ve hüznün aşılmaz engelleri

(1975)

AKDENİZ GÜNLÜKLERİ

I.
İlk kez sensiz çıkıyorum Antalya yolculuğuna
İçimde Antalya yolculuğuna ilk kez sensiz çıkmanın kederi var
Birlikte yaptığımız yolculukları düşünüyorum seninle
Otobüsün camına vuran görüntünü
Omuzuma yorgunca düşen başını
İlk kez sensiz çıkıyorum Antalya yolculuğuna
Günlerdir, unutmaya başladığımı düşünüyordum seni
Belki de doğrudur bu.
Ya içimdeki bu keder, nasıl açıklamalı onu?
Antalya sensiz güzel olmayacak
Kara bir kız kımıldamayacak yanımdaki yatakta
Kumlara birlikte uzanmayacağız
Kucaklayamayacağım Akdeniz güneşiyle ısınan vücudunu
Bu kez çok sevinçli değil
Antalya yolculuğu.

II.
Seninle kaldığımız odalardan birinde
yazıyorum bu dizeleri
aceleyle.
Kocaman
dalgalarla kıyıya vuran
denizdeydim az önce.
Sırtımda
Akdeniz gibi masmavi
bir gömlek
Saçlarım ıslak.
Yazıyorum
dizelerini ilk günün
Birlikte
altında bu güneşin
Bu çakılların
üstüne uzandığımızı anımsayarak.

III.
Kitap imzaladık dün
pırıl pırıl bakışlı
genç insanlara.
Ve geniş bir alanda
şiirlerimizi okuduk
arkadaşlarla
Deniz ve gökyüzü
şiiri
deniz ve gökyüzü kadar
genişletiyor.
Ve tüm yüreğinle
ufku
kucaklamak istiyorsun.
Ve yürekleriyle
seni dinleyenlerin
Bitiştirmek yüreğini.

Şiir
Yaşam üstüne ve her şey üstüne
En özlü
Ve en güzel şeyleri söylemektir.

Şiirler okuduk dün
geniş bir alanda
arkadaşlarla.
Sıcaklığını duyarak
birlikte olmanın
bizi dinleyenlerle;
Engin bir duyguda.
Büyük bir kavgada.

IV.
Sıkılmış bir limondan
son birkaç damlayı çıkarmaya çalışır gibi
uzanan birkaç kişi
soğuk güz güneşinin altında.
Kötü bir şarkı
radyosunda gazinonun
birkaç turist
soğuk, çarpıntılı bir deniz.
Ve artık
yaklaşan güzün
ilk serin solukları
havada.
Kendimi yalnız hissetmeliyim
böyle bir ortamda, değil mi?
Ne yalnız, ne de hüzünlüyüm oysa...
Bu belki
Dünyayı artık
Her şeyiyle
ve her haliyle sevdiğimden...
Ve belki
Yalnızken de
Evrenin ve kalabalıkların
o sonsuz akışın yani
Bir parçası olduğumu öğrenmekliğimden...

V.
Uyuyamadım bütün gece
Kah dalgaların sesi irkiltti beni
kah gıcırdıyan pencere.
Dalar gibi olduğumda da
düşümde seni gördüm hep.
Aynı yerlerdeydik
ama birlikte değildik.
Karşılaştığımızda da
bana yalanlar söyledin yine.
Uyuyamadım bütün gece
duygulardan
düşüncelerden.
Ölmüş anamı düşündüm.
Arkadaşlarımı düşündüm.
Uyuyamadım bütün gece.
Kah umutlar üşüştü
Kah sevinçler
Kah hüzünler üşüştü yüreğime.

Ve şimdi
İç geçiren bir kadın gibi
İnip kalkıyor denizin göğsü usulca.
Uzakta
bir balıkçı teknesi.
Güneş bulutları ve toprağı
başladı ısıtmaya.
Ben
terli bir çarşaf gibi
Bırakıp geride
yorgun geceyi
Hazırlanıyorum
yeni güne
yeni bir yürekle başlamaya.

VI.
Toroslar
Kartondan kesilmişçesine yükseliyor
Alacasında sabahın.
Hep bir ağızdan
bir ötüş bolluğuyla
uyanıyor kuşlar.
Az ötede
sütliman Akdeniz
uzanıyor
millerce ötedeki
Afrika kıtasına.
Bu dupduru
sessizlikte
Bir sonsuzluk duygusu
doluyor içine insanın.
Hiç bir şey
görkemli olamaz
kocaman
bir göğün altında
yüce bir dağla
engin bir denizin
birleşmesi kadar...

VII.
İnsan
vücudu gibi kadının
tanımalı yurdunu.
Göllerini
ırmaklarını
Dağlarını
denizlerini
Kırlarını
ormanlarını.
Savunmak için
onurunu onun.
Savunmak için
güzelliğini onun.
Savunmak için
özgürlüğünü onun.
Savunmak için
var olmaya
hakkını onun
İnsan
çocuğu gibi
tanımalı halkını.
Sevgisini
korkusunu
Bilgisini
duygusunu
Ruhunu
aklını
yüreğini.
Savunmak için
onurunu onun.
Savunmak için
güzelliğini onun.
Savunmak için
özgürlüğünü onun.
Savunmak için
var olmaya
hakkını onun.

VIII.
Sabahleyin yağmur
Kahverengi kumlara yağıyor.
Öylesine
açılıyor ki rengi denizin
Gökyüzüyle
arasındaki fark siliniyor.
Sadece
geniş
yumuşak
duman gibi
dişi
bir dalgalanış.
Kapımı açıyorum
Su ve toprak kokusu
doluyor odama
Toroslar
bir görünüyor
bir yitiyor gözden
Oynak
kalın
bir sis perdesi arkasında.
Yağmur
duruyor birden

Daha şiddetle

başlıyor az sonra.
Belki hüzünler
getirecek olan
Fakat hiçbir zaman
umutsuz olmayan
Bir sonbahara
hazırlanıyor
Yurdum...
Akdeniz...
Antalya...
(23 Eylül - 1 Ekim 1977)

Ataol Behramoğlu

BİR ŞEHİT KIZINA

- Türküler ve Alaz için-

Güzelim, sevdiğim, çocuğum, gülüm
Bir şehit kızısın sen.
Acılı, buruk bir türkü gibisin
Bu acımasız günlerin içinden

Tuhaf bir sıkıntıyla daralır şimdi
Küçücük, kuş kanadı yüreğin:
"Babam nerede, niye gelmiyor
Babama küstüm ben anneciğim..."

Baban artık hiç olmayacak yavrum
Sana çocuğum diyemeyecek bir daha
Güçlü, baba kucağının sıcaklığını
Duyamayacaksın minik vücudunda

Baban yiğit bir oğluydu halkının
Onun için öldürdüler
Sana halkımızdan armağan olsun
Getirdiğim kırmızı güller

Yıllar geçecek, alışacaksın
Bir ince sızı kalacak ondan,
Senin gözlerin gibi ışıltılı
Çiçekler fışkıracak babanın mezarından

Ve tıpkı serpilen bir çiçek gibi
Gelişip ışırken bilincin gitgide
Babanı yeniden kavrayacaksın
Baban yeniden doğacak seninle

Güzelim, sevdiğim, çocuğum, gülüm
Bir şehit kızısın sen
Acılı, buruk bir türkü gibisin
Bu acımasız günlerin içinden

(Ocak 1981)

TÜRKİYE, ÜZGÜN YURDUM, GÜZEL YURDUM

Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Boynu bükük ay çiçeği
Şiirin ve aşkın geleceği.

Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Dağ rüzgarı, portakal balı
Alçakgönüllü, hünerli, sevdalı.

Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Yazgısı kara yazılmış gelin
Kurumuş sütü memelerinin.

Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Güngörmüş, bilge toprağım
Yunus, Pir Sultan ve Nazım

Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Bozlak, ağıt, halay ve zeybek
Dumanı üstünde ekmek.

Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Yüzü kırış kırış anam
Ağlayan narım, gülen ayvam.

Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Asmaların üstünde gün ışığı
En güzel geleceğin yakışığı.

Türkiye, üzgün yurdum, güzel yurdum
Zinciri altında kımıldayan
Bitecek sanıldığı yerde başlayan.

(Mayıs 1980)

ÇIĞLIK

Bir adamı öldürmenin tam sırası kurşunlarla
Çocuğunu öpüp kapıya çıktığında

Ey kanatılmış çiğnenmiş bahar günü
Birden bir çığlıkla kapatır yüzünü

Ezik bir gül gibi çığlık, yitik bir umut gibi
Boğmak bir boğma telle bir insan olmanın

Kederli yağmur usulca düşen akşama
Çığlık. Bir çocuk yüzü. Dayalı cama...

(1982
Maltepe Askeri Cezaevi)

GÖRÜŞME GÜNÜ

Çocuğumla demir bir parmaklık konuldu aramıza
İkibuçuk yaşındaki çocuğumla

Ulaşmak istedi bana çocuğum
Kafese çarpan bir kuş duygusuyla

Çocuğumla tel örgüler konuldu aramıza
Kalın tel örgüler iki sıra

"Saklama baba" dedi çocuğum
Sitemle. Çırpınan bir bakışla...

Çocuğumla bir uçurum konuldu aramıza
Sevinci nefretten kesin çizgilerle

Ve ben -aptal gibi- hâlâ
"Bu denli kötü olunamaz" diye düşünüyorum...

(1982
Maltepe Askeri Cezaevi)

ESKİ NİSAN

Ludmila'ya

Canımın yongası, sevdiğim,
Birkaç gün çaldık ilkbahardan
Geçtik yıllardır özlediğim
Erguvan ışıklı kıyılardan

Aşkı sessizlik tanımlar
Gençken tersini düşünürdüm
Akşamla dönerken geriye dalgalar
Yalnızlığı çırçıplak gördüm

Durduktu önünde Ege Denizi'nin
Gözleri mayıs bulanığı,
Kuytuluğunde eski evlerin
Dolaşıktı Ayvalığı

Eski nisan, her şey gibi,
Kalbim de, rüzgar da eski
Çırpınıp duruyor havada
Yitik anıların kelebeği

(Mayıs 1983)

PARİS ŞİİRLERİ IV.

Paris'in hayalet banliyölerinde
Boğuntunun sessiz çığlığını duydum
Zamanın kanayan yüzünü görüp de

Küskün bir çocuğun daralan içinden
Kara bir trendir zaman geçip giden
Ağır kepengini indirirken gece

Haberim vardır bütün göz yaşlarından
Çocukluğumun bir İstanbul denizi
El ediyor bana dar bir aralıktan

(Aralık 1984)

HELSİNKİ'YE BİR ŞİİR

Ve birden çarptım sonbahara
Issız bir parkında Helsinki'nin
Yıldızlar dökülmüştü parka
Eğilip dokunmak istedim

Gece derin ve maviydi
Fin körfezinin üzerinde
Işıklar içinde bir gemi
Duruyordu iskelede

Yürüdüm uzun uzun
Türkçe şarkılar söyleyerek
İçimde ince bir hüzün
Kendi kendime yeterek

Bir sabah Ateneum Müzesi'ndeki
Resimlere baktım sevgiyle
Bir gece bir tutam tütün sundum
Finlandiyalı bir işçiye

Kuzeydeki ormanları görmedim
Kayak yapmadım dağlarında
Sanmam ki kısmet olsun da
Göllerinde yüzebileyim

Ama sevdim Fin dilini
Mertçe, dostça çınıltılı
Bir dost mektubu okur gibi
Okudum ozanlarını

Yağmurlu bir sabah ayrıldım
Bu kardeş kuzey kentinden
Onda benden ne kalır bilmem
Bende bir şeyler kalacak Helsinki'den

(Ekim 1984
Helsinki-Berlin Uçağında)

GEÇMİŞ YAZ

Gövdemden süzan sular gibi
Akıp gitti bir yaz daha
Sevişmelerle gündüz vakti
Ve beyaz öğle uykularıyla

Bir yazdı artık geçmiş olan
Oysa hala tenimde tuz tadı
Aynı ağlardan çıkardığımız
Bir akşam güneşiyle balıkları

Bir yazdı uzak Gürcistan'da
Kıyısında kartal dağların
Mavi gözlü bir göl bırakan
Düşlerine çocukların

Bir yazdı yaşanan her saniyesi
Ve şimdi kumsaldan eserken rüzgar
Üşür bir deniz kabuğu belki
Ve küçük bir kızı anımsar

(Ağustos 1986)

Metin Demirtaş

Şiirler

CHE GUEVARA

Bizim de dağlarımız vardır Che Guevara
Bakma şimdi durgunsa, bir şahan gibi duruyorsa
Yorgundur, savaşlar görmüştür, çeteciler barındırmıştır
Yani satılmış değillerdir hiç tüfek patlamıyorsa
Alaçamın, mor meşenin ardına silah çatıp yatmağa
Bizim de dağlarımız vardır Che Guevara

Bizim de halkımız vardır Che Guevara
Unutulmuş uzak tarlalar yalazında
Sazıyla, türküleriyle kardeşliğe vurgun
Bütün ulusların halkları gibi
Ve yalnız büyük fırtınalarla kımıldayan
Bizim de halkımız vardır Che Guevara

Bizim de ozanlarımız vardır Che Guevara
Sağ çıkmış güneşsiz taş odalardan
Yüreğiyle barışa, sevgiye yönelmiş
Çelik öfke bir yanı, bir yanı uysal mavi
Eğilmeden dimdik geçmiş demir kapılardan
Bizim de yiğit insanlarımız vardır Che Guevara

Bizim de delikanlılarımız vardır Che Guevara
Yokluklardan biyol kopup gelmiş
Üç zeytin, az ekmek üniversitelerde
Su gibi kızlar çarpar önce, alkol vurur
Öfkeli dolanırlar caddelerde
Ve başkaldırırlar akılları suya erende

Çünkü Vietnam hepimizin Vietnam'ı
Kongo hepimizin Kongo'su
Bir kere özsu yürümüştür dallara '
Patlayacaktır ağır sancılarla karanlıklar
Varmak için o güzel yarınlara
Bizim de dağlarımız vardır Che Guevara

VOLTADA BİR TÜRKÜ

Günün dolar bir gün sen de
Özgürlüğü bir gelin gibi takıp koluna
Çıkarsın.
Başlar yeni maceran güneşte
Başlar işsizlik
O en büyük hapishane.

Hergün kapanan kapılar önüne
Başkaldıran öfkenle dikilsen de
Kâr etmez
Çünkü birşeyler almak çarşılardan evlere
Çünkü çocuklar dur bilmez

Havasız koğuşlara alışılır
Yatılır of demeden hücrelerde
Hiçbirşey öldürmez insan yüreğini
Öldürür eğilmek bir ekmek uğruna
Üç kuruşluk adamlar önünde

ATTİLA JOZSEF'LE TANIŞMA

İstanbul'da
Militan'ın basıldığı matbaada
Tanıştım bir şairle
Çağımın fırtınalı, seçkin bir şairiyle
Attila Jozsef
Canından damıttığı mısralarıyla
Yatıyordu orda
Kurşun harflerle dizilmiş bir kalıpta

İnanılmaz, ağlayası bir sevgi duydum
Okuyunca şiirlerini ve intiharını
Ölümü nasıl dokundu içime
Anımsarım bir kere de böylesine
Gizli ve sımsıcak
Ağlamıştım
Vaptzarof'un ölümüne

Çin'de halkı kurşunlayan
Bir generale duyduğu nefret
Yurduna, sınıfına, annesine duyduğu sevgi
Yoksulluk, faşizm ve şizofreni
Aşklar, acılar, yürek üzgünlükleri
Yani çağdaş olan ne varsa
Süren şimdi bizim de hayatımızda
Öylesine ince
Ağrıyan bir yan buldum şiirlerinde
Sevdim Attila Jozsef'i

Ve yaşadım kalbimde bir an
Kalbinin gelgitlerini

Metin Demirtaş

STRUGA ŞİİR AKŞAMLARINDAN İZLENİMLER

Struga'nın ışıklı köprülerinin birinde
Dilimde Nazım'ın hasret şiirleri
Alnımda mavi serinliği suların
Kırlangıçlar ve martılarla
Kederli bir tadı var
Köprülerden geçmenin

Kaç gün oldu ki memleketten ayrılalı
Turnalar gibi nazlı ve derin
Hasret geçiyor şiirin ilk dizesinden
Andım seni dolu gözlerle
Ey koca göçmen
Ey sevgili Nazım
Yaşayarak yangınını
Şuncağız ayrılığın

Dövülmüş acılı Afrika toprağını
Ve Agustino Neto'yu anımsatan
Karaderili bir ozan geçti
Az önce yanımdan
El salladım
Durdu
Sevecen, kıvırcık bir gülüşle
Gülerken, kara yüzünde ak dişleri
Yanık anızlardan
Havalanan güvercin sürüleri

Ohri sokaklarındayız
Vietnamlı ozan Şe Lan Vien'le

Karanfil kokuları ve gülhatmiler
Barikatlar kurmuş yolumuza

Her halka kurban olurum
Vietnam halkına iki defa

Makedon halk türküleri söylenen
Güneşli bir meyhanede
Oturmuş mastika içiyoruz
Filistinli bir şairle
Acılı bir halkın oğlu olarak
Ne kadar şen ve şakrak
Dillerimizi bilmiyoruz
Ama konuşmadan da anlatabileceğimiz
Ne çok şey var aramızda
Filistin halkının acıları
Umutları ve gözyaşları
Ve son sözleri
Kavgada düşüp ölenlerin
Ortak sevinci ve kederidir şiirlerimizin

Ohri Gölü ürpermede
Akşam oluyor
Karşıda derin ve suskun
Pindos Dağları
Ve tek tük yıldızlarıyla
Arnavutluk ufukları

Ve yurdum uzakta
Öldürülmüş civan oğullarıyla
Kanlı bir mısra gibi
Uzakta

KIZ VE KİRAZ

Kiraz ağacındaki kız
Seker daldan dala
Kiraz devşirir
Dere boyunda ince ılgın
Salınır sağa sola
Savrulur etekleri
Sallanır iki yana
Kiraz moru memeleri

Açılır kapanır
Öpülse eriyip ağızda kalır
Kiraz çürüğü dudakları

Bir şarkıdır söylediği
Mavi bir sevda şarkısı
Hayır mavi değil
Ela bir şarkıdır söylediği

Kız basar
Dal ırgalanır
Yel eser kirazlar.
Yelde kız ve kiraz kokusu
Kız değil bre bu
Yürek üzgüsü

DAKTİLODAKİ BAHAR ŞİİRİ

Bahçedeki vişne ağacı
Çiçekten meyveye döndü
Daktilodaki bahar şiiri
İnat ediyor

MEKTUP

Dün karınla konuştum
Yenile görüşten dönmüş
Bir ananın kaygılı sesini
Ve uzak cıvıltısını çocuklarının
Teller getirdi bana

-Her şey şiirdir-
Demiştin bir şiirinde
-Bir ırmağa usulcacık yağan kar-
Acılarla yıkanan yurdumuz

Ziyaretime geldiğiniz günkü
resimleri tab ettirdim
Sen ve arkadaşlar
Gülüşüp duruyoruz
Antalya, Kara Yolları Parkında
Hava karga havası
Bulanık, puslu
Ama ardımızdaki Akdeniz
Her zamanki gibi
Mavi mi mavi

Hastalığı atlattım
Dev Hücreli Sarkom benden ırakta
Takma bacağa alışıyorum
Çocuklar gibi düşe kalka
Sordun diye yazıyorum bunları
Kusura bakma

Şiir için kimi kaygıları bıraktım
Suçlusu olmak istemiyorum
Ertelenmez kimi duyguların
Bir ırmak gibi akıp giderken her şey
Dökmek izlenimleri, anında, ak kağıtlara

Oktay Akbal bir yazısında
Aragon'un bir şiirinden söz ediyor
Gabriel Peri üstüne yazılmış
Şu dizeyi seviyorum
Gabriel Peri
Ölüme giderken söylemiş
"Elimde olsa dön geri
Geçerdim yine aynı yollardan"
Duyuyor musun şu sözlerdeki
Yalın,
Sonsuz
İyimser kederi

Metin Demirtaş

AY DOLANDI ARDIÇLIĞI

Gece yarısı, uykun kaçmış
Camlardasın yine
Dışarda ay aydınlığı bir gece
Gümüş şarkısı kavakların
Ay germiş tefini
Geçiyor salına salına
Ardıçlığın ordan
Duman almış karşı dağları.

Ahlatlar uzakta
Durgun ve kara
Yalnız dervişleri kıraçların
Neden hep kederleri
Kederleri ve anıları çağırır sana?..

Elliye yakınsın
Ömrün sakin ikindisi
Şeftali çiçekleri değildir artık yağan
Okuduğun kitaplara

Dostların var sürgünde
Yabancı yağmurlarda üşüyen
Duvarlar, demirler ardında kardeşlerin
Adanmışlar bir ince türküye
Acılar içinde
Zorlu bir yolu yürüyen

Sen de kuşatılısın burada
Bir kuytu kasabada
Elinde bir kadeh rakı
Susuz ve güzel!
Duman olmakta bir damlayla şimdi
Senden mi
Yoksa güz yağmurlarından mı?..

Sürgit değildir bu karanlık
Tan ağarır, gün doğar birazdan
Sağır kadın Fatma
Sessiz ve gölgesiz
Bırakır gider bakracı kapına
Reyhan yaprağı serpili
Çayır çimen kokulu
Güleç yüzlü süt
Sararan yapraklarıyla ayva
Günaydın der sana

Hadi kurtul bu bungun havadan
Ve git yat!
Ay dolandı ardıçlığı çoktan.

YENİ GELİN

Geldim, konuk oldum evine
Çardak altı serin
Avlun yeni süpürülü, ıslak
Nane kokar
Yeşil soğan, sarmısak

Pencerende saksılar
Penceren kıraçlara bakar
Elinle mi diktin?
Sabah sefaları, gülhatmiler
Böyle güzel kokar...

Sedirde sıra sıra
Çağla çiçeği yastıklar
Üstünde pembe güller
Ve kuş sürüleri
İpekle mi işledin?
Böyle canlı ve serin
Seslensem uçacak
Koklasam solacaklar...

Yerde bir kilim
Kilimde huzur
Bağdaş kurmuş oturur
Sevdayla mı dokudun?
Böyle renk renk

Nakış nakış
Desen dere olup akacak
Sevda türkü olup tütecek...

Testide su
Tepsiyle üzüm getirdin
Üzümle bir olmuş
Taze kına kokar ellerin
Ekmeğini yeyip, suyunu içtik
Mutluca kal, yüzü güleç gelin

ABDÜLKADİR BULUT'U ANARKEN

Arkadaşlarla
Abdülkadir'i anıyorduk ki
Birden ortalığı
Kekik ve nane kokusu sardı

Yahu arkadaşlar
Hele bir bakın
Şiirleriyle sokaktan
Abdülkadir geçiyor olmasın

SARDUNYA KOKULU KÖPRÜ

Kadınyarı Köprüsünde
Bir ikindi üstü
Az önce bir bulut
Döküp gitti türküsünü

Yağmur sonu, gün ışığı
Ozon kokusu
Kipranoz'dan Adrasan'a doğru
Gökyüzü asmış bir dala
Yedi renkli örtüsünü
Kadirne kuşları geçiyor altından

Gök mavi
Nazım'ın hapiste yazdığı
Şiirler gibi mavi

Yaseminlerle örtülü
Ey sardunya kokulu köprü
Demir korkuluklar
Deli incir ağaçları
Uçurumun cesur çocukları
İnsanlar gelip geçiyor
Sağır ve suskun
Bari siz duyun
Mırıldandığım şu kara dizeleri

Bu mavi güz gününde
Aşağıda ürkütücü karaltıları
Kıyıda öldürücü artıkları
Rıhtımda ölümü
Yalnızca ölümü anımsatan
Amerikan Nükleer Denizaltıları

SİNAN'LARA

Şarkıları susmuş
Yarım kalmış yolculukları
Papatyalar
Boyun kırıp düşmüşler yere
Ufaktan esen seher yeli
Okşar şimdi bir günlüğün yapraklarını
Okşar gelincikleri

Yusufçuklar ötmez
Turnalar geçmez olmuş
Bir türküde gezer olmuş adları

Ötelerde
Derviş ağırlığıyla
Tanıktır Alişükran Dağı
Ekmek peynir sunan göçer obaları
Eğin geçidi
Akçadağ ve Nurhak
Ve zulmün
Ve yoksulluğun boyunduruğundan boğulmuş
Güzelim halk
Meşeler bin yıllık türküsünde

Kurşunlara gelmişler
Göyneksiz yatarlar yerde
Ekinler başağa gelemeden sararmış
Türküde göğeren meşeler
Burada kararıp kalmış

Az önce kıran geçmiş buradan

MİRABEAU KÖPRÜSÜNDEN GEÇERKEN

Mirabeau Köprüsünden geçtim
Anarak Apollinaire'i
Yukarda kirli bir gökyüzü
Aşağıda algın, alımlı Seine akıyordu

Bir dal kasımpatı bıraktım
Paul Celan'ın kendini attığı yere
Kınayamadım
Neye yarar kınasam da
Kaç şair gidip durdu
O uçurumun kıyısında

Bir acı aşılamamıştır
Bir sorun çıkmazda
Ve bir hasret
Kanatır ince bir yüreği
Yalanla da yaşanılmaz bu dünyada

Sarışın bir imge
Aralar anıları
Solgun bir anne yüzü
Erir mum gibi
Faşizmin zindanlarında

"Akçakavak yaprağınla ak-pak bakarsın karanlığa
Ak düşmemişti hiç annemin saçlarına"

Acı dinmez
Hasret eksilmez
Susar da türkülü bir yürek
Seine'in serin sularında
Paris bunu bilmez.

BİR SOKAKTAN İZLENİMLER

Çınarların
Ve bir parça gökyüzünün göründüğü
Sokak içi, küçük bir içki evi..
Cam önünde oturmaktayım

Önümde yarım ufak rakı
Beyaz peynir, kıvırcık salata
Radyoda Segah bir şarkı
Güpgüzel bir ses, ağırbaşlı bir hüzün!
Perihan Altındağ söylüyor eski plakta

Hafiften yağmur başladı
Bir kız geçti serçe gibi sekerek
Sırtında yağmurluğu
Koynunda sıcacık
Turunç memelerin kokusu

Bir kedi yavrusu
Umarsız ve aç
Dolandı durdu
Ağzı kapalı çöp bidonunu

Karşı kaldırımda iki sevgili
Uğrun uğrun
Yağmur onların ne umurunda
Kızın başı oğlanın omuzunda
Oğlanın kolu kızın boynuna dolalı
Ve saçlarında rüzgar
Onlarda sevda
Yağmurda yasemin kokusu var.
-Elveda gençlik, yasemin günleri ömrün!-
Apollinaire'in bu dizesine
Bir sözcük eklediğimi biliyorum.
-Adieu Jeunesse, Jasmin du temps!-

Yağmurdan sonra sokaklar güzeldir
Az sonra yürür giderim
Elli'li yıllarda, sırtımda okul işliği
Simit sattığım sokaklara

O sokaklar kaldı mı ki!
Ya begonvilli
Eski Antalya evleri..
Sokaklar içinde sevdiğim biri vardı
Adı gibi kokulu ve güzel
'Portakal Çiçeği'ydi
Değişti
Abdülrezzak sokağı oldu şimdi!. .

MEYHANEDE AYAKÜSTÜ SÖYLENMİŞ HÜZÜNLÜ BİR TÜRKÜ

Akşamüstüleri şantiye dönüşü
Akşam Yeli Meyhanesi'nde ayaküstü
Dostlarla yarenlik ederken
Söylendi bu türkü

Önümde bir duble rakı
Namuslu ve güzel
Bir iki ucuz meze
Namuslu güzel şeylerden

Radyoda Rast bir şarkı
Tatyos Efendi'den
'Mey-i lalinle dil mestane olsun
Aman saki, aman getir bir tane olsun'

Yan masada bir dost
Istanaz ayvasıyla rakı içiyor
Rakıyı değil
Kalan günlerini içiyor

Tatyos sustu
Udunu alıp koltuğuna
Meyhaneye gidiyor

Şimdi bir başka şarkı
Bir başka hava Rast'ın ardından
Garson tazele rakıları
Bu seslenen İsak Varon
Kırık sevdaların nazlı bestekârı
İnce üzgün
'Kalbimde açılmış dağılan kuru bir güldün'

Sarışın oğlu
Ela gözlü Türkçenin
Masaya gelen bir çift uskumru
Neden birden seni anımsattı bana
Seni ve hasta yatağında bir dostu

Ne güzeldir 'Hapishane Mukayyidi' şiirin
Ezbere bilirim
Ve gezer durur dilimde şu dizelerin
Hani hüzünlü bir dille soruyorsun
'Ve insanlar neden dolayı
Şu tabakta yatan uskumru gibi mahzun?'

Gün gider, akşam olur
Sürer yaşamın cıvıltısı sokakta
Kuşlar dökülür çınarlara
Dökülür akşam yeli inceden
Turunç çiçekleri sürünmüş
Geçer meyhanenin önünden
Esip estirip gönlümü
Geçer kızlarla birlikte
Kızların eteklerinden

ENVER GÖKÇE

Kadersizdi
Kadersizliği
Ölümünden sonra da devam etti
Natalie Wood ile
Aynı günlerde ölmesiydi
TRT'de ona da sıra gelecekti
Bir ağlayan
Eğin türküleriydi
Ona da şükretsindi
(1982)

CENNET KIZA AĞIT-I

Cennet kızın gövdesi
Islak
Çıplak
Mosmor
Döner durur havada
Utanırım
Utanırım
Utanırım
Yediğim ekmek
İçtiğim su karşısında
(1985)

CENNET KIZA AĞIT-II

Bir dergide gördüm resmini
Kara kaş, kara göz üstüne
Bakışın üzgün
Benziyorsun
Karacaoğlan'ın sevdiği
Gelinlerden birine
O devirde gelseydin
Takılırdı bin âşık
Zülfünün tellerine
Ne çare bacım
Asmışlar şimdi seni
Çırılçıplak bir kasap çengeline
(1985)

MEKTUPLAR ALIRIM

Mektuplar alırım
Allı-karalı
Üstünde görülmüştür
Yiyecek alınmaz damgaları

Açarım
Birden, kuş ve şiir sürüleri
Havalanır içinden.
Kimi kanadı kırma
Düşe kalka
Kimi zıpkın gibi
Yetkin ve güzel!
Tutmaz çocuğunun ayakları
Yaralıdır her bir yanları

Dar geçitlerden geçmişler
Acıları aşıp gelmişlerdir
Yeşile, güneşe hasret
Bir yürek çarpar
Her zarf içinde

Okurum
İçim daralır
Bakamam göğe, utanırım
Alır mektuplarımı
Havalandırmaya çıkarım

Dışarıda deli bir lodos
Esrik bir sonbahar
Aylardan aralık
Adrasan üstünde mor bulutlar
Tahtalı'da kar vardır
Yasemin kokar ortalık

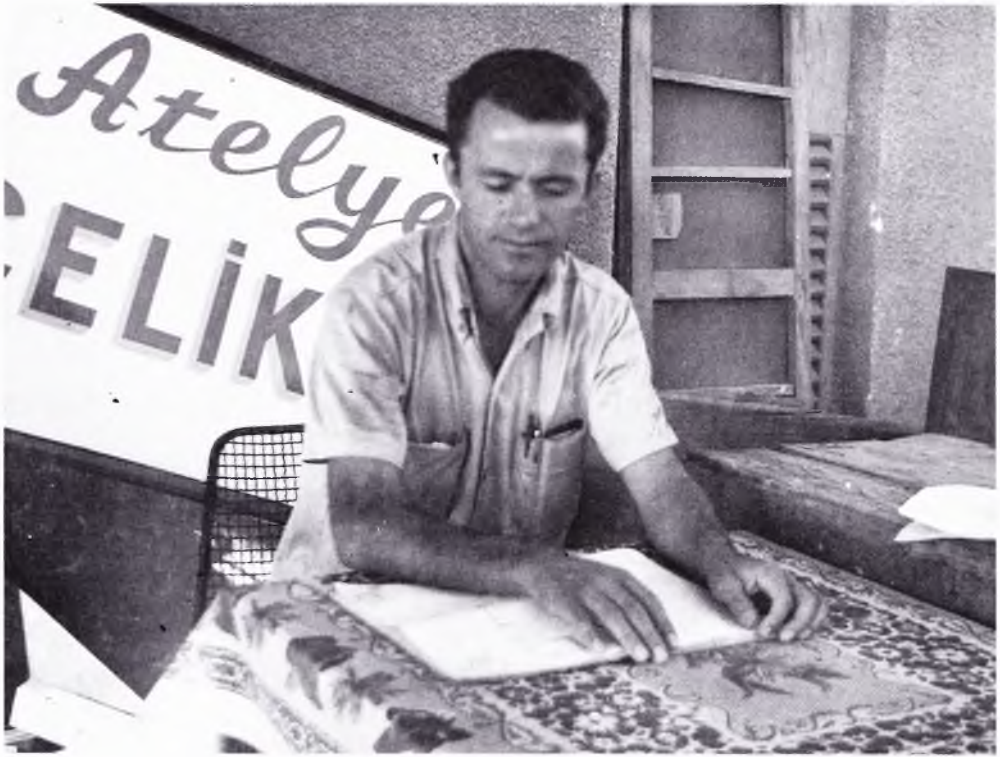
Dostlar ki gurbette
Dostlar ki hapistedir
Mektuplarıyla yetinirim artık
(1986)

Metin Demirtaş - 1958 Ankara

Vaol Behramoğlu - 1959 Çankırı (Korgun)

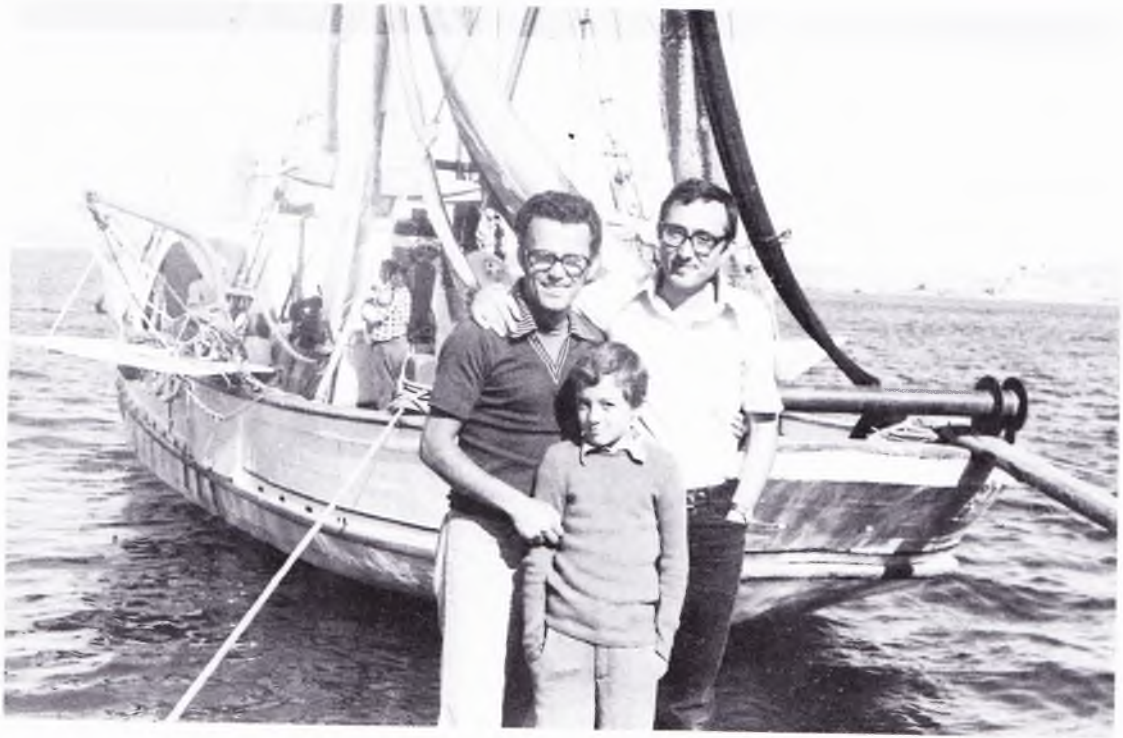
Metin Demirtaş - 1975 (Atölyede)

Metin Demirtaş, Ataol Behramoğlu - 1975 Side (Sorgun)

Yaşar Kemal, Ataol Behramoğlu, Metin Demirtaş - 1 Mayıs 1976 Taksim Meydanı

Metin Demirtaş, Nazım Demirtaş, Ataol Behramoğlu - 1976 Foça

Maol Behramoğlu, Nihat Behram
1980 Zurich (Lenin'in kaldığı evin önünde)

Enver Gökçe, Fikret Otyam, Metin Demirtaş
Ağustos 1980 Antalya

Ataol Behramoğlu, Metin Demirtaş, Abdulkadir Bulut - Mart 1981 Antalya

Barış Derneği duruşmalarında - 1982 (Ataol Behramoğlu arkada ortada)

Ataol Behramoğlu sürgünden ilk fotoğraf
"Sevgili karıma, kızlarıma..." - Ocak 1984 Paris

Demirtaş Ailesi - 1984

Ataol Behramoğlu, kızı Barış'la Amsterdam'da - 1986

Ataol Behramoğlu, Abidin Dino, Komet, Amerikalı bir bayan ressam.
Cafe Palette, 1985 Paris İlkbahar

"Anka" ilk sayının tanıtım toplantısında Eugene Guillevic ve eşi, Ataol Behramoğlu, arkada ortada Prof. Pertev Nail Boratav - 5.12.1986 Paris "L'arbre Voyageur" kitabevi

Metin Demirtaş PLOTZENSEE'E kapısı önü (İnfaz yeri)
Nisan 1987 Berlin (arkada görülen Sargut Şölçün)

Aziz Çalışlar, Ataol Behramoğlu, Özdemir İnce - 1989 İstanbul (İstanbul"a dönüş)

Metin Demirtaş, Ahmed Arif - Haziran 1989 Antalya

Ataol Behramoğlu kızı Barış - Ağustos 1990 Foça

Ataol Behramoğlu - 1993 İstanbul

Cahit Külebi, Metin Demirtaş - Eylül 1994 Antalya

Ataol Behramoğlu, Metin Demirtaş, Antalya Valililği İl Kültür Müdürlüğünün düzenlediği "Yaşamı ve Şiirleriyle Metin Demirtaş" gününde - Mart 1995 Antalya

Ataol Behramoğlu - Metin Demirtaş - 1975 (Sorgun)

ŞİİRİN KANADINDA MEKTUPLAR

Kapak: Fikret Otyam

ISBN 975-7244-77-5
9 789757 244776

Edebiyat dizisi: 18
Mektup:1
TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM YAYINLARI